

**ANKARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**ÖZEL EĞİTİM ANABİLİM DALI
ÖZEL EĞİTİM PROGRAMI**

**OKUL ÖNCESİ DÖNEMDEKİ ÖZEL GEREKSİNİMLİ
ÇOCUKLARDA BABA KATILIMI İLE ANNE
BEKÇİLİĞİNİN İLİŞKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BETÜL KIRAÇCI

**ANKARA
MAYIS, 2021**

**ANKARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**ÖZEL EĞİTİM ANABİLİM DALI
ÖZEL EĞİTİM PROGRAMI**

**OKUL ÖNCESİ DÖNEMDEKİ ÖZEL GEREKSİNİMLİ
ÇOCUKLARDA BABA KATILIMI İLE ANNE
BEKÇİLİĞİNİN İLİŞKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BETÜL KIRAÇCI

DANIŞMAN: PROF. DR. HATİCE BAKKALOĞLU

**ANKARA
MAYIS, 2021**

Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğüne,

Betül KIRAÇCI adlı öğrencinin hazırladığı “Okul Öncesi Dönemdeki Özel Gereksinimli Çocuklarda Baba Katılımı ile Anne Bekçiliğinin İlişkisi” başlıklı bu çalışma Özel Eğitim Anabilim Dalı / Özel Eğitim Programı’nda jüri üyelerince oy birliği ile **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

	Jüri Üyeleri	İmza
Başkan	Prof. Dr. Hatice BAKKALOĞLU (Danışman)	
Üye	Doç. Dr. Arzu AYDIN ACI	
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Şeyda DEMİR	

ONAY

Bu tez Ankara Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Öğretim Yönetmeliği’nin ilgili maddeleri uyarınca, jüri üyeleri tarafından .../.../20... tarihinde, Enstitü Yönetim Kurulu tarafından ise .../.../20... tarihinde kabul edilmiştir.

.....
Prof. Dr. Yasemin KARAMAN KEPENEKÇİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BİLDİRİMİ

Tez içindeki bütün bilgileri akademik yazım kurallarına uygun biçimde raporlaştırdığımı ve bunları etik ilkelere (atıfta bulunulan tüm yapıtlara kaynaklarda yer verilmesi, tezde kullanılan bilgi ve belgelere resmi yollarla ulaşılması ve bunların aslı bozulmadan kullanılması vb.) uygun olarak elde ettiğimi ve sunduğumu bildiririm.

Betül KIRAÇCI

ÖZET

OKUL ÖNCESİ DÖNEMDEKİ ÖZEL GEREKSİNİMLİ ÇOCUKLARDA BABA KATILIMI İLE ANNE BEKÇİLİĞİNİN İLİŞKİSİ

KIRAÇCI, Betül

Yüksek Lisans Tezi, Özel Eğitim Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Hatice BAKKALOĞLU

Mayıs 2021, xvi + 137 sayfa

Babaların çocuğun hayatına katılımının çocuğun gelişimine olumlu etkileri olduğu bilinmektedir. Baba katılımı, pek çok değişkenden olumlu ya da olumsuz şekilde etkilenmektedir. Alanyazında baba katılımını etkilediği belirtilen değişkenlerden birisi ise son yıllarda literatüre girmiş olan “anne bekçiliği”dir. Anne bekçiliği genelde engelleyici davranışlarla karakterize ve baba katılımını olumsuz etkileyen bir davranış örüntüsü olarak tanımlansa da yeni bakış açısı, annelerin teşvik ve kontrol edici davranışlarını da anne bekçiliği kavramına dahil etmiştir.

Bu çalışmada öncelikle Anne Bekçiliği Ölçeği-Anne Formunun özel gereksinimli çocukların anneleri için geçerli ve güvenilir bir araç olup olmadığı araştırılmıştır. Daha sonra özel gereksinimli çocukların annelerinin bekçilik davranışları ve babaların katılım durumları özel gereksinimli çocuğa (çocuğun yaşı, cinsiyeti, kardeş sayısı, tanısı ve okul öncesi eğitime devam etme durumu) ve ebeveynlere ilişkin (anne ve babanın yaşı, eğitim düzey ve aile geliri) farklı değişkenlere göre incelenmiştir. Ardından özel gereksinimli çocukların annelerinin bekçilik tipleri belirlenerek, baba katılımının bekçilik tiplerine göre farklılaşıp farklılaşmadığı belirlenmiştir. Son olarak özel gereksinimli çocuklarda anne bekçiliği ile baba katılımı arasındaki ilişki araştırılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu okul öncesi dönemde özel gereksinimi olan çocuğa sahip toplam 255 anne-baba çifti oluşturmuştur. Ebeveynlerden birisi bilgi formunu, anneler Anne Bekçiliği Ölçeği-Anne Formunu, babalar ise Baba Katılım Ölçeğini doldurmuştur. SPSS paket programı kullanılarak önce normallik sayıltıları sınanmış, ardından uygun yöntemler kullanılarak veriler analiz edilmiştir.

Yapılan analizler sonucunda Anne Bekçiliği Ölçeği-Anne Formunun, özel gereksinimli çocukların anneleri için geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğu belirlenmiş ve annelerin teşvik edici davranışları ile engelleyici davranışları arasında negatif yönde anlamlı ilişki olduğu bulunmuştur. Anne bekçiliği ile baba katılımının özel gereksinimli çocuğun cinsiyetine, tanısına ve okul öncesi eğitime devam etme durumuna göre farklılaştığı ancak yaşına ve kardeş sayısına göre farklılaşmadığı belirlenmiştir. Ebeveynlere ilişkin değişkenlere göre incelendiğinde anne bekçiliğinin annenin yaşına, annenin ve babanın eğitim durumuna, ailenin toplam gelirine göre farklılaştığı, ancak babanın yaşına göre farklılaşmadığı bulunmuştur. Baba katılımının ise annenin ve babanın eğitim düzeyine göre farklılaştığı ancak annenin ve babanın yaşına göre farklılaşmadığı görülmüştür. Çalışma grubundaki annelerin “kararlı anneler” grubunun dört alt bekçilik tipinden birisine dahil oldukları ve baba katılımının bekçilik tipine göre farklılaştığı belirlenmiştir. Son olarak annelerin engelleyici davranışları ile baba katılımı arasında negatif yönde anlamlı ilişki, teşvik edici davranışları ile baba katılımı arasında ise pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Anne bekçiliği, baba katılımı, özel gereksinimli çocuk

ABSTRACT

THE RELATIONSHIP OF FATHER INVOLVEMENT AND MATERNAL GATEKEEPING FOR CHILDREN WITH SPECIAL NEEDS IN PRESCHOOL

KIRACCI, Betül

Master Dissertation, Department of Special Education

Supervisor: Prof. Hatice BAKKALOGLU

May 2021, xvi + 137 pages

It is known that the participation of fathers in the child's life has positive effects on the development of the child. Father involvement is positively or negatively affected by many variables. One of the variables stated to affect paternal involvement in the literature is “maternal gatekeeping”, which has entered the literature in recent years. Although maternal gatekeeping is generally defined as a behavioral pattern that is characterized by discouraging behaviors and negatively affects father involvement, the new perspective has also included the encouraging and controlling behaviors of mothers in the concept of maternal gatekeeping.

In this study, it was first investigated whether the Maternal Gatekeeping Scale-Mother Form is a valid and reliable tool for mothers of children with special needs. Then, gatekeeping behaviors of mothers of children with special needs and the involvement status of fathers were examined according to different variables regarding the child with special needs and parents. Then, the gatekeeping types of the mothers of children with special needs were identified and it was determined whether the father participation differed according to the gatekeeping types. Finally, the relationship between maternal gatekeeping and paternal involvement in children with special needs was investigated. The sample of the study consisted of 255 parent pairs who have a child with special needs in the pre-school period. One of the parents filled out the information form, the mothers completed the Maternal Gatekeeping Scale-Mother Form and the fathers completed the

Father Involvement Scale. First, the assumptions of normality were tested using the SPSS package program, and then the data were analyzed using appropriate methods.

As a result of the analysis, it was determined that the Maternal Gatekeeping Scale-Mother Form was a valid and reliable scale for mothers of children with special needs, and there was a significant negative relationship between the encouraging behaviors and discouraging behaviors of the mothers. It was determined that maternal gatekeeping and father involvement differs according to the gender, diagnosis of the child with special needs and whether or not attending pre-school but not according to age and number of siblings. When analyzed according to the variables related to the parents, it was found that maternal gatekeeping differs according to the age of the mother, the education level of the mother and father, and the total income of the family, but not according to the age of the father. On the other hand, it was observed that paternal involvement differed according to the education level of the mother and father, but not according to the age of the mother and father. It was determined that the mothers in the study group were included in one of the four sub-gatekeeping types of the "polarized mothers" group and the father participation differed according to the guard type. Finally, it was found that there is a relationship between gatekeeping behavior of mothers and father involvement.

Keywords: Maternal gatekeeping, father involvement, children with special needs

ÖNSÖZ

Öncelikle araştırmanın en başından son noktasına kadar hızlı, nokta atışı geri dönüşleri ile bana yol gösteren ve bilgisi ile beni sürekli yönlendiren, akademik kimliği kadar karakterine de saygı duyduğum değerli danışmanım Prof. Dr. Hatice BAKKALOĞLU'na teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmanın analizlerini yürüttüğüm aşamada, tıkanığım her noktada erişilebilir olarak beni yönlendiren değerli hocam Doç. Dr. Ergül DEMİR'e, savunmam sırasındaki pozitif enerjileri, yapıcı tutumları ve çalışmaya yaptıkları katkılar için kıymetli hocalarım Doç. Dr. Arzu AYDIN ACI'ya ve Dr. Öğr. Üyesi Şeyda DEMİR'e teşekkürü borç bilirim.

Yüksek lisansa başladığım dönemde, eğitimime devam edebilmem için elinden gelen yardımı yapan değerli müdürüm Mecit ALEMDAR'a, o dönemde birlikte çalıştığım mesai arkadaşım Filiz'e, eğitimimi Ankara'ya taşıdıktan sonra derslerime gidebilmem için bana anlayış gösteren mesai arkadaşlarım Özge, Serpil ve Nisa'ya, başım her sıkıştığında aradığım, yüksek lisans eğitimimin bana kazandırdığı değerli arkadaşım Yunus Emre BAŞTUĞ'a gönülden teşekkür ederim.

Başta Ayşegül GÜNDOĞDU olmak üzere, verileri toplarken yardımını esirgemeyen bütün kurum müdürlerine ve araştırmaya katılmayı kabul eden tüm velilere sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Bilimsel hazırlık okuduğum dönemde yardımına koşan sevgili kayınvalidem Gülşen KIRAÇCI'ya, hayatımın her anında ellerini üzerimde hissettiğim annem Neşe ve babam Hüseyin ZEREY'e, hayattaki şanslarım olan kardeşlerim Zahide ve Serhat'a teşekkür ederim.

Son olarak beni sürekli destekleyen, hayallerimin peşinden gitmem konusunda cesaretlendiren, hayat arkadaşım Alper KIRAÇCI'ya çok teşekkür ederim.

Biricik kızım Güneş'e...

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BİLDİRİMİ.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ.....	viii
İÇİNDEKİLER.....	x
TABLolar DİZİNİ.....	xiii
ŞEKİLLER DİZİNİ	xv
KISALTMALAR/SİMGELER	xvi
BÖLÜM 1	1
GİRİŞ.....	1
Baba Katılımı	2
Anne Bekçiliği	4
İlgili Araştırmalar	7
Baba Katılımı İle İlgili Araştırmalar.....	7
Anne Bekçiliği İle İlgili Araştırmalar	13
Yurtdışında Yürütülen Çalışmalar.	13
Ölçek ve/veya Model Geliştirme Çalışmaları	14
Betimsel Çalışmalar.	19
Yurtiçinde Yürütülen Çalışmalar.	34
Ölçek Uyarlama ve Geliştirme Çalışmaları.....	34
Derleme ve Betimsel Çalışmalar.	37
Problem.....	42
Amaç.....	43
Önem.....	43
Sayıtlar.....	44
Sınırlılıklar	45
Tanımlar.....	45
BÖLÜM 2.....	47
YÖNTEM	47
Araştırmanın Modeli.....	47
Çalışma Grubu	48
Veri Toplama Araçları	50
Onam Formu	50
Bilgi Formu.....	50
Baba Katılım Ölçeği (BAKÖ).....	51
Anne Bekçiliği Ölçeği-Anne Formu (ABÖ-A)	53
ABÖ-A Formunun Faktör Yapısının Belirlenmesi ve Doğrulanması.....	54
ABÖ-A Formunun Cronbach Alfa ve Test-Tekrar Test Güvenirlik Analizleri ...	54
Verilerin Toplanması	54

Verilerin Çözümlemesi	55
BÖLÜM 3	59
BULGULAR VE YORUMLAR	59
Anne Bekçiliği Ölçeği-Anne Formu Okul Öncesi Dönemde ÖG Olan Çocuğu Olan Annelerin Bekçilik Davranışlarını Ölçmek İçin Geçerli ve Güvenilir Bir Araç mıdır?	59
Normal Dağılım Bulguları	59
Geçerlik Bulguları.....	62
Yapı Geçerliğine İlişkin Bulgular.	62
AFA'ya İlişkin Bulgular.....	62
DFA'ya İlişkin Bulgular.....	64
Güvenirlilik Bulguları	67
Test-Tekrar Test Bulguları.....	67
Cronbach Alfa Korelasyon Katsayısı Bulguları.....	67
Ölçeğin Alt Boyutları Arasındaki İlişki.....	68
ÖG Olan Çocukların Demografik Özelliklerine Göre Anne Bekçiliği İle Baba Katılımı Farklılaşmakta mıdır?	69
ÖG Olan Çocuğun Yaşına Göre Anne Bekçiliği ve Baba Katılımı Farklılaşmakta mıdır?	69
ÖG Olan Çocuğun Cinsiyetine Göre Anne Bekçiliği ve Baba Katılımı Farklılaşmakta mıdır?	71
ÖG Olan Çocuğun Kardeş Sayısına Göre Anne Bekçiliği ve Baba Katılımı Farklılaşmakta mıdır?	72
ÖG Olan Çocuğun Tanısına Göre Anne Bekçiliği ve Baba Katılımı Farklılaşmakta mıdır?	74
ÖG Olan Çocuğun Okul Öncesi Eğitim Alma Durumuna Göre Anne Bekçiliği ve Baba Katılımı Farklılaşmakta mıdır?	76
ÖG Olan Çocukların Ebeveynlerinin Demografik Özelliklerine Göre Anne Bekçiliği ve Baba Katılımı Farklılaşmakta mıdır?	84
ÖG Olan Çocuğun Annesinin Yaşına Göre Anne Bekçiliği ve Baba Katılımı Farklılaşmakta mıdır?	85
ÖG Olan Çocuğun Annesinin Eğitim Durumuna Göre Anne Bekçiliği ve Baba Katılımı Farklılaşmakta mıdır?	87
ÖG Olan Çocuğun Babasının Yaşına Göre Anne Bekçiliği ve Baba Katılımı Farklılaşmakta mıdır?	89
ÖG Olan Çocuğun Babasının Eğitim Durumuna Göre Anne Bekçiliği ve Baba Katılımı Farklılaşmakta mıdır?	91
ÖG Olan Çocuğun Ailesinin Toplam Gelirine Göre Anne Bekçiliği ve Baba Katılımı Farklılaşmakta mıdır?	94
ÖG Olan Çocukların Annelerinin Bekçilik Tipine Göre Baba Katılımı Farklılaşmakta mıdır?	102
ÖG Olan Çocukların Anne Bekçiliği ve Baba Katılımı Arasında Bir İlişki Var mıdır?	108
BÖLÜM 4.....	113

SONUÇLAR VE ÖNERİLER	113
Sonuçlar	113
Öneriler	116
Araştırmalara Yönelik Öneriler	116
Uygulamalara Yönelik Öneriler.....	116
KAYNAKLAR.....	118
EKLER	129
EK 1. MEB Araştırma İzni	131
EK 2. Etik Kurul Onayı	130
EK 3. Onam Formu.....	132
EK 4. Bilgi Formu	133
Ek 5. Baba Katılım Ölçeği (BAKÖ).....	134
EK 6. Anne Bekçiliği Ölçeği-Anne Formu	135
BENZERLİK BİLDİRİMİ	136
ÖZGEÇMİŞ.....	137

TABLolar DİZİNİ

Tablo	Sayfa
Tablo 1 Puhlman ve Pasley (2013) tarafından tanımlanan anne bekçiliği tipleri.....	18
Tablo 2 Anne-Babalara İlişkin Demografik Bilgiler	49
Tablo 3 ÖG Olan Çocuklara İlişkin Demografik Bilgiler	49
Tablo 4 ABÖ-A'nın Alt Boyutlarına Ait Betimsel İstatistikler	60
Tablo 5 ABÖ-A'ya İlişkin Basıklık Çarpıklık Değerleri ve Hipotez Testi Bulguları....	60
Tablo 6 ABÖ-A AFA Sonuçları.....	64
Tablo 7 Uyum İndekslerinin Kesme Noktaları ve Mevcut Çalışma İçin Uyum İndeksleri Değerleri	65
Tablo 8 ABÖ-A'ya İlişkin T Değerleri ve Hata Varyansı Oranları	65
Tablo 9 ABÖ-A'nın Alt Boyutları Arasındaki İlişkiyi Gösteren Korelasyon Analizlerine İlişkin Sonuçlar	68
Tablo 10 ÖG Olan Çocuğun Yaşına Göre ABÖ-A'nın Mann Whitney U Testi Kullanılan Alt Boyutlarına ilişkin Sonuçlar	70
Tablo 11 ÖG Olan Çocuğun Yaşına Göre ABÖ-A ve BAKÖ'nün T Testi Kullanılan Alt Boyutlarına İlişkin Sonuçlar	70
Tablo 12 ÖG Olan Çocuğun Cinsiyetine Göre ABÖ-A ve BAKÖ'nün Mann Whitney U Testi Kullanılan Alt Boyutlarına İlişkin Sonuçlar	71
Tablo 13 ÖG Olan Çocuğun Cinsiyetine Göre ABÖ-A ve BAKÖ'nün T Testi Kullanılan Alt Boyutlarına İlişkin Sonuçlar	72
Tablo 14 ÖG Olan Çocuğun Kardeş Sayısına Göre ABÖ-A ve BAKÖ'nün Kruskal Wallis H Testi Kullanılan Alt Boyutlarına İlişkin Sonuçlar	73
Tablo 15 ÖG Olan Çocuğun Kardeş Sayısına Göre ABÖ-A ve BAKÖ'nün Tek Yönlü Varyans Analizi Kullanılan Alt Boyutlarına İlişkin Sonuçlar	74
Tablo 16 ÖG Olan Çocuğun Tanısına Göre ABÖ-A ve BAKÖ'nün Kruskal Wallis H Testi Sonuçları.....	75
Tablo 17 ÖG Olan Çocuğun Okul Öncesi Eğitime Devam Etmesi Durumuna Göre ABÖ-A'nın Mann Whitney U Testi Kullanılan Alt Boyutlarına İlişkin Sonuçlar	76
Tablo 18 ÖG Olan Çocuğun Okul Öncesi Eğitime Devam Etmesi Durumuna Göre ABÖ- A ve BAKÖ'nün T Testi Kullanılan Alt Boyutlarına İlişkin Sonuçlar	77

Tablo 19 ÖG Olan Çocuğun Annesinin Yaşına Göre ABÖ-A ve BAKÖ'nün Kruskal Wallis H Testi Kullanılan Alt Boyutlarına İlişkin Sonuçlar.....	85
Tablo 20 ÖG Olan Çocuğun Annesinin Yaşına Göre ABÖ-A ve BAKÖ'nün Tek Yönlü Varyans Analizi Kullanılan Alt Boyutlarına İlişkin Sonuçlar.....	86
Tablo 21 ÖG Olan Çocuğun Annesinin Eğitim Durumuna Göre ABÖ-A'nın ve Kruskal Wallis H Testi Kullanılan Alt Boyutlarına İlişkin Sonuçlar.....	87
Tablo 22 ÖG Olan Çocuğun Annesinin Eğitim Durumuna Göre ABÖ-A ve BAKÖ'nün Tek Yönlü Varyans Analizi Kullanılan Alt Boyutlarına İlişkin Sonuçlar.....	88
Tablo 23 ÖG Olan Çocuğun Babasının Yaşına Göre ABÖ-A ve BAKÖ'nün Kruskal Wallis H Testi Kullanılan Alt Boyutlarına İlişkin Sonuçlar.....	89
Tablo 24 ÖG Olan Çocuğun Babasının Yaşına Göre ABÖ-A ve BAKÖ'nün Tek Yönlü Varyans Analizi Kullanılan Alt Boyutlarına İlişkin Sonuçlar.....	90
Tablo 25 ÖG Olan Çocuğun Babasının Eğitim Durumuna Göre ABÖ-A ve BAKÖ'nün Kruskal Wallis H Testi Kullanılan Alt Boyutlarına İlişkin Sonuçlar.....	92
Tablo 26 ÖG Olan Çocuğun Babasının Eğitim Durumuna Göre ABÖ-A ve BAKÖ'nün Kruskal Wallis H Testi Kullanılan Alt Boyutlarına İlişkin Sonuçlar.....	93
Tablo 27 ÖG Olan Çocuğun Ailesinin toplam Gelirine Göre ABÖ-A ve BAKÖ'nün Mann Whitney U Testi Kullanılan Alt Boyutlarına İlişkin Sonuçlar.....	94
Tablo 28 ÖG Olan Çocuğun Ailesinin Toplam Gelirine Göre ABÖ-A ve BAKÖ'nün T Testi Kullanılan Alt Boyutlarına İlişkin Sonuçlar.....	95
Tablo 29 ÖG Çocuğun Annesinin Bekçilik Tipine Göre BAKÖ'nün Kruskal Wallis H Testi Kullanılan Alt Boyutlarına İlişkin Sonuçları.....	106
Tablo 30 ÖG Olan Çocuğun Annesinin Bekçilik Tipine Göre BAKÖ'nün Tek Yönlü Varyans Analizi Kullanılan Alt Boyutlarına İlişkin Sonuçlar.....	106
Tablo 31 ABÖ-A'ya ve BAKÖ'ye Ait Betimsel İstatistikler.....	108
Tablo 32 ABÖ-A'nın Alt Boyutlarına ve BAKÖ'nün Alt Boyutları İle Toplam Puanına İlişkin Basıklık Çarpıklık Değerleri Ve Hipotez Testi Bulguları.....	109
Tablo 33 ABÖ-A ve BAKÖ Arasındaki İlişkileri Gösteren Korelasyon Analizlerine İlişkin Sonuçlar.....	110

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil	Sayfa
Şekil 1. ABÖ-A'ya İlişkin Path Diyagramı	66
Şekil 2. Anne Bekçiliği Tiplerine İlişkin Grafik	104

KISALTMALAR/SİMGELER

ÖG	Özel gereksinimli
ABÖ-A	Anne Bekçiliği Ölçeği-Anne Formu
BAKÖ	Baba Katılım Ölçeği
AFA	Açımlayıcı Faktör Analizi
DFA	Doğrulayıcı Faktör Analizi
SPSS	Statistical Package for the Social Sciences
MEB	Millî Eğitim Bakanlığı

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Yaşamın ilk sekiz yılını kapsayan erken çocukluk; gelişimin hızlı olması, birçok yeterliliğin bu dönemde edinilmesi ve bu yeterliliklerin kalıcı olması açısından yaşamın en önemli yılları olarak kabul edilir. Çocuğun gelişme potansiyelinin oldukça yüksek olduğu bu yıllarda biyolojik ve çevresel faktörlerin etkili olduğu bilinmektedir. Bu faktörler sürekli olarak etkileşime girer ve çocuğun fiziksel özelliklerinin yanı sıra davranışlarını da etkiler (Widerson, Mowder ve Sandall, 1997). Çocuğun gelişimini etkileyen biyolojik etkilerin pek çoğunun aileden kaynaklanması ve çocuğun doğduğu andan itibaren içinde bulunduğu mikro sistemin aile olması göz önünde bulundurulduğunda, çocuğun gelişiminde ailenin eşsiz rolü ortaya çıkmaktadır.

Aile insan yaşamını etkileyen en temel sosyal gruptur ve ebeveynler bu grubu oluşturan en temel kişilerdir (Merdin, 2019). Erken çocukluk dönemi söz konusu olduğunda ise “ebeveyn” denildiğinde akla ilk anneler gelmektedir. Annelerin çocukların birincil bakıcıları olarak sürekli hazır bulunması, baba-çocuk ilişkilerinin çocukların gelişimi üzerinde çok az etkiye sahip olduğu şeklindeki örtük varsayımı güçlendirmiş ve bu popüler inanç, yüzyılın büyük bir bölümünde gelişim teorisyenleri tarafından pekiştirilmiştir (Cabrera, Tamis-LeMonda, Bradley, Hofferth ve Lamb, 2000). Ebeveynlik ve çocuk gelişimi üzerine yapılan çalışmalar çoğunlukla anneler üzerine yoğunlaşmış olmasına karşın, çocuğun gelişimini etkileyen aile üyeleri arasında babalar, büyükanneler, büyükbabalar, kardeşler ve aile gibi olan arkadaşlar da sayılmaktadır (Trawick-Smith, 2017). Mevcut literatürün çocuk gelişiminde annenin rolünden sonra en çok babanın rolüne odaklandığı görülmektedir. Bu sebeple baba-çocuk ilişkileri, çocuk gelişiminde babanın etkileri, baba katılımının çocuklar ve aileler üzerindeki etkisini anlama çabalarında önemli aşamalar kaydedilmiş ve literatür birikimi oluşmuştur (Lamb, 2000).

Baba Katılımı

Babalık konusunda akademik ilginin başladığı yirminci yüzyılın ortalarında araştırmacılar ilk olarak babanın var olup olmaması ve çocukla geçirilen süre gibi niceliksel değişkenlere odaklanırken, sonraları babayla çocuğun geçirdiği zamanın kalitesi ve işlevselliği üzerine çalışmalar yapılmıştır (Aslan, 2019). Bilim dünyasında babaların çocuğun gelişimindeki rollerinin önemli olmasının anlaşılmasıyla yaklaşık olarak aynı zamanda birçok ülkede, çocuğun dünyaya gelmesinin ardından yalnızca annelere verilen doğum izninin, babalara da verilmesine yönelik yasal haklar getirilmiş ve bu durum aile içindeki rolleri de etkilemiştir (Pekel Uludağlı, 2017). Cabrera ve arkadaşları (2000) 20. yy'da aile hayatını annelerin işgücüne katılımındaki dramatik artıştan daha fazla değiştiren bir şey olmadığını ifade etmiştir. Kadın hakları hareketlerinin de güçlendiği bu dönemde, ailedeki ebeveyn rolleri tekrar değişime uğramış; kadınların aktif çalışma hayatına katılımıyla babanın “evin geçimini sağlayan kişi” sıfatını anneyle paylaşmaya başlaması, annenin de ev ve çocuklarla ilgili sorumluluğu baba ile paylaşmasının gerekliliğini doğurmuştur (Merdin, 2019). Gerek yasa yapıcılar tarafından babaların çocukları ile vakit geçirmesini sağlayan düzenlemelerin gerçekleştirilmesi, gerekse kadınların sosyal ve ekonomik statüsündeki değişimin bir sonucu olarak, günümüzde babalar çocuklarının bakımında daha fazla görev almakta ve çocuklarıyla daha fazla vakit geçirmektedir.

Süreç içerisinde, ebeveyn rollerindeki değişimin neticesinde, babalık rolüne yüklenen anlam ve babalık rolünden beklentilerin, zaman içinde önemli değişimler geçirdiği görülmektedir (Pekel Uludağlı, 2017). Bu değişimi kısaca 18. yy'da ahlak öğreticisi olma, 19. yy'da eve ekmek getirerek geçimini sağlama, çocuğuna cinsiyet rol modeli olma (Merdin, 2019), 1980'li yıllardan itibaren çocuklarıyla giderek daha fazla zaman geçirme, 2000'li yıllardan itibaren ise bakım verme, çocuğunun yaşamına katılım gösterme (Pekel Uludağlı, 2017) şeklinde özetlemek mümkündür. Tarihsel süreçte babalık rolü algısının değişmesine paralel olarak, bilimsel araştırmaların da içeriği evrilmiş, babanın çocuğun gelişimi üzerine etkilerini araştıran çalışmalar popüler olmaya başlamıştır. Buna karşın alanyazında babanın çocuğun gelişimine etkisine ilişkin çalışmaların, anneler üzerine yapılan araştırmalarla ve duyulan ihtiyaçla karşılaştırıldığında yetersiz kaldığı görülmektedir (Kuzucu, 2011).

Çocukların gelişimi, bakımdan gelişimin tüm aşamalarına kadar baba katılımının nicelik ve niteliğinden etkilenmektedir (Wilson ve Prior, 2011). 1970'lerden bu yana, tipik

gelişen çocuklar üzerinde yapılan çok sayıda deneysel çalışma, babaların daha fazla katılımının çeşitli alanlarda çocuk gelişimi üzerinde olumlu etkileri olduğunu göstermiştir (Hintermair ve Sarimski, 2019). Bu etkiler büyük oranda sosyal-duygusal gelişimle ilişkili olarak gösterilmekle beraber, baba katılımının çocuğun bilişsel gelişimine ve akademik başarısına da (Pekel Uludağlı, 2017) olumlu katkılarının olduğu bilinmektedir. Sosyal duygusal gelişim açısından incelendiğinde, baba katılımının çocuklarda, daha az olumsuz davranış (Baker, 2017; Chang, Halpern ve Kaufman, 2007), daha az çekingenlik ve uyumsuzluk problemleri (Özgündüz, 2015), yüksek sosyal kabul, yeterlilik algısı ve daha az depresyon belirtisi (Dubowitz vd., 2001) ile ilişkili olduğunu gösteren çalışmalar mevcuttur. Akademik başarı açısından incelendiğinde baba katılımının çocukların okuma ve matematik (Baker, 2017; Coley, Lewin-Bizan ve Carrano, 2011) becerileri ile ilişkili olduğu bilinmektedir. Buna ek olarak baba katılımının çocukların bilişsel gelişimine (Bronte-Tinkew, Carrano, Horowitz ve Kinukawa, 2008) ve zeka bölümüne (Yogman, Kindlon ve Earls, 1995) katkısı olduğunu gösteren çalışmalar da bulunmaktadır.

Baba katılımının yalnızca çocuğun gelişimi üzerinde değil anne, babanın kendisi ve dolayısıyla aile yaşantısı üzerinde de olumlu çıktıları olmaktadır. Örneğin, baba katılımının annenin (Laxman vd., 2014) ve babanın (Kotila ve Dush, 2013) depresif semptomlarını azalttığı, aile üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğu (Tessier vd., 2009), babanın öz-yeterlilik algısı (Hintermair ve Sarimski, 2019) ve annenin evlilik doyumu ile (De Luccie, 1995) ile ilişkili olduğu bilinmektedir.

Babanın çocuğun hayatına katılım göstermesinin olumlu sonuçları olmakla birlikte, katılımını etkileyen faktörler de bulunmaktadır. Alanyazında baba katılımını etkileyen babaya ait faktörler arasında babanın depresyon düzeyi (Bronte-Tinkew, Moore, Matthews ve Carrano, 2007), stres ve kaygı düzeyi (Rienks, Wadsworth, Markman, Einhorn ve Moran Etter, 2011), psikolojik sorunları, ebeveynler arası çatışma, çalışma durumu (Coley ve Hernandez, 2006), cinsiyet ideolojisi (Bulanda, 2004; Norman ve Elliot, 2015), ilişki tatmini ve uyumu (Rienks vd., 2011), eğitim düzeyi (Coley ve Hernandez, 2006; Norman ve Elliot, 2015), çalışma saatleri (McBride vd., 2005; Norman ve Elliot, 2015), gelir düzeyi (Kulik ve Sadeh, 2015; Rienks vd., 2011) ve yaşı (Kulik ve Sadeh, 2015) sayılmaktadır. Anneye ait faktörler ise annenin psikolojik sorunları (Coley ve Hernandez, 2006), babaya ve babalığa dair inançları (Fagan ve Barnett, 2003; Jacobs ve Kelley, 2006; McBride vd., 2005), evlilik doyumu, iş-aile çatışması (Jacobs ve Kelley, 2006), çalışma saatleri (McBride vd., 2005) ve eğitim düzeyi (Kulik ve Sadeh, 2015) olarak belirtilmiştir. Son olarak çocuğa ait faktörler incelendiğinde ise çocuğun yaşı (De

Luccie, 1996; Kulik ve Sadeh, 2015; Rienks vd., 2011), çocuk sayısı, çocuğun mizacı (Kulik ve Sadeh, 2015) ve problem davranış gösterme durumu (Chang vd., 2007) değişkenlerinin baba katılımını etkilediğine dair çalışmalar bulunmaktadır. Bunlara ek olarak mevcut literatürde baba katılımı araştırılırken, babanın çocuğuyla ilgili işlere ya da çocuğunun gelişim sürecine neden dahil olmadığı ya da olamadığı da önemli bir konu olarak incelenmektedir. Bu bağlamda baba katılımını etkileyen bir diğer değişken de son yıllarda literatüre girmiş olan anne bekçiliğidir (maternal gatekeeping). Tipik gelişen çocuklarla yapılan çalışmalarda anne bekçiliğinin kısıtlayıcı olması durumunda baba katılımını olumsuz yönde etkilediği (Akgöz Aktaş ve Aydın, 2020; Fagan ve Barnett, 2003), kolaylaştırıcı ve teşvik edici olması halinde ise baba katılımını arttırdığı (Akgöz Aktaş ve Aydın, 2020; Fagan ve Cherson, 2015) belirtilmektedir.

Mevcut literatürde tipik gelişen çocukların ebeveynleri ile yapılan çalışmalarda anneler kadar olmasa da babaların da çocuğun hayatına katılımı ve bu katılımın çocuk üzerindeki etkilerini araştıran çalışmalar bulunmaktadır. Hintermair ve Sarimski (2019) özel gereksinimli (ÖG) olan çocukların babalarının ise literatürde uzun yıllardır “görünmez ebeveyn” olarak algılanarak ihmal edildiklerini ve bu uzun ihmal tarihinin bir sonucu olarak, babaların deneyimleri, ihtiyaçları ve gelişimsel yetersizliği olan bir çocuk yetiştirmedeki katılımları hakkında nispeten az şey bilindiğini belirtmiştir.

Alanyazındaki, tipik gelişen çocuklarda da olduğu üzere, ÖG olan çocuklara birincil bakım veren kişinin “anne” olduğu kanısının, bu konudaki çalışmaların sayıca az olmasına ve dolayısıyla araştırmaların değişkenler açısından çeşitlenememesine sebep olduğu düşünülmektedir. ÖG olan çocukların babalarının katılımı ile ilgili araştırmalara “Baba Katılımı ile İlgili Araştırmalar” kısmında yer verilmiştir.

Anne Bekçiliği

Anne bekçiliği kavramı uluslararası alanyazında yaklaşık 25 yıllık bir geçmişe sahip olmasına karşın, “anne bekçiliği” olarak betimlenmeden önce de çeşitli formlarıyla literatürde yer almıştır. Austin ve Rappaport (2018) literatürdeki ilk bekçilik (gatekeeping) kavramının Kurt Levin (1943) tarafından kullanıldığını aktarmışlardır. Bekçilik, aile sorumluluklarını paylaşma da dahil olmak üzere, ebeveynlerin aile çalışmasında örtülü veya açık bir işbölümü oluşturdukları ortak ebeveynlik (co-parenting) sürecinin bir parçasıdır (Austin, 2011). Ebeveyn bekçiliği (parental gatekeeping), ebeveynlerin tutum ve eylemlerinin, diğer ebeveyn ile çocuk arasındaki ilişkinin

kalitesini ve ebeveynin katılımını nasıl etkilediğini ifade etmektedir (Austin, Pruett, Kirkpatrick, Flens ve Gould, 2013). Ancak annelerin çocuklar hakkında “uzman” olduğu kültürel ön kabulü, araştırmacıların ve babaların ebeveynler arası etkiyi tek yönlü ve yalnızca annelerden babalara karşı olması gereken ve böyle de olan bir durum olarak varsaymalarına yol açmıştır (Adamsons, 2010). Dolayısıyla ebeveynlerin her ikisi de bekçilik yapabiliyor olmasına rağmen, literatürün geniş bir kısmı ailesiyle birlikte yaşayan ve yaşamayan babalar ile daha kısıtlayıcı işlevi olan anne bekçiliği olgusu üzerine odaklanmaktadır (Adamsons, 2010; Pruett, Arthur ve Ebling, 2007).

De Luccie (1995), “anne bekçiliği” kavramını kullanarak alanyazına kazandıran ilk kişidir. Kavramın ilk tanımı ise Allen ve Hawkins (1999) tarafından “babaların ev ve çocuk bakımı ile ilgili öğrenme ve gelişim fırsatlarını sınırlandırarak, en nihayetinde aile işlerinde kadın ve erkek arasındaki iş birliğine dayalı çabaları kısıtlayan inanç ve davranışlar bütünü” olarak yapılmıştır. Ardından Fagan ve Barnett (2003) anne bekçiliğini “annelerin babaların çocuk bakımı ve çocukla ilgilenme fırsatlarını engelleme tercih ve girişimleri” olarak tanımlamışlardır. Tanımlardan da anlaşılacağı üzere bekçilik literatürünün çoğu, annelerin tutumlarının ve davranışlarının babaların katılımı üzerindeki olumsuz etkisine odaklanmıştır, ancak bazı araştırmalar annelerin hem bekçilik (gatekeeper) hem de kapı açıcı (gateopener) işlevi olduğunu öne sürmektedir (Adamsons, 2010). Puhlman ve Pasley (2013) anne bekçiliğini olumlu ve olumsuz etkileriyle “annelerin, babaların çocuk yetiştirmelerine ve çocukla etkileşimlerine yönelik, düzenli ve tutarlı bir şekilde kontrol edici, engelleyici ve teşvik edici davranışlar kullanarak baba katılımını etkileyen ebeveynler arası karmaşık davranışsal etkileşimler dizisi” olarak tanımlamaktadır.

Bekçiliğe ilişkin yapılan tanımlarda, davranış örüntüsünün kısıtlayıcı ya da teşvik edici olması fark etmeksizin, ortak anahtar kelimelerin anne, baba, çocuk olduğu, tanımların ana vurgusunun ise bu bireylerin bir ya da birkaçının birbirleri ile etkileşimi olduğu görülmektedir. Yine tanımlarda bir kadın olarak “anne”nin baskın davranış örüntülerine yer verilmiştir. Dolayısıyla anne bekçiliği araştırmalarının kuramsal temelleri incelendiğinde araştırmacıların çalışmalarını ağırlıklı olarak aile sistemleri kuramına (Fagan ve Barnett, 2003; Kulik ve Tsoref, 2010; Makusha ve Richter, 2016; Puhlman ve Pasley, 2013) ve feminist teoriye (Allen ve Hawkins, 1999; Hauser, 2012; Puhlman ve Pasley, 2013) dayandığı görülmektedir.

Çalışmaların dayandırıldığı aile sistemleri kuramı, genel sistemler kuramının bir biçimi olarak, yalnızca aile bireylerini incelemek yerine aile düzeyinde neler olduğuna

odaklanmakta (Fingerman ve Bermann, 2000) ve bir ailede ortaya çıkan sosyal dinamikleri anlamak için kavramsal çerçeve sunmaktadır (Rosenbusch ve Cseh, 2012). Puhlman (2013) aile sistemleri kuramının öncelikle ailenin doğasında olan bağlantı (roller, alt sistemler, kurallar, sınırlar) ve etkileşim süreçlerine (denge, eşitlik, geri bildirim mekanizmaları, bütünün parçaların toplamından daha fazlasını ifade etmesi) odaklandığını ifade etmiştir. Aile sistemleri kuramı, aileyi sistemin bir kısmındaki bir değişikliğin sistemin geri kalanını etkilediği, karmaşık ve etkileşimli bir sistem olarak görmektedir (Pratt ve Skelton, 2018; Prest ve Protinsky, 1993). Anne bekçiliği üzerine çalışma yürüten De Luccie (1995) iki üyenin etkileşiminin, aile sistemindeki diğer ikili olaylardan ve süreçlerden etkilenebileceğini belirtmiştir. Özellikle anne bekçiliği davranışlarının baba katılımına etkisi üzerine yapılan çalışmalar (ör. Fagan ve Barnett, 2003) bekçilik davranışının aile sistemleri kuramı temeline ne şekilde oturtulduğunun en belirgin örnekleri olarak gösterilebilir. Bahsi geçen çalışmalarda, annenin kolaylaştırıcı ya da kısıtlayıcı davranışlarının, babanın çocuğuyla ilgili görevlere katılımını teşvik etme ya da engelleme sonuçları doğurduğu belirtilmiştir. Bu durum, aile sistemleri kuramı çerçevesinden bakıldığında, alt sistemlerden birisinin (anne), sistemin diğer alt sistemlerini (baba, çocuk ve baba-çocuk alt sistemleri) nasıl etkileyebildiğinin tipik bir örneği olarak gösterilebilir. Buna ek olarak özellikle ailedeki üyelerin rolleri ve aile kuralları ile ilgili önemli bir anlaşmazlık olan ailelerde bazı bekçilik biçimleri oldukça çelişkilidir, dolayısıyla farklı üyelerin rollerinin açık olmadığı bazı aile sistemleri (ör. anne veya babanın aile içerisindeki rolleri belirsiz veya karmaşık olan ya da aile kuralları üzerinde ebeveynlerin uzlaşmadığı aileler) pasif bekçilik formlarına eğilimlidir (Puhlman, 2013). Pasif bekçilik formları, annelerin engelleyici teşvik edici davranışları aynı anda yüksek ya da düşük düzeyde sergilemesinden kaynaklanmaktadır.

Allen ve Hawkins'ın (1999), Hauser'ın (2012), Puhlman ve Pasley'in (2013) çalışmalarını dayandığı diğer kuram olan feminist teorinin objesi kadındır (Taş, 2016). Özçatal (2011) feminist kuramda, kadınların çalışma yaşamına sınırlı katılımı ve ikincil konumunu çözümlemede ataerkillik ve toplumsal cinsiyet temelli iş bölümüne vurgu yapıldığını belirtmiştir. Ataerkil bir toplumda dünyaya gelen kadın, bu toplumsal değerleri içselleştirmekte ve böylece ev işleri, çocuk yetiştirme ve erkeklerin isteklerini yerine getirme gibi kendisini özel alana hapseden rolleri sorgulamadan kabul etmektedir (Çetinel ve Ersoy Yılmaz, 2016). Toplumsal cinsiyet rolleri, bireyin kadın ya da erkek olduğunun biyolojik özellikler açısından vurgulandığı "cinsiyet" kavramından farklı olarak, kadın ve erkeğin toplumsal rol ve sorumluluklarına vurgu yaparak, toplumun bizi

nasıl algıladığı, nasıl davranmamızı istediği ve bizden neler beklediğine ilişkin ipuçlarını barındıran bir kavram olarak tanımlanmaktadır (Zeybekoğlu Dünder, 2012). Belirtilen bu iki kavram (ataerkillik ve toplumsal cinsiyet rolleri) anne bekçiliği literatürüne feminist kuramının somut şekilde dahil edilmesine de olanak sağlamıştır. Allen ve Hawkins (1999) feminist hareketle birlikte kadınların siyasi haklarında, ekonomik ayrıcalıklarında ve iş modellerinde çarpıcı değişiklikler olmasına rağmen, ev işleri ve çocuk bakımı sorumluluklarının temelde aynı kaldığını ifade etmişlerdir. Toplumsal cinsiyet rolleri ve ataerkil toplum kültürünün bir sonucu olarak, anneler ev işleri ve çocuk bakımından sorumlu birincil kişiler olarak karşımıza çıkmaya devam etmekte ve bekçilik davranışlarında bu iki kavramın etkisinin olduğu görülmektedir (ör. Allen ve Hawkins, 1999).

Ulusal ve uluslararası alanyazında anne bekçiliği üzerine yapılmış çalışmaların tamamı tipik gelişen çocukların ebeveynleri ile yürütmüştür. “Anne Bekçiliği ile İlgili Araştırmalar” kısmında bekçilik ile ilgili ölçek geliştirme, uyarlama ve betimsel çalışmalar özetlenmiştir.

İlgili Araştırmalar

Bu kısımda önce ÖG olan çocuklarda baba katılımına ilişkin araştırmalara yer verilmiştir. Daha sonra ise tipik gelişen çocuklarda anne bekçiliği ile ilgili çalışmalar ele alınmıştır.

Baba Katılımı ile İlgili Araştırmalar

Alanyazında ÖG olan çocuklarda baba katılımı daha çok eğitime katılım boyutuyla ele alınmaktadır. Baba katılımını çocuğa bakım verme, ilgi gösterme, oyun oynama vb. olarak ele alan çalışmalardan birisi Simmerman, Blacher ve Baker (2002) tarafından yapılmıştır. Çalışmaya ağır zihinsel yetersizliğe sahip çocuğa sahip 60 anne ve baba dahil edilmiş ve ebeveynlerin algılarındaki kararlılığını değerlendirmek üzere veriler bir buçuk yıl arayla yeniden toplanmıştır. Araştırma kapsamındaki hedef çocukların yaş ortalaması, verilerin toplandığı ilk zaman dilimi için, 11 yıl olarak belirtilmiştir. Çalışmada ağır zihinsel yetersizliğe sahip çocukların anne ve babalarının, babaların çocuğun bakımıyla ilgili görevlere yardım etmesi ve baba katılımından duydukları memnuniyet ile baba katılımıyla çocuğun bakım sorumluluğu arasındaki ilişki

araştırılmıştır. Araştırmada ÖG olan bir çocuğun bakımına babanın katılımını ve her iki ebeveynin babanın katılımıyla ilgili memnuniyetini değerlendirmek için; beslenme, hijyen, bakım, giyinme, öğretme/terapi, oyun, disiplin ve hizmetlere karar verme gibi alanlarda değerlendirme yapan Baba Yardımı ve Memnuniyeti Ölçeği (Father Help and Satisfaction Scale [FHSS]) kullanılmıştır. Bu ölçeğe ek olarak Algılanan Bakım Yüğü Ölçeği (Perceived Burden of Care Scale) ve anne-babaların evlilik uyumu algılarını değerlendirmek üzere Locke-Wallace Evlilik Uyum Testi (Locke–Wallace Marital Adjustment Test) kullanılmıştır. Araştırmacılar çalışma sonucunda babaların çocuk yetiştirme ile ilgili rollere oldukça iyi düzeyde katılım gösterdiklerini ve annelerin babaların yardımlarından genel olarak memnun olduklarını belirtmişlerdir. Babaların oyun oynama, çocuk yetiştirme, disiplin etme ve hizmetlere karar verme sürecine katılımı arttıkça her iki ebeveynin de baba katılımı ile ilgili algılarının da yükseldiği belirlenmiştir. Ancak babaların çocukların hijyeni, giyinmesi, beslenmesi ve terapi ile randevulara yönlendirme işlerine en az düzeyde katılım sağladıkları belirtilmiştir. Annelerin baba katılımından duydukları genel memnuniyetin bir sonucu olarak algılanan bakım yükü ile babanın yardım düzeyi arasında bir ilişki olmadığı raporlanmıştır. Çocukların zorlayıcı davranışlarının evlilik uyumunu her iki ebeveyn içinde düşürdüğü ve babaların yardım düzeyi ile bu yardımdan memnuniyetini daha yüksek düzeyde belirten annelerin evlilik uyumlarının da daha yüksek olduğu belirtilmiştir. Ayrıca daha fazla bakım yükü bildiren ebeveynlerin evlilik uyumlarını da daha düşük bildirdiği raporlanmıştır. Araştırmacılar bulguları neticesinde babaların yardım düzeyinin ikili ilişkiden ayrı olarak görülemeyeceğini belirtmişlerdir.

Ricci ve Hodapp (2003) çalışmalarında Down sendromlu çocukların ebeveynleri ile diğer zihinsel yetersizliğe sahip çocukların ebeveynlerini; çocuğun özelliklerine ilişkin algıları, stres düzeyleri ve babaların çocuk bakımına katılımı açısından karşılaştırmıştır. Araştırmanın örneklemini, takvim yaşı, zihinsel yaş ve özel gereksinim derecesi bakımından eş olan, 30 (trizomi 21 kaynaklı) Down sendromlu, 20 (trizomi 21 dışında spesifik olmayan nedenlerden ya da etiyolojilerden kaynaklanan) diğer zihinsel yetersizliğe sahip çocuğu olan, toplam 50 anne-baba çifti oluşturmuştur. Çalışmadaki Down sendromlu çocukların yaş ortalamalarının 10 yıl, diğer grubun yaş ortalamasının ise 11 yıl olduğu belirtilmiştir. Araştırma kapsamında çocukların kişilik özelliklerini tanımlamak için (ör. yalnız, girişken, sevecen vb.) Kişilik Kontrol Listesi (Personality Checklist), çocukların içselleştirilmiş ve dışsallaştırılmış uyumsuz davranışlarını belirlemek üzere Çocuk Davranışları Kontrol Listesi (Child Behavior Checklist) ve

ebeveynlerin çocuktan ve ebeveynlikten kaynaklı stres düzeyini değerlendirmek üzere Ebeveyn Stres Endeksi (Parental Stress Index [PSI]) kullanılmıştır. Baba katılımını; katılım beyanı, çocuk bakımı sorumluluğu, sosyalleştirme sorumluluğu, çocuk yetiştirme kararlarında etki ve hazır bulunma olmak üzere beş alanda değerlendiren Çocuk Bakımına Baba Katılımını Endeksi (Paternal Involvement in Child Care Index [PICCI]) ile bakım verme, oyun, öğretme, disiplin ve iletişimi kesme olmak üzere beş alanda değerlendiren Babalık Davranışları Anketi (Father Behaviors Questionnaire [FBQ]) araçları kullanılarak değerlendirilmiştir. Araştırma bulgularına göre trizomi 21 dışındaki spesifik nedenlerden ya da etiyolojilerden kaynaklanan zihinsel yetersizliğe sahip çocuklara göre, Down sendromlu çocukların anne ve babaları çocukları ile ilgili daha olumlu kişilik özellikleri bildirmiştir. Ayrıca Down sendromlu çocukların babalarının, trizomi 21 dışındaki spesifik nedenlerden ya da etiyolojilerden kaynaklanan diğer zihinsel yetersizliğe sahip çocukların babalarına göre daha az çocuk odaklı stres yaşadıkları belirtilirken, ebeveyn stresinin gruplar arasında farklılaşmadığına dikkat çekilmiştir. Down sendromlu çocukların lehine olan bu bulgulara rağmen, iki grup baba katılımı açısından karşılaştırıldığında, çocuğun sosyalleşmesine katkı sağlama, çocuk yetiştirme ile ilgili kararlara katılım, çocukla oyun oynama sıklığı, çocuğa bakım verme ve disiplin etme gibi durumlara katılım için manidar bir farklılık olmadığı rapor edilmiştir. Her iki grup için de çocuğun kişilik özellikleri, içselleştirme ve dışsallaştırma davranışlarının, çocukla ilişkili stres düzeyi ile ilişkili olduğu belirtilmiştir. Karşılaştırma grubunda olan babaların eğitim düzeyi düştükçe yeterliliklerine ilişkin stres düzeylerinde artış olduğu, Down sendromlu çocukların babalarında da benzer bir ilişki olduğu ancak ilişkinin manidar düzeyde olmadığı raporlanmıştır.

Meral ve Cavkaytar (2012) çalışmalarını zihinsel yetersizliği olan ve yaş ortalaması 14 yıl olarak belirtilen, 41 çocuğun anne ve babasıyla yürütmüştür. Çalışmada Çocuk Bakımına Baba Katılımı Endeksi (Paternal Involvement in Child Care Index [PICCI]) kullanılarak babaların zihinsel yetersizliği olan çocuklarının yetiştirilmesine yönelik etkinliklere genel katılım durumları ve bunun katılımın alt alanlarına (katılımın değerlendirilmesi-çocuk bakımı ve sosyalleştirme sorumluluğu-çocuk yetiştirme kararlarında etki ve çocuk yetiştirme görevleri-hazır bulunma) göre farklılaşp farklılaşmadığı araştırılmıştır. Ayrıca araştırmacılar babaların etkinliklere katılım durumları ile bazı demografik değişkenler arasında ilişki olup olmadığını incelediklerini belirtmişlerdir. Araştırma bulgularında (anne ve baba değerlendirmelerine göre) babanın zihinsel yetersizliğe sahip çocuğunun yetiştirilmesine yönelik etkinliklere genel katılım

durumlarının ortalamasının üzerinde olduğu ancak “çocuk bakımı” alt alanındaki katılımın düşük olduğu belirtilmiştir. Ebeveynler verdikleri cevaplara göre; annelerin çocuk bakımından sorumlu ilk kişiler olduğu konusunda hemfikirdir. Ayrıca çocuk bakımı ve sosyalleştirme sorumluluğu alt alanında yer alan görevlerin öncelikle anneler tarafından, ikinci olarak baba tarafından ve üçüncü olarak geniş ailelerde ebeveynler dışında belirli bir kişi tarafından yapıldığı belirlenmiştir. Buna ek olarak ailenin aylık gelir düzeyi, babanın haftalık çalışma saatleri ve zihinsel yetersizliğe sahip çocuğun cinsiyeti değişkenlerinin baba katılımı üzerinde bir etkisinin olmadığı rapor edilmiştir.

Bragiel ve Kaniok (2014) ÖG olan çocukların babalarının katılım durumlarını bazı demografik değişkenlere göre inceledikleri çalışmalarına 243 babayı dahil etmiştir. Katılımcıların çocuklarının serebral palsi, zihinsel yetersizlik, Down sendromu, spina bifida, işitme ve görmede yetersizlik, hisrosefali gibi çeşitli tanıları olan çocuklar olduğu belirtilmiştir. Çalışma kapsamında veriler demografik bilgi formu ve Baba Katılımı Ölçeği (Father Involvement Scale [FIS]) kullanılarak toplanmıştır. Baba katılımı; a) ÖG olan çocuğun hayatıyla ilgilenme, b) ÖG olan çocuğun bakımıyla ilgilenme, c) ÖG olan çocuğun eğitimiyle ilgilenme, d) ÖG olan çocuğun rehabilitasyonu ile ilgilenme ve e) ÖG olan çocuğun bağımsızlığını kazanmasına aktif yardım etme olmak üzere toplam beş faktörde değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda baba katılımının ÖG olan çocuğun hayatıyla ilgilenme boyutu; babaların ÖG olan çocuğun ihtiyaçlarına yoğunlaşma derecesi ve eşleriyle iş birliği yapmaları arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu belirtilmiştir. Babaların ÖG olan çocuğun bakımına katılım durumunun, ÖG çocuğa baktıkları yıl sayısı ile negatif yönde anlamlı ilişki, babaların ÖG olan çocuğa günlük ayırdıkları zaman ve babaların eşleriyle iş birliği düzeyinin pozitif yönde anlamlı ilişki bulunduğu raporlanmıştır. ÖG olan çocuğun eğitime katılımı boyutuyla, babaların ÖG olan çocuğun ihtiyaçlarına yoğunlaşma derecesi ve eşleri ile iş birliği yapma durumunun pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu vurgulanırken, eğitime katılımı babaların öz-sayı düzeyi arasında negatif yönde anlamlı ilişki olduğu belirtilmiştir. Babaların yaşı, ÖG olan çocukla ilgilenme becerilerinin düzeyi, eşleriyle iş birliği yapmaları ve çocuğun yetersizlik düzeyi ile babaların ÖG olan çocuğun rehabilitasyonuna katılım durumu arasında pozitif yönde anlamlı ilişki tespit edilirken, ÖG olan çocuğa bakma yılı ile negatif yönde anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Son boyut olan babaların ÖG olan çocuğun bağımsızlığını kazanmasına aktif yardım boyutu ile babaların ÖG olan çocuğun yetersizliği hakkındaki bilgi düzeyi ve ÖG olan çocuğun ihtiyaçlarına yoğunlaşma düzeyi arasında pozitif yönde anlamlı ilişki raporlanmıştır.

Potter (2016) çalışmasına 19 yaşını geçmemiş otizm spektrum bozukluğu (OSB) ve Asperger sendromu olan çocuğa sahip 306 babayı dahil etmiştir. Araştırmada babaların ÖG olan çocuklarının günlük bakım rutinleri, oyun, serbest zaman ve eğitimi ile ilgili etkinliklere katılımının doğası ve kapsamı incelenmiştir. Araştırma verileri çalışmacılar tarafından literatüre dayandırılarak hazırlanan bir ölçek aracılığıyla toplanmıştır. Araştırmaya katılan babaların çoğu günlük bakım rutinleri, oyun, serbest zaman ve eğitim etkinliklerine büyük oranda dahil olduklarını belirtmiştir. Babaların OSB olan çocuk kadar Asperger sendromu olan çocuğun da ve küçük çocukların olduğu kadar büyük çocukların da günlük bakımından sorumlu oldukları raporlanmıştır. Babaların oyuna katılım oranlarında çocuğun cinsiyetinin bir etkisi olmadığı ancak babaların daha küçük çocuklarda oyuna katılım gösterirken daha büyük çocuklara serbest zamana katılım gösterdikleri belirlenmiştir. Buna ek olarak babaların çocuğun eğitimi ile ilgili etkilere katıldığı ve daha çok ev ödevlerine yardımcı olduğu belirtilmiştir. Araştırma bulgularına göre baba katılımı daha çok babanın maaşlı olarak ve tam zamanlı çalıştığı durumlarda gerçekleşmektedir.

Hintermair ve Sarimski (2019) işitme alanında yetersizliği olan ve az işiten bebeklerin babalarının deneyimleri, erken müdahale hizmeti sağlayıcılarla olan toplantılara katılmama ya da az katılma nedenleri, çocukları için erken müdahalede randevularına ne sıklıkta katıldıkları ve katılma/ma nedenleri, ÖG olan çocuklarının gelişimini desteklemek için babaların öz-yeterliliklerine katkıda bulunan faktörleri incelemişlerdir. Araştırmaya toplam 92 baba katılmış ve çocukların yaş ortalaması 26 ay olarak belirtilmiştir. Çalışma kapsamında Gelişimsel Zorlukları Olan Çocukların Babaları (The Fathers of Children with Developmental Challenges) ve Çocuk Müdahalesine Katılım (Involvement in Child Intervention) araçları kullanılarak babaların deneyimleri değerlendirilmiştir. Günlük Bakım Ölçeği (Daily Caregiving Scale) ve Çocukla İlgili Görevler Ölçeği (Child-Related Tasks Scale) kullanılarak babaların işitme alanında ÖG olan çocuklarını bakımına katılımları değerlendirilmiştir. Babaların öz-yeterlilik algıları Genel Öz-Yeterlilik (Generalized Self-Efficacy Scale) ve Ebeven Öz-Yeterlilik (Parenting Self-Efficacy Scale) ölçekleri kullanarak ölçümlenmiştir. Son olarak babaların evlilik kalitesi algısı Evlilik Kalitesi İndeksi (Quality of Marriage Index) kullanılarak değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda babaların büyük çoğunluğunun işitme kaybı yaşayan bir çocuğun ebeveyni olmakla oldukça iyi başa çıktıkları ancak bir kısmının gelecek ve yaşam kalitesi ile ilgili kaygıları olduğu belirlenmiştir. Babaların erken müdahale randevularına katılmama gerekçelerinin, iş ve erken müdahale seanslarının

çakışması, babaların iş yerlerinde yoğun çalışma temposu ve randevuların anneler tarafından alınarak yönetilmesi olarak belirtilmiştir. Erken müdahale randevularına daha sık katılan babaların, çocukları için erken müdahale faaliyetlerine daha fazla dahil oldukları; günlük çocuk bakımına daha fazla katıldıkları ve ebeveyn öz-yeterliliklerinin daha yüksek olduğu raporlanmıştır. Erken müdahaleye katılım alanında babaların %40'ından fazlası erken müdahalenin esas olarak anneler ve erken müdahaleciler arasında müzakere edildiğini ve babaların %73'ü seanslar için tarih belirlerken programlarının ve uygunluklarının dikkate alınmadığını belirtmiştir. İşitme alanında ÖG olan çocuğu eğitme konusunda daha yetkin hisseden babalar, çocuğun işitme kaybının ebeveynlik üzerinde daha düşük bir etkisi olduğunu belirtmiştir. Bu babaların günlük çocuk bakımıyla ve erken müdahale ile daha çok ilgilendikleri, tatmin edici bir evlilik ilişkisi bildirdikleri belirtilmiştir.

Mavrogianni ve Lampropoulou (2020) çalışmalarını işitmede yetersizliğe sahip çocukların babaları ile diğer yetersizlik türünden etkilenmiş ve tipik gelişen çocukların babalarının katılımlarını karşılaştırmak üzere planlamıştır. Araştırmaya okul öncesi çağıdaki 25 işitme yetersizliğinden etkilenmiş, 23 zihinsel yetersizlikten etkilenmiş, 30 OSB olan ve 94 tipik gelişen olmak üzere toplam 172 çocuğun babasını dahil edilmiştir. Araştırma kapsamında babaların çocuklarının bakımına katılımı Çocuk Bakımına Baba Katılımı Endeksi (Paternal Involvement in Child Care Index [PICCI]), ebeveyn rolüne ilişkin inançlarını Ebeveyn Rolüne İlişkin İnançlar Ölçeği (Beliefs Concerning the Parental Role [BCPR]), ebeveyn stresini Kaynaklar ve Stres Anketi Clarke Versiyonu (Clarke QRS), evlilik doyumunu Kansas Evlilik Doyumu Ölçeği (Kansas Marital Satisfaction Scale) ve sosyal desteği Aile Destek Ölçeği (The Family Support Scale [FSS]) kullanılarak değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda babaların çocuğun bakımı ve sosyalleştirme sorumluluğunda, çocuk yetiştirme kararlarında etki durumunda ve çocuk yetiştirme görevlerine hazır bulunma (yani erişilebilir olma) ve genel katılım durumunda gruplar arasında farklılık olmadığı belirlenmiştir. Ayrıca babaların ebeveynlik rolüne ilişkin inançları alanında gruplar arasında farklılık olmadığı ortaya konmuştur. Buna ek olarak işitme yetersizliğinden etkilenen çocukların babalarının OSB olan ve zihinsel yetersizliği olan çocukların babalarından daha az stres yaşadıkları ancak tipik gelişen çocukların babalarından daha fazla stres yaşadıkları raporlanmıştır. İşitme yetersizliğinden etkilenmiş çocukların babalarının evlilik doyumlarının OSB olan ve zihinsel yetersizliği olan çocuklardan daha yüksek olduğu ancak tipik gelişen çocukların babalarının evlilik doyumu ile anlamlı bir farklılık olmadığı belirtilmiştir. ÖG olan

gruplar arasında yapılan analizler sonucunda sosyal destek açısından gruplar arasında anlamlı bir farklılık görülmediği vurgulanmıştır. Değişkenler arası korelasyon çalışmalarına göre işitme yetersizliğinden etkilenmiş çocukların baba katılımı ile babaların evlilik doyumu arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu raporlanmıştır.

Alanyazında ÖG olan çocuklarda baba katılımını ilgi, bakım verme, çocukla oyun oynama ve birlikte vakit geçirme gibi boyutlarıyla ele alan çalışmalar yukarıda derlenmiştir. Araştırmaların sonuçlarına göre annelerin, tipik gelişen çocuklarda da olduğu üzere, ÖG olan çocuğun bakım ve ihtiyaçlarını karşılamadan sorumlu birincil kişiler olarak algılanmaya devam ettiği anlaşılmaktadır. ÖG olan çocuklarda baba katılımı ile ilgili yapılan çalışmalar sayıca az olmakla beraber, yapılmış olan çalışmalarda da birtakım kısıtlılıklar bulunmaktadır. Bunlardan ilki çalışmaların genelde demografik değişkenler ve psikolojik işlevler temelinde yürütülmesi, ikincisi ise örnekleme dahil edilen ÖG olan çocukların yaşça büyük ya da bebeklik döneminde olması olarak özetlenebilir. Annelerin baba katılımını doğrudan etkileyebilme potansiyeli ile ilgili ise neredeyse hiç çalışma bulunmadığı görülmektedir.

Anne Bekçiliği ile İlgili Araştırmalar

Anne bekçiliği ile ilgili alanyazında, araştırmaların anne bekçiliğini ölçümlemede kullanılması amacıyla ölçek geliştirme (Allen ve Hawkins, 1999; Fagan ve Barnett, 2003; Puhlman, 2013), anne bekçiliği türleri/tipleri ve alt boyutları (Allen ve Hawkins, 1999; Puhlman, 2013) ve anne bekçiliğinin baba katılımına etkileri (De Luccie, 1995; Hauser, 2012; Kulik ve Sadeh, 2015; McBride vd., 2005) üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Devam eden bölümde ulusal ve uluslararası alanyazında yürütülen ilgili çalışmalar araştırma modellerine göre gruplanarak tanıtılacaktır.

Yurt Dışında Yürütülen Çalışmalar. Uluslararası literatürde çeyrek asırlık bir geçmişe sahip olmasına karşın, anne bekçiliği ile ilgili yapılan çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Çalışmanın bu bölümünde yurt dışında anne bekçiliği ile ilgili yapılmış olan çalışmalar ölçek ve/veya model geliştirme ve betimsel çalışmalar olmak üzere gruplanarak özetlenecektir.

Ölçek ve/veya Model Geliştirme Çalışmaları. Bu kısımda anne bekçiliği davranışının değerlendirilmesinde geçmişten günümüze dek geliştirilen ölçeklerin hangi alanları nasıl ölçtüğünün anlaşılması ve anne bekçiliğinin kuramsal olarak nasıl modellendiğini betimlemek amacıyla yurt dışında yapılmış araştırmalara yer verilmiştir. Bu amaçla üç ölçek geliştirme ve bir model geliştirme çalışması olmak üzere toplam dört çalışmaya ulaşılmıştır.

Bu çalışmalardan ilki Allen ve Hawkins (1999) tarafından yürütülen ölçek geliştirme çalışmasıdır. Araştırmacıların anne bekçiliğini değerlendirmek için geliştirdikleri Anne Bekçiliği Ölçeğinin (Maternal Gatekeeping Measure) alanyazındaki ilk ölçek olduğu görülmektedir (Akt. Fagan ve Barnett, 2003). Araştırmacılar geliştirdikleri ölçek temelinde üç alt boyutu olan ve ölçekten alınan puana göre üç çeşit bekçilik davranışı tanımlayan bir anne bekçiliği modeli oluşturmuşlardır. Öncelikle anne bekçiliğini “standartlar ve sorumluluklar”, “anne kimliğinin onayı” ve “ayrıştırılmış aile rolleri” olmak üzere birbiri ile ilişkili ancak birbirinden farklı üç alt boyutla tanımlamış ve anne bekçiliğinin daha çok kısıtlayıcı özelliği üzerinde durmuşlardır. Bu ölçek, ev işleri ve ailedeki rollere odaklanan maddelerin çoğunlukta olduğu, doğrudan ebeveynlik davranışlarını ölçen maddelerin ise hiç olmadığı ve çocuk bakımının da çok az madde ile araştırıldığı bir ölçektir (Aydın ve Akgöz Aktaş, 2017). Toplam 11 maddeden oluşan ölçeğin “standartlar ve sorumluluklar” alt boyutunu ölçen beş maddesi bulunmaktadır. Bu maddeler ile annelerin aile çalışması için yüksek standartlara sahip olup olmadıkları hakkındaki düşünceleri, eşlerinin yetkinliği ile ilgili algılarının sonucundaki düşünceleri ve ev işlerinden sorumlu olup olmadıkları değerlendirilmiştir. Araştırmacılar böylece aile işleri için standartlar belirleyen anneler ile babaların ev işlerini kendi standart ve yöntemlerine göre yapmasına izin veren anneleri ayırt ettiklerini belirtmişlerdir. Ölçekte “anne kimliği onayı” alt boyutunu ölçen dört madde bulunmaktadır. Bu maddelerle, annenin toplumsal olarak “ideal eş ve anne” olarak algılanmasından ne kadar etkilendiği ve kendisine atfettiği değer duygusunun “temiz ev” ve “bakımlı çocuk” kavramlarıyla ilişkisini ölçmeyi hedeflemişlerdir. Ölçeğin “standartlar ve sorumluluklar” ile “anne kimliği onayı” alt boyutlarında dörtlü Likert (1=benim gibi, 4=hiç benim gibi değil) kullanılmıştır. “Ayrıştırılmış aile rolleri” boyutunda ise kadınların alanı olarak aile işlerinin paylaşılması ile ilgili annelerin evrensel beklenti ve inançları üzerinde durulmuştur. Aile işlerinin yalnız kadınların alanı olmasını bekleyen anneler ile eşlerinin aile işleriyle daha çok ilgilenmesini ve katılmasını bekleyen anneler birbirinden beşli Likert tipi (1=tamamen katılıyorum, 5=hiç katılmıyorum) iki soru ile ayrılmıştır. Ölçeğin

geçerliğini değerlendirmek için aile işlerinin paylaşımının ölçülmesini araştırmalarına dahil etmişlerdir. Bu ölçüm için ev işleri, çocuk bakımı, bakım ve onarım işleri, tüketim ve finans işleri, ev dışındaki işler ve sıkıcı geniş aile işlerine önce katılımcıların (kadınların) haftada ortalama kaç saat harcadığını, ardından da eşlerinin tahminen kaç saat harcadığını belirtmeleri istenen bir anket kullanılmıştır. Ölçeğin geçerlik güvenirlik çalışması için 622 annenin dahil edildiği bir örneklemden veri toplanmıştır. Yapılan analizler neticesinde standartlar ve sorumluluklar, anne kimliği onayı ve ayrıştırılmış aile rolleri alt boyutlarının birbirleri ile pozitif yönde anlamlı ilişkili olduğu belirtilmiştir. Veriler üzerinde yapılan kümeleme analizleri sonucunda araştırmacılar katılımcıları anne bekçiliği davranışı düşük ve yüksek olan anneler olmak üzere iki kümeye ayırmak yerine aktif bekçiler, iş birlikçiler ve arada kalan grup olmak üzere üç kümeye ayırmıştır. Buna ek olarak annelerin %21'i "aktif bekçi" olarak sınıflanmıştır. Aktif bekçilik yapan annelerin iş birlikçi olarak sınıflandırılan annelere göre haftada 5 saat daha fazla iş yaptığı ve daha az eşit iş bölümü yaptıkları belirlenmiştir.

Alandaki bir diğer ölçek Fagan ve Barnett (2003) tarafından geliştirilen ve annenin doğrudan baba çocuk ilişkisi üzerindeki davranışlarını inceleyen Anne Bekçiliği Ölçeği (Maternal Gatekeeping Scale) isimli ölçektir (Akt. Aydın ve Akgöz Aktaş, 2017). Ölçek annelerin, çocuk bakımı görevlerinde baba/baba figürünün görevi yerine getirmesine izin vermek yerine görevleri uygulama tercihlerini ölçen, dokuz maddelik, beşli Likert tipi (1=kesinlikle katılıyorum, 5=kesinlikle katılmıyorum) bir araçtır. Ölçeğin geçerlik güvenirlik çalışması kapsamında araştırmaya 3-16 yaş arası en az bir çocuğu olan aileler dahil edilmiştir. Araştırmaya anne bekçiliği ile ebeveyn yetkinliğinin incelenmesini kolaylaştırmak için babaların ve baba figürlerinin daha düşük ebeveynlik yetkinliğine sahip olduğu düşünülen aileler alınmıştır. Araştırma için ailenin demografik bilgilerin yanı sıra baba ya da baba figürü ile ilgili maddeleri de içeren, araştırmacılar tarafından geliştirilmiş bir form kullanılırken, babaların çocuk gelişimindeki rolünün önemi ile ilgili anne inançlarını belirlemek için Baba Rolü Anketi (The Role of the Father Questionnaire) kullanılmıştır. Annelerin, babaların çocuklarıyla yetkin olarak ilişki kurma yeteneklerine ilişkin algıları Baba Katılım Envanteri (The Inventory of Father Involvement) ile ölçülmüştür. Araştırmanın sonucunda annelerin, çocuk gelişiminde babaların önemli olduğu konusunda hemfikir oldukları bulunmakla beraber, babaların çocuklarıyla ilişkilerini kısıtlama (anne bekçiliği) konusunda kararsız oldukları bulgusuna ulaşılmıştır. Baba rolüyle ilgili olumlu tutum geliştiren annelerin, baba katılımını kısıtlama ihtimallerinin daha düşük olduğu ve annelerin baba yetkinliğine

ilişkin algıları ile anne bekçiliği arasında güçlü bir negatif ilişki olduğu belirtilmiştir. Bunlara ek olarak, baba yetkinliği ile baba katılımı arasında pozitif ilişki olduğu ve babanın aileye maddi katkısı ile babanın evde yaşamama durumu ve anne bekçiliği arasında negatif ilişki araştırma bulgularında yer almaktadır. Ölçeğin güvenirlik katsayısı .93 olarak belirlenmiştir.

Çalışmalardan bir diğeri Puhlman ve Pasley'in (2013) anne bekçiliği için model geliştirme çalışmasıdır. Puhlman ve Pasley (2013) mevcut literatürün anne bekçiliğini oluşturan davranış çeşitlerini ele almadığı için yetersiz olduğunu savunarak, anne bekçiliğinde kontrol (control), teşvik (encouragement) ve engel (discouragement) olmak üzere üç boyutlu bir model önermişlerdir. Modellerinde her bir boyutun birbirine bağlı olduğunu ve hepsinin modele eşsiz katkılarına olduğunu, bu sebeple modellerinin mevcut anne bekçiliği modellerinden ayrıldığını belirtmişlerdir. Puhlman ve Pasley'e (2013) göre bilgi akışını, enerjiyi, kaynakları ve insanları yönetme veya düzenleme girişimlerini yansıtan davranışlar, kontrol alt boyutunun belirleyici unsurudur ve bekçilik davranışlarını anlamak için gereklidir. Annelerin sergilediği kontrol davranışının anahtar göstereci olarak annelerin aile sınırlarını nasıl yönettiğine, kontrolün derecesini belirlemek için ise annelerin ailedeki liderlik pozisyonuna ve baba-çocuk ilişkisinin yoğunluğuna odaklanmışlardır. Süreç içerisinde kontrol olmasına karşın, bu boyutun hangi ebeveynin daha fazla kontrol sahibi olduğunun bir göstergesi olmadığını, kontrolün ailede iyi ya da kötü olarak tanımlanabilecek bir etkileşim şekli olmadığını ve bu nedenle annelerin baba katılımıyla ilgili tercihlerini yansıtamayacağını ifade etmişlerdir. Bir diğer deyişle, karar alma durumlarında baskın olan ve baba üzerinde çok kontrol sağlayan bir annenin, baba katılımını düşürüp düşürmeyeceği, diğer boyutların varlığı ve kullanımı ile açıklanabilir (Aydın ve Akgöz Aktaş, 2017). Puhlman ve Pasley (2013) modellerinin diğer bir boyutu olan teşvik boyutunda yüksek puan alan annelerin, babalara olumlu geribildirimler sağladığını, işbirlikçi ebeveyn etkileşimleri istediklerini ve babaların önemli olduğunu gösteren şekilde davrandıklarını belirtmişlerdir. Bu annelerin babalara karşı genellikle samimi olduğunu ve babaların çocuklara karşı etkili bir rol üstlenmeleri konusunda gerçekten ilgilendiklerini ifade etmişlerdir. Araştırmacılar bazı annelerin babalarla birlikte ortak ebeveynlik yapmaya açıkça destek verdiklerini ve baba katılımıyla ilgili memnuniyetlerini açıkça belirttiklerini bildirmiş olmalarına karşın bazı annelerin babaya üstün ebeveyn olarak muamele edebileceklerini, kendilerini çocuk için yetersiz ya da zararlı görebileceklerini ve bu durumda zamanla ebeveynlikten uzaklaşabileceklerini belirtmişlerdir. Her iki durumda da annenin teşvik edici

davranışlarının baba katılımı düzeyini arttırmaya ve sürdürmeye yol açacağı belirtilmiştir. Çalışmacılar modellerinin üçüncü ve son boyutu olan engel boyutunu annelerin babaları ve babaların katılımını engelleme ve eleştirme dereceleri olarak tanımlamışlardır. Bu tür davranışlar sergileyen annelerin aşırı eleştiride bulundukları, babayla çocuğun birlikte geçirdiği zamanı böldükleri, çocuğun babayla etkileşime girmesinden kaçındıkları ve daha çeşitli engelleyici davranışları içeren girişimleri olduğunu belirtmişlerdir. Bunlara ek olarak bazı engelleyici davranışların daha ince ve gizli olduğunu da dile getirmişlerdir. Bu davranışlara örnek olarak başka kişilere babaların davranışları hakkında yakınma, babaların yaptığı bir işi tekrar yapma, sözel ya da sözel olmayan şekilde (ör. göz devirme, küçümseyici bakışlar atma) tepkiler verme, destekliyormuş gibi görünerek babanın ebeveynlik kararlarını baltalama ve alaycı konuşmayı göstermişlerdir. Araştırmacılar önerdikleri kontrol, engel ve teşvik boyutlarının kesişimlerinden temelde kararlı (polarized gatekeepers) ve kararsız (ambivalent gatekeepers) bekçiler olmak üzere iki, boyutların düzeylerinin kesişimlerinden ise sekiz farklı anne bekçiliği tipi tanımlamışlardır. Puhlman ve Pasley (2013) kararlı bekçiler olarak tanımlanan annelerin baba katılımı için açık ve belirli tercihleri olan bekçiliği temsil ettiğini ve tercihlerini davranışlarıyla açıkça belli ettiklerini belirtmişlerdir. Kararlı anneler ya yüksek teşvik edici, düşük engelleyici ya da düşük teşvik edici yüksek engelleyicidirler (Puhlman ve Pasley, 2013). Bu üç boyutun kesişimlerinin çeşitli varyasyonlarından Sınır Koyucu Bekçilik (Traditional Gateblocker), Pasif Engelleyici Bekçilik (Passive Gatesnubber), Kolaylaştırıcı Bekçilik (Facilitative Gateopener) ve Pasif Kolaylaştırıcı Bekçilik (Passive Gatewelcomer) olmak üzere dört anne bekçiliği modeli tanımlamışlardır. Araştırmacılar kararsız bekçiler olarak tanımlanan annelerin ise baba katılımına ilişkin tercihlerinin daha az iyi tanımlandığı bekçiliği temsil ettiklerini, katılımı ilgili inançları hakkında kafalarının karışık olduğunu ve babaların çocuklarıyla nasıl ilişki kurmasını istedikleri hakkında karışık mesajlar verdiklerini belirtmişlerdir. Kararlı grupta olduğu gibi kararsız anneler de üç boyutun kesişimlerinin çeşitli varyasyonlarından Tutarsız Yönetici Bekçilik (Confused Gatemanagers), Duyarsız Yönetici Bekçilik (Apathetic Gatemanagers), Başına Buyruk Yönetici Bekçilik (Opinionated Gatemanagers) ve Gözlenmeyen Bekçilik (Invisible Gateignorers) olmak üzere dört anne bekçiliği modeli tanımlanmıştır. Puhlman ve Pasley (2013) tarafından tanımlanan anne bekçiliği tipleri Tablo 1’de özetlenmiştir.

Tablo 1

Puhlman ve Pasley (2013) tarafından tanımlanan anne bekçiliği tipleri

Bekçilik Tipi	Davranışsal Göstergeleri
<i>Kararlı Bekçiler</i>	
<i>Sınır Koyucu Bekçilik</i> (yüksek kontrol, düşük teşvik, yüksek engelleyici)	Aktif olarak baba katılım şartlarını dikte etmek Babanın varlığının istenmediğini doğrudan ya da dolaylı olarak iletmek Babayla ilgili olumsuz şeyler söylemek Kırıcı şekilde iletişim kurmak
<i>Pasif Engelleyici Bekçilik</i> (düşük kontrol, düşük teşvik ve yüksek engelleyici)	Çocuğa babayla ilgili olumsuz şeyler söylemek “Kazara” baba-çocuk zamanını gözlemek Babanın tamamladığı görevleri/ebeveynliği yeniden yapmak
<i>Kolaylaştırıcı Bekçilik</i> (yüksek kontrol, yüksek teşvik ve düşük engelleyici)	Baba-çocuk zamanı programı Babayla birlikte ya da babayla ilgili olayları kutlamak Babayı çocukla nasıl oynayacağı konusunda yönlendirmek
<i>Pasif Kolaylaştırıcı Bekçilik</i> (düşük kontrol, yüksek teşvik ve düşük engelleyici)	Aile yönetimi kararlarını eşit olarak paylaşma Ortak ebeveynlik ilişkisine aktif olarak katılma ya da Aileden ayrı kalmalar Aile etkileşimlerinden uzak durma
<i>Kararsız Bekçiler</i>	
<i>Tutarsız Yönetici Bekçilik</i> (yüksek kontrol, yüksek teşvik ve yüksek engelleyici)	Tutarsız davranış kalıpları gösterir Davranışlar durumlar veya zamanlar arasında değişir Aile sınırlarını ve etkileşimlerini yönetir
<i>Duyarsız Yönetici Bekçilik</i> (yüksek kontrol, düşük teşvik ve düşük engelleyici)	Ailede yöneticiliği üstlenme Babaların önemsiz olduğunu gösteren davranışlarda bulunma Tarafsız bir duruş sergiler, babanın mevcut katılım düzeyini değiştirmeye çalışmaz
<i>Başına Buyruk Yönetici Bekçilik</i> (düşük kontrol, yüksek teşvik ve yüksek engelleyici)	Babaları över ve eleştirir Pasif teşvik ve engelleme
<i>Gözlenmeyen Bekçilik</i> (düşük kontrol, düşük teşvik ve düşük engelleyici)	Ortak ebeveynlik etkileşimlerinde paylaşım veya babanın liderliğini takip etme Çocukla ilgilenme ancak babaya kolaylaştırıcı ya da kısıtlayıcı davranmama

Bugüne dek literatürde anne bekçiliğine ilişkin geliştirilen son ölçek, Puhlman’ın (2013) Kay Pasley danışmanlığında yürüttüğü doktora tezinde geliştirdiği Anne Bekçiliği Ölçeğidir (Maternal Gatekeeping Scale). Araştırmacılar anne bekçiliği ile ilgili geliştirdikleri kuramsal modele uygun olarak (Puhlman ve Pasley, 2013) yeni bir ölçek geliştirmiş ve modellerinde belirttikleri üzere anne bekçiliğinin kontrol, teşvik ve engel alt boyutlarını ölçen bir ölçek planlamışlardır. Ölçeğin kontrol boyutu için 12, teşvik ve engel boyutları için ise 15’er madde olmak üzere toplam 42 madde hazırlanmış ve bütün

maddeler annelere kendi davranışlarını değerlendirmesi ve babaların eşlerinin davranışlarını değerlendirmesi için iki farklı şekilde yazılmıştır. Ölçeğin geçerlik güvenirlik analizleri için Allen ve Hawkins (1999) tarafından geliştirilen Anne Bekçiliği Ölçeği kullanılmış ölçek yalnızca annelerin algısını değerlendirdiği için maddeler babaların eşlerini de değerlendirebileceği şekilde düzenlenmiştir. Anne Bekçiliği Ölçeğine ek olarak yapı geçerliği analizi için bir ortak ebeveynlik ölçeği kullanılmıştır. Araştırmacılar yaptıkları analizler sonucunda 42 maddelik ölçeği, Anne Bekçiliği Ölçeği-Anne Formu (15 madde) ve Anne Bekçiliği Ölçeği-Baba Formu (15 madde) olmak üzere her iki ebeveyninde değerlendirmesini de alacak şekilde düzenlemişlerdir. Ölçekten toplam puan elde edilememekle beraber, alt boyutlardan yüksek puan alınması, annenin kontrol, engelleme ve teşvik etme davranışlarındaki sıklığın arttığı anlamına gelmektedir.

Uluslararası alanyazında anne bekçiliğini değerlendirmek üzere geliştirilen ölçekler ve anne bekçiliği ile ilgili model geliştirme çalışmaları yukarıda özetlenmiştir. Ülkemizde Fagan ve Barnett (2003) tarafından geliştirilen Anne Bekçiliği Ölçeğinin Türkçeye uyarlama çalışması Karabulut ve Şendil (2017) tarafından, Puhlman (2013) tarafından geliştirilen Anne Bekçiliği Ölçeğinin Türkçeye uyarlama çalışması ise Akgöz Aktaş ve Aydın (2020) tarafından yapılmıştır. Her iki çalışmaya da yurt içinde yürütülen çalışmalar kısmında yer verilecektir.

Betimsel Çalışmalar. Anne bekçiliği ile ilgili yapılan alanyazın taramasında bir müdahale çalışmasına rastlanamamasına karşın, betimsel çalışmaların bulunduğu görülmüştür. Çalışmanın bu kısmında anne bekçiliğini etkileyen değişkenlerin belirlenmesi amacıyla yapılmış çalışmalara yer verilmiştir.

Betimsel çalışmalardan ilki De Luccie (1995) tarafından yürütülmüştür. De Luccie (1995) çalışmasının amacının annelerin bazı özelliklerinin baba-çocuk ilişkisine ne ölçüde aracılık ettiğini belirlemek olduğunu ifade etmiştir. Çalışma kapsamında; baba katılım sıklığını, baba katılımının önemini ve baba katılımından duyulan memnuniyeti değerlendirmek üzere Katılım Sıklık Ölçeğinin (Frequency of Participation Scale) uyarlanmış bir versiyonu kullanılmıştır. Annelerin evlilik doyumu Kansas Evlilik Doyumu Ölçeği (Kansas Marital Satisfaction Scale) kullanılarak değerlendirilmiş ve bunlara ek olarak annelerin sosyal destek ve çalışma durumu memnuniyetini değerlendiren ölçekler de kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini 144 anne oluşturmuştur. Araştırma sonucunda çocuğun yaşı büyüdükçe babanın katılım sıklığının

azaldığı, annelerin evlilik doyumu ile baba katılım sıklığı arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu belirtilmiştir. Buna ek olarak baba katılımının önemli olduğunu vurgulayan annelerin eşlerinin daha yüksek düzeyde katılım gösterdikleri raporlanmıştır.

McBride ve arkadaşları (2005) tarafından yürütülen çalışmada bekçilik davranışını ölçmek yerine, potansiyel bir bekçilik mekanizması olarak baba rolüne ilişkin anne inançlarına odaklanıldığı ifade edilmiştir. Çalışmaya çocukları gündüz bakım/okul öncesi programına kayıtlı ve iki yaşında olan 30 çift dahil edilmiştir. Veriler öz-bildirim araçları ve görüşme tekniği ile toplanmıştır. Çalışmada görüşme yapılırken eşler aynı anda farklı iki odada iki araştırmacı tarafından görüşmeye alınmış ve Etkileşim/Erişim Zaman Günlüğü Görüşme Protokolü (The Interaction/Accessibility Time-Diary) kullanılarak veriler toplanmıştır. Görüşme sonunda analiz edilen veriler; a) etkileşim, b) erişilebilirlik ve c) katılım sağlamama olmak üzere sınıflandırılmıştır. Çalışmada etkileşim, çocuk ve ebeveynin doğrudan meşgul olduğu etkinlikleri kapsarken, erişilebilirlik ebeveynin zorunlu olarak çocukla meşgul olmasa bile onlar için ulaşılabilir olması olarak betimlenmiş ve çocuğun ebeveynle etkileşime geçebilmesi için ebeveynin erişilebilir olması gerektiği hipotezinden yola çıkılarak etkileşim boyutu formu kodlanırken erişilebilirlik de kodlanmıştır. Ebeveyn katılımının sorumluluk formlarını ölçmek için Ebeveyn Sorumluluk Ölçeğinin (Parental Responsibility Scale) uyarlanmış bir versiyonu kullanılmıştır. Ölçeği anne ve babalar birlikte doldurmuş ve bir görevin hatırlanmasının, planlanmasının ve programlanmasının sorumluluğunun kime ait olduğunu tanımlamışlardır. Araştırmada katılımcıların kendilerinin ve eşlerinin beş özel yetişkin rolünde (ebeveyn, eş, işçi, sosyal ve diğer) nasıl algıladıklarını değerlendirmek üzere görüşme protokolü kullanılmıştır. Araştırmada son olarak baba rolüne yönelik ebeveyn tutumlarının ölçülmesi için Baba Rolü Anketinin (The Role of the Father Questionnaire) bir uyarlaması kullanılmıştır. Bu anketle ebeveynlerin babaların çocuğun gelişiminde ne kadar önemli olduğuna inanma derecesi ölçülmüştür. Araştırmada baba katılımı Lamb ve arkadaşlarının önerdiği üzere; a) babanın çocukla bire bir etkileşimde bulunduğu etkileşim, b) babanın çocuğa fiziksel veya psikolojik olarak ulaştığı erişim ve c) babanın çocuğun refahı bakımı için sorumluluk üstlendiği sorumluluk olmak üzere üç boyutta sınıflanmıştır. Bu çalışmadan elde edilen bulgular, annelerin babaların ebeveynliğe nasıl yaklaştıklarını etkilemede aktif rol oynayabileceğini göstermektedir. Annelerin babaların babalık rolündeki sorumluluklarına ilişkin algıları (babalarınkinin aksine) babaların genel katılımı ile ilişkili bulunmuştur. Annenin babaların rolüne dair inancının, babanın kendisini bir ebeveyn olarak algılaması ve çocuğu için erişilebilir olma

derecesi arasındaki bağlantıyı yönlendirdiği belirlenmiştir. Babaların ebeveynlik konusundaki sorumluluklarına ilişkin algıları baba katılımının sadece “sorumluluk” boyutuyla ilişkili bulunmuştur. Anne ve babaların çalışma saatleri ile baba katılımının doğrudan ilişkili olduğu, diğer demografik değişkenlerin (anne-baba eğitim düzeyi, çocuğun cinsiyeti vb.) baba katılımı ile anlamlı bir ilişkisi olmadığı belirlenmiştir.

Cannon, Schoppe-Sullivan, Mangelsdorf, Brown ve Sokolowski (2008) çalışmalarının temel amacını aile önemli bir geçiş sürecindeyken (aileye bir çocuk katılması) anne bekçiliğinin ve baba davranışlarının araştırılması olarak açıklamışlardır. Araştırmada, bebekli ailelerde oyun ve çocuk bakımı etkileşimleri sırasında anne bekçiliği ve baba davranışları arasındaki ilişki ile kişilik özelliklerinin anne bekçiliği ve baba katılımı ile ilişkili olup olmadığına bakılmıştır. Araştırma boylamsal olarak planlanmış ve verilerin ilki gebeliğin 6-9 aylarında, ikincisi ise doğumdan sonraki ilk 3.5 ay içerisinde olmak üzere iki aşamada toplanmıştır. İlk aşama veriler toplanırken gebeliğinin üçüncü trimesterinde olan anne ve eşine kendileri, ilişkileri ve bebekle ilgili beklentilerini içeren ve çiftlerin birbirinden bağımsız şekilde doldurması gereken anketler gönderilmiştir. Gönderilen anketlerden ilki olan Anne-Baba-Akran Ölçeğinin (Mother-Father-Peer Scale) uyarlanmış bir versiyonu katılımcıların çocukluğunda ebeveynleri ile olan ilişkilerini değerlendiren bir ölçek olarak belirtilmiştir. Gönderilen ikinci anket Baba Rolü Anketinin bir uyarlaması olan “Baba Kimdir?” Anketi (“What Is a Father?” Questionnaire) ebeveynlerin babaların rolleri hakkındaki inançlarını değerlendirmektedir. Ailelere gönderilen son anket ise ebeveynlerin kişilik özelliğini değerlendirmek için kullanılan Çok Boyutlu Kişilik Ölçeğidir (Multidimensional Personality Questionnaire). İkinci aşama veriler toplanırken her katılımcı çiftte ev tabanlı bir ziyaret planlanmış ve bu değerlendirme için ebeveynler ile çocuklarından, üçlü aile etkileşim bölümü olan iki video görüntüsü alınmıştır. Bu video görüntülerinin ilkinde ebeveynlere bir bebek oyun halısı verilmiş ve “Normalde oynadığınız gibi oynayın.” yönergesi verilerek beş dakika boyunca üçlü etkileşimleri video kaydına alınmıştır (serbest oyun bölümü). İkinci video görüntüsü için ise ebeveynlere bebek kıyafeti verilerek, bebeklerinin üzerini işbirlikçi şekilde değiştirmeleri istenmiştir (kıyafet değiştirme bölümü). Videolar kodlanırken anne bekçiliğini derecelendirmek için “negatif anne kontrolü” (babanın bebekle etkileşimini sınırlandırmak için sözel ve sözel olmayan çabalar) ve “kolaylaştırıcı anne” (babanın bebekle etkileşimi için olumlu destek) boyutları kullanılmıştır. Araştırmaya 97 çift dahil edilmiştir. Çalışma sonucunda anne bekçiliği ile baba davranışları arasında çift yönlü tutarlı ilişkiler elde edilmiştir. Annelerin serbest

oyun sırasında kıyafet değişimi bölümünde olduğundan daha fazla kolaylaştırıcı davranışlar sergilediği, babalarinsa serbest oyun sırasında kıyafet değiştirme etkinliğinden daha fazla yetkinlik gösterdiği belirlenmiştir. Araştırmada ayrıca daha ilerici inançları olan babaların kıyafet değiştirme bölümünde daha yetkin olduğu ve eşlerinin serbest oyun bölümünde daha fazla kolaylaştırıcı davrandığı belirtilmiştir. Ebeveynlerin kişisel özelliklerine bakıldığında duygusal olarak negatif olan babaların eşlerinin serbest oyun sırasında daha az kolaylaştırıcı davranışlar sergilediği bulunmuştur. Buna ek olarak baba katılımının yüksek olması oyun sırasındaki baba yetkinliği ile ilişkiliyken, anne katılımının yüksek olması bakım verme sırasındaki düşük baba katılımı ile ilişkili bulunmuştur.

Gaunt (2008) yaptığı çalışmanın amacını anne bekçiliğini, arka planını ve psikolojik ilişkilerini araştırarak, bunun çocuk bakımına baba katılımı üzerindeki sonuçlarını belirlemek olduğunu belirtmiştir. Çalışmasına, 6 ile 36 ay arasında çocuğu olan, evli ve çocuğun biyolojik ebeveynleri olan toplam 209 İsraili çifti dahil etmiştir. Çalışmada annelere annelik benlik saygısını, kadınsı cinsiyet yönelimini, annelik kimliğini ve anne bekçiliği davranışlarını değerlendirmek üzere dört ölçek doldurtulmuştur. Araştırma kapsamında kullanılan Anne Bekçiliği Ölçeği Allen ve Hawkins (1999) tarafından geliştirilen, ayrıştırılmış aile rolleri, anne kimliği onayı ve standartlar ve sorumluluklar alt boyutları olan ölçektir. Buna ek olarak her bir anne-baba çiftine araştırmacılar tarafından geliştirilen ve hem anne hem de baba tarafından doldurulan, günlük bakım, çocukla ilgili sorumluluklar ve duygusal ilgi gibi alt alanları “Siz ve eşiniz arasındaki iş bölümünde aşağıdaki görevleri hanginiz yaparsınız?” sorusu ile ölçen bir baba katılım ölçeği uygulanmıştır. Her bir ölçek maddesinden anne ve baba çiftinin aldığı puanın ortalaması girilerek babanın katılım durumu belirlenmeye çalışılmıştır. Katılımı değerlendirmek üzere ayrıca baba ve anneye evde bakım veren başka birisi yokken çocuklarıyla haftalık olarak geçirilen ortalama süre sorulmuş ve yine her bir çift için cevapların ortalaması alınarak çocukla vakit geçirme süreleri belirlenmiştir. Çalışma bulgularında annelerin benlik saygısı ne kadar düşük ve annelik kimliği ne kadar belirgin olursa, anne bekçiliği eğiliminin o kadar güçlü olduğu ve baba katılımının da o kadar düşük olduğu, ayrıca annenin geliri ve eğitim düzeyi düştükçe babanın katılımına direnç gösterme durumunun yükseldiği rapor edilmiştir. Ayrıca anne bekçiliğinin baba katılımı ile en güçlü ilişkisi olan alt boyutunun standartlar ve sorumluluklar alt boyutu olduğu, bu boyutu ayrıştırılmış aile rollerinin takip ettiği

belirtilmiştir. Annelerin çocuklarıyla yalnız geçirdikleri zaman arttıkça anne bekçiliğinin anne kimliği onayı boyutundan aldıkları puanların yükseldiği raporlanmıştır.

Kulik ve Tsoref (2010), İsrail’de yürüttükleri çalışmalarının amaçlarını annelerin özelliklerinin anne bekçiliğine katkısını aile sistemleri teorisine dayandırarak açıklamak, annenin çocuk bakımına yönelik tutumunu şekillendirmesinde diğer aile üyelerinin etkisini incelemek ve anne bekçiliğinin çocuk ve baba özellikleri ile çiftin sosyal özelliklerinden nasıl etkilendiğini belirlemek olarak açıklamışlardır. Araştırmada gerekli uyarlamalar yapıldıktan sonra Fagan ve Barnett (2003) tarafından geliştirilen Anne Bekçiliği Ölçeği (Maternal Gatekeeping Scale), annelerin çocuk bakımında ve çocukla ilgili işlerde baba katılımını sınırlandırmaya veya teşvik etmeye yönelik tutumlarını değerlendirmek amacıyla ve Kontrol Arzusu Ölçeği (The Desirability of Control Scale) ise annelerin kontrol etme isteği derecesinin ölçülmesi amacıyla kullanılmıştır. Çalışmada annelerin feminizme yönelik tutumlarını belirlemek üzere FEM ölçeği (FEM Scale); katılımcının annesi, babası, kayınvalidesi, kayınpederi ve diğer aile üyelerinden algıladığı aile desteğini belirlemek üzere araştırmacılar tarafından geliştirilmiş bir anket kullanılmıştır. Annenin eşinin çocuğun bakımına katılımıyla ilgili memnuniyeti yine araştırmacılar tarafından geliştirilen ve bakımın kalitesi, çocuk bakımına ayrılan saat ve çocuk bakımı konusundaki istekliliği olmak üzere üç sorudan oluşan bir anketle değerlendirilmiştir. Araştırmada son olarak anne, baba ve çocuğa ait demografik bilgilerin alındığı bir anket kullanılmıştır. Çalışmaya en az bir çocuğu 2-6 yaş arasında olan 88 anne dahil edilmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgulardan ilki annelerin kontrol etme isteği ile anne bekçiliği arasında anlamlı bir ilişki bulunmamasıdır. Buna ek olarak annelerin cinsiyet rolleri ile ilgili düşüncesi ne kadar özgürlükçü olursa bekçilik davranışının o kadar azaldığı görülmüştür. Algılanan aile desteği düzeyi arttıkça anne bekçiliği düzeyinin düştüğü belirlenmiştir. Ayrıca annelerin babaların çocuk bakımına katılımından memnun olma düzeyleri arttıkça anne bekçiliği düzeylerinin düştüğü görülmüştür. Demografik değişkenlerle anne bekçiliğinin ilişkisi incelendiğinde ise anne eğitim düzeyi arttıkça ve ailenin gelir düzeyi yükseldikçe anne bekçiliğinin azaldığı belirlenmiştir. Bu değişkenler dışında çocuk sayısı, çocuğun yaşı ve evlilik yılı ile anne bekçiliği arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Hauser (2012) tarafından gerçekleştirilen çalışmada anne bekçiliği nasıl şekilleniyor, anne ve babaların anne bekçiliğinden elde ettiği kazanımlar ve kayıpları neler, babalar anne bekçiliği ile ilgili ne düşünüyor ve buna nasıl tepki veriyor sorularına yanıt aranmıştır. Çalışmaya 40 ebeveyn katılmış veriler yarı yapılandırılmış görüşme

yöntemiyle toplanmıştır. Araştırmacı bulgularında anne bekçiliğinin düşük baba katılımının hem kaynağı hem de sonucu olduğunu belirtmiştir. Araştırma bulguları kazanımlar, kayıplar ve kararsızlık olmak üzere üç boyutta açıklanmıştır. Araştırmanın kazanım boyutunda elde edilen bulguların ilki kadınlar için anne bekçiliğinin olumlu özellikleri arasında “vazgeçilmezlik hissinin” olmasıdır. Ayrıca kadınların çoğu anne bekçiliği ile bir iç güce kavuştuklarını belirtmiş ve bunu kontrolcü karakterlerine bağlayarak rasyonelleştirmeye çalışmışlardır. Buna ek olarak kadınlar babaların ebeveynlik konusunda normal halleri kadar iyi olmadıklarını ve babaların da bu görüşü yinelediğini söylemişlerdir. Bu durumu çocuklarının yaşlarının küçük olmasına ve anneye daha çok ihtiyaç duymasına bağlamışlardır. Araştırmacı bazı kadınlar için “ana” ebeveyn olmakla kazanılan güçle, çocuğun doğumundan sonra kaybedilen gücün dengelendiğini belirtmiştir. Bu durumun doğumdan sonra çalışma saatlerini azaltan ya da işten ayrılan katılımcılarda daha belirgin olduğu belirtilmiştir. Araştırmanın kaybedilenler boyutundaki önemli bir bulgu eşlerinin katılımını (az da olsa) kısıtlayan annelerin aslında çocuk bakımı konusunda yardım almak istediklerini ifade etmiş olmasıdır. Buna ek olarak birçok baba çocuklarıyla aralarında eşlerinde olduğu gibi bir bağ olmasını istediklerini ancak bunu eşlerini üzmeden nasıl yapacaklarını bilemediklerini belirtmişlerdir. Ayrıca babalar çocuklarına karşı rollerinin tam olarak ne olması gerektiği konusunda çoğu zaman emin olamadıklarını belirtmişlerdir. Kararsızlıklar boyutunda bazı babalar eşleri bekçilik davranışı sergilediklerinde bununla ilgili ne hissettiklerini bilemediklerini belirtmişlerdir. Bazen babalar çocuk bakımı konusunda eşlerinin kendilerine bir yönerge ya da liste vermesini istemekte ya da tavsiye almak için eşlerini aramaktadırlar. Kadınlar eşlerinin bazı ebeveynlik görevlerinde (ağlama, hastalık ... gibi) sabırsız olduklarını ifade etmiş ve otoriteyi anneye teslim ederek kurtulduklarını belirtmişlerdir. Araştırmacı mevcut örneklemdeki babaların anneleri sorumlu ebeveyn olarak kabul ettiklerini ve bekçilik davranışından rahatsız olmadıklarını, bunun ebeveynlik ilişkilerinin normal bir parçası olarak gördüklerini belirtmişlerdir. Buna karşın araştırma sonuçlarında babaların anne bekçiliği davranışından dolayı dışlandıklarını hissettikleri ancak sonuç olarak kendilerine nefes alma imkânı sağladığı için ise minnettar oldukları belirtilmiştir. Araştırmacı tarafından anne bekçiliğinin hem bir “nimet” hem de bir “lanet” olarak görüldüğü ifade edilmiştir.

Zvara, Schoppe-Sullivan ve Dush (2013) çalışmalarında yeni babaların çocuk sağlığı hizmetlerine katılımlarında doğum öncesi katılım, cinsiyet rollerindeki inançlar ve anne bekçiliğinin rolünü incelemiştir. Çalışmaya ilk bebeğini bekleyen, her iki

ebeveynin de hane halkı gelirine katkıda bulunduğu ve çocuk doğduktan sonra tekrar çalışmayı düşünen 182 çift dahil edilmiştir. Araştırma verileri anne ve babadan ayrı ayrı, üçüncü trimester ve doğumdan sonraki 3, 6 ve 9. aylarda, anket ve görüşme yoluyla toplanmıştır. Babaların doğum öncesi katılımları hamilelik sırasında doktor kontrolüne giderken eşlerine ne sıklıkta eşlik ettiklerini soran bir soru ile ölçülürken, anne ve babaların cinsiyet rolleri hakkındaki inançları Allen ve Hawkins (1999) tarafından geliştirilen Anne Bekçiliği Ölçeğinin Ayrıştırılmış Aile Roller alt boyutu soruları kullanılarak ölçülmüştür. Anne bekçiliği davranışı, babalardan eşlerinin bekçilik davranışını değerlendirmelerini isteyen Ebeveyn Düzenleme Envanterinin (Parental Regulation Inventory) uyarlanmış bir versiyonu kullanılarak ölçülmüştür. Bu ölçekle babalar eşlerinin gün içerisinde kapı açma (gate-opening) ve kapı tutma (gate-closing) davranışlarının sıklığını değerlendirmişlerdir. Babaların çocuk sağlığı ile ilgili durumlarda katılımları çocuklarını doktora götürme ve hastalandıklarına çocuklarına evde bakım verme sıklıkları sorularak değerlendirilmiştir. Son olarak babaların çocuğun sağlığıyla ilgili karar verme süreçlerindeki etkilerine ilişkin algıları, bebeklerinin sağlık hizmetleri konusu gibi büyük kararlardaki etkileri sorularak ölçülmeye çalışılmıştır. Araştırma sonuçlarında babaların eşlerinin doğum öncesi sağlık kontrollerine çoğu zaman katıldıkları, doğum sonrası süreçte ise “bazen” katıldıkları belirlenmiş ve babaların kendilerini çocuk sağlığı hizmetleri konusunda “çok fazla etkiye sahip” olarak tanımladıkları bulgusuna ulaşılmıştır. Buna ek olarak kapı açma ve kapı tutma davranışlarının her ikisinin de mevcut olduğu ancak kapı tutma davranışının sıklığının daha az olduğu belirtilmiştir. Babaların çocuk sağlığı hizmetlerinde karar verme etkilerine ilişkin algıları ile hiçbir demografik değişken arasında ilişki bulunamamıştır. Babaların çocuk sağlığı hizmetleri konusundaki etki algıları ile çocuk sağlığı hizmetlerine doğrudan katılımları arasında ilişki olduğu belirlenmiştir. Babalar, eşleri daha fazla kapı açma davranışı sergilediğinde çocuk sağlığı hizmetleri ile ilgili karar verme sürecinde daha etkili olduklarını belirtmişlerdir, buna karşın annelerin kapı tutma davranışları ile babaların çocuk sağlığı ile ilgili karar verme süreçlerinde etkisi arasında doğrudan bir ilişki bulunamamıştır. Babaların geleneksel inançları ile annelerin kapı tutma davranışları ve babaların çocuk sağlığı ile ilgili karar verme süreçlerine etkilerini algılayışlarında anlamlı düzeyde negatif ilişki bulunduğu belirtilmiştir.

Tu, Chang ve Kao (2014) çocuğu anaokuluna devam eden ve evli 737 annenin katılım gösterdiği çalışmalarında, anne bekçiliği ile baba katılımı arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Çalışma kapsamında Allen ve Hawkins (1999) tarafından geliştirilen Anne

Bekçiliği Ölçeği ve Baba Katılım Ölçeği (Paternal Involvement Scale [PIS]) kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarında Anne Bekçiliği Ölçeğinin standartlar ve sorumluluklar alt boyutu ve anne kimliği onayı alt boyutu ile annenin eğitim düzeyi arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu belirtilmiştir. Buna ek olarak anne bekçiliğinin bütün alt boyutlarının (standartlar ve sorumluluklar, anne kimliği onayı, ayrıştırılmış aile rolleri) baba katılımının bütün alt boyutları ile (etkileşim, erişim, sorumluluk) negatif yönde anlamlı ilişkili olduğu raporlanmıştır. Demografik değişkenler ile (anne eğitim düzeyi ve çalışma saati) baba katılımı arasındaki ilişkiye anne bekçiliğinin aracılık ettiği belirlenmiştir.

Fagan ve Cherson (2015) araştırmalarında anne bekçiliğinin olumlu yönlerine odaklanmıştır. Teşvik etmenin ve ortak ebeveynliğin kavramsal olarak birbiriyle aynı olduğunu, ancak teşvik etme ve kolaylaştırma davranışlarının her ikisinin de kapı açıcı olmasına karşın, kavramsal olarak birbirinden farklı olabileceğini belirtmişler; kolaylaştırıcı davranışlarla teşvik edici davranışları farklı iki boyut olarak ele almışlardır. Bunu ise teşvik etmenin babalar tarafından kendi ebeveynlik hedeflerini destekleyici olarak algılanırken, kolaylaştırmanın babaların ebeveynlik hedefleriyle mutlaka uyumlu olmak zorunda olmayışı ile (bir annenin sorumlulukları fazla geldiği için ya da çocuğunun babasına ihtiyacı olduğunu düşündüğü için kolaylaştırma davranışı sergileyebileceği örneğiyle) açıklamışlardır. Araştırma verileri Kırılgan Aileler ve Çocuk Refahı Çalışması (Fragile Families and Child Wellbeing Study [FFCW]) kapsamında kullanılan anketten seçilen maddeler kullanılarak toplanmıştır. Çalışmaya 3605 katılımcı dahil edilmiş ve boylamsal bir çalışma planlanmıştır. Araştırmada çocuklar üç yaşındayken (Y3) annelerin kolaylaştırıcı ya da teşvik edici davranışlarının, çocuklar beş yaşına (Y5) geldiğinde babaları katılım düzeylerini açıklayıp açıklamadığı üzerinde çalışılmış ve baba katılımı anne ve babaların algıları üzerinden tartışılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre baba katılımı çocuğun yaşı büyüdükçe azalmaktadır. Bulgular Y3'teki teşvik edici anne davranışlarının Y5'teki babaların katılım algısı ile pozitif ilişkili olduğunu ancak Y5'teki annelerin baba katılım algısı ile ilişkisi olmadığını göstermektedir. Buna karşın Y3'te annenin kolaylaştırıcı davranışlarının Y5'teki baba ve annenin baba katılım algısı ile negatif ilişkili olduğu belirlenmiştir. Ayrıca annelere göre, Y3'te çocuğunun annesi ile evli olan ya da çocuğuyla birlikte yaşayan babaların Y5'te çocuklarıyla daha fazla ilişki kurduğu belirlenmiştir.

Schoppe-Sullivan, Altenburger, Lee, Bower ve Kamp Dush (2015) çalışmalarında kapı tutma davranışı, kapı açma davranışı ve kapı tutma tutumları da dahil olmak üzere

anne bekçiliğinin farklı yönlerini, anne ve babaların anne bekçiliği algılarını ve anne bekçiliğinin belirleyicileri olan anne ve baba özelliklerini araştırdıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca “Bekçiler kim?” sorusunun yanıtlanabilmesi için anne ve babaların psikolojik işlevleri, geleneksel cinsiyet tutumları ve beklentileri araştırılmıştır. Araştırmanın son amacı ise annelerin özelliklerinin bekçiliğin temel belirleyicisi olup olmadığı ve babaların özelliklerinin annelerin bekçilik davranışının nedeni olup olmadığının araştırılmasıdır. Araştırma verileri Yeni Ebeveynler Projesinden (The New Parents Project) alınmış ve çalışmaya her ikisi de hane gelirine katkıda bulunan 182 çift dahil edilmiştir. Çalışma boylamsal olarak planlanmış ve ilk olarak üçüncü trimesterde anne bekçiliğinin yordayıcılarının belirlenmesi için ebeveynlerin psikolojik işlevleri, beklentileri, tutumları ve karakteristik özelliklerini belirlemek üzere veriler toplanmıştır. Düşük psikolojik işlevin belirlenebilmesi için ebeveynler üçer ölçek (Nörotisizm-Dışadönüklük-Açıklık Beş Faktör Envanterinin Nörotisizm Ölçeği [Neuroticism-Extraversion-Openness Five-Factor Inventory], Sürekli Kaygı Envanteri-Kısa Formu [Brief State-Trait Anxiety Inventory] ve Epidemiyolojik Araştırmalar Depresyon Ölçeği [Brief Center for Epidemiologic Studies Depression Scale]) doldurmuşlardır. Katılımcıların ebeveynlik ve cinsiyet rolleri hakkında tutumlarının belirlenebilmesi için yine üç ölçek (Kararsız Cinsiyet Ayrımı Envanteri [Ambivalent Sexism Inventory], Ebeveyn Rolüne İlişkin İnançlar Ölçeği [Beliefs Concerning the Parental Role Scale] ve İlk Kez anne Olanlar Anketi [Survey of First-Time Mothers]) doldurmaları istenmiştir. Anne adaylarının partner odaklı ebeveyn mükemmeliyetçiliğini ölçmek üzere Çok Boyutlu Ebeveynlik Mükemmeliyetçilik Anketinin Ortak Odaklı Ebeveynlik Mükemmeliyetçilik Ölçeğinden bazı maddeleri (Multidimensional Parenting Perfectionism Questionnaire), çocuklarının babalarıyla ilişkilerinin dengesizliğine ilişkin algılarını belirlenmek üzere İkili Uyum Ölçeğini (Dyadic Adjustment Scale) ve kendi ebeveyn yeterlilik algılarını belirlemek üzere Anne Öz-Yeterlilik Ölçeğinden (Maternal Self-Efficacy scale) bazı maddeler doldurmaları istenmiştir. Annelerin dindarlığını değerlendirmek için bir soru kullanılırken, babaların öz-yeterlilik algıları Anne Öz-Yeterlilik Ölçeğinden (Maternal Self-Efficacy Scale) bazı maddelere uyarlama yapılarak değerlendirilmiştir. Çalışmada anne bekçiliği davranışı doğumdan üç ay sonra farklı ölçeklerdeki maddelerin derlemesinden elde edilen bir araçla ölçülmüştür. Anne kapı tutma davranışı Ebeveyn Düzenleme Envanterinden (Parental Regulation Inventory) dokuz madde ve Fagan ve Barnett (2003) tarafından geliştirilen ölçeğin ebeveyn karar verme süreçlerindeki annenin kontrolünü ölçen dokuz madde kullanılarak ölçülmüştür. Annelerin kapı açma

davranışları yine Ebeveyn Düzenleme Envanterinden (Parental Regulation Inventory) maddeler kullanılarak değerlendirilmiştir. Annenin kapı tutma tutumları ise Allen ve Hawkins (1999) tarafından geliştirilen Anne Bekçiliği Ölçeğinin Ayrıştırılmış Aile Roller ve Standartlar ve Sorumluluklar alt boyutlarındaki maddeler kullanılarak değerlendirilmiştir. Araştırma sonuçları anne bekçiliğinin, annenin beklentileri ve psikolojik işlevi ile annenin geleneksel cinsiyet tutumlarından çok daha ilişkili olduğunu ve anne bekçiliğini anne özelliklerinin baba özelliklerinden daha iyi yordadığını göstermektedir. Diğer çalışmaların aksine daha dindar olan annelerin, kapı açma davranışını daha çok sergiledikleri ve annenin geleneksel cinsiyet tutumları ile kapı tutma davranışı arasında bir ilişki olmadığı belirlenmiştir. Anneye ait özellikler arasında anne bekçiliğini en iyi anne beklentilerinin; anne beklentileri içerisinde ise annenin ilişkilerine dair algısı ile partner odaklı ebeveyn mükemmeliyetçiliğinin yordadığı belirlenmiştir. Eşinin ebeveynliği ile ilgili yüksek standartlara sahip olan annelerin, ilişkilerini daha az istikrarlı olarak tanımlayan ebeveynlerin doğumdan sonra kapı tutucu davranışları daha çok sergiledikleri belirlenmiştir. Annelerin psikolojik işlevleri (nevrotiklik, depresyon ve kaygı) düştükçe, doğumdan sonra kapı tutma olasılıklarının yükseldiği ifade edilmiştir.

Kulik ve Sadeh (2015) araştırmalarına 1-6 yaş arasındaki çocukların bakımında, baba katılımını açıklayan değişkenleri incelemek üzere 113 İsrailli babayı dahil etmiştir. Bronfenbrenner'in ekolojik yaklaşımına dayanan çalışma, babaların katılımını ontogenetik (babaların geçmiş deneyimleri ve baba katılımı ile çocuklukları), mikro (çocuk özellikleri; yaş ve mizaç, annelerin özellikleri; eğitim, ev dışı çalışma saatleri ve babaların anne bekçiliği değerlendirmeleri) ve makro sistem (ikamet edilen yer; kırsal ya da kentsel) düzeyinde incelemişlerdir. Baba katılımı ise fiziksel bakım, sevgi gösterme, oyun oynama, eğitim ve cezalandırma ile çocukla ilgili sıkıntılı durumlarda çocuk bakımı olmak üzere beş alt kategoride değerlendirilmiştir. Çalışmada veriler dört farklı ölçek kullanılarak toplanmıştır. Babaların belirli etkinliklerde çocuklarına haftada kaç kez eşlik ettiğini ve çocukla ilgili sıkıntılı durumlarda çocuk bakımını Baba Katılım Anketi (Paternal Involvement Questionnaire) kullanılarak değerlendirilmiştir. Babaların kendi babalarının gençken çocuk bakımına katılımlarına ilişkin algıları Baba Katılımıyla Babaların Çocukluk Deneyimleri Ölçeği (Fathers' Childhood Experiences with Paternal Involvement) kullanılarak ölçülmüştür. Anne bekçiliği davranışı Fagan ve Barnett (2003) tarafından geliştirilen Anne Bekçiliği Ölçeği (Maternal Gatekeeping Scale) kullanılarak değerlendirilmiştir. Babaların çocuklarının mizacına ilişkin gözlemleri ise Çocuk Mizaç Anketi (Child's Temperament Questionnaire) kullanılarak ölçülmüştür. Araştırma

sonuçlarına göre babalar yaşı büyüdükçe çocukla ilgili sıkıntılı durumlarda daha fazla katılım sağlamaktadır ve babalar tarafından değerlendirilen anne bekçiliği seviyesi düşük olduğunda, babaların çocuk bakımına katılımı artmaktadır. Çocuk sayısı arttıkça baba katılımının düştüğü, babanın gelir düzeyi arttıkça fiziksel bakım ve çocukla oyun oynama katılımlarının arttığı bulunmuştur. Çocukken kendi babalarının bakımlarına katkıda bulunduğunu belirten babaların fiziksel bakıma daha fazla katılım gösterme eğiliminde oldukları belirlenmiştir. Çocuğun cinsiyeti ile baba katılımı arasında ilişki bulunamazken, çocuğun yaşı büyüdükçe babanın eğitim ve ceza alanlarında daha fazla katılım gösterdiği belirlenmiştir. Çocuğun mizacı zorlaştıkça babaların sevgi gösterme ve oyun oynama alanlarında katılımının düştüğü belirtilmiştir. Babaların anne bekçiliği ile ilgili değerlendirmeleri ne kadar düşükse sevgi gösterme, oyun oynama ve fiziksel bakım alanlarındaki katılımlarının o kadar yüksek olduğu ifade edilmiştir. Annenin eğitim düzeyi yükseldikçe babaların fiziksel bakıma katılımının arttığı ve annenin haftalık ev dışında çalışma saati arttıkça babaların oyun oynama alanındaki katılımının arttığı belirlenmiştir. Kırsal ve kentsel bölgede yaşayan babalar arasında katılım değişkeni açısından anlamlı bir farklılık bulunamamıştır, ancak anne bekçilik düzeyi yüksek olduğunda ve anneler baba katılımını engellediğinde çocuğun fiziksel bakımına kentsel bölgelerdeki babaların, kırsal bölgelerdeki babalardan daha fazla katılım gösterdikleri bulunmuştur.

Makusha ve Richter (2016) çalışmalarında KwaZulu-Natal şehrinin kırsalında yaşayan Güney Afrikalı ailelerde anne bekçiliği ve kültürel bekçiliğin baba katılımı üzerindeki etkisini araştırmıştır. Çalışmaya 7-10 yaşları arasında çocuğu olan 13 biyolojik anne ve 8 biyolojik baba katılmıştır. Araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır ve İngilizce hazırlanan görüşme formu, katılımcıların ana diline çevrilerek görüşmeler yapılmıştır. Araştırma bulguları; 1) evli çiftler arasında bekçilik, 2) anneler tarafından ayrıldıkları belirtilen, evlenmemiş ve birlikte yaşamayan çiftler arasında bekçilik ve 3) hala romantik ilişkileri olan, evlenmemiş ve birlikte yaşamayan çiftler arasında bekçilik olmak üzere üç farklı bağlamda incelenmiştir. Çocukların annelerinden ayrılan biyolojik babalardan veri toplanamadığı için anne-baba çiftinden ziyade, araştırma yapılan bölgedeki anne bekçiliği ve baba katılımı üzerindeki etkisi için tematik kodlar oluşturulmuştur. Araştırma bulgularında evli çiftlerde beş katılımcı ile görüşme yapıldığı ve her ne kadar farklı şekillerde olsa da bütün katılımcıların bazı bekçilik formlarını kabul ettiği ifade edilmiştir. Örneğin, cinsiyete dayalı iş bölümü, annelerin özellikle küçük çocukların bakımında babaların kendilerinden daha az yetkin olduğunu

düşünceleri sebebiyle baba-çocuk etkileşimini kontrol etme düzenleme eğilimi ve kültürel faktörler görüşme sonuçlarından elde edilen bazı formlar olarak ortaya çıkmaktadır. Buna karşın bazı aileler eşitlikçi görev paylaşımından zevk aldıklarını belirtmişlerdir. Çocukların babalarından ayrılan, onlarla evlenmemiş ve birlikte yaşamayan anneler ise çocuklarının babalarının yaşamlarının bir parçası olmasına ihtiyaç duymadıklarını belirtmişlerdir. Araştırmacılar annelerin kapı tutma davranışının ardındaki motivasyonun çocuklarının babaları tarafından incitilmesini ya da hayal kırıklığına uğratılmasını engellemek olabileceğini belirtmişlerdir. Buna ek olarak katılımcılar arasında babanın çocuğunun olduğunu öğrenmesini engelleyerek, babanın çocuğun hayatına girip girmeyeceği kararını vermesine fırsat bile vermeyen bir anne olduğu bulgulara eklenmiştir. Romantik ilişkileri olan, evlenmemiş ve birlikte yaşamayan çiftler ise kültürel inançların ve uygulamaların babanın çocuk yetiştirmesinde çocukla etkileşiminde rol oynadığını belirtmişlerdir. Babalar, kültürel bekçiliklerin çocuklarının anneleriyle ve çocuklarıyla daha fazla ilgilenmesini engellediğini ve çocuklarının annelerinin çocuklarıyla olan ilişkilerinde kolaylaştırıcı rolleri olduğunu, kapı açma davranışları sergilediklerini belirtmişlerdir. Araştırmacılar, annelerin baba katılımını engelleyerek veya kolaylaştırarak baba rollerini etkilediğini ifade etmişlerdir.

Altenburger, Schoppe-Sullivan ve Kamp Dush (2018) araştırmalarında doğumdan sonraki 3. aydaki anne bekçiliği davranışının babaların 9. aydaki ebeveynlik kalitesini ya da babaların doğumdan sonraki 3. aydaki ebeveynlik kalitesinin, annelerin doğumdan sonraki 9. aydaki anne bekçiliği davranışını yordayıp yordamadığını belirlemeye çalışmışlardır. Araştırma verileri ortak ebeveynlik ve ebeveynlik ile ilgili çok yöntemli bir çalışmadan elde edilmiş ve her ikisi de hane gelirine katkıda bulunan, evli veya birlikte yaşayan 182 çift araştırmaya dahil edilmiştir. Araştırma verileri anketler, görüşmeler ve gözlemler yoluyla toplanmıştır. Babalar Ebeveyn Düzenleme Envanterinin (Parental Regulation Inventory) 9 maddesini kullanarak anne bekçiliğini değerlendirirken aynı ölçeğin ilgili 9 maddesini doldurarak annelerin kapı açma davranışlarını değerlendirmişlerdir. Babaların ebeveynlik kalitesi doğumdan sonraki 3. ayda 3 dakika, 9. ayda 5 dakika olmak üzere etkileşim videosuyla ölçümlenmiştir ve veriler Ebeveyn-Çocuk Kodlama El Kitabı (Parent-Child Coding Manual) kullanılarak kodlanmıştır. Doğumdan sonraki 3. ayda alınan video kaydı için babalara küçük bir torba içerisinde oyuncaklar verilmiş babadan çocuğuyla her zamanki gibi oyun oynaması istenmiştir. Doğumdan sonraki 9. ayda alınan video kaydı için ise babalara sallabaş ve bul-tak oyuncuğu verilmiş ve seçtikleri oyuncakla oynamayı çocuklarına öğretmeleri istenmiştir.

Videoların kodlanmasında duyarlılık (ebeveyn çocuğun olumsuz duygulanım ve ifadelerinin yanı sıra, sosyal jestlerini, ifadelerini ve hareketlerini gözlemler ve uygun şekilde karşılık verir), olumlu ilişki (ebeveyn çocuğa karşı sıcak bir konuşma, çocukla gülme ya da gülümseme gibi olumlu duygular sergiler) ve mesafelilik (ebeveyn katılım sağlamaz ve teşvik edici davranmaz) olmak üzere üç ebeveynlik boyutu dikkate alınmıştır. Bunlara ek olarak doğumdan 3 ay sonra babalar, ebeveynlerin arasındaki ortak ebeveynlik kalitesini ölçen Ortak Ebeveynlik İlişki Ölçeğini (Coparenting Relationship Scale) ve bebeklerin geçen hafta içerisinde bazı davranışları sergileme sıklığını belirlemek üzere Revize Edilmiş Bebek Davranış Anketi-Çok Kısa Formunu (Revised Infant Behavior Questionnaire-Very Short Form) doldurmuşlardır. Araştırma sonuçlarına göre doğumdan sonraki 3. ayda annenin yüksek kapı tutma davranışına maruz kalan babaların 9. aydaki izleme verisinde ebeveynlik kalitesinin düştüğü ancak annenin 3. aydaki kapı açma davranışıyla babaların 9. aydaki ebeveynlik kalitesinin ilişkisi olmadığı belirlenmiştir. Her ne kadar babaların ebeveynlik kalitesi anne bekçiliğini ortaya çıkarmasa da bebeklerin olumsuz duygulanımı annenin kapı açma davranışı ile ilişkili bulunmuştur.

Gaunt ve Pinho (2018) çalışmalarında temelde, anne bekçiliğiyle cinsiyetçi tutumların ve çocuk bakımının paylaşılmasının ilişkili olduğu hipotezlerine ek olarak anne bekçiliğinin cinsiyetçi tutumlar ile çocuk bakımının paylaşılmasına aracılık ettiği hipotezini test etmişlerdir. Veriler daha büyük bir araştırmanın bir parçası olarak, 6 yaşından daha küçük çocuğu olan 207 İngiliz anneden toplanmıştır. Araştırmada haftalık olarak çocuklarının bakımına annelerin ve babaların tek başına ayırdığı zaman sorularak çocuk bakımına ayırdıkları süre belirlenmiştir. Görev performansı açısından çocuk bakımına katılımın değerlendirilmesi için katılımcılara 19 özel çocuk bakımı görevini değerlendiren “Kim ne yapar?” (Who does what?) aracı kullanılmıştır. Katılımcıların kadınlara yönelik tutumları Kararsız Cinsiyet Ayrımı Envanteri (Ambivalent Sexism Inventory) kullanılarak, erkeklere yönelik tutumları ise Erkeklere Yönelik Kararsız Duygular Envanteri (Ambivalence Toward Men Inventory) kullanılarak değerlendirilmiştir. Anne bekçiliği ise, Allen ve Hawkins (1999) tarafından geliştirilen Anne Bekçiliği Ölçeği (Maternal Gatekeeping Scale) kullanılarak ölçülmüştür. Araştırma bulgularında annelerin düşmanca cinsiyet ideolojilerinin annelerin bekçilik eğiliminde etkili olduğu ve anne bekçiliği ile erkeklere yönelik cinsiyetçi düşmanca tavırların, kadınlara yönelik düşmanca cinsiyetçi tavırlardan daha güçlü ve tutarlı bir ilişkisi olduğu ifade edilmiştir. Anne bekçiliği ölçeğinin standartlar ve sorumluluklar alt boyutundan

alınan puanlar, babaların çocuk bakımına ayırdığı zamanın ve çocuk bakımı görevlerinin bölünmesinin güçlü bir yordayıcısı olarak belirlenmiştir. Bunlara ek olarak araştırmada annelerin düşmanca cinsiyet ideolojileri ve çocuk bakımı görevlerini paylaşmaları, bekçilik inanç ve davranışlarından etkilendiği belirtilmiştir. Çalışmada cinsiyetçi tutumların, anne bekçiliğinin standartlar ve sorumluluklar boyutuyla ilişkili olduğu ifade edilmiştir.

Wang, Yu, Zhu ve Ji'nin (2019) araştırmalarının örneklemini kentte yaşayan, her iki ebeveyninde çalıştığı ve çocuğu 3-6 yaş aralığında olan 214 anne oluşturmaktadır. Çalışmanın üç temel amacı bulunmaktadır. Bunlardan ilki örneklemelerindeki anne bekçiliği ve baba katılımı durumunu belirlemek, ikincisi anne bekçiliği ile baba katılımı arasındaki ilişkiyi belirlemek ve üçüncüsü ise anne bekçiliğinin çocukların sosyal-duygusal gelişimine etkisine baba katılımının ne ölçüde aracılık ettiğini belirlemek olarak ifade edilmiştir. Çalışma kapsamında anne bekçiliğinin sadece engelleyici değil, teşvik edici ve kontrol edici boyutları da olduğu vurgulanmış ve Puhlman (2013) tarafından geliştirilen Anne Bekçiliği Ölçeği-Anne Formu kullanılmıştır. Baba katılımını Çin'deki Babaların Çocuk Yetiştirmeye Katılımı Anketi (The Questionnaire on Childrearing Involvement of Fathers in China) ve çocukların sosyal-duygusal gelişimi değerlendirmek için ise Çocuklarda Sosyal Gelişim Ölçeğinin (Children's Sociability Development Scale) sosyal biliş, akran ilişkileri, sosyal duygu, irade ve bağımsızlık alt boyutları kullanılmıştır. Baba katılımı kural öğretimi, duygusal iletişim, günlük bakım, eğlenceli etkinlikler olmak üzere dört farklı alt boyutta değerlendirilmiştir. Yapılan analizler sonucunda annelerin ve babaların eğitim düzeyi yükseldikçe, annelerin babaları teşvik edici davranışlarının arttığı raporlanmıştır. Babaların kural öğretimine katılımının diğer alt alanlardan daha yüksek olduğu ve duygusal iletişimin ise günlük bakım ve eğlenceli etkinliklere katılımdan daha yüksek olduğu belirtilmiştir. Baba katılımının duygusal iletişim ve eğlenceli etkinliklere katılım boyutlarının annelerin eğitim düzeyinden etkilendiği ifade edilmiştir. Anne bekçiliğinin teşvik alt boyutunun baba katılımının dört alt boyutuyla da pozitif yönde anlamlı ilişkili olduğu, engel alt boyutunun baba katılımının dört alt boyutuyla da negatif yönde anlamlı ilişkili olduğu belirtilmiştir. Kontrol alt boyutu ile baba katılımının hiçbir alt boyutunun manidar ilişkili olmadığı raporlanmıştır. Son olarak çalışma kapsamında baba katılımının annelerin teşvik edici davranışları ile çocukların sosyal-duygusal gelişimi arasında aracı rolü olduğu belirlenmiştir. Yani annelerin teşvik edici davranışlar sergilemesi sonucunda babaların katılımı artarken, artan baba katılımı çocukların sosyal-duygusal gelişimine olumlu etki yapmaktadır.

Olsavsky, Yan, Schoppe-Sullivan ve Kamp Dush (2020) araştırmalarında dört farklı zamanda (3. trimester, 3. ay, 6. ay ve 9. ay) veri toplayarak, babaların gebeliğin c üç aylık evresi, doğum sonrası 9. aya kadar olan çift uyumundaki değişim algıları ile babaların anne bekçiliği davranışlarına ilişkin algıları arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırmaya ocuk dünyaya gelmeden önce her ikisi de çalışan ve doğduktan sonra da çalışmayı planlayan ve eşleriyle birlikte yaşayan 182 baba dahil edilmiştir. Araştırma kapsamında babalar çocuklarının doğumundan sonraki 3. ayda annelerin kapı açıcı ve kapı tutucu davranışlarına ilişkin algılarını değerlendirmek üzere Ebeveyn Düzenleme Envanterinin (Parental Regulation Inventory [PRI]) kapı açıcı ve kapı tutucu bekçilik alt ölçeklerini, 6. ayda ortak ebeveynlik yakınlığı algılarını değerlendirmek üzere Ortak Ebeveynlik İlişkisi leğini (Coparenting Relationship Scale) doldurmuştur. Babaların eşleriyle uyum algılarını değerlendirmek üzere 9. ayda Kısaltılmış İkili Uyum leği (Brief Dyadic Adjustment Scale) kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarında babalar doğumdan sonraki 3. ayda annelerin kapı açıcı davranışlarının daha yüksek algıladıklarında, doğumdan sonraki 3-6 ay arasında ortak ebeveynlik yakınlığında göreceli artış olduğu ve bu artışın da doğumdan sonraki 9. ayda çift uyumunda artışa neden olduğu raporlanmıştır. Bu bulgunun aksine babalar doğumdan sonraki 3. ayda annelerin kapı tutucu davranışlarını daha yüksek algıladıklarında, doğumdan sonra 3-6. aylar arasında ortak ebeveynlik yakınlığında göreceli düşüş ve bu düşüşe bağlı olarak 9. ayda çift uyumunda azalma olduğu belirlenmiştir.

Uluslararası alanyazın incelendiğinde anne bekçiliğini değerlendirmek üzere üç araç geliştirildiği ve bunlardan ikisinin bekçilik davranışlarının kısıtlayıcı boyutuyla ilgili olduğu görülmektedir. Betimsel çalışmalarda, anne bekçiliğinin farklı değişkenlere göre incelendiği ancak değişkenlerin büyük oranda anneye ilişkin olduğu görülmektedir. Annenin bekçilik davranışlarının annenin eğitim düzeyi, gelir düzeyi, benlik saygısı, psikolojik durumu, cinsiyet rolleri ideolojisi, annelik rollerine bağlılığı, baba katılımından memnuniyet düzeyi gibi değişkenlerle ilişkili olduğunu gösteren çalışmalar bulunmaktadır. Anne bekçiliği ile baba katılımının ilişkisinin araştırıldığı çalışmaların neredeyse tamamı, baba katılımının annenin benimsemiş olduğu bekçilik stilinden etkilendiğini göstermektedir. Çocuğa ilişkin özellikler açısından bakıldığında ise uluslararası alanyazında ocuk sayısı ve çocuğun yaşı değişkenlerinin incelendiği, dolayısıyla annenin bekçilik davranışlarının çocuğun özelliklerine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin bilginin kısıtlı olduğu görülmektedir. Yapılan bütün çalışmalarda örneklemlerin, çocukların tipik gelişen çocukların ebeveynlerinden oluştuğu

düşünüldüğünde, çocuğa ilişkin en önemli özelliklerden birisi olan çocuğun ÖG olması durumunda anne bekçiliği ile ilgili literatürde çalışma bulunmadığı görülmektedir.

Yurt İçinde Yürütülen Çalışmalar. Anne bekçiliği kavramı uluslararası alanyazında uzun yıllardır bulunmasına karşın, ülkemizde konu ile ilgili yapılmış çalışmaların sayısının çok az olduğu görülmektedir. Aşağıda anne bekçiliği ile ilgili ülkemizde yapılmış çalışmalar ölçek uyarlama çalışmaları ve betimsel çalışmalar ile derleme çalışmaları olmak üzere gruplanarak özetlenecektir.

Ölçek Uyarlama ve Geliştirme Çalışmaları. Anne bekçiliği konusunda ülkemizde bir ölçek geliştirme çalışması, iki de ölçek uyarlama çalışması bulunmaktadır. Bu bölümde anne bekçiliğini değerlendirmek üzere Türkiye’de kullanılan üç araç incelenecektir.

Ülkemizde anne bekçiliğini değerlendirmek üzere kullanılan araçlardan ilki Fagan ve Barnett (2003) tarafından geliştirilen Anne Bekçiliği Ölçeğinin (ABÖ) Türkçe uyarlamasıdır. Karabulut ve Şendil (2017) tarafından yapılan uyarlamada orijinalinden farklı olarak çalışmada ölçek anneler yerine, babalara doldurtulmuş ve orijinal ölçekte bulunan dokuz sorunun tamamı buna uygun olarak uyarlanmıştır. Ölçeğin uyarlama çalışmaları kapsamında 3-16 yaş aralığında en az bir çocuğa sahip ve evli olan 136 baba araştırmaya dahil edilmiştir. Ölçeğin test-tekrar test güvenirliği analizi için ilk uygulamadan 9 gün sonra 45 babaya ölçek yeniden doldurtulmuştur. Ölçekten yüksek puan alınması, babaların daha fazla anne bekçiliğine maruz kaldıklarını düşündükleri anlamına gelmektedir. Ölçeğin Türkçe versiyonunun Cronbach α güvenirlik katsayısı .82 olarak, test-tekrar test güvenirliği ise .55 olarak saptanmıştır. Test-tekrar test analizi sonucu ise önceki ölçümle .55 düzeyinde ($p<0.001$) anlamlı ilişki olduğu belirtilmiştir. Anne bekçiliğinin demografik değişkenlerle ilişkisine bakıldığında ABÖ puan ortalamalarının annelerin eğitim düzeylerine göre farklılaşmadığı ancak lise ve üstü eğitim düzeyine sahip annelerin eşlerinin, ABÖ puan ortalamalarının daha düşük olduğu belirlenmiştir. Lise ve üstü eğitim düzeyine sahip babaların ABÖ puanları ilköğretim eğitim düzeyindeki babalarinkinden daha düşük bulunmuştur. ABÖ puanlarının ekonomik durum açısından ve anne ile babaların her ikisinin de çalışma biçimleri (tam zamanlı, yarı zamanlı, evden çalışma, çalışmama gibi) açısından farklılık göstermediği belirlenmiştir. Buna ek olarak ABÖ puan ortalamalarının çocuğu cinsiyetine göre

farklılaşmadığı ancak annenin yaşı arttıkça babaların algıladıkları bekçilik davranışlarında azalma olduğu belirlenmiştir.

Ölçek uyarlama çalışmalarından ikincisi ise Puhlman (2013) tarafından geliştirilen Anne Bekçiliği Ölçeği-Anne Formu (ABÖ-A) için Akgöz Aktaş ve Aydın (2020) tarafından yapılmıştır. Çalışmada aynı zamanda anne bekçiliğinin bazı değişkenlerle ilişkisi incelenmiştir. Araştırmaya okul öncesi kuruma devam eden 4-6 yaş arası çocuğu olan toplam 210 anne-baba çifti katılmıştır. Çalışma kapsamında, ABÖ-A'nın kriter geçerliğini belirlemek üzere, babalara Sımsıkı ve Şendil (2014) tarafından geliştirilen ve mevcut çalışma kapsamında da kullanılan Baba Katılım Ölçeği, annelere ise ABÖ-A doldurtulmuştur. Araştırma sonuçlarında anne bekçiliğinin ebeveynlerin yaşı ve evlilik süresi ile ilişkili olmadığı; ebeveyn eğitim düzeyine göre ise farklılaşmadığı raporlanmıştır. Kız çocuğu annelerinin erkek çocuğu annelerine göre daha yüksek düzeyde kontrol edici davranışlar sergiledikleri belirtilmiştir. Anne bekçiliğinin baba katılımı ile ilişkisi incelendiğinde ise annelerin teşvik edici davranışlarının baba katılımını arttırdığı, engelleyici ve kontrol edici davranışlarının ise baba katılımını azalttığı raporlanmıştır. Bu ölçek mevcut araştırmada da veri toplama aracı olarak kullanıldığı için geçerlik güvenirlik analizlerine ilişkin bulgular “veri toplama araçları” kısmında verilmiştir.

Türkiye’deki anne bekçiliği ölçek çalışmalarından sonuncusu ise Dönmez (2019) tarafından yüksek lisans tezi kapsamında geliştirilen Babasavar Annelik Ölçeğidir. Çalışma nitel ve nicel olmak üzere iki aşamalı olarak planlanmıştır. Ölçek toplam 57 maddeden oluşmaktadır, 5’li Likert tipi bir ölçektir (1=Hiçbir zaman, 5=Her zaman) ve ölçekten toplam puan elde edilebilmektedir. Araştırmaya çocuğu 36-72 ay arasında olan ve okul öncesi kuruma devam eden toplam 524 anne katılmıştır. Yapılan analizler neticesinde ölçeğin 5 faktörlü bir yapıya sahip olduğu belirlenmiştir ve alt boyutlar literatür göz önünde bulundurularak adlandırılmıştır. Araştırmacı birinci faktör için babaları çocuk yetiştirmede, çocukla iletişim kurmada ve ev işlerinde teşvik ettikleri ve fırsat verdikleri için “Modern Annelik”; ikinci faktör için babaların çocuk yetiştirme ve ev işlerinde sorumluluk almaması sebebiyle annelerin daha fazla sorumluluk üstlenmelerinden dolayı “İki Kat Sorumlu Annelik”; üçüncü faktöre eşlerine, ev işlerine ve özellikle çocuğuna aşırı bağlı, çocuğunu kendisinin bir parçası gibi hisseden anneler olmasından ötürü “Aşırı Bağlı Annelik” alt boyutları olarak isimlendirmiştir. Dördüncü faktöre toplum tarafından kendilerine atfedilen geleneksel annelik rollerini yerine getirmek için babanın ev ve çocuk ile ilgili sorumluluk almasına engel olan anneler için

“Geleneksel Annelik” ve beşinci faktöre ise eşlerini övüyormuş gibi görünüp aslında eşlerinin yetersiz, kendilerinin mükemmel anne olduğuna vurgu yaptıkları için “Dolaylı Annelik” olarak isimlendirilmiştir. Yapılan analizler neticesinde ölçeğin “Modern annelik” alt boyutunun diğer alt boyutlarla güçlü bir negatif korelasyonu olduğu belirlenmiştir. Buna ek olarak ölçeğin test-tekrar test analizlerine göre ölçeğin tüm alt boyutlarının ve toplam puanının güçlü düzeyde ve pozitif yönde korelasyon gösterdiği rapor edilmiştir. Ölçeğin iç tutarlılık Cronbach α katsayıları modern annelik alt boyutu için .89 iki kat sorumlu annelik alt boyutu için .873, aşırı bağlı annelik alt boyutu için .851, geleneksel annelik alt boyutu için .710, dolaylı annelik alt boyutu için .632 ve ölçeğin toplam puanı için .901 olarak belirtilmiştir. Araştırma bulguları incelendiğinde çocuğuna daha uzun süre bakan annelerin kendilerini çocuklarına karşı eşlerinden daha sorumlu hissettiği, çocuğuna ve geleneksel annelik rollerine aşırı bağlı olduğu ve daha fazla babasavar annelik davranışları sergilediği belirtilmiştir. Buna ek olarak çalışmayan annelerin çocuklarına, evlerine ve geleneksel annelik rollerine aşırı bağlı olduğu ve daha çok babasavar davranışlar sergilediği ifade edilmiştir. Ayrıca düşük eğitim düzeyindeki annelerin kendilerini ev ve çocuk ile ilgili konularda iki kat sorumlu hissettiği, çocuklarına aşırı bağlı, geleneksel annelik rollerini elinde tutmaya çalışan, dolaylı yoldan anneliğini yücelten ve babasavar annelik davranışları sergileyen anneler oldukları raporlanmıştır. Araştırmada genç annelerin çocuklarına aşırı bağlı ve eşlerinin katılımını engelleyici davranışlar sergiledikleri belirtilmiştir. Babaya ilişkin değişkenler incelendiğinde ise eşleri uzun süre işte olan ve eşlerinin eğitim düzeyi düşük olan annelerin çocuklarına aşırı bağlandıkları ve eşlerine karşı babasavar davranışlar sergiledikleri raporlanmıştır. Buna karşın babanın yaşı ile annelerin babasavar annelik davranışları arasında bir ilişki bulunamamıştır. Aileyle birlikte yaşayan bir akraba olup olmaması durumuna göre annelerin babasavar davranışlarının farklılaşmadığı ancak geniş aile üyelerinden veya bakıcıdan destek almadan çocuklarını büyüten annelerin çocuklarına ve geleneksel annelik rollerine aşırı bağlı oldukları ve daha çok babasavar davranış sergiledikleri belirtilmiştir. Araştırmada ayrıca daha çok çocuk sahibi olan annelerin çocuklarına ve geleneksel annelik rollerine daha bağlı oldukları ve daha çok babasavar davranış sergiledikleri raporlanmıştır. Çalışmanın nitel kısmı için ise toplam 13 anne ile yüz yüze görüşmeler yapılmış ve bu görüşmeler sonucunda annelerin tamamına yakını çocukları ve eşleriyle olan iletişimlerinden memnun olduklarını belirttikleri ancak eşleriyle daha iyi bir iletişim kurmak için eşlerinin daha katılımcı, paylaşımcı ve iletişiminin güçlü olmasını beklediklerini raporlamıştır. Buna ek olarak

annelerin büyük çoğunluğunun anne babalık anlayışını eşitlikçi olarak tanımlamasına rağmen verdikleri örneklerin aslında belirttikleri anne babalık anlayışını çok fazla yansıtmadığı ve çoğunun eşleriyle iletişimlerinin konuya göre değiştiğini söylemelerine karşın çocuk ve ev ile ilgili konularda kendileri baskınken, ekonomik harcamalar ve alım satımla ilgili konularda eşlerinin baskın olduğunu vurguladıkları belirtilmiştir.

Anne bekçiliği araştırmalarının ülkemizdeki geçmişi çok eskiye dayanmamakla beraber, bekçilik davranışlarını değerlendirmek üzere iki ölçme aracının uyarlandığı ve bir aracın ise geliştirildiği belirlenmiştir.

Derleme ve Betimsel Çalışmalar. Anne bekçiliği ile ilgili ulusal alanyazında bir derleme çalışması ve beş betimsel çalışma olmak üzere toplamda altı araştırma bulunmaktadır. Çalışmanın bu kısmında Türkiye’de anne bekçiliği üzerine yapılan betimsel ve derleme çalışmaları incelenerek, ülkemizdeki bekçilik çalışmalarının odaklandığı değişkenler belirlenmeye çalışılacaktır.

Bu kapsamda ele alınacak olan çalışmalardan ilki Aydın ve Aktaş Akgöz (2017) tarafından yapılan derleme çalışmasıdır. Aydın ve Aktaş Akgöz (2017) yapmış oldukları derleme çalışmasında, anne bekçiliğinin tarihçesini ve engel boyutunun ardından teşvik boyutunun da alanyazına dahil edildiğini ele almışlardır. Araştırmacılar anne bekçiliğini etkileyen değişkenler ile ilgili literatürden örnekler vererek annenin psikolojik işlevselliği, annenin geleneksel cinsiyet rollerine bağlılığı, babanın özellikleri, ebeveynlerin sosyo-demografik özellikleri ve evlilik ilişkisi başlıkları altında toplamıştır. Son olarak anne bekçiliğini değerlendirmek üzere alanyazında bulunan ölçeklere değinerek çalışmalarını tamamlamışlardır.

Anne bekçiliği ile ilgili yapılan bir diğer araştırma Çoban'ın (2017) Şahin-Acar ve Kazak Berument danışmanlığında yürütmüş olduğu yüksek lisans tez çalışmasıdır. Çalışmanın temel amacı, anne bekçiliği ile baba-çocuk anı konuşmaları arasındaki ilişkinin incelenmesi olarak belirtilmiştir. Buna ek olarak çalışmada baba katılımının baba-çocuk anı konuşmalarının detaylandırılmasını yordayıp yordamadığının belirlenmesi amaçlanmıştır. Baba-çocuk anı konuşmaları babayla çocuğun son bir ay içerisinde ortak olarak yaşadığı durumlar olarak belirtilmiştir. Baba çocukla konuşmaya başlamadan önce babadan bir anı belirlemesi istenmiş, sohbetin akıcılığı için seçilen anı ile ilgili anahtar kelimeler yazması ve seçilen anı ile ilgili çocuğuyla en az 5 dakika sohbet etmesi istenmiştir. Kaydedilen bu konuşma anı detaylandırma özellikleri açısından

kodlanmıştır. Araştırmada annelerin bekçilik davranışını değerlendirmek üzere Fagan ve Barnett (2003) tarafından geliştirilen Anne Bekçiliği Ölçeği annelere doldurtulmuştur. Babaların anne bekçiliği algılarını belirlemek üzere aynı ölçeğin Karabulut ve Şendil (2017) tarafından Türkçeye uyarlaması yapılan 9 maddelik beşli Likert tipi (1=Kesinlikle katılmıyorum, 5=Kesinlikle katılıyorum) versiyonu kullanılmıştır. Ebeveynlerin her ikisine de anne bekçiliği ölçeklerine ek olarak babalara “Sizce çocuğunuz hanginize aittir?” sorusu sorulmuş ve “anne”, “baba”, “eşit” seçeneklerinden birisini seçmesi istenmiştir. Baba katılımını değerlendirmek üzere Sımsıkı ve Şendil (2014) tarafından geliştirilen 37 maddelik beşli Likert tipi (1=Hiçbir zaman böyle değildir, 5=Her zaman böyledir) Baba Katılım Ölçeği (BAKÖ) babalara ve annelere doldurtulmuştur. Belirtilen ölçeklere ek olarak demografik bilgiler anketi de katılımcılara doldurtulmuştur. Çalışmaya 60-78 ay arasında olan ve bir anaokuluna devam eden, orta ve üst orta sosyo-ekonomik düzeyde bulunan 62 çocuk ve bu çocukların anne ve babaları dahil edilmiştir. Babaya son bir ay içerisinde çocuğuyla paylaştıkları bir anıyı düşünmeleri ve anının akıcı şekilde konuşulabilmesi için anahtar kelimeler not etmeleri istenmiştir. Ardından baba ve çocuğun belirlenen anı ile ilgili 5 dakika boyunca konuşmaları istenmiş ve konuşmalar ses kaydına alınmış, anı detaylandırma özellikleri açısından baba ve çocuk için ayrı ayrı kodlanmıştır. Anı detaylandırma, sorulan açık uçlu sorular, evet/hayır soruları, bağlamsal betimlemeler ve değerlendirmeler başlıkları altında kodlanmış, bu soruların tekrar edenleri, toplam detaylandırma skorundan düşülmüştür. Araştırma sonuçlarında annelerin yaşları ile babaların da cevapladığı “Sizce çocuğunuz hanginize aittir?” sorusunu ve babaların algıladığı anne bekçiliği düzeyini değerlendiren ABÖ puanlarını da içeren toplam anne bekçiliği skoruyla negatif ilişkili olduğu belirlenmiştir. Diğer bir deyişle annenin yaşı arttıkça, babaların algıladıkları anne bekçiliği düzeyi düşmektedir. Buna ek olarak babaların yaşları arttıkça, baba katılımı ölçeği skorlarının düştüğü, yani babanın yaşı arttıkça baba katılımının azaldığı; babaların eğitim durumu yükseldikçe annelerin katılımının arttığı; anne katılımının anneler tarafından rapor edilen anne bekçiliği ile negatif ilişkili olduğu belirtilmiştir. Bunun dışında baba katılımı ile anne bekçiliği, algılanan anne bekçiliği, anne katılımı ve babaların anıyı detaylandırması arasında anlamlı bir ilişki olmadığı; baba katılımı ile çocuğun anı detaylandırması arasında, beklenilenin aksine, negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Anne bekçiliği üzerine Tokluoğlu danışmanlığında Aytaç (2018) tarafından yürütülen bir yüksek lisans tezi bulunmaktadır. Araştırmacı çalışmasında anne bekçiliğinin sosyolojik yönlerini tanımlamayı ve ebeveyn sıcaklığı ile anne bekçiliği

arasındaki ilişkiyi geleneksel annelikle ilişkili olarak incelemeyi amaçladığını belirtmiştir. Çalışmada nicel ve nitel yöntemler birlikte kullanılmış olup, araştırmanın nitel kısmında 0-5 yaş arasında çocuğu olan 200, nicel kısmında ise 200 katılımcı arasından seçilen 10 katılımcı ile çalışılmıştır. Araştırmanın nicel kısmı için çevrimiçi anket yoluyla üç ölçek ve bir demografik bilgi formu Türkiye genelindeki annelere doldurtulmuştur. Çalışma kapsamında annelerin anne bekçiliği davranışlarını değerlendirmek üzere Fagan ve Barnett (2003) tarafından geliştirilen ve Karabulut ve Şendil (2017) tarafından Türkçeye uyarlanan 9 maddelik Anne Bekçiliği Ölçeği, soruları annelerin yanıtlayacağı şekilde revize edilerek kullanılmıştır. Araştırmada ebeveynlerin çocuklarına karşı tutumlarını değerlendirmek üzere ve annelerin çocuklarıyla ilişkilerinde geleneksel annelik rollerine sahip olma derecesini ölçmek üzere araçlar kullanılmıştır. Araştırmanın nicel kısmının sonuçlarına göre annelerin eğitim düzeyleri yükseldikçe geleneksel annelik davranışlarının azaldığı, geleneksel annelik ile anne bekçiliği arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu ve geleneksel anneliğin anne bekçiliği ile ebeveyn sıcaklığı arasındaki ilişkiye aracılık ettiği belirlenmiştir. Çalışmanın nitel kısmında ise çocuğun bakımına ilişkin görevlerin çoğunlukla anneler tarafından yapıldığı, annelerin çocuğun disipliniyle ilgili konularda (anneleri ya da kayınvalideleri yerine) öncelikle eşlerinden yardım istedikleri, kız ve erkek çocukların doğası ve mizaçlarındaki farklılık dolayısıyla etkileşim şekillerinin etkilendiğine ilişkin bulgular elde edildiği vurgulanmıştır (Aytaç, 2018).

Anne bekçiliği ile ilgili araştırma yürüten Pekel-Uludağlı (2019) çalışmasının iki amacı olduğu belirtmiştir. Bunlardan ilki babaların katılımı ile annelerin bekçilik, kapı açıcı davranışları ile geleneksel babalık cinsiyet rolleri ile ilişkisini araştırmak iken ikincisi geleneksel babalık cinsiyet rolleri, babanın yeterliliği, evlilik doyumu, anne bekçiliği ve annenin kapı açma davranışları arasındaki ilişkilerde, baba katılımının aracı rolünün belirlenmesidir. Araştırmaya çocuğu 2-6 yaş arasında olan 239 baba katılmıştır. Araştırma kapsamında baba katılımını değerlendirmek üzere Baba Katılım Ölçeği (BAKÖ) (Sımsıkı ve Şendil, 2014), anne bekçiliğinin kapı açıcı ve kapı tutucu boyutları için Baba Katılım Ölçeğinin (Father Involvement Scale [FIS]) ilgili alt boyutları, evlilik doyumu için Evlilik Yaşamı Ölçeğini kullanmıştır. Bu ölçeklere ek olarak baba yeterliliğini Ebeveyn Tutum Ölçeği (Parental Attitude Scale) ve geleneksel babalık rollerini Cinsiyet Roller Tutum Ölçeğini kullanarak değerlendirmiştir. Yapılan analizler sonucunda baba katılımının annelerin kapı tutma davranışları ile ilişkisi olmadığı ancak kapı açma davranışları ile pozitif yönde anlamlı ilişkisi olduğu belirtilmiştir. Buna ek

olarak babanın ebeveynlik yetkinliği ve evlilik doyumu algısıyla baba katılımının pozitif yönde anlamlı ilişkili, geleneksel babalık rolleri ile ise negatif yönde anlamlı ilişkili olduğu raporlanmıştır. Babaların katılımının, annelerin kapı açıcı davranışları, geleneksel babalık cinsiyet rolleri, babanın yeterlilik algısı ve evlilik doyumu arasında aracı bir rol oynadığı belirtilmiştir.

Gazi (2019), Erden Çınar danışmanlığında yaptığı yüksek lisans tezinde, anne bekçiliği ile evlilik uyumunun baba-ergen ilişkisini ve baba katılımını yordayıp yordamadığını araştırmıştır. Ayrıca baba katılımı ve baba-ergen ilişkisinin farklı demografik değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemiştir. Çalışmaya 15-16 yaşlarında 282 lise öğrencisi ile öğrencilerin anne ve babaları dahil edilmiştir. Araştırma kapsamında öğrencilere “Anne-Baba-Ergen İlişkileri Ölçeği” ve “Baba Katılım Ölçeği”, babalara “Anne Bekçiliği Ölçeği” ve “Evlilik Uyum Ölçeği”, annelere ise “Evlilik Uyum Ölçeği” doldurtulmuştur. Analizler sonucunda anne bekçiliği ile baba katılımı ve baba-ergen ilişkileri arasında negatif yönde anlamlı ilişki olduğu ve anne bekçiliği ile babaların evlilik uyumu algısının negatif yönde anlamlı ilişki olduğu raporlanmıştır. Bu bulgulara ek olarak baba katılımının ve baba-ergen ilişkilerinin çocuğun cinsiyetine, sınıfına, yaşına ve babanın eğitim düzeyine göre farklılaşmadığı belirlenmiştir.

Kurşun (2019) yapmış olduğu yüksek lisans bitirme tezinde bazı demografik değişkenlere göre baba katılımının, anne bekçiliğinin ve algılanan baba kabul-reddinin farklılaşıp farklılaşmadığını ve algılanan baba kabul-red düzeyinin anne bekçiliği ve baba katılımı tarafından yordanıp yordanmadığını incelemiştir. Araştırmanın katılımcılarını 15-16 yaşlarında olan 264 çocuk-baba çifti oluşturmaktadır. Çalışma kapsamında babaların anne bekçiliği algıları Fagan ve Barnett (2003) tarafından geliştirilen ve Karabulut ve Şendil (2017) tarafından Türkçeye uyarlanan, kısıtlayıcı bekçilik davranışlarını değerlendiren anne bekçiliği ölçeği kullanılmıştır. Çalışma kapsamında kullanılan bir diğer ölçek ise Ebeveyn Kabul Red/Kontrol Ölçeğidir (Çocuk/Ergen Kısa Formu). Baba katılımı ve ebeveyn kabul-red durumunun belirlenmesi için kullanılan ölçekler ise çocuklar tarafından doldurulmuş, yani çocukların algısı değerlendirilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre babalar tarafından algılanan anne bekçiliğinin çocukların cinsiyetine, ailedeki çocuk sayısına, babanın ve annenin çalışma durumuna göre farklılaşmadığı belirtilmiştir. Ancak algılanan anne bekçiliğinin lise ikiye devam eden çocukların babalarında, babanın ve annenin eğitim seviyesi daha düşük olduğunda daha yüksek olduğu raporlanmıştır. Baba katılımının ise çocuğun cinsiyetine, sınıfına, babanın ve annenin eğitim durumuna göre, babanın ve annenin çalışma durumuna göre

farklılaşmadığı belirtilmiştir. Çalışmada anne bekçiliği ile baba katılımı arasında ilişki olmadığı raporlanmıştır.

Ülkemizde anne bekçiliği ile ilgili çalışmalar genelde yüksek lisans tezleri kapsamında gerçekleştirilmiştir ve geçmişi birkaç sene öncesine dayanmaktadır. Dolayısıyla anne bekçiliği hakkında yapılan çalışma sayısı oldukça kısıtlıdır. Ülkemizde de uluslararası alanyazındakine benzer olarak baba katılımı (Çoban, 2017), yurtdışında geliştirilmiş ölçeklerin Türkçeye uyarlama çalışmaları (Akgöz Aktaş ve Aydın, 2020; Karabulut ve Şendil, 2017) ve ölçek geliştirme (Dönmez, 2019) konuları çalışılmıştır. Yapılan ölçek uyarlama ve geliştirme çalışmalarında, annelerin teşvik edici davranışlarının da ele alındığı ve bu ölçeklerle anne bekçiliğini hem annelerin hem de babaların bakış açısına göre değerlendirilebildiği görülmektedir. Ulusal alanyazındaki çalışmalar annenin bekçilik davranışlarının annenin yaşından, eğitim düzeyinden, çalışma durumundan, babanın eğitim düzeyinden, çalışma süresinden, çocuğun cinsiyetinden, ailedeki çocuk sayısından etkilendiğine dair kanıtlar sunmaktadır. Buna ek olarak uluslararası alanyazındaki çalışmalara benzer şekilde, ülkemizde de anne bekçiliği ile baba katılımı arasındaki ilişki üzerinde durulmuş ve baba katılımının anne bekçiliğinden etkilendiği bulguları raporlanmıştır. Ayrıca yurtdışındaki çalışmalara ek olarak ergenlerin örnekleme dahil edildiği çalışmaların bulguları, her ne kadar çelişkili olsa da anne bekçiliğinin yalnızca erken çocukluk dönemini ilgilendiren bir kavram olmadığını göstermektedir.

Hem ulusal hem de uluslararası alanyazında anne bekçiliği kavramına ilişkin vurgulanan en önemli bulgunun baba katılımı ile ilişkisi olduğu anlaşılmaktadır. Annenin çocuğun gelişiminde “çocuğa bakım veren kişi” sıfatıyla ve babanın katılımını etkileyen bir “aracı” olarak iki kat etkili olduğu düşünüldüğünde, bekçilik davranışları ile ilgili farklı değişkenler ve örneklemlerde çalışmalar yapılmasının alanyazına önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Literatürde ÖG olan çocuklar için spesifik olarak anne bekçiliği olmasa da “ebeveyn” bekçiliği üzerine çalışma yapılmış olan ilk ve tek araştırma Kaufman ve Pickar (2017) tarafından gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamında boşanma durumunda ortaya çıkan ebeveyn bekçiliğinin ÖG olan çocukların ebeveynleri özelinde incelenmiş ve olası bir boşanma durumunda tipik gelişim temelli ebeveynlik planlarının ÖG olan çocuğa sahip bir aile için geçerli olmayabileceğini vurgulamışlardır. Boşanma sonrasında iletişim ve iş birliğinin ÖG olan çocuğa sahip ailelerde çok daha zorlayıcı oluşunu dolayısıyla ebeveynlerin kapı açıcı davranışlarının çocuğun eğitim ve tıbbi hizmetler gibi alanlarda daha iyi sonuç alabilmesi için önemli olduğunu

belirtmişlerdir. Ebeveynlerin kapı tutucu davranışlarını değerlendirirken davranışın; sıklığı ve zamanlaması, süresi ve kalıcılığı ile davranışın aşırılığı gibi bazı kriterlerin de göz önünde bulundurulması gerektiğini vurgulamışlardır. Ebeveyn bekçiliğini aile hukuku uzmanlarının değerlendirmesi gereken bir alan olarak görmüş ve çalışmalarında tavsiyelerde bulunmuşlardır. ÖG çocuklar için yapılan tek çalışmanın “ebeveyn bekçiliği” ve boşanma teması üzerine yapılmış olması, alanyazında ÖG çocukların annelerinin bekçilik davranışlarının bilinmezliği ile ilgili ciddi bir ipucu sunmaktadır. Mevcut çalışmanın literatürdeki bu boşluğun doldurulması için önemli bir adım olacağı düşünülmektedir.

Problem

Alanyazında anne bekçiliği ve baba katılımını inceleyen araştırmalar bulunmaktadır. Anne bekçiliği ile ilgili araştırmaların sonuçlarına bakıldığında alanyazın açısından birkaç temel sonuç bulunmaktadır. İlk olarak anne bekçiliğini incelemek amacıyla geliştirilen ölçeklerin geçerlik güvenirlik düzeylerinin yüksek olduğu belirlenmiştir (Allen ve Hawkins, 1999; Fagan ve Barnett, 2003; Puhlman, 2013). İkinci olarak anne bekçiliğinin alt boyutları ve tipleri olduğu belirlenmiştir (Allen ve Hawkins, 1999; Puhlman, 2013; Schoppe-Sullivan, Brown, Cannon, Mangelsdorf ve Sokolowski, 2008). Üçüncü olarak anne bekçiliği ile baba katılımı arasında ilişki olduğu belirlenmiştir (De Luccie, 1995; Hauser, 2012; Kulik ve Sadeh, 2015; McBride vd., 2005) Alanyazındaki çalışmalar anne bekçiliğinin anne ve babası birlikte olan ve olmayan çocuklarda baba katılımı üzerinde etkili olan bir değişken olduğunu göstermektedir.

Bu araştırmalarla ilgili dikkat çekici olan ayrıntı, araştırmalardaki katılımcı grupları ile ilgilidir. Anne bekçiliği ve baba katılımını inceleyen bu çalışmaların katılımcı gruplarının tipik gelişen çocukların ebeveynleri ile sınırlı olduğu görülmektedir. Özel gereksinimli olan çocuklarda baba katılımının gruplar arasında farklılaşıp farklılaşmadığını inceleyen çalışmalar mevcut olmasına karşın (Meral ve Cavkaytar, 2012; Potter, 2016; Ricci ve Hodapp, 2003; Simmerman vd., 2002), anne bekçiliğinin, çocuğun gelişiminde gecikme veya anlamlı bir farklılaşma olması durumunda nasıl seyrettiği ve baba katılımı ile olan ilişkileri belirsizdir. Dolayısıyla ÖG olan çocukların ebeveynlerinde anne bekçiliği ve anne bekçiliğinin baba katılımı ile ilişkilerinin ortaya çıkarılmasına gereksinim duyulmaktadır. Yapılan bu çalışmada ÖG olan çocuğa sahip

annelerin anne bekçiliği davranışları ile bu davranışların baba katılımını nasıl etkilediğinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Amaç

Bu araştırmanın genel amacı, okul öncesi dönemde ÖG olan çocuğa sahip annelerin anne bekçiliği davranışları ve bu davranışların baba katılımına etkisinin incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranacaktır:

1. Anne Bekçiliği Ölçeği-Anne Formu okul öncesi dönemde ÖG olan çocuğa sahip annelerin bekçilik davranışlarını ölçmek için geçerli ve güvenilir bir ölçek midir?
2. ÖG olan çocukların demografik özelliklerine göre (yaş, cinsiyet, kardeş sayısı, tanı, okul öncesi eğitim alma durumu) anne bekçiliği ve baba katılımı farklılaşmakta mıdır?
3. ÖG olan çocukların ebeveynlerinin demografik özelliklerine göre (yaş, eğitim düzeyi, toplam gelir) anne bekçiliği ve baba katılımı farklılaşmakta mıdır?
4. ÖG olan çocukların annelerinin bekçilik tipine göre baba katılımı farklılaşmakta mıdır?
5. ÖG olan çocukların anne bekçiliği ve baba katılımı arasında bir ilişki var mıdır?

Önem

ÖG olan çocuklarda baba katılımı ile ilgili uluslararası alanyazında araştırmalar bulunmasına karşın, ülkemizde ÖG olan çocuklarda baba katılımı ile ilgili yapılan çalışmaların sınırlı olduğu, var olan çalışmaların ise genelde babaların çocuğun eğitim ve rehabilitasyon sürecine katılımı özelinde yürütüldüğü görülmektedir. Buna ek olarak yapılan literatür taramasında, uluslararası alanyazında da çocuğun ÖG olması durumunun anne bekçiliğini etkileyip etkilemediği, etkiliyorsa, etkinin yönünün ne olduğu (engel ya da teşvik) ve bunun baba katılımına etkisi hakkında herhangi bir araştırmaya ulaşılamamıştır. Mevcut çalışmanın ÖG olan çocukların babalarının katılım durumlarının bakım verme, yakınlık gösterme/ilgilenme ve keyfi olarak zaman geçirme gibi alanlarda değerlendirme açısından alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Buna ek olarak hem ÖG olan çocukların annelerinin anne bekçiliği tiplerini belirleme hem de ÖG olan çocukların annelerinin bekçilik davranışlarının baba katılımı ile ilişkisini ortaya koyma

noktasında alanyazına katkı sağlayacak ilk çalışmalardan birisi olduğu için sonraki araştırmacılara konu ile ilgili önemli bilgiler sunacağı umulmaktadır.

Anne bekçiliği ve ÖG olan çocukların babalarının katılımı hakkında ulaşılan bütün çalışmaların betimsel ya da ölçek geliştirme çalışması olduğu, deneysel çalışma bulunmadığı görülmüştür. Bu çalışmanın ilgili disiplinlerde çalışan akademisyenlere ÖG olan çocukların babalarının katılımını arttırmak için annelerin bekçilik davranışı örüntülerine müdahale etmeyi içeren deneysel bir araştırma tasarlama konusunda yol gösterici olacağı düşünülmektedir. Ayrıca alanda görev yapan meslek elemanlarına baba katılımını arttırmak için diğer çalışmalarına ek olarak anne temelli bir müdahaleyi de uygulamalarının gerekli olabileceğine dair fikir sunması beklenmektedir.

Alanyazın taramasında anne bekçiliği ile ilgili üç yurtdışında, bir de yurtiçinde olmak üzere toplam dört ölçek geliştirme çalışması olduğu ve yurtdışında geliştirilen üç ölçekten ikisinin Türkçeye uyarlandığı belirlenmiştir. Ancak yapılan çalışmaların tamamında örneklemin tipik gelişen çocukların anneleri olduğu görülmüştür. Bu çalışma ile birlikte, yurtdışında geliştirilen ve Türkiye uyarlaması farklı bir araştırma kapsamında tipik gelişen çocuklarla yapılmış olan Anne Bekçiliği Ölçeği-Anne Formunun ÖG olan çocukların annelerinin bekçilik davranışları için psikometrik özellikleri incelenerek alana bir araç kazandırılması hedeflenmiştir. Ölçeğin ÖG olan çocukların anneleri için uyarlanan versiyonunun elde edilmesinin ardından, bu aracın öncelikle ÖG olan çocukların annelerinin bekçilik davranışları ile ilgili yapılacak olan ileriki araştırmalara ve uygulamalara yardımcı olacağı düşünülmektedir. Buna ek olarak ölçeğin sahada çalışan meslek elemanlarına, baba katılımını arttırmak üzere uyguladıkları anne temelli müdahalelerin etkisini belirlemede yardımcı olabileceği düşünülmektedir.

Sayıtlar

1. Çalışma grubundaki anne ve babaların ÖG olan çocuklarının üniversite ve devlet hastaneleri tarafından konulan tanılarının geçerli ve güvenilir olduğu varsayılmıştır.
2. Çalışma grubundaki annelerin Bilgi Formuna ve Anne Bekçiliği Ölçeği-Anne Formuna doğru yanıtlar verdikleri varsayılmıştır.
3. Çalışma grubundaki babaların Baba Katılım Ölçeğine doğru yanıtlar verdikleri varsayılmıştır.

Sınırlılıklar

1. Araştırmanın çalışma grubu yalnızca Ankara ilinde ikamet eden ve özel bir özel eğitim ve rehabilitasyon merkezine devam eden ÖG olan çocuğa sahip anne ve babaları ile sınırlandırılmıştır.
2. ÖG olan çocuğun yaş grubu 3-6 yaş olarak sınırlandırılmıştır.
3. Araştırma çalışmaya katılmaya gönüllü olan anne-babalar ile sınırlandırılmıştır.

Tanımlar

Anne Bekçiliği: Annelerin, babaların çocuk yetiştirmelerine ve çocukla etkileşimlerine yönelik düzenli ve tutarlı bir şekilde kontrol edici, engelleyici ve teşvik edici davranışlar kullanarak baba katılımını etkilediği, ebeveynler arası karmaşık davranışsal etkileşimler dizisidir (Puhlman ve Pasley, 2013).

Anne Bekçiliği-Engel Boyutu: Annelerin babalara karşı istenmeyen, etkisiz veya beceriksiz olduğunu gösteren davranışlar sergileyerek, olumsuzluk gösterme derecesidir (Puhlman, 2013).

Anne Bekçiliği-Kontrol Boyutu: Ailenin işleyişi ve rollere ilişkin beklentilerle ilgili annelerin karar verme gücüne sahip liderlik vasfına sahip olma derecesidir (Puhlman, 2013).

Anne Bekçiliği-Teşvik Boyutu: Annelerin baba katılımını destekleme derecesidir (Puhlman, 2013).

Baba Katılımı: Babanın çocukla birlikte serbest zaman etkinlikleri yapması, oyun oynaması, çocuğun yaşadığı şeylerle ilgili duyarlı davranması, çocuğa fiziksel ve sözel olarak sevgi göstermesi ve çocuğun günlük ihtiyaçlarını gidererek, fiziksel bakımını sağlamasıdır (Sımsıkı ve Şendil, 2014).

Baba Katılımı-İlgi ve Yakınlık Boyutu: Çocuğun yaşadığı şeylere ilgili ve duyarlı davranmak, çocuğa sözel ya da fiziksel sevgi göstermek gibi etkinliklerdir (Sımsıkı ve Şendil, 2014).

Baba Katılımı-Temel Bakım Boyutu: Çocuğun günlük ihtiyaçlarının giderilmesi ve fiziksel bakımının sağlanmasını içeren çeşitli etkinliklerdir (Sımsıkı ve Şendil, 2014).

Baba Katılımı-Keyfi Meşguliyet Boyutu: Babanın çocukla birlikte gerçekleştirdiği serbest zaman etkinlikleri ve çocukla birlikte oynanan çeşitli oyunlardır (Sımsıkı ve Şendil, 2014).

Özel Gereksinimli Çocuk: Farklı eğitim gereksinimleri, bireysel olarak planlanmış eğitim programlarını gerekli kılan çocuklar (Eripek 2005; Akt. Cavkaytar, 2008).

BÖLÜM 2

YÖNTEM

Bu bölümde okul öncesi dönemdeki ÖG olan çocukların annelerinin anne bekçiliği davranışları ve bu davranışların baba katılımı ile ilişkisini belirlemek üzere planlanan mevcut çalışmanın araştırma modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve verilerin çözümlenmesine yer verilecektir.

Araştırmanın Modeli

Karasar (2017) son yıllarda yerli ve yabancı literatürde araştırmaların sıklıkla “nicel” ve “nitel” olarak sınıflandırıldığını ve bu sınıflandırmanın temelinde araştırma verilerinin nicel ya da nitel olmasına göre yapıldığını belirtmiştir. Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel (2017) nicel araştırmalarda değişkenler arasındaki ilişkiler kanıtlanmaya çalışıldığını, araştırmacının genellemeler yapma, tahminlerde bulunma ve nedensellik ilişkisini açıklama gibi amaçları olduğunu belirtmiştir. Nicel çalışmalar kendi içerisinde tarama, korelasyon, deneysel, nedensel karşılaştırma gibi alt dallara ayrılmaktadır. Karasar (2017) korelasyon araştırmalarını “iki veya daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişimin varlığını ve/veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleri” olarak tanımlamıştır.

Yukarıda verilen bilgiler ışığında mevcut çalışmada nicel veriler kullanıldığı için bu çalışma “nicel araştırma”dır. Çalışmada herhangi bir değişkene manipülasyon uygulanmamış olması ve anne bekçiliği ile baba katılımının demografik değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığının incelenmesi sebebiyle nedensel karşılaştırma araştırması ve anne bekçiliği ile baba katılımı arasındaki ilişkilerin incelenmiş olması sebebiyle korelasyon çalışması olarak desenlenmiştir. Ayrıca, çalışma grubunun spesifik olması gerekçesiyle, Anne Bekçiliği Ölçeği-Anne Formu için geçerlik ve güvenirlik analizleri tekrar edilerek, ölçek uyarlama çalışması yapılmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırma, MEB’e bağlı, Ankara ilindeki özel özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinden hizmet alan ve hastanelerin ilgili bölümlerinden resmi olarak tanı almış 3-6 yaş aralığında çocuğu olan anne-baba çiftleri ile gerçekleştirmiştir. Bu amaçla öncelikle MEB Araştırma İzni (Bkz. Ek-1) ve Etik Kurul İzni (Bkz. Ek-2) alınmıştır. Katılımcıların belirlenmesinde ulaşılabilirlik gerekçesiyle amaçlı örnekleme yapılmıştır. Amaçlı örnekleme, çalışmanın amacına bağlı olarak bilgi açısından zengin durumların seçilerek derinlemesine incelenmesine olanak tanımaktadır (Karasar, 2017).

Çalışmaya dahil edilecek ebeveynlerin çocuklarının yaş gruplarının belirlenmesinde, araştırmada kullanılan ölçeklerin orijinal çalışmalarındaki çocuk yaş grupları dikkate alınmıştır. Anne Bekçiliği Ölçeği-Anne Formu (ABÖ-A) Türkçe geçerlik güvenirlik çalışmasında 4-6 yaş grubu çocuğu olan annelerle çalışılmış olmasına karşın Puhlman (2013) ölçeğin orijinalinin geliştirilmesi çalışmasında “en az üç yaşında” olan çocukların ebeveynlerini dahil etmiştir. Baba Katılım Ölçeği (BAKÖ) ise 3-6 yaş grubu çocuğu olan ebeveynler araştırmaya dahil edildiği için, mevcut çalışmada çocukların yaş grubu belirlenirken her iki ölçeğin kesişimi göz önünde bulundurulmuş ve 3-6 yaş arası çocukların ebeveynleri araştırmaya dahil edilmiştir.

MacCallum, Widaman, Zhang ve Hong (1999) ölçek geçerlik güvenirlik çalışmaları için katılımcı sayısının ölçek maddesinin en az 5 katı olması gerektiğini belirtmiştir. Bu tip çalışmalarda örneklem büyüklüğünün kabaca 50: çok zayıf; 100: zayıf; 200: uygun; 300: iyi; 500: çok iyi ve 1000 veya daha fazla: mükemmel olarak belirtildiği (Comrey ve Lee, 1992) için çalışma grubunun büyüklüğü belirlenirken bu bilgiler göz önünde bulundurulmuştur.

Yukarıda belirtilen bilgiler ışığında araştırmaya hastanelerin ilgili bölümlerinden tanı almış, Ankara ilindeki herhangi bir özel özel eğitim ve rehabilitasyon merkezine kayıtlı 3-6 yaş grubunda ÖG olan çocuğu olan toplam 510 ebeveyn (255 anne, 255 baba) dahil edilmiştir. Çalışmaya katılan ebeveynlere ilişkin demografik bilgiler Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2

Anne-Babalara İlişkin Demografik Bilgiler

Demografik Değişkenler	Gruplar	Anne		Baba	
		<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Yaş	29 ve altı	86	33.7	22	8.6
	30-34 yaş	60	23.5	69	27.1
	35-39 yaş	67	26.3	87	34.1
	40 yaş ve üzeri	38	14.9	71	27.8
	Kayıp veri	4	1.6	6	2.4
	Toplam	255	100	255	100
Eğitim Düzeyi	İlkokul mezunu	64	25.1	49	19.2
	Ortaokul mezunu	57	22.4	35	13.7
	Lise mezunu	74	29.0	99	38.8
	Üniversite mezunu	59	23.1	69	27.1
	Kayıp veri	1	.4	3	1.2
	Toplam	255	100	255	100

Tablo 2'deki bilgilere ek olarak anne ve babaların aylık kazançları konusunda da bilgi toplanarak eve giren aylık kazanç hesaplanmıştır. Yapılan analizlere göre aylık kazanç belirten toplam 223 anne-baba çifti bulunmaktadır. Bu ebeveynlerin 105'inin (%41,2) toplam aylık kazancı 2999 TL ve altındayken, 118'inin (%46,3) toplam aylık kazancı 3000 TL ve üzerindedir. Ayrıca analiz sonuçlarında anne-babaların tamamının çocuğun öz anne ve babası olduğu ve hepsinin evlilik birliğinin devam ettiği görülmüştür.

Çalışmaya katılan anne baba çiftlerinin sahip olduğu ÖG olan çocukların demografik özellikleri Tablo 3'te belirtildiği gibidir.

Tablo 3

ÖG Olan Çocuklara İlişkin Demografik Bilgiler

Demografik Değişkenler	Gruplar	<i>n</i>	%
Cinsiyet	Kız	97	38
	Erkek	158	62
	Toplam	255	100
Yaş	3-4 yaş	125	49
	5-6 yaş	129	50.6
	Kayıp veri	1	.4
	Toplam	255	100
Kardeş Sayısı	Kardeş yok	68	26.7
	1 kardeş	101	39.6
	2 ve üzeri kardeş var	74	29.0
	Kayıp veri	12	4.7
	Toplam	255	100

(Devam ediyor)

Tablo 3 (Devam)

ÖG Olan Çocuklara İlişkin Demografik Bilgiler

Demografik Değişkenler	Gruplar	n	%
Tanı	Zihinsel yetersizlik	63	24.7
	Fiziksel yetersizlik	41	16.1
	Otizm spektrum bozukluğu	77	30.2
	Dil-konuşma bozukluğu	42	16.5
	İşitme yetersizliği	26	10.2
	Kayıp veri	6	2.4
	Toplam	255	100
Okul Öncesi Eğitimi Alma Durumu	Evet	134	52.5
	Hayır	119	46.7
	Kayıp veri	2	.8
	Toplam	255	100

Veri Toplama Araçları

Çalışmanın verileri bir onam formu ve üç farklı araç kullanılarak toplanmıştır. Bunlardan ilki ebeveynlerin çalışmaya katılmaya rıza gösterdiklerini belirten “Onam Formu”dur. İkincisi araştırmacı tarafından ÖG olan çocuk ve çocuğun ebeveynleri hakkındaki demografik değişkenleri belirlemek üzere geliştirilen “Bilgi Formu”dur. Araçlardan üçüncüsü Sımsıkı ve Şendil (2014) tarafından geliştirilen BAKÖ’dür. Çalışmada kullanılan son araç ise Puhlman (2013) tarafından geliştirilen ve Akgöz Aktaş ve Aydın (2020) tarafından Türkçeye uyarlaması yapılan ABÖ-A’dır. BAKÖ’nün ve ABÖ-A’nın kullanılması için ölçekleri uyarlayan ve geliştiren araştırmacılardan izin alınmıştır.

Onam Formu

Onam formu, araştırmanın amacı ve kapsamı hakkında bilgilendirme yapıldığı, araştırmaya katılım kriterlerinin ve araştırmadan ayrılma hakkının belirtildiği, araştırmaya katılan velilerin gönüllü olduklarını belirten formdur (Bkz. Ek-3). Form anne ya da baba tarafından imzalanmaktadır.

Bilgi Formu

Bilgi formu (Bkz. Ek-4) çalışmacı tarafından ÖG olan çocuk, anne ve baba hakkındaki demografik bilgileri belirlemek için bu çalışmada kullanılmak üzere araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Form kabaca oluşturulduktan sonra anne bekçiliği

ve baba katılımı ile ilgili alanyazında ele alınan demografik değişkenler eklenerek son hali verilmiştir. Formda anne ve baba ile ilgili yaş, eğitim düzeyi, çalışma durumu, haftalık çalışma süresi, aylık ortalama geliri, çocuğun biyolojik ebeveyni olup olmaması ve anne ile babanın birlikte olup olmaması durumlarına ilişkin sorular bulunmaktadır. Formun çocukla ilgili kısmında ise cinsiyet, yaş, kardeş sayısı, doğum sırası, yetersizlik türü ve ikinci bir yetersizlikten etkilenme durumu, sağlık kurulu raporunda yazan engel oranı, okul öncesi eğitim hizmeti alıp almama durumu, alıyor ise kaç yıldır aldığı ve kaç yıldır özel özel eğitim ve rehabilitasyon merkezine devam ettiği soruları bulunmaktadır.

Baba Katılım Ölçeği (BAKÖ)

BAKÖ (Bkz. Ek-5), 3-6 yaş arasında çocuğu olan babaların çocuklarıyla birlikte ne tür etkinliklere ne kadar sıklıkta katılım sağladıklarını ölçmek amacıyla Sımsıkı ve Şendil (2014) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek toplam 37 maddeden oluşmaktadır, beşli likert tipi (5=Her zaman böyledir, 1=Hiçbir zaman böyle değildir) olarak planlanmıştır ve maddeler babanın çocuğuyla birlikte ya da çocuğunun bakımı için yaptığı davranışlar şeklinde düzenlenmiştir. Ölçeğin “İlgi ve Yakınlık”, “Keyfi Meşguliyet” ve “Temel Bakım” olmak üzere üç alt boyutu bulunmaktadır. Ölçekten hem toplam puan hem de her bir boyut için ayrı ayrı puanlar elde edilebilmektedir. Babaların ölçekten yüksek puan alması, baba katılımının yüksek olduğu anlamına gelmektedir ve ölçek babalar tarafından doldurulmaktadır.

Araştırmacılar ölçeğin alt boyutlarını belirlerken Lamb-Pleck kavramsallaştırmasının “doğrudan temas” alt boyutunu dikkate aldıklarını belirtmişlerdir (Sımsıkı ve Şendil, 2014). Lamb-Pleck kavramsallaştırmasına göre baba katılımı; katılım (doğrudan temas), erişilebilirlik ve sorumluluk olmak üzere üç boyuttan oluşmaktadır. Katılım boyutu babanın çocukla birebir olarak zaman geçirmesi, erişilebilirlik boyutu çocuğun babaya fiziksel olarak erişebilmesi ve sorumluluk boyutu babanın çocuğun refahı ve bakımı için sorumluluk üstlenmesi anlamına gelmektedir (Lamb, 2000).

Ölçek geliştirme çalışması için öncelikle ulusal ve uluslararası alanyazın taraması yapılarak madde havuzu oluşturulmuş, madde havuzundaki benzer ve belirsiz ifadeler dışlanmış ve 48 madde üzerinden yedi baba ile pilot çalışma gerçekleştirilmiştir. Yapılan pilot çalışmanın ardından anlaşılmayan madde olmadığı görülmüş ve ana çalışmaya geçilmiştir. Ana çalışmaya 3-6 yaş aralığında çocuğu olan toplam 350 baba katılmıştır. Ana uygulamanın ardından ölçeğin faktör yapısını belirlemek üzere yapılan açımlayıcı

faktör analizi (AFA) neticesinde ölçeğin 3 alt boyutu olduğu ve toplam 37 maddeden oluştuğu bulunmuştur. Faktör analizi sonrasında boyutlar içerdikleri maddelere göre isimlendirilmiştir. Ölçeğin *ilgi ve yakınlık* boyutunda 12 madde bulunmaktadır. Bu boyutta babanın çocuğun yaşadığı şeylere karşı ilgili ve duyarlı davranmasının ve çocuğa sözel ya da fiziksel sevgi göstermesi gibi davranışların sıklığı değerlendirilmektedir. Ölçeğin *keyfi meşguliyet* boyutunda 17 madde bulunmaktadır. Bu boyutta babanın çocukla birlikte gerçekleştirdiği serbest zaman etkinliklerinin ve çocukla birlikte oynana oyunların sıklığı değerlendirilmektedir. Ölçeğin son boyutu olan *temel bakım* boyunda ise 8 madde bulunmaktadır. Temel bakım boyutunda babanın çocuğun günlük ihtiyaçlarının giderilmesi ve fiziksel bakımının sağlanması ile ilgili davranışların sıklığı değerlendirilmektedir. AFA'ya ek olarak ölçeğin uygunluk (ölçüt) geçerliğini değerlendirmek üzere 2-6 yaş arasında çocuğu olan anne ve babaların çocuk yetiştirme tutumlarını ölçmek amacıyla Karabulut Demir ve Şendil (2008) tarafından geliştirilen Ebeveyn Tutum Ölçeği (ETÖ) kullanılmıştır. Yapılan analizler sonucunda ETÖ'nün demokratik tutum boyutu ile baba katılımının tüm alt boyutları ve toplam puanının pozitif yönde ileri düzeyde ilişki gösterdiği, ETÖ'nün otoriter tutum alt boyutu ile baba katılımının keyfi meşguliyet, ilgi ve yakınlık ve toplam puanın ise negatif yönde ileri ve orta düzeyde ilişkiler gösterdiği raporlanmıştır.

BAKÖ'nin iç tutarlılık Cronbach α katsayıları keyfi meşguliyet alt boyutu için .89, temel bakım alt boyutu için .83 ve ilgi ve yakınlık alt boyutu için .85 ve BAKÖ toplam puanı için .92 olarak belirlenmiştir. Buna ek olarak ana uygulamadan 10 gün sonra 75 katılımcıyla gerçekleştirilen test-tekrar test güvenirlik analizine göre ölçeğin bütün alt boyutları ve toplam puanı için anlamlı ilişki olduğu belirtilmiştir (Sımsıkı ve Şendil, 2014). Ölçeğin test-tekrar test güvenirliği ise keyfi meşguliyet boyutları arasında .92, temel bakım boyutları arasında .94 ve ilgi ve yakınlık boyutları arasında .99 ve BAKÖ toplam puanları arasında .98 olarak raporlanmıştır (Sımsıkı ve Şendil, 2014).

Ölçeğin Türkiye'de geliştirilmiş olması sebebiyle mevcut araştırma kapsamında orijinaline sadık kalınmış ve faktör analizi yürütülmemiştir. Ölçeğin mevcut çalışma için Cronbach α iç tutarlılık katsayısı keyfi meşguliyet alt boyutu için .90, ilgi ve yakınlık alt boyutu için .88, temel bakım alt boyutu için .85 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin toplam iç tutarlılık katsayısı ise .94'tür. Bütün alt boyutlar ve ölçeğin tamamının Cronbach α katsayılarının George ve Mallery'e (2003) göre "iyi" düzeyde olduğu belirlenmiştir (Akt. Kılıç, 2016)

Anne Bekçiliği Ölçeği-Anne Formu (ABÖ-A)

ABÖ-A (Bkz. Ek-6) Puhlman (2013) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek 6'lı Likert tipidir (0=Asla, 5=Her zaman) ve teşvik, engel ve kontrol olmak üzere üç alt boyutu bulunmaktadır. Ölçekten yüksek puan alınması, ilgili boyuttaki davranışların sıklığının arttığını göstermekle beraber, bekçilik davranışının arttığı yönünde yorumlanamamaktadır. Ancak alt boyutlardan alınan puanlara göre annelerin bekçilik tipinin belirlenmesi mümkün olmaktadır. Ölçeğin orijinali, maddelerde gerekli uyarlamalar yapılarak hem anneler hem de babalar tarafından doldurulabilmektedir.

Ölçeğin Akgöz Aktaş ve Aydın (2020) tarafından yapılan uyarlama çalışmasına 4-6 yaş arasında toplam 210 çocuğun anne ve babası dahil edilmiştir. Çalışma kapsamında ABÖ'nün yalnızca Anne Formunun geçerlik güvenirlik analizleri yapılmış, yani ölçek anneler tarafından doldurulmuştur. Araştırmacılar ABÖ-A'nın kriter geçerliğini değerlendirmek için babaların doldurduğu BAKÖ'yü kullanmışlardır. Ölçeğin geçerlik güvenirlik çalışmaları 42 madde üzerinde yürütülmüş, faktör analizi sonuçlarına göre (madde yükü düşük olan, normal dağılım göstermeyen) bazı maddeler dışlanmış ve 29 maddelik, üç alt boyutlu bir ölçek elde edilmiştir. Ölçekte bulunan 29 maddeden 12'si teşvik, 9'u engel ve 8'i kontrol boyutunu değerlendirmektedir. Ölçeğin alt boyutlarına ilişkin Cronbach α değerleri teşvik boyutu için .81, engel boyutu için .66 ve kontrol boyutu için .74 olarak belirtilmiştir.

Ölçeğin Türkçe uyarlaması yapılmış olmasına karşın, Akgöz Aktaş ile yapılan kişisel görüşmeler (G. Akgöz Aktaş, kişisel iletişim, 2 Aralık, 2018) sonucunda, Puhlman'ın Akgöz Aktaş'a da önerdiği üzere, ABÖ-A'nın 42 maddesinin her örneklemede farklı işlevlikte olacağı ve araştırma katılımcılarının spesifik bir grubu temsil ediyor olması gerekçesiyle, mevcut çalışmada da ölçeğin geçerlik ve güvenirlik analizlerinin yürütülmesinin uygun olacağı bilgisi alınmıştır. Mevcut çalışmada da ABÖ'nün yalnızca Anne Formunun geçerlik güvenirlik analizleri yapılmış, yani ölçek anneler tarafından doldurulmuştur.

Mevcut araştırma kapsamında ABÖ-A'nın analizleri için aracın Türkçeye çevirisi yeniden yapılmamış, Türkçe uyarlamasını yapan Akgöz Aktaş ve Aydın'ın (2020) izni doğrultusunda, Türkçe uyarlama çalışmasındaki çevirisi kullanılmıştır.

ABÖ-A Formunun Faktör Yapısının Belirlenmesi ve Doğrulanması. Faktör analizi, sosyal bilimlerde ölçek geliştirme ya da uyarlama çalışmalarında ve bir ölçeğin farklı bir amaç ya da farklı bir örneklem için kullanıldığı araştırmalarda, yapı geçerliliğine ilişkin kanıt elde etmek için kullanılmaktadır (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2018). Büyüköztürk (2019) Açıklayıcı faktör analizi (AFA) ve doğrulayıcı faktör analizi (DFA) olmak üzere iki tür faktör analizi bulunduğunu ve AFA’da değişkenler arasındaki ilişkilerden hareketle faktör bulmaya yönelik bir işlem varken DFA’da değişkenlerin arasındaki ilişkiye dair daha önce saptanan bir hipotezin ya da kuramın test edilmesinin söz konusunu olduğunu belirtmiştir. Bu çalışmada elde edilen verilerle ölçeğin AFA ve DFA’sı yapılmıştır. AFA sonucunda ölçeğin orijinalinde belirtilen faktör yapısına benzer bir yapı elde edilmiş ve DFA ile bu yapı doğrulanmıştır. Belirtilen analizlere ilişkin sonuçlar Bulgular ve Yorumlar kısmında ele alınmıştır.

ABÖ-A Formunun Cronbach Alfa ve Test-Tekrar Test Güvenirlik Analizleri. Ölçek güvenirlik çalışmalarını genel olarak tek uygulamaya dayalı ve iki uygulamaya dayalı yöntemler olarak ikiye ayırmak mümkündür (Büyüköztürk vd., 2017). Bu çalışmada tek uygulamaya dayalı yöntemlerden Cronbach α güvenirlik katsayısı hesaplanarak ölçeğin iç tutarlığı, iki uygulamaya dayalı test-tekrar test güvenirliği ile de ölçeğin kararlılığı incelenmiştir. Yapılan analizler sonucunda ölçeğin hem iç tutarlılık katsayısının hem de Pearson momentler çarpımı değerinin kabul edilebilir sınırlar içerisinde olduğu görülmüştür. Yapılan güvenirlik analizlerine ilişkin sonuçlar Bulgular ve Yorumlar kısmında detaylı şekilde ele alınmıştır.

Verilerin Toplanması

Çalışma verileri toplanmaya başlanmadan önce Ankara Üniversitesi Etik Kurul Başkanlığına başvuru yapılmış ve araştırmanın etik kurallara uygun olduğu yönünde onay alınmıştır (EK 1). Etik kurul onayının alınmasının ardından Ankara İl Milli Eğitim Müdürlüğüne başvuru yapılarak araştırma kapsamında okul ve kurumlardan veri toplayabilmek için izin alınmıştır (EK 2).

Araştırma için veriler toplanmadan önce Millî Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Kaynaştırma Daire Başkanlığının internet sitesi ziyaret edilerek Millî Eğitim Bakanlığına bağlı olarak hizmet veren ve Ankara’da bulunan özel eğitim okullarının ve özel özel

eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinin listesine ulaşılmıştır. Listede bulunan okullar ilçelere göre tasnif edilmiş ve içerisinde onam formu, bilgi formu, ABÖ-A ile BAKÖ olan veri setlerinin dağıtılması için her bir ilçeye ortalama bir hafta süre ayrılmıştır. Bir ilçede bulunan bütün kurumlar sırasıyla aranmış ve kurumun kurucusu, müdürü ya da eğitim koordinatörü ile bir ön görüşme gerçekleştirmiştir. Bu ön görüşmede araştırmacı kendisini tanıttıktan sonra araştırmanın konusu ve veri toplama araçları hakkında bilgi vermiştir. Kurum yetkilisinin randevu vermesi halinde kurum ziyaret edilerek araştırma ve veri toplama araçları hakkında daha detaylı bilgi paylaşılmış, kurumda bulunan 3-6 yaş arası çocuk sayısı dikkate alınarak, kurum yetkilisinin belirlediği sayıda veri seti yetkili kişiye teslim edilmiş ve araştırmacının iletişim bilgileri bu kişi ile paylaşılmıştır. Araştırma kapsamında Ankara genelinde 8 ilçede, 50 kuruma toplam 977 veri seti teslim edilmiştir. Veri setleri teslim edildikten 2 hafta sonra kurum yetkilisi ile iletişime geçilerek geri dönüşler kontrol edilmeye başlanmıştır. Veri setlerinin veliler tarafından doldurulup teslim edilmesi ile ilgili kurum yetkililerinden alınan geri dönütler dikkate alınarak, araçlar geri toplanmıştır. Doldurulmuş olarak geri toplanan 313 veri setinden 58 tanesi bilgi formundaki anne, baba ya da çocuğa ait bilgilerin herhangi birisinin tamamının boş olması, ABÖ-A ya da BAKÖ ölçeklerinden herhangi birisinde yanıtlanmamış soru sayısının fazla olması veya tamamının aynı puan verilerek yanıtlanmış olması gerekçeleriyle analiz dışı bırakılmıştır.

Test-tekrar test çalışması veri setlerinin dağıtıldığı 50 kurumdan en fazla ölçek alınan ve ölçekleri yeniden annelere ulaştırmayı kabul eden 5 kurumda yürütülmüştür. Tekrar test ölçekleri toplandığında katılımcıların eşlenebilmesi için, ana veri seti kontrol edilerek, ABÖ-A'nın üzerine çocuğun ya da annenin ismi yazıldıktan sonra kurum yetkilisine teslim edilmiştir. Test-tekrar test için toplam 50 ölçek dağıtılmış ve ölçekler kurumlara verildikten en fazla üç hafta sonra geri toplanmıştır. Ölçeklerin kurum yetkilisi tarafından belirtilen süre zarfında dağıtılıp toplanamaması, katılımcıların ölçeği tekrar doldurmayı reddetmesi ve doldurulan ölçekte yanıtlanmamış soru sayısının fazla olması gerekçeleriyle 25 ölçek analizlere dahil edilememiştir.

Verilerin Çözümlemesi

Araştırma verileri Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) 24 paket programına girilmiş ve veri girişlerinin doğru olup olmadığı kontrol edilmiştir. ABÖ-A için ters kodlanan 30. ve 37. maddeler yeniden düzenlendikten sonra ABÖ-A ve BAKÖ

için katılımcılar tarafından yanıtı bırakılan sorulara serinin ortalaması atanmıştır. Bu yöntemde kayıp veri içeren bir değişkende, kayıp veriler yerine mevcut verilerin ortalaması atanmaktadır (Demir ve Parlak, 2012).

Çalışma kapsamında öncelikle ABÖ-A'nın AFA'sı yapılarak ölçeğin faktör yapısı belirlenmiş ve 3 alt boyuttan oluşan 20 maddelik ölçek elde edilmiştir. 20 madde üzerinden yürütülen DFA analizinin yapılması için ise Lisrel 8.7 programı kullanılmış ve ölçeğin faktör yapısı doğrulanmıştır. Araştırmanın bu kısmının tamamlanmasının ardından ölçeğin bu çalışma için iç tutarlılık katsayıları ve kararlılık analizleri yapılmış ve elde edilen sonuçlar doğrultusunda bütün çalışma boyunca yapılan ilgili analizlerde ABÖ-A'nın mevcut çalışma için doğrulanan 3 alt boyutlu 20 maddelik ölçeği kullanılmıştır.

İkinci araştırma sorusu kapsamında ÖG olan çocukların demografik özelliklerine göre; üçüncü araştırma sorusu kapsamında ise ÖG olan çocukların anne ve babalarının demografik özelliklerine göre annelerin teşvik edici, engelleyici ve kontrol edici davranışları ve baba katılımının farklılaşıp farklılaşmadığı belirlenmiştir. Analizlere başlamadan önce kullanılacak olan istatistiki yöntemin belirlemek üzere her bir değişken için normallik varsayımı test edilmiştir. Normal dağılım analizleri ABÖ-A için ölçeğin alt boyutları, BAKÖ için ise hem alt boyutlar hem de ölçeğin toplam puanı üzerinden yürütülmüş ve ölçeklerden alınan puanların her bir grupta normal dağılım göstermesine (Büyüköztürk, 2019) dikkat edilmiştir. Normallik varsayımı her bir gruptaki katılımcı sayısı ($n > 30$), betimsel istatistiklerden basıklık çarpıklık katsayıları ($\pm 1,5$) ve Kolmogorov-Smirnov normallik testi sonuçları ($p > 0.05$) dikkate alınarak test edilmiştir. Örneklemenin büyük olması sebebiyle, Kolmogorov-Smirnov testinin manidar çıkma eğiliminin yüksek olması ve basıklık çarpıklık durumu göz önünde bulundurularak, test sonucunun manidar çıktığı durumlarda grafiksel yöntemler kullanılarak normal dağılıma karar verilmiştir. Buna ek olarak bir grubun diğer grubun dört katına kadar olduğu durumlarda gruplar arasında farka bakılabileceği (Tabachnick ve Fidell, 2013) bilgisi göz önünde bulundurulmuştur.

Verilerin normal dağılım koşullarını sağladığı ve bağımsız değişkenin iki alt gruptan oluştuğu durumlarda parametrik testlerden bağımsız örneklem t-testi, bağımsız değişkenin ikiden fazla gruptan oluştuğu durumlarda ise bir diğer parametrik test olan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Verilerin normal dağılım göstermediği değişkenlerde ise veriler bağımsız örneklem t-testinin yerine Mann

Whitney U, Tek Yönlü Varyans Analizi yerine ise Kruskal Wallis H testi ile analiz edilmiştir.

Varyansların homojenliği parametrik test kullanılan değişkenler için Levene testi kullanılarak ABÖ-A için ölçeğin alt boyutlarında, BAKÖ için ise ölçeğin toplam puanında ve alt boyutlarında ayrı ayrı analiz edilmiştir. Yapılan analizin bağımsız örneklem t-testi olması halinde varyansların homojenliği varsayımının ihlal edildiği ($p < 0.05$) ve edilmediği ($p > 0.05$) durumlar için uygun olan sonuç seti verilerine yer verilmiştir (Pallant, 2017). Yapılan analizin Tek Yönlü Varyans Analizi olması ve varyansların homojenliğinin ihlal edilmesi durumunda ise Welch testi uygulanarak bu testin sonuçları da paylaşılmıştır (Pallant, 2017).

Bağımsız değişkenin ikiden çok gruptan oluştuğu ve gruplar arasındaki farklılık olduğu ancak bu farklılığın hangi gruplar arasında olduğunun belli olmadığı bağımlı değişkenler için post-hoc testleri yapılmıştır. Gruplar arasındaki farkın belirlenmesi için kullanılan testin Kruskal Wallis H olması durumunda farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek üzere bağımsız değişkene ait gruplar ikiye ayrılarak karşılaştırılmış ve bu işlem için Mann Whitney U testi kullanılmıştır (Field, 2009). Yapılan testin Tek Yönlü Varyans Analizi olması durumunda ise kullanılan post-hoc teste karar verilirken varyansların homojenliği ve örneklem sayısının eşit olması kriterleri göz önünde bulundurulmuştur. Bu sebeple varyanslar homojen ve örneklem sayısı eşit değilse Scheffe; varyanslar homojen değil ve örneklem sayısı eşit değilse Games-Howell testi kullanılmıştır (Kayri, 2009).

Dördüncü araştırma sorusu kapsamında Puhlman ve Pasley (2013) tarafından tanımlanan sekiz çeşit anne bekleme tipi tipinin mevcut çalışma için de geçerli olup olmadığı ve annelerin hangi bekleme tiplerine dahil oldukları saptanmış ardından annelerin bekleme tipine göre baba katılımının farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Annelerin dahil oldukları bekleme tipleri belirlenirken kümeleme analizi kullanılmıştır. Bekleme tiplerine göre baba katılımının farklılaşıp farklılaşmadığına ise ikinci ve üçüncü araştırma sorularında belirtilen normal dağılım koşulları test edildikten sonra Pearson momentler çarpımı korelasyon katsayısı ve Spearman Brown sıra farkları korelasyon katsayısı kullanılarak bakılmıştır.

Araştırmada son olarak ÖG olan çocukların annelerinin teşvik edici, engelleyici ve kontrol edici davranışları ile baba katılımı arasındaki ilişki incelenmiştir. Diğer araştırma sorularında olduğu üzere öncelikle verilerin normal dağılımı incelenmiş, ardından Pearson momentler çarpımı korelasyon katsayısı ve Spearman Brown sıra

farkları korelasyon katsayısı kullanılarak analizler tamamlanmıştır. Analizlere ilişkin yorumlar Bulgular ve Yorumlar kısmında detaylı olarak incelenmiştir.

BÖLÜM 3

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu kısımda, Anne Bekçiliği Ölçeği-Anne Formunun okul öncesi dönemdeki çocukların annelerinin bekçilik davranışlarını ölçmek için geçerli ve güvenilir bir araç olup olmadığı başta olmak üzere bütün araştırma sorularına ilişkin analiz sonuçlarına yer verilmiştir. Bulgular, ilgili literatür çerçevesinde yorumlanmıştır.

Anne Bekçiliği Ölçeği-Anne Formu Okul Öncesi Dönemde ÖG Olan Çocuğu Olan Annelerin Bekçilik Davranışlarını Ölçmek İçin Geçerli ve Güvenilir Bir Araç mıdır?

Araştırmanın bu kısmında ilk araştırma sorusunun cevabına ilişkin yürütülen analizlere, analiz sonuçlarına yer verilmiştir. Sonuçlar mevcut literatür kapsamında tartışılmıştır.

Normal Dağılım Bulguları

ABÖ-A'nın normal dağılım bulguları incelenirken ölçeğin normallik varsayımlarına her bir alt boyut için ayrı ayrı bakılmıştır. Araştırmanın ilerleyen bölümlerinde anne bekçiliği tipleri belirlenirken kullanılan Ward's yöntemi, bir kümenin ortasına düşen gözlemin, aynı kümenin içinde bulunan gözlemlerden ortalama uzaklığını ele alır ve toplam sapma karelerinden yararlanan bir yöntemdir (Koltan Yılmaz ve Patır, 2011). ABÖ-A'nın alt boyutları için uç değerlerin temizlenmesi durumunda, öncelikle grupların ortasına düşen gözlemin, daha sonra aynı küme içerisinde bulunan gözlemlerden ortalama uzaklığın, sonuç olarak bekçilik tipleri ve tiplerdeki katılımcıların değişecek olması sebebiyle ile uç değerlerin temizlenmemesine karar verilmiştir.

Normal dağılım incelenirken betimsel yöntemler, grafiksel yöntemler ve normallik testlerinin birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir (Demir, 2019). Ölçeğin alt boyutlarına ilişkin betimsel istatistikler Tablo 4'te belirtilmiştir.

Tablo 4

ABÖ-A'nın Alt Boyutlarına Ait Betimsel İstatistikler

	Ranj	%5 Budanmış Ortalama	Ortalama	Mod	Medyan	Varyans	Std. Sapma
Teşvik	60	51.96	51.25	56	53.00	131.16	11.45
Engel	52	20.38	20.81	17	19.00	113.12	10.63
Kontrol	49	26.99	27.06	21	27.00	90.26	9.5

Pallant (2017) ortalama ve %5 budanmış ortalama arasındaki farkın fazla olmasının uç değerlerin varlığına işaret ettiğini belirtmiştir. Tablo 4 incelendiğinde ABÖ-A'nın alt boyutlarına ait ortalama ve %5 budanmış ortalamalar arasındaki farkların oldukça az olduğu görülmektedir. Buna ek olarak mod, medyan ve ortalama değerlerinin birbirine yakın olması da normallik varsayımının ihlal edilmediğine dair kanıt sunmaktadır.

Normal dağılım hakkında önemli bilgiler veren diğer betimsel istatistikler ise basıklık-çarpıklık değerleri ile hipotez testleridir. Demir (2019) basıklık çarpıklık katsayılarının kendi standart hatalarına oranının yaklaşık Z dağılımı gösterdiğini belirtmiştir. Bu oranların $\pm 1,96$ aralığında olması %95; $\pm 2,58$ aralığında olması %99 (Demir, 2019), $\pm 3,39$ aralığında olmasının ise %99 olasılıkla (Field, 2009) örneklem dağılımında basıklık ve çarpıklık sorunu bulunmadığı şeklinde değerlendirilmektedir. Basıklık çarpıklık değerlerine ek olarak örneklem dağılımının normal dağılımdan gelip gelmediğini test etmede kullanılabilecek hipotez testleri bulunmaktadır. Normal dağılımın analiz edildiği hipotez testlerinden biri olan Kolmogorov-Smirnov testi örneklem sayısının 35'den fazla olduğu çalışmalarda normalliği test etmek için kullanılmaktadır (McKillup, 2012; Akt. Demir, Saatçioğlu ve İmrol, 2016) ve test sonucunun manidar çıkması, dağılımın normal olmadığının göstergesidir (Çokluk vd., 2018). ABÖ-A'nın alt boyutlarına ilişkin basıklık çarpıklık ve hipotez testi sonuçları Tablo 5'te belirtilmiştir.

Tablo 5

ABÖ-A'ya İlişkin Basıklık Çarpıklık Değerleri ve Hipotez Testi Bulguları

	Çarpıklık			Basıklık			Kolmogorov Simirnov
	Katsayı	Std. Hata	Değer	Katsayı	Std. Hata	Değer	
Teşvik	-1.01	.15	-6.73	1.29	.30	4.25	.00
Engel	.60	.15	3.93	-.15	.30	-0.50	.00
Kontrol	.10	.15	0.67	-.28	.30	-0.91	.17

Tablo 5 incelendiğinde ABÖ-A'nın teşvik boyutundaki basıklık çarpıklık değerleri ile engel boyutundaki çarpıklık değerinin yaklaşık Z dağılımı için verilen değerler aralığında olmadığı görülmektedir. Ancak Field (2009) büyük örneklerde standart hatanın küçük olması sebebiyle basıklık ve çarpıklık değerlerinin manidar çıkma eğiliminde olduğunu, dolayısıyla büyük örneklerde basıklık ve çarpıklık için doğrudan katsayının alınabileceğini belirtmiştir. Standart normal dağılımda basıklık ve çarpıklık katsayıları sıfırdır (Çokluk vd., 2018) ve bu değer küçük ve orta büyüklükteki örneklerde ± 1 , büyük örneklerde ise $\pm 1,5$ arasında kalması, dağılımın normalden aşırı sapma göstermediğinin bir kanıtı olarak gösterilebilir (Demir, 2019). ABÖ-A'nın alt boyutlarına ait basıklık çarpıklık verilerine ait istatistiksel bulguların tamamının $\pm 1,5$ aralığında olduğu görülmektedir. Kolmogorov-Smirnov testi sonuçları incelendiğinde ise test sonuçlarının kontrol boyutu için normal dağılımın varlığı işaret ederken, engel ve teşvik boyutları için normal dağılımın ihlal edildiğini göstermektedir. Ancak örneklem büyüklüğü arttıkça hipotez testlerinin manidar çıkma eğiliminin artması örneklerde sıklıkla görülmektedir (Çokluk vd., 2018; Pallant 2017).

Betimsel sonuçlara ek olarak katılımcıların ABÖ-A'nın alt boyutlarından aldıkları toplam puanların histogram, QQ plot ve detrended QQ plot grafikleri incelenmiştir. Alt boyutlara ait histogram grafikleri incelendiğinde üç alt boyutun da normal dağılıma yakın şekilde dağılım gösterdiği görülmüştür. Bu her ne kadar çok basit bir yöntem gibi gözükse de normallik sayılısının zorlanıp zorlanmadığı hakkında bir göstergedir (Çokluk vd., 2018). Pallant'a (2017) göre QQ plot grafiğinin makul bir düz çizgide olması normal dağılımın olduğunu göstermektedir. Üç alt boyuta ait QQ plot grafikleri incelendiğinde gözlenen değerlerin beklenen değerlerin üzerinde ya da yakınında olduğu görülmüştür. Detrended QQ plot grafiğinde ise sıfır çizgisi etrafında kümelenmiş verilerin bulunmaması dağılımın normal olduğunu göstermektedir (Pallant, 2017). Üç alt boyuta ait detrended QQ plot grafiklerinde ise 0 çizgisinin üzerindeki değer sayısının çok az olduğu, değerlerin sıfırın etrafında dağıldığı belirlenmiştir. Bütün bu grafik bulgular, betimsel sonuçları destekler şekilde katılımcıların ABÖ-A'nın alt boyutlarından aldıkları puanların normal dağılıdığını kabul edilebileceğini göstermektedir.

Geçerlik Bulguları

Geçerlik bireyin ölçülmek istenen özelliğini, diğer özelliklerle karıştırmadan ne derece doğru ölçüldüğüyle ilgilidir (Karasar, 2017). Alanyazında geçerlik türleri genel olarak kapsam bağlantılı geçerlik, ölçüt bağlantılı geçerlik ve yapı bağlantılı geçerlik olmak üzere üç grupta incelenmektedir (Büyüköztürk vd., 2017). Mevcut araştırmada ABÖ-A'nın yapı geçerliği incelenmiştir.

Yapı Geçerliğine İlişkin Bulgular. Büyüköztürk (2019) yapı geçerliği testin ölçülmek istenen davranış bağlamında soyut bir kavramı (faktörü) doğru bir şekilde ölçebilme derecesini gösterdiğini ve yapı geçerliğini incelemek amacıyla faktör analizi, küme analizi, iç tutarlık analizi ve hipotez testi analizlerinden yararlanıldığını belirtmiştir. Karasar (2017) faktör analizindeki amacın ölçmenin kavramsal boyutlarını anlamak ve bu boyutların tasarlanana uyup uymadığına bakmak olarak açıklamıştır. Bu çalışmada, ABÖ-A'nın yapı geçerliğini incelemek üzere AFA ve DFA analizleri yapılmıştır.

AFA'ya İlişkin Bulgular. Faktör analizi, sosyal bilimlerde ölçek geliştirme ya da uyarlama çalışmalarında ve bir ölçeğin farklı bir amaç ya da farklı bir örneklem için kullanıldığı araştırmalarda, yapı geçerliliğine ilişkin kanıt elde etmek için kullanılmaktadır (Çokluk vd., 2018). ABÖ-A'ya AFA yapılmadan önce büyüklüğün faktör analizi için uygunluğunu test etmek amacıyla Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) testi uygulanmış ve KMO değerinin .86 olduğu belirlenmiştir. Bu bulgu doğrultusunda örneklem büyüklüğünün faktör analizi yapmak için “iyi” derecede yeterli olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Kaiser, 1982). Buna ek olarak Bartlett küresellik testinin sonuçlarına bakıldığında elde edilen ki-kare (X^2) değerinin .01 düzeyinde manidar olduğu görülmüştür. Bu bulgu verilerin çok değişkenli normal dağılımdan geldiği ve dolayısıyla faktör analizi için gerekli olan bir diğer varsayımın karşılandığı şeklinde yorumlanmıştır (Çokluk vd., 2018). ABÖ-A'nın faktör desenini ortaya koymak amacıyla temel bileşenler analiziyle maksimum değişkenlik (varimax) döndürme uygulanmasına karar verilmiştir. Temel bileşenler analizi öz değeri (eigenvalue) 1'in üzerinde olan 11 faktörün varlığını ortaya koymuştur ve bu faktörler toplam varyansın %62.15'ini açıklamaktadır. Buna karşın ilk üç faktörün öz değerleri (sırasıyla 8.35, 5.14 ve 2.48) ile toplam varyansı açıklama oranları (sırasıyla %19.86, %12.24 ve %5.91) incelendiğinde ve ilk üç faktörden

sonraki faktörlerin öz değerlerinin birbirine çok yakın olması göz önünde bulundurulduğunda, ölçeğin orijinaline uygun olarak üç faktörlük bir çözüm uygulanmasına karar verilmiştir. Bu çözüm uygulanırken her bir maddenin kabul düzeyi Tabachnick ve Fidell (2001) tarafından önerildiği üzere .32 olarak belirlenmiştir. Maddeler ayıklanırken; maddelerin yer aldıkları faktördeki yük değerinin kabul düzeyinden düşük olması (Büyüköztürk, 2019) ve maddelerin birden fazla faktöre kabul düzeyinden yüksek yüklenirken aradaki farkın .10'dan küçük olması (binişiklik) (Çokluk vd., 2018) kriterleri dikkate alınmıştır. Madde kabul düzeyi ve madde ayıklama kriterleri belirlendikten sonra maddelerin faktörlere dağılımı serbest bırakılarak varimax döndürmesi tekrarlanmış ve maddelerin tamamının en az bir faktöre kabul düzeyinin üzerinde yüklendiği görülmüştür. Dolayısıyla maddeler ilk olarak binişiklik kriteri üzerinden elenmiştir. Ölçekteki binişik maddeler ayıklandıktan sonra ölçeğin 7 faktörlü bir yapıya dönüştüğü görülmüştür. Mevcut haliyle ölçekteki ilk 3 faktöre yük vermeyerek geri kalan 4 faktöre yüksek değerle yüklenen maddeler ölçekten dışlanmıştır. Bu ayıklamanın ardından binişiklik gösteren maddeler tekrar ölçekten çıkartılmıştır. Bu işlemlerin sonrasında elde edilen 3 faktörlü yapıdaki maddelerin doğru faktörlere yüklenip yüklenmediği kontrol edilmiş ve yanlış faktöre yüklenen maddeler ayıklanmıştır. Analiz tamamlandıktan sonra ölçekten çıkartılan maddeler teker teker belli bir sıra olmaksızın ölçeğe tekrar dahil edilmiş ve ilgili madde yeniden ölçeğe dahil edildikten sonra faktör yapısının bozulup bozulmadığı kontrol edilmiştir. Ölçeğin faktör yapısını bozmayan ve doğru faktöre kabul düzeyinin üstünde yüklenen maddeler yeniden ölçeğe dahil edilerek yapılan madde ayıklama işleminin sağlaması gerçekleştirilmiştir. Analizler sonucunda teşvik boyutunda 9 madde, engel boyutunda 5 madde ve kontrol boyutunda 6 madde olmak üzere, toplam 20 maddelik ölçek oluşmuştur. Maddeler atıldıktan sonra kalan 20 madde ile faktör analizi tekrar edilmiştir. Analiz sonucuna göre öz değeri 4,99 olan birinci faktör (teşvik boyutu maddeleri yüklenmiştir) toplam varyansın %24,95'ini; öz değeri 2,97 olan ikinci faktör (engel boyutu maddeleri yüklenmiştir) toplam varyansın %14,87'sini ve öz değeri 1,83 olan üçüncü faktör %9,17'sini (kontrol boyutu maddeleri yüklenmiştir) açıklarken üç faktörün toplamda ortak varyansın %48,99'unu açıkladığı belirlenmiştir. Çokluk ve arkadaşları (2018) çok faktörlü desenlerde, açıklanan varyansın % 40 ile % 60 arasında olması yeterli olarak kabul edilebileceğini belirtmiştir. Mevcut araştırmada açıklanan varyans oranı alanyazındaki ilgili kriteri karşılamaktadır. ABÖ-A'nın AFA sonuçları Tablo 6'da açıklandığı gibidir.

Tablo 6

ABÖ-A AFA Sonuçları

<i>Madde</i>	<i>Faktör 1=Teşvik</i>	<i>Faktör 2=Engel</i>	<i>Faktör 3=Kontrol</i>
AB14	.75		
AB9	.75		
AB33	.72		
AB1	.71		
AB7	.71		
AB35	.66		
AB39	.65		
AB18	.64		
AB22	.46		
AB36		.79	
AB42		.78	
AB25		.72	
AB32		.68	
AB40		.48	
AB15			.79
AB31			.76
AB24			.72
AB19			.55
AB3			.55
AB10			.52
Açıklanan Varyans %	24.95	14.87	9.17
Özdeğer	4.99	2.97	1.83

DFA'ya İlişkin Bulgular. DFA'da kuramsal bir yapı doğrultusunda geliştirilen ölçme aracından elde edilen verilere dayanarak söz konusu yapının doğrulanıp doğrulanmadığı test edilmeye çalışılır (Çokluk vd., 2018). Araştırma kapsamında yapı geçerliliği için AFA'sı yeniden gerçekleştirilen ABÖ-A'nın DFA analizi Lisrel paket programı kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Alanyazında bir ölçme aracının model uyumunun değerlendirilmesinde Ki-kare (X^2) İyilik Uyumu, İyilik Uyum İndeksi (GFI), Düzenlenmiş Uyum İndeksi (AGFI), Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü (RMSEA), Standardize Edilmiş Artık Ortalamaların Kare Kökü (SRMR), Karşılaştırmalı Uyum İndeksi (CFI), Normlaştırılmış Uyum İndeksi (NFI) ve Normlaştırılmamış Uyum İndeksi (NNFI) gibi pek çok değer kullanıldığı görülmektedir. Belirtilen uyum değerlerinden ilki olan Ki-Kare İyilik Uyumu Değeri örneklem büyüklüğüne karşı duyarlı olduğu için, büyük örneklemlemlerle serbestlik derecesinin X^2 'ye oranının ölçüt olarak kullanılabileceği belirtilmektedir (Çokluk vd., 2018). Araştırmada katılımcı sayısının 255 olması sebebiyle, X^2/sd değeri kullanılmıştır (bkz. Tablo 7).

Tablo 7

Uyum İndekslerinin Kesme Noktaları ve Mevcut Çalışma İçin Uyum İndeksleri Değerleri

Uyum İndeksi*	Kabul İçin Kesme Noktaları*	Mevcut Çalışmadaki Değerler
X^2/sd	≤ 2 = mükemmel uyum	1.43
GFI	≥ 0.90 =iyi uyum	0.91
AGFI	≥ 0.90 =iyi uyum	0.89
RMSEA	≤ 0.05 =mükemmel uyum	0.04
SRMR	≤ 0.08 =iyi uyum	0.06
CFI	≥ 0.95 =iyi uyum	0.97
NFI	≥ 0.90 =iyi uyum	0.92
NNFI	≥ 0.95 =mükemmel uyum	0.96

(Hooper, Coughlan ve Mullen, 2008; Sümer, 2000; Tabachnick ve Fidell, 2001)

Tablo 7 incelendiğinde ABÖ-A'nın X^2/sd , RMSEA ve NNFI uyum indekslerinin “mükemmel”, GFI, AGFI, SRMR, CFI ve NFI uyum indekslerinin ise “iyi uyum” gösterdiği görülmektedir. ABÖ-A'nın faktöryel yapısını gösteren modelin beklenen ve gözlenen veri matrisi arasındaki ilişkiyi gösteren katsayılar incelendiğinde tamamının yeterli düzeyde olduğu söylenebilir.

Uyum indeksleri açısından incelenen ölçeğin gizil değişkenlerin gözlenen değişkenleri açıklama durumlarına ilişkin t-değerleri ve hata varyanslarına bakılarak ölçekten çıkartılması gereken madde olup olmadığı kontrol edilmiştir. Tablo 8’de ölçeğin maddelerine ilişkin t-değerleri ve hata varyansları verilmiştir.

Tablo 8

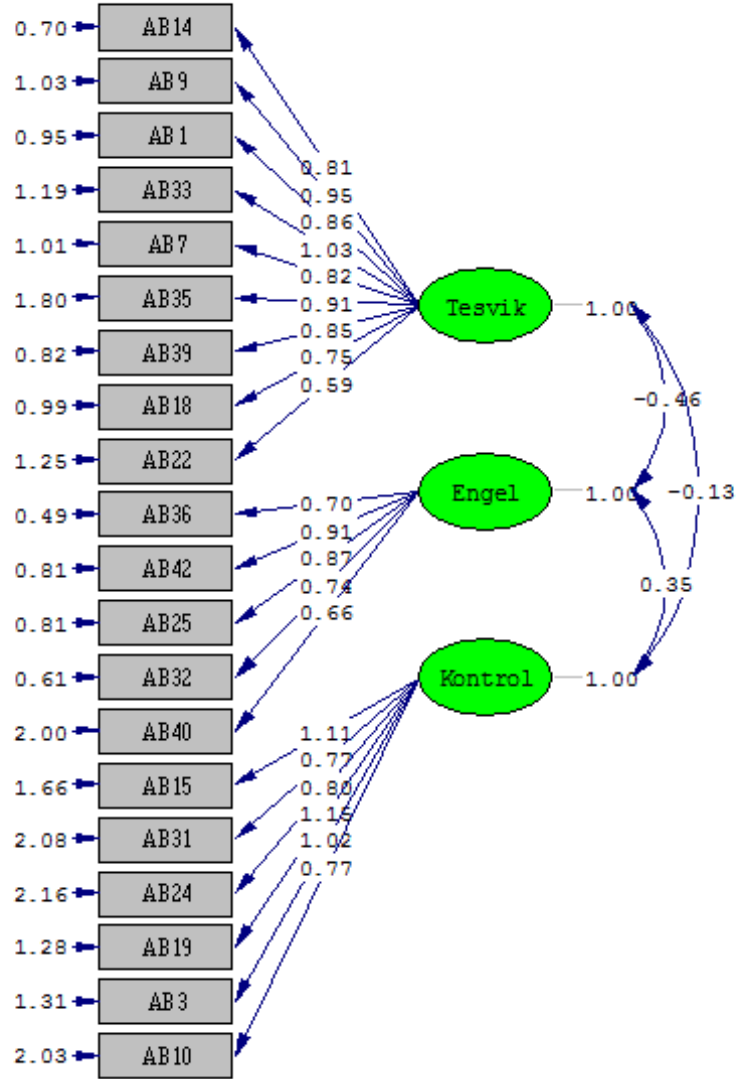
ABÖ-A'ya İlişkin t-Değerleri ve Hata Varyansı Oranları

Teşvik Boyutu			Engel Boyutu			Kontrol Boyutu		
Madde	t Değeri	Hata Varyansı	Madde	t Değeri	Hata Varyansı	Madde	t Değeri	Hata Varyansı
AB9	9.45	0.53	AB36	8.40	0.50	AB15	8.57	0.57
AB14	9.34	0.51	AB42	8.31	0.49	AB31	10.03	0.78
AB33	9.42	0.53	AB25	8.56	0.52	AB24	10.00	0.77
AB1	9.63	0.56	AB32	8.83	0.52	AB19	7.68	0.49
AB7	9.81	0.60	AB40	10.38	0.82	AB3	8.41	0.56
AB39	9.46	0.53				AB10	10.03	0.77
AB35	10.15	0.68						
AB18	9.98	0.64						
AB22	10.47	0.78						

Tablo 8 incelendiğinde uygulanan DFA’da istatistiksel olarak anlamlı olmayan t-değerine sahip madde bulunmadığı ve maddelerin hata varyansları kabul edilebilir düzeyde olduğu için AFA’da ölçekte kalması planlanan bütün maddeler DFA ile

doğrulanmıştır. Buna ek olarak önerilen modifikasyonların X^2 değerine önemli ölçüde katkı yapmıyor olması sebebiyle herhangi bir modifikasyon işlemi uygulanmamıştır.

DFA analizleri sonucunda ölçeğin özgününe benzer olarak 3 alt boyutlu yapısının mevcut örneklem için 20 madde ile doğrulandığı belirlenmiştir. Ölçeğin path diyagramı Şekil 1’de belirttiği gibidir.

Ki-Kare=258.50, sd:=167, p değeri=0.00023, RMSEA=0.042

Şekil 1. ABÖ-A'ya İlişkin Path Diyagramı

Güvenirlik Bulguları

Güvenirlik testin ölçmek istediği özelliği ne derece doğru ölçtüğü ile ilgilidir (Büyüköztürk, 2019). Karasar (2017) genel olarak üç tür güvenirlikten söz edildiğini ve bunların iç tutarlılık, zamana göre değişmezlik (süreklilik) ve bağımsız gözlemciler arası uyum olduğunu belirtmiştir. Bu çalışmada ABÖ-A'nın zamana göre değişmezlik (süreklilik) güvenirliği test-tekrar test yapılarak; iç tutarlılığı ise Cronbach α korelasyon katsayısı hesaplanarak gerçekleştirilmiştir.

Test-Tekrar Test Bulguları. Test-tekrar test herhangi bir şeyin benzer koşullarda belli bir zaman aralığı ile yapılan ölçüm tekrarında benzer sonuçlar almasını ifade eder (Karasar, 2017). İki uygulama arasındaki zaman, ölçülen davranışa ve hedef kitleye göre değişmekle beraber ortalama dört haftalık bir sürenin uygun olacağı söylenebilir (Büyüköztürk, 2019). Uygulama sonuçlarından elde edilen puanların korelasyonu ile elde edilen korelasyon katsayısı iki uygulamadan elde edilen puanların ne derece kararlı olduğunu gösterir (Büyüköztürk vd., 2017).

Mevcut çalışmada test-tekrar test analizleri 25 katılımcı ile yürütülmüştür. Ölçeğin normal dağılım gösterdiği belirlenen kontrol ve teşvik alt boyutları için Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı, normal dağılım göstermediği belirlenen engel alt boyutu için ise Spearman Brown Sıra Farkları Korelasyon Katsayısı kullanılarak ayrı ayrı hesaplanmıştır. Ana uygulama ile test-tekrar test uygulamasından alınan toplam puanlar arasında teşvik boyutu için ($r=.51$, $p=0.01$; $p<0.01$); engel boyutu için ($r=.51$, $p=0.01$; $p<0.01$) ve kontrol boyutu için ($r=.44$, $p=0.03$; $p<0.05$) pozitif ilişki olduğu belirlenmiştir. Cohen (1988) korelasyon katsayısının mutlak değeri olarak 1.00-0.50 arasında olması yüksek, 0.49-0.30 arasında olması orta; 0.29-0.00 arasında olması düşük düzeyde ilişki olarak yorumlanabileceğini belirtmiştir (Akt. Pallant, 2017). Dolayısıyla ABÖ-A'nın teşvik ve engel alt boyutlarının “yüksek”, kontrol alt boyutunun ise “orta” düzeyde kararlılığa sahip bir olduğunu söylemek mümkündür.

Cronbach Alfa Korelasyon Katsayısı Bulguları. Mevcut araştırma kapsamında daha önce AFA ve DFA'sı yapılan aracın iç tutarlılığına Cronbach α katsayısı hesaplanarak bakılmıştır. Ölçeğin bu araştırma için hesaplanan Cronbach's α katsayıları teşvik boyutu için ,85; kontrol boyutu için ,75 ve engel boyutu için ,76 olarak hesaplanmıştır. George ve Mallery'e (2003) göre $0.6 \leq \alpha < .7$ aralığında olduğunda kabul

edilebilir düzeyde, $0.7 \leq \alpha < 0.9$ aralığında olduğunda ise iyi düzeyde güvenilir olarak kabul edilmektedir (Akt. Kılıç, 2016). Alanyazındaki bilgilerle araştırma bulguları karşılaştırıldığında ABÖ-A'nın alt boyutlarının iç tutarlılık katsayılarının “iyi” düzeyde olduğu görülmektedir.

Ölçeğin Alt Boyutları Arasındaki İlişki

ABÖ-A'nın hem orijinali hem de tipik gelişen çocuklarla yürütülen Türkçe geçerlik güvenirlik çalışmaları incelendiğinde, her iki çalışmada da ölçeğin alt boyutları arasındaki ilişkinin incelendiği ve bu incelemeler sonucunda boyutlar arasında manidar ilişkiler tespit edildiği görülmüştür. Mevcut araştırmada ölçeğin alt boyutları arasındaki ilişkiyi incelemek üzere teşvik ve kontrol alt boyutları için Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı, engel alt boyutu için ise Spearman Brown Sıra Farkları Korelasyon Katsayısı analizleri yürütülmüştür. Analizlere ilişkin bulgular Tablo 9'da verilmiştir.

Tablo 9

ABÖ-A'nın Alt Boyutları Arasındaki İlişkiyi Gösteren Korelasyon Analizlerine İlişkin Sonuçlar

Alt Boyutlar	Teşvik			Engel			Kontrol		
	<i>r</i>	<i>p</i>	<i>N</i>	<i>r</i>	<i>p</i>	<i>N</i>	<i>r</i>	<i>p</i>	<i>N</i>
Teşvik	1	.	255			255			255
Engel	-0.36	.00	255	1		255			255
Kontrol	-0.08	.19	255	.32	.000	255	1		255

Not: Tablo 9'da koyu renkle belirtilen alanlar Spearman Brown Sıra Farkları Korelasyon Katsayısı analizinin, beyaz alanlar ise Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı analizinin sonuçlarıdır.

Tablo 9 incelendiğinde ABÖ-A'nın teşvik ve kontrol boyutları arasında negatif yönde ilişki bulunduğu ancak manidar düzeyde olmadığı görülmektedir. Ölçeğin teşvik ve engel boyutları arasında negatif yönde anlamlı ilişki bulunduğu, buna ek olarak engel ve kontrol boyutları arasında da pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu görülmektedir.

Puhlman (2013) bu araştırmanın bulgularına benzer şekilde, ölçeğin teşvik ve engel boyutları arasında negatif yönde anlamlı ilişki olduğunu ($r = -.38$), engel ve kontrol boyutları arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğunu ($r = .82$) belirtmiştir. ABÖ-A'nın tipik gelişen çocuklarla yürütülen Türkiye uyarlamasının yapıldığı çalışmada da geliştirme çalışmasına benzer şekilde teşvik ve engel boyutları arasında negatif yönde

($r=-.31$), engel ve kontrol boyutları arasında pozitif yönde ($r=.59$), teşvik ve kontrol boyutları arasında negatif yönde ($r=-.15$) anlamı ilişkisi rapor edilmiştir (Akgöz Aktaş ve Aydın, 2020). Uyarılma çalışmasındaki bulgular da mevcut araştırmada saptanan boyutlar arasındaki ilişki ile uyumludur.

ÖG Olan Çocukların Demografik Özelliklerine Göre Anne Bekçiliği ile Baba Katılımı Farklılaşmakta mıdır?

İkinci araştırma sorusuna ilişkin bulgular ÖG olan çocuğun her bir demografik özeliği için ayrı alt başlık açılarak sunulmuştur. Annelerin ABÖ-A'nın alt boyutlarından aldıkları puanlar ile babaların BAKÖ'den aldıkları toplam puan ile alt boyutlarından aldıkları puanların ÖG olan çocukların yaşı, cinsiyeti, kardeş sayısı, tanısı ve okul öncesi kuruma devam etme durumuna ilişkin bilgilerine göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir.

“Verilerin çözümlenmesi” kısmında analizlerin nasıl yapıldığına dair verilen bilgiler çerçevesinde araştırma sorusuna ait her bir değişken ayrı ayrı analiz edilmiş ve bundan sonraki kısımlarda bir farklılık oluşmadığı sürece yürütülen analizlerle ilgili bilgiler tekrar paylaşılmamıştır. Araştırma sorularına ait bulgular her bir değişken için ayrı ayrı incenmiş, ilgili literatürle karşılaştırması ise her bir araştırma sorusunun sonunda, araştırma sorusuna ait bütün değişkenlerin bulguları verildikten sonra sunulmuştur.

ÖG Olan Çocuğun Yaşına Göre Anne Bekçiliği ve Baba Katılımı Farklılaşmakta mıdır?

Annenin ABÖ-A'nın engel alt boyutundan aldığı puanların *ÖG olan çocuğun yaşına* göre farklılaşıp farklılaşmadığına Mann Whitney U testi ile bakılırken teşvik ve kontrol alt boyutları için t-testi kullanılmıştır. Sonuçlar Tablo 10 ve 11'de verilmiştir.

Tablo 10

ÖG Olan Çocuğun Yaşına Göre ABÖ-A'nın Mann Whitney U Testi Kullanılan Alt Boyutlarına ilişkin Sonuçlar

	Alt Boyut	Yaş	N	S.T.	S.O.	z	p
ABÖ-A	Engel	3-4 yaş	125	15339.50	122.72	-1.03	.31
		5-6 yaş	129	17045.50	132.14		

Tablo 10'da verilen Mann Whitney U testi sonucu annelerin engel alt boyutundan aldıkları puanların ÖG olan çocukların yaş gruplarına göre manidar şekilde farklılaşmadığını göstermektedir. Ölçeğin t-testi kullanılan alt boyutları yapılan Levene testine göre teşvik ($p=0.07$; $p>0.05$) alt boyutunda varyansların homojen dağıldığı ancak kontrol alt boyutunda ($p=0.03$; $p<0.05$) varyansların homojen dağılmadığı görülmüştür. Tablo 11'de verilen t-testi sonuçları annelerin ABÖ-A'nın teşvik ve kontrol alt boyutlarından aldığı toplam puanların ÖG olan çocuğun yaş grubuna göre manidar olarak farklılaşmadığını göstermiştir.

Tablo 11

ÖG Olan Çocuğun Yaşına Göre ABÖ-A ve BAKÖ'nün t-Testi Kullanılan Alt Boyutlarına İlişkin Sonuçlar

	Alt boyut	Yaş	N	$\bar{X}$	ss	Sd	t	p
ABÖ-A	Teşvik	3-4 yaş	125	33.10	9.05	252	-1.60	0.11
		5-6 yaş	129	34.73	7.16			
	Kontrol	3-4 yaş	125	14.76	5.82	245.93	0.20	0.84
		5-6 yaş	129	14.60	7.04			
BAKÖ	İlgi ve Yakınlık	3-4 yaş	125	51.62	8.27	252	0.67	0.51
		5-6 yaş	129	50.94	8.02			
	Temel Bakım	3-4 yaş	125	17.78	6.04	252	1.11	0.27
		5-6 yaş	129	16.93	6.30			
	Keyfi Meşguliyet	3-4 yaş	125	53.37	14.05	252	-0.56	0.58
		5-6 yaş	129	54.34	13.59			
	Toplam	3-4 yaş	125	122.77	24.75	252	0.18	0.85
		5-6 yaş	129	122.21	24.11			

Babanın BAKÖ'den ve alt boyutlarından aldığı puanların ÖG olan çocuğun yaşına göre farklılaşıp farklılaşmadığına bakılırken t-testi kullanılmıştır. Levene testine göre

ölçeğin ilgi ve yakınlık ($p=0.59$), temel bakım ($p=0.63$), keyfi meşguliyet ($p=0.54$) alt boyutları ve toplam puan ($p=0.38$) için varyansların homojen dağıldığı görülmüştür ($p>0.05$). Tablo 11’de verilen t-testi sonuçlarına göre BAKÖ’nün ilgi ve yakınlık, keyfi meşguliyet, temel bakım alt boyutlarından ve ölçeğin toplamından aldıkları puanların ÖG olan çocuğun yaşına göre manidar şekilde farklılaşmadığı belirlenmiştir.

ÖG Olan Çocuğun Cinsiyetine Göre Anne Bekçiliği ve Baba Katılımı Farklılaşmakta mıdır?

ABÖ-A’nın teşvik ve engel alt boyutlarından alınan puanların *ÖG olan çocuğun cinsiyetine* göre farklılaşıp farklılaşmadığına Mann Whitney U testi ile, kontrol alt boyutu için ise t-testi ile bakılmıştır. Tablo 12’de verilen Mann Whitney U testi sonucunda da görüldüğü üzere annelerin ABÖ-A’nın teşvik ve engel boyutundan aldığı puanların ÖG olan çocuğun cinsiyetine göre farklılaşmadığı belirlenmiştir.

Tablo 12

ÖG Olan Çocuğun Cinsiyetine Göre ABÖ-A ve BAKÖ’nün Mann Whitney U Testi Kullanılan Alt Boyutlarına İlişkin Sonuçlar

	Alt Boyut	Cinsiyet	N	S.T.	S.O.	z	p
ABÖ-A	Engel	Kız	97	13120.50	135.26	-1.24	.22
		Erkek	158	19519.50	123.54		
	Teşvik	Kız	97	11513.00	118.69	-1.58	.11
		Erkek	158	21127.00	133.72		
BAKÖ	İlgi ve Yakınlık	Kız	97	11799.50	121.64	-1.08	.28
		Erkek	158	20840.50	131.90		

Levene homojenlik testinde ABÖ-A’nın kontrol alt boyutunda varyansların homojen dağılmadığı ($p=0.03$; $p<0.05$) belirlenmiş ve bulgular bu doğrultuda sunulmuştur. Tablo 13 incelendiğinde ÖG olan erkek çocuk annelerinin, kız çocuk annelerine göre ABÖ-A’nın kontrol alt boyutundan daha yüksek puanlar aldıkları yani daha yüksek düzeyde kontrol edici davranışlar sergiledikleri görülmektedir.

Tablo 13

ÖG Olan Çocuğun Cinsiyetine Göre ABÖ-A ve BAKÖ'nün t-Testi Kullanılan Alt Boyutlarına İlişkin Sonuçlar

	Alt boyut	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	ss	Sd	t	p
ABÖ-A	Kontrol	Kız	97	13.48	6.91	184.46	-2.36	0.02
		Erkek	158	15.50	6.12			
	Temel Bakım	Kız	97	16.26	6.70	253	-2.31	0.02
		Erkek	158	18.10	5.81			
BAKÖ	Keyfi Meşguliyet	Kız	97	54.45	15.37	177.60	0.40	0.69
		Erkek	158	53.70	12.97			
	Toplam	Kız	97	120.50	28.30	166.09	-1.05	0.29
		Erkek	158	124.04	21.94			

Babaların BAKÖ'nün ilgi ve yakınlık alt boyutundan aldığı puanların ÖG olan çocuğun cinsiyetine göre farklılaşıp farklılaşmadığına Mann Whitney U testi; keyfi meşguliyet, temel bakım ve toplam puanlarının aynı değişkene göre farklılaşıp farklılaşmadığına ise t-testi kullanılarak bakılmıştır. Tablo 12'de verilen Mann Whitney U testi sonucuna göre babaların ilgi ve yakınlık alanında katılımı çocuğun cinsiyetine göre manidar şekilde farklılaşmamaktadır. T-testi kullanılan alt boyutlar için yapılan Levene testi sonucunda keyfi meşguliyet ($p=0.049$) alt boyutu ile toplam puan ($p=0.00$) için varyansların homojen dağılmadığı ($p<0.05$) ancak temel bakım ($p=0.06$; $p>0.05$) alt boyutu için varyansların homojen olduğu görülmüştür. Tablo 13'te verilen t-testi sonuçlarına göre babaların keyfi meşguliyet alt boyutu ve toplam puanları, ÖG olan çocuğun cinsiyetine göre anlamlı bir farklılık göstermezken, temel bakım alt boyutundan aldıkları puanlar manidar olarak farklılaşmaktadır. Babalarının temel bakım alt boyutundan aldıkları puanların ortalaması incelendiğinde ÖG olan erkek çocuk babalarının, ÖG olan kız çocuk babalarına göre çocuklarının temel bakım ihtiyaçlarını karşılamada daha fazla katılım gösterdiğini söylenebilir.

ÖG Olan Çocuğun Kardeş Sayısına Göre Anne Bekçiliği ve Baba Katılımı Farklılaşmakta mıdır?

ÖG olan çocuğun kardeş sayısına göre annelerin ABÖ-A'nın teşvik ve engel boyutlarına göre aldıkları puanların farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere Kruskal Wallis H testi, kontrol boyutuna göre ise Tek Yönlü Varyans Analizi kullanılmıştır. Tek

Yönlü Varyans Analizi kullanılan kontrol alt boyutu için yapılan Levene testi sonucunda bu boyutunda varyansların homojen dağılmadığı görülmüştür ($p=0.00$; $p<0.05$). Sonuçlar Tablo 14 ve 15’te verilmiştir.

Tablo 14

ÖG Olan Çocuğun Kardeş Sayısına Göre ABÖ-A ve BAKÖ’nün Kruskal Wallis H Testi Kullanılan Alt Boyutlarına İlişkin Sonuçlar

Alt Boyut	Kardeş Sayısı	N	S.O.	X^2	sd	p
ABÖ-A	Kardeş yok	68	129.76	4.30	2	.12
	1 kardeş var	101	127.03			
	2 ve üzeri kardeş var	74	108.00			
	Kardeş yok	68	115.85	2.05	2	.36
	1 kardeş var	101	119.22			
	2 ve üzeri kardeş var	74	131.45			
BAKÖ	Kardeş yok	68	127.39	.61	2	.74
	1 kardeş var	101	120.95			
	2 ve üzeri kardeş var	74	118.48			

Tablo 14 ve 15’te gösterildiği üzere annelerin teşvik edici, engelleyici ve kontrol edici davranışlarının ÖG olan çocuğun kardeş sayısına göre farklılaşmadığı belirlenmiştir. Tek yönlü varyans analizine ek olarak kontrol boyutu için yürütülen Welch testine göre de annelerin kontrol alt boyut puanlarında kardeş sayısına göre manidar bir farklılık belirlenmemiştir ($p=0.35$; $p>0.05$).

Babaların BAKÖ’nün ilgi ve yakınlık alt boyutundan aldığı puanların ÖG olan çocuğun kardeş sayısına göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere Kruskal Wallis H testi; keyfi meşguliyet, temel bakım ve toplam puanların ÖG olan çocuğun kardeş sayısına göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için Tek Yönlü Varyans Analizi kullanılmıştır. Parametrik testin kullanıldığı alt boyutlar ve toplam puan için yapılan Levene testine göre ölçeğin keyfi meşguliyet ($p=0.48$), temel bakım ($p=0,88$) alt boyutları ve toplam puanı ($p=0.81$) için varyansların homojen dağıldığı görülmüştür ($p>0.05$).

Tablo 15

ÖG Olan Çocuğun Kardeş Sayısına Göre ABÖ-A ve BAKÖ'nün Tek Yönlü Varyans Analizi Kullanılan Alt Boyutlarına İlişkin Sonuçlar

	Alt Boyut	Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
ABÖ-A	Kontrol	G. Arası	90.71	2	45.36		
		G. İçi	10113.99	240	42.14	1.08	.34
		Toplam	10204.70	242			
	Keyfi Meşguliyet	G. Arası	274.92	2	137.46		
		G. İçi	46832.99	240	195.14	.70	.50
		Toplam	47107.91	242			
BAKÖ	Temel Bakım	G. Arası	77.59	2	38.79		
		G. İçi	9241.73	240	38.51	1.01	.37
		Toplam	9319.32	242			
	Toplam	G. Arası	1041.01	2	520.51		
		G. İçi	145627.33	240	606.78	.86	.43
		Toplam	146668.34	242			

Tablo 14'te görüldüğü üzere ÖG olan çocuğun kardeş sayısının babaların ilgi ve yakınlık puanlarında ve Tablo 15'te görüldüğü üzere keyfi meşguliyet, temel bakım alt boyut ve toplam puanlarında manidar bir farklılığa yol açmadığı belirlenmiştir ($p>0.05$).

ÖG Olan Çocuğun Tanısına Göre Anne Bekçiliği ve Baba Katılımı Farklılaşmakta mıdır?

Annelerin ABÖ-A'nın teşvik, engel ve kontrol alt boyutlarından aldıkları puanlar ile babaların BAKÖ'nün alt boyutlarından ve ölçeğin tamamından aldıkları puanların *ÖG olan çocuğun tanısına* göre farklılaşıp farklılaşmadığı örneklemdeki işitme yetersizliği olan çocuk sayısının 30'dan küçük olması sebebiyle Kruskal Wallis H kullanılarak değerlendirilmiştir.

Kruskal Wallis H sonucuna göre annelerin ABÖ-A'nın teşvik ve kontrol alt boyutları için aldıkları puanların *ÖG olan çocuğun tanısına* göre farklılaşmadığı belirlenmiştir. Tablo 16 incelendiğinde annelerin engel alt boyutundan aldıkları puanların *çocuğun tanısına* göre manidar şekilde farklılaştığı görülmektedir. Belirlenen manidar farklılığın hangi tanı grupları arasında olduğu saptamak amacıyla Mann Whitney U testi yapılarak, bağımsız değişken grupları ikiye ayrılarak karşılaştırılmıştır. Yapılan analizler sonucunda işitme yetersizliğine sahip çocukların annelerinin engel boyutunda aldığı toplam puanların zihinsel yetersizliğe, fiziksel yetersizliğe, OSB'ye ve dil-konuşma

yetersizliğine sahip çocukların annelerinin puanlarından anlamlı şekilde farklılaştığı belirlenmiştir. Farklılığın yönünün belirlenmesi için grupların engel puanı ortalamaları incelendiğinde işitme kaybı yaşayan çocukların annelerinin diğer özel gereksinim grubundaki çocukların annelerinden daha yüksek puan aldıkları, yani daha engelleyici davranışlar sergiledikleri görülmüştür.

Tablo 16

ÖG Olan Çocuğun Tanısına Göre ABÖ-A ve BAKÖ'nün Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

	Alt Boyut	Tanı	N	S.O	X ²	sd	p
ABÖ-A	Teşvik	Zihinsel yetersizlik	63	115.10	2.76	4	.60
		Fiziksel yetersizlik	41	138.17			
		OSB	77	123.31			
		Dil-Konuşma	42	129.12			
		İşitme yetersizliği	26	126.60			
	Engel	Zihinsel yetersizlik	63	117.81	19.46	4	.00
		Fiziksel yetersizlik	41	113.79			
		OSB	77	122.60			
		Dil-Konuşma	42	115.38			
		İşitme yetersizliği	26	182.75			
	Kontrol	Zihinsel yetersizlik	63	123.13	1.41	4	.84
		Fiziksel yetersizlik	41	120.96			
		OSB	77	128.97			
		Dil-Konuşma	42	117.79			
		İşitme yetersizliği	26	135.79			
	İlgi ve Yakınlık	Zihinsel yetersizlik	63	129.58	9.90	4	.04
		Fiziksel yetersizlik	41	145.06			
		OSB	77	113.42			
		Dil-Konuşma	42	136.01			
		İşitme yetersizliği	26	98.77			
BAKÖ	Keyfi Meşguliyet	Zihinsel yetersizlik	63	126.38	2.88	4	.58
		Fiziksel yetersizlik	41	128.27			
		OSB	77	120.69			
		Dil-Konuşma	42	115.85			
		İşitme yetersizliği	26	144.06			
	Temel Bakım	Zihinsel yetersizlik	63	127.11	7.93	4	.09
		Fiziksel yetersizlik	41	122.16			
		OSB	77	125.51			
		Dil-Konuşma	42	143.35			
		İşitme yetersizliği	26	93.21			
	Toplam	Zihinsel yetersizlik	63	128.32	1.62	4	.81
		Fiziksel yetersizlik	41	133.56			
		OSB	77	119.67			
		Dil-Konuşma	42	127.25			
		İşitme yetersizliği	26	115.62			

Babaların BAKÖ'nün alt boyutlarından ve toplamından aldığı puanların çocuğun tanısına göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan analiz sonucu Tablo

16’da verilmiştir. Kruskal Wallis H testi, babaların ölçeğin temel bakım, keyfi meşguliyet alt boyutlarından ve toplamından aldıkları puanların çocuğun tanısına göre farklılaşmadığını göstermektedir. Ancak Tablo 16 incelendiğinde ölçeğin ilgi ve yakınlık alt boyutundan alınan puanların çocuğun tanısına göre manidar şekilde farklılaştığı görülmektedir. İlgi ve yakınlık alt boyutunda belirlenen farklılığın hangi tanı grupları arasında olduğunun saptanması amacıyla yapılan Mann Whitney U testine göre, fiziksel yetersizliğe sahip çocukların babalarının ilgi ve yakınlık alt boyutundan aldığı puanlar OSB’ye ve işitme yetersizliğine sahip çocukların babalarının ilgi ve yakınlık boyutundan aldığı puanlardan manidar şekilde farklılaşmaktadır. Farklılığın yönünü belirlemek üzere gruplardaki babaların ilgi ve yakınlık puanlarının ortalamaları incelendiğinde, fiziksel yetersizliğe sahip çocukların babalarının OSB’ye ve işitme yetersizliğine sahip çocukların babalarından daha yüksek puanlar aldıkları görülmüştür. Diğer bir deyişle fiziksel yetersizliğe sahip çocukların babaları çocuklarına, OSB ve işitme yetersizliğine sahip çocukların babalarından daha fazla sözel ve fiziksel sevgi göstererek, daha ilgili ve yakın davranmaktadır.

ÖG Olan Çocuğun Okul Öncesi Eğitim Alma Durumuna Göre Anne Bekçiliği ve Baba Katılımı Farklılaşmakta mıdır?

Annelerin *ÖG olan çocuğun okul öncesi kuruma devam etme* durumuna göre ABÖ-A’nın teşvik ve kontrol alt boyutundan aldığı puanların farklılaşıp farklılaşmadığı t-testi, engel boyutundan aldığı puanların farklılaşıp farklılaşmadığı ise Mann Whitney U testi kullanılarak belirlenmiştir. Tablo 17’de görüldüğü üzere annelerin engel boyutundan aldıkları puanlar *ÖG olan çocuğun okul öncesi kuruma devam edip etmemesine* göre farklılaşmamaktadır.

Tablo 17

ÖG Olan Çocuğun Okul Öncesi Eğitime Devam Etme Durumuna Göre ABÖ-A’nın Mann Whitney U Testi Kullanılan Alt Boyutlarına İlişkin Sonuçlar

	Alt Boyut	Okul Öncesi Eğitime Devam Etme Durumu	N	S.T.	S.O.	z	p
ABÖ-A	Engel	Evet	134	17613.00	131.44	-1.03	.30
		Hayır	119	14518.00	122.00		

T-testi kullanılan teşvik ve kontrol alt boyutu için yapılan Levene testine göre teşvik ($p=0.00$; $p<0.05$) boyutunda varyansların homojen dağılmadığı ancak kontrol ($p=0.68$; $p>0.05$) boyutunda homojen dağıldığı belirlenmiştir. Tablo 18’de verilen t-testi sonucuna göre annelerin kontrol alt boyutundan aldıkları puanların ÖG olan çocuğun okul öncesi eğitime devam etmesi durumuna göre manidar şekilde farklılaşmadığı ancak teşvik boyutundan alınan puanların farklılaştığı görülmektedir. Tablo 18 incelendiğinde okul öncesi kuruma devam eden ÖG olan çocukların annelerinin, devam etmeyenlere göre daha yüksek düzeyde teşvik edici davranışlar sergilediği görülmektedir.

Tablo 18

ÖG Olan Çocuğun Okul Öncesi Eğitime Devam Etme Durumuna Göre ABÖ-A ve BAKÖ’nün t-Testi Kullanılan Alt Boyutlarına İlişkin Sonuçlar

	Alt Boyut	Okul Öncesi Eğitime Devam Etme Durumu	N	$\bar{X}$	ss	Sd	t	p
ABÖ-A	Teşvik	Evet	134	35.21	6.82	215.19	2.51	.01
		Hayır	119	32.63	9.23			
	Kontrol	Evet	134	14.46	6.50	251	-.73	.47
		Hayır	119	15.06	6.52			
BAKÖ	İlgi ve Yakınlık	Evet	134	51.83	7.59	251	.94	.35
		Hayır	119	50.88	8.55			
	Keyfi Meşguliyet	Evet	134	56.62	13.86	251	3.23	.00
		Hayır	119	51.10	13.23			
	Temel Bakım	Evet	134	17.54	6.28	251	.28	.78
		Hayır	119	17.32	6.15			
	Toplam	Evet	134	126.00	24.03	251	2.20	.03
		Hayır	119	119.30	24.30			

Babaların BAKÖ’nün üç alt boyutundan ve ölçeğin tamamından aldıkları toplam puanların ÖG olan çocuğun okul öncesi eğitime devam etme durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığı t-testi kullanılarak analiz edilmiştir. Levene testi sonucuna göre ilgi ve yakınlık ($p=0.23$), keyfi meşguliyet ($p=0.76$), temel bakım ($p=0.75$) alt boyutlarında ve BAKÖ’nün toplam puanında ($p=0.76$) varyansların homojen dağıldığı belirlenmiş ve bulgular bu doğrultuda sunulmuştur ($p>0.05$). Tablo 18’de verilen t-testi sonucuna göre babaların BAKÖ’nün ilgi ve yakınlık ve temel bakım alt boyutlarından aldıkları puanlar ÖG olan çocuğun okul öncesi eğitime devam edip etmemesi durumuna göre anlamlı şekilde farklılaşmazken keyfi meşguliyet alt boyutu ve toplam puanının farklılaşmaktadır. BAKÖ’nün toplam puanının ve keyfi meşguliyet alt boyutundan alınan puanların

ortalamaları incelendiğinde her iki puan türü için de okul öncesi kuruma devam eden ÖG olan çocukların babalarının devam etmeyen çocukların babalarından daha yüksek puanlar aldıkları görülmektedir.

İkinci araştırma sorusu çerçevesinde ÖG olan çocuğun yaşı, cinsiyeti, kardeş sayısı, tanısı ve okul öncesi eğitime devam etmesi durumuna göre annesinin teşvik edici, engelleyici ve kontrol edici davranışları ile baba katılımının farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin bulgular yukarıda verilmiştir. Alanyazında doğrudan ÖG olan çocukların annelerinde anne bekçiliği davranışlarını inceleyen bir çalışma bulunmamaktadır. Dolayısıyla anne bekçiliği ile ilgili analizlerin sonuçları tipik gelişen çocukların bulguları ile tartışılmıştır. Baba katılımına ilişkin bulgular ise öncelikle ÖG olan çocuklarda baba katılımını araştıran çalışmaların sonuçları ile tartışılmıştır. Ancak ÖG olan çocukların babalarının katılım durumlarını inceleyen çalışma sayısının kısıtlılığı sebebiyle, tipik gelişen çocuklarda baba katılımı ve bu çocukların babalarında katılımı yordadığı belirtilen değişkenler kullanılarak yorum kısmı tamamlanmıştır.

Araştırma sorusuna ilişkin ilk değişken olan *ÖG olan çocuğun yaşına* göre annelerin teşvik, engel ve kontrol alt boyutlarından aldığı toplam puanların farklılaşmadığı görülmüştür. Yani annelerin babaları teşvik etme, engelleme ya da kontrol etmeye yönelik davranışları ÖG olan çocuğun yaşına göre farklılaşmamaktadır. Alanyazında annenin bekçilik davranışlarını anneye ilişkin özelliklerin, babaya ilişkin özelliklerden daha iyi yordadığı belirtilirken (Allen ve Hawkins, 1999) çocuğa ilişkin özelliklerle ilgili kapsamlı bir çalışma olmadığı görülmektedir. Ancak mevcut çalışmanın bulgularına benzer şekilde literatürde tipik gelişen çocuğun yaşı ile anne bekçiliği arasında bir ilişki olmadığını gösteren çalışmalar mevcuttur (Gaunt, 2008; Kulik ve Tsoref, 2010). Mevcut araştırma ile araştırma bulgularını destekleyen çalışmaların örneklem grubunda bulunan çocukların yaşlarının küçük olması sebebiyle, annelerin davranışlarının çocuğun yaşına göre farklılaşmadığı düşünülmektedir.

Anne bekçiliği bulgularına benzer şekilde babaların da BAKÖ'nün ilgi ve yakınlık, keyfi meşguliyet, temel bakım alt boyutlarından ve ölçeğin toplamından aldıkları puanların ÖG olan çocuğun yaşına göre manidar şekilde farklılaşmadığı belirlenmiştir. Başka bir deyişle ÖG olan çocuğun yaşı, babanın çocukla oyun oynama, birlikte serbest zaman etkinliği yapma, çocuğun ihtiyaçlarını giderme fiziksel bakımını sağlama ve yaşadığı şeylere duyarlı davranma gibi durumlara katılımını etkilememektedir. Değişkene ilişkin bulgu anne bekçiliğine kuramsal temel oluşturan aile sistemleri kuramı bağlamında incelendiğinde; annelerin teşvik edici ve engelleyici

davranışlarının çocuğun yaşına göre farklılaşmamasının bir sonucu olarak yorumlamak mümkündür. Alanyazında çocuğun yaşı ile baba katılımı arasındaki ilişki ile ilgili çelişkili bulgular bulunmaktadır. Tipik gelişen çocukların babalarının katılım durumlarının çocuğun yaşı büyüdükçe azaldığını raporlayan (De Luccie, 1995; Fagan ve Cherson, 2015) ve çocuğun yaşı büyüdükçe baba katılımının farklı alanlarında katılımın arttığını raporlayan (Kulik ve Sadeh, 2015) çalışmalar bulunmaktadır. Mevcut araştırma için ÖG olan çocuğun ihtiyaçlarının yaşına değil gelişim düzeyine ve muhtemelen özel gereksinim tipine göre farklılaşıyor olması gerekçesiyle çocuğun yaşının babaların katılım durumu üzerinde farklılığa sebep olmamasının mümkün olabileceği düşünülmektedir. Potter (2016) OSB olan çocukların babaları ile yaptığı çalışmadaki babaların çocuğun günlük bakımı ile ilgili işlere katılım durumlarının çocuğun yaşından etkilenmediğini ancak çocuğun yaşı büyüdükçe oyun ve boş zaman aktivitelerine katılımın azaldığını raporlamıştır. İlgili çalışmada oyun ve boş zaman aktivitelerine katılımın yaşa göre değişmesinin OSB olan çocukların yaş ranjının (19 yaşına kadar olan çocuklar) bu araştırmaya göre çok geniş olmasından kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

Araştırma sorusuna ilişkin ikinci değişken olan *ÖG olan çocuğun cinsiyeti* için ise ÖG olan çocukların annelerinin teşvik etme ve engelleme davranışları için gruplar arasında bir farklılık bulunmazken erkek çocuk annelerinin, kız çocuk annelerine göre daha yüksek düzeyde kontrol edici davranışlar sergiledikleri görülmektedir. Karabulut ve Şendil (2017) tipik gelişen çocukların babalarının, Kurşun (2019) ise ergenlik dönemindeki çocukların babalarının anne bekçiliği algısını değerlendiren ve yalnızca engelleyici davranışların değerlendirildiği ABÖ'ye göre annelerin bekçilik davranışlarının çocuğun cinsiyetine göre farklılaşmadığını belirtmiştir. Her ne kadar değerlendiren ebeveynler aynı olmasa da bu bulgular mevcut çalışmadaki engel alt boyutuna ilişkin bulgu ile örtüşmektedir Buna ek olarak Akgöz Aktaş ve Aydın (2020) çalışmalarında annelerin engelleyici ve teşvik edici davranışlarının çocuğun cinsiyetine göre farklılaşmadığını ancak kız çocuk annelerinin daha kontrol edici davranışlar sergilediklerini raporlamıştır. Teşvik ve engel alt boyutuna ilişkin bulgular mevcut çalışmadaki bulgu ile örtüşmesine rağmen kontrol alt boyutunda farklılık olduğu görülmektedir. Alanyazında ÖG olan çocuk annelerinin, babalara göre, çocuklarına bakım sağlamak için daha fazla zaman harcadıkları ve bakım yükünü daha fazla algıladıkları (Ersoy ve Çürük, 2009) ve dolayısıyla bakım desteğine ve psikolojik desteğe ihtiyaç duydukları belirtilmektedir (Özkubat, Özdemir, Gürel Selimoğlu ve Töret, 2014). Annelerin ÖG olan çocuk için babaların desteğine duydukları ihtiyaçla çocuğun

bakımından kendisini daha fazla sorumlu hissetmeleri durumundan doğan karmaşadan ötürü daha fazla kontrol edici davranışlar sergilemesinin mümkün olabileceği düşünülmektedir. Kontrol edici davranışların ÖG olan erkek çocuk annelerinde kız çocuk annelerine göre daha fazla olmasının sebebi; mevcut araştırma kapsamında belirlendiği üzere babaların ÖG olan erkek çocuklarının günlük bakım ihtiyaçlarını kız çocuklarına göre daha fazla karşılıyor olması olarak yorumlanmıştır.

ÖG olan çocuğun cinsiyeti değişkenine göre babaların katılım durumlarının ilgi ve yakınlık, keyfi meşguliyet alt boyut ve toplam puanlarında alanlarında farklılaşmadığı ancak temel bakım alt boyutu için erkek çocukların lehine bir farklılaşma olduğu belirlenmiştir. Yani ÖG olan erkek çocuk babaları ÖG olan kız çocuk babalarına göre çocuklarının temel bakım ihtiyaçlarını karşılamada daha fazla katılım göstermektedir. ÖG olan çocuklarla yapılan bazı çalışmalarda çocuğun cinsiyeti ile baba katılımı arasında ilişki olmadığı belirtilmektedir (Meral ve Cavkaytar, 2012; Potter, 2016). Bu bulgular mevcut çalışmadaki bulgu ile örtüşmemektedir. Meral ve Cavkaytar'ın (2012) çalışmalarındaki çocukların yaş ortalamaları 14 yaş, Potter'ın (2016) çalışmasındaki çocukların yaş ranjı ise “19 yaşına kadar olan çocuklar” olarak belirtilirken, mevcut çalışmadaki çocukların yaşları 3-6 yaş arasında değişmektedir. Farklılığın olduğu temel bakım alt boyutunu ölçen maddeler göz önüne alındığında (çocuğu giydirme, soyundurma; tuvalet eğitimi ile ilgilenme; banyo yaptırma vb.), çocuğun yaşı büyüdükçe (gelişimsel olarak geride olsa bile) babaların ÖG olan kız çocuğun özbakım ihtiyaçlarını karşılamaya katılımının düşük olmasını kültürel olarak açıklamak mümkündür. Benzer şekilde Potter'ın (2016) çalışmasındaki bulgu ile bu çalışma arasındaki farklılığın sebebinin de kültürel öğretiler olduğu düşünülmektedir. Palut (2009) Türk ailelerini biraz geleneksel, otoriter ve ataerkil olarak tanımlamış, karı koca rollerinin oldukça farklı olduğunu ve çocukların fiziksel bakımı kadınların işi olduğunu belirtmiştir. Bu durum kültürel öğretiler sonucunda “kadının işi” olarak görülen özbakım becerilerine, babaların kız çocukları için daha az katılım gösteriyor olmasının bir sebebi olarak yorumlanmıştır.

Araştırma sorusu başlığı altında incelenen üçüncü değişken olan *ÖG olan çocuğun ailesindeki çocuk sayısına* göre annelerin babaları teşvik edici, engelleyici ve kontrol edici davranışları arasında bir farklılık bulunmadığı belirlenmiştir. Çalışma bulgularına benzer şekilde Kulik ve Tsoref (2010) tipik gelişen 2-6 yaş arası çocukların ve Kurşun (2019) 15-16 yaşındaki çocukların annelerinde anne bekçiliği ile çocuk sayısı arasında bir farklılık bulunmadığını raporlamışlardır. Bu bulgular mevcut çalışmadaki bulgular ile tutarlıdır. Değişkene ilişkin sınırlı kanıt sunan başka bir bakış açısı ise ÖG olan

çocukların annelerinin kaygı ve depresyon düzeylerinin yüksek olması (Altındağ vd., 2007; Rudolph, Rosanowski, Eysholdt ve Kummer, 2003; Scherer vd., 2019; Uskun ve Gundogar, 2010; Yılmaz, Erkin ve Nalbant, 2013) ve anne bekçiliği davranışlarının düşük psikolojik işlevlerle ilişki olduğunun (Gaunt, 2008; Schoppe-Sullivan vd., 2015) ve ÖG olan çocukların annelerinin kaygı ve depresyon düzeylerinin ailedeki çocuk sayısına göre değişmediğinin ifade edilmesidir (Ömeroğlu, 2019). Ayrıca Ceylan (2004) çocuğu kaynaştırma uygulamaları yürütülen sınıflarda eğitime devam eden ve etmeyen annelerin depresyon düzeylerinin çocuk sayısına göre farklılaşmadığını belirtmiştir. Bütün bu bilgiler ışığında, ÖG olan çocuğun kardeş sayısına göre annelerin kaygı ve depresyon düzeyinin farklılaşmaması dolayısıyla, annenin psikolojik durumu ile ilişkili olduğu belirtilen bekçilik davranışlarının, çocuk sayısına göre farklılaşmadığı düşünülmektedir.

ÖG olan çocuğun kardeş sayısının babalarının katılım durumlarında ilgi ve yakınlık, keyfi meşguliyet, temel bakım alt boyut ve toplam katılım için manidar bir farklılığa yol açmadığı belirlenmiştir. Başka bir ifade ile ÖG olan çocuğun ailesindeki çocuk sayısına göre babaların katılım durumu farklılık göstermemektedir. Aile sistemleri kuramı çerçevesinde incelendiğinde ÖG olan çocuğun annesinin bekçilik davranışlarının ailedeki çocuk sayısına göre değişmemesi durumu ve anne bekçiliği ile baba katılımı ilişkisi göz önünde bulundurulduğunda, tanımlanan değişken için babaların katılım durumunda farklılık oluşmaması kuramsal çerçeve ile tutarlı bir bulgudur. Buna ek olarak tipik gelişen çocuklarla ilgili literatürde farklı bulgular bulunmaktadır. Kulik ve Tsoref (2010) çocuk sayısı ile baba katılımı arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığını belirtirken Kulik ve Sadeh (2015) çocuk sayısı arttıkça baba katılımının düştüğünü raporlamışlardır. Mevcut çalışma için ÖG olan çocukların tipik gelişen kardeşlerinden daha fazla ve sürekli desteğe ihtiyaç duyuyor olması sebebiyle, çocuk sayısının babanın katılım durumunu etkilemediği düşünülmektedir.

Araştırma sorusu başlığı altında incelenen dördüncü değişken olan *ÖG olan çocuğun tanısına* göre annelerin ABÖ-A'nın teşvik ve kontrol alt boyutları için aldıkları puanların ÖG olan çocuğun tanısına göre farklılaşmadığı belirlenmiştir. Ancak engel alt boyutundan aldıkları puanların, işitme yetersizliği olan çocukların aleyhine olacak şekilde manidar şekilde farklılaştığı belirlenmiştir. Diğer bir deyişle işitme yetersizliğine sahip ÖG olan çocukların anneleri diğer tanı gruplarındaki çocukların annelerine göre daha engelleyici davranışlar sergilemektedir. Akçamete ve Kargın (1996) işitme yetersizliği olan çocukların annelerinin; ailelerinin ev işleri, çocuk bakımı ve diğer işleri kimlerin yapacağı hakkında karar verebilmek için en az düzeyde yardıma gereksinim duyduklarını

belirtmişlerdir. Bu bulgu Allen ve Hawkins (1999) tarafından aile bireylerinin rollerinin ayrıştırılması olarak tanımlanmış ve “kısıtlayıcı” bir davranış olarak nitelendirilmiştir. Belirtilen bulgularda, işitme yetersizliği olan çocukların annelerinin kısıtlayıcı bir davranış örüntüsü olan aile bireylerinin rollerini belirleme davranışını sergilemesi ve bunun için yardıma ihtiyacının olmadığını belirtmesi, mevcut araştırma için işitme yetersizliği olan çocukların annelerinin daha yüksek düzeyde engelleyici davranışlar sergilemesi olarak karşımıza çıktığı şekilde yorumlanmıştır.

ÖG olan çocuğun tanısına göre babaların katılım durumu incelendiğinde temel bakım, keyfi meşguliyet ve toplam katılım alanlarında baba katılımının farklılaşmadığı görülmüştür. Ancak ilgi ve yakınlık boyutunda OSB, işitme yetersizliği ve fiziksel yetersizliği olan gruplar arasında, fiziksel yetersizliği olan çocukların lehine farklılık olduğu belirlenmiştir. Yani fiziksel yetersizliği olan çocukların babaları, OSB ve işitme yetersizliği olan çocukların babalarına göre çocuklarına daha fazla sözel ve fiziksel sevgi göstermekte ve yaşadığı şeylere karşı daha duyarlı davranmaktadırlar. Kuramsal çerçeve açısından incelendiğinde, işitme yetersizliği olan çocukların annelerinin daha engelleyici davranışlar sergilemesinin bir sonucu olarak, bu grupta baba katılımının düşük olması aile sistemi kuramıyla uyumlu bir bulgudur. Baba katılımının düşük olduğu gruplar incelendiğinde; işitme yetersizliğinde farklı değişkenlerin de etkisine bağlı olarak, değişen derecede dil ve konuşma gelişimi geriliği ortaya çıktığı bilinmektedir (Kemaloğlu, 2014). Amerikan Psikiyatri Birliği tarafından yayımlanan Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı'nda (Diagnostic and Statistic Manual of Mental Disorders-5 [DSM-5]) OSB olan çocukların sosyal etkileşim ve dil gelişimi alanında yaşadıkları güçlükler; sosyal ilişki geliştirmede, bu ilişkileri sürdürme ve anlamada güçlükler olarak sıralanmıştır (Ökcün-Akçamuş, 2016). Bu bilgiler ışığında hem OSB hem de işitme yetersizliği olan çocukların sosyalleşme ve iletişim alanlarında güçlük yaşadıklarını söylemek mümkündür. Kulik ve Sadeh (2015) çocuğun mizacı zorlaştıkça babaların sevgi gösterme ve oyun oynama alanlarında katılımının düştüğünü belirtmişlerdir. Töret, Özdemir, Selimoğlu ve Özkubat (2014) OSB olan çocukların ebeveynlerinin çocuklarıyla oynadıkları oyunlardaki etkileşimlerinin kısa ve niteliğinin düşük olmasından dolayı etkileşim sırasında güçlük yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bu durum OSB olan çocukların babalarının ilgi ve yakınlık alt boyutundaki katılımının düşük olmasının gerekçesi olarak yorumlanmıştır. Buna ek olarak Chang ve arkadaşları (2007) çocuktaki problem davranışların baba katılımını düşürdüğüne dair bulgu sunarken, Sunal ve Çam (2005) ise araştırmalarına katılan işitme yetersizliği olan çocukların yaklaşık

dörtte birinin problem davranışlar sergilediğini belirtmişlerdir. Mevcut bulgular harmanlandığında işitme yetersizliği olan çocukların babalarının ilgi ve yakınlık alt boyutundaki katılımının düşüklüğünün sebebinin kısmen de olsa açıklanabileceği düşünülmektedir. Bu bulgulara ek olarak baba katılımının yüksek olduğu fiziksel yetersizliği olan çocuklar için; fiziksel yetersizliğe her zaman ikinci bir yetersizliğin eşlik etmiyor oluşu dolayısıyla bu çocukların baba katılımının düşük olduğu OSB ve işitme yetersizliği olan gruplardan dil-iletişim alanında daha yetkin olma ihtimallerinin gözden kaçırılmaması gerektiği düşünülmektedir. Dolaylı bir bakış açısıyla değerlendirildiğinde ise Bezerra ve diğerleri (2014) OSB olan çocukların şiddetli problem davranışlarının ebeveynlerin kaygı ve depresyondan muzdarip olma olasılığını 35 kat arttırdığını, Ricci ve Hodapp (2003) ÖG olan çocuğun kişilik özellikleri, içselleştirilmiş ve dışsallaştırılmış problem davranışlarının, babaların çocukla ilişkili stres düzeyini arttırdığını belirtilmişlerdir. Giallo, Seymour, Matthews, Hudson ve Cameron (2014) ise çocukların problem davranışlarının babaların akıl sağlığı zorluklarının güçlü yordayıcılarından olduğunu raporlamışlardır. Depresyon, kaygı ve stres gibi psikolojik sorunların baba katılımını düşürdüğüne dair kanıtlar sunan çalışmalar mevcuttur (Bronte-Tinkew vd., 2007; Rienks vd., 2011). Bütün bu bilgiler harmanlandığında, ÖG olan çocukların problem davranış göstermesi halinde, baba katılımını olumsuz yönde etkilediği bilinen psikolojik sorunların arttığı ve dolayısıyla baba katılımının belirtilen gruplar için düştüğünü söylemenin mümkün olabileceği düşünülmektedir.

Araştırma sorusuna ilişkin son değişken olan *ÖG olan çocuğun okul öncesi kuruma devam etme* durumuna göre annelerin engelleyici ve kontrol edici davranışlarının farklılaşmadığı ancak teşvik edici davranışlarının okul öncesi kuruma devam eden çocukların lehine olacak şekilde farklılaştığı belirlenmiştir. Değişkene tipik gelişen çocuklarla ilgili yapılan çalışmalarda da yer verilmediği için alanyazında konu ile ilgili doğrudan bilgi bulunmamaktadır. Ancak Ceylan (2004) annenin kısıtlayıcı davranışları ile pozitif yönde ilişkili olduğu belirtilen annenin depresyon düzeyi ile çocuğun kaynaştırma uygulamaları yürütülen sınıflarda eğitim alma durumunu incelediği çalışmasında kaynaştırma uygulamaları yürütülen sınıflarda eğitim almayan okul öncesi dönemdeki çocukların annelerinin, kaynaştırma uygulamaları yürütülen sınıflarda eğitim alanlara göre daha depresif olduğunu belirtmiştir. Mevcut bulguda annenin engelleyici davranışları çocuğun okul öncesi kuruma devam etmesi durumuna göre farklılaşmasa da engelleyici ve teşvik edici davranışları negatif yönde korelasyona (bkz. Tablo 9) sahip olduğu göz önünde bulundurulduğunda bulgu yorumlanabilmektedir. Bu bağlamda

düşünüldüğünde kaynaştırma uygulamaları yürütülen sınıflarda eğitim alan çocukların annelerinin depresyon düzeyi daha düşük olabileceği için daha az engelleyici, dolayısıyla daha fazla teşvik edici davranışlar sergilemesinin mümkün olabileceği düşünülmektedir.

ÖG olan çocuğun okul öncesi kuruma devam etmesi durumuna göre babaların ilgi ve yakınlık ve temel bakım alanlarına katılımının farklılaşmadığı ancak keyfi meşguliyet ve toplam katılım alanlarında okul öncesi kuruma devam eden çocukların lehine farklılaştığı görülmüştür. Diğer bir deyişle okul öncesi kuruma devam eden ÖG olan çocukların babaları, okul öncesi kuruma devam etmeyen ÖG olan çocukların babalarına göre çocuklarıyla daha fazla keyfi zaman geçirmekte ve genel anlamda çocukları ile ilgili durumlarda daha fazla katılım göstermektedir. Alanyazında ÖG olan çocuğun okul öncesi kuruma devam etmesi durumunun baba katılımı üzerine etkisi ile ilgili spesifik bir bulgu bulunmamaktadır. Ancak anne bekçiliğinin kuramsal temelini oluşturan aile sistemi kuramı çerçevesinde incelendiğinde okul öncesi kuruma devam eden ÖG olan çocuğun babasının katılımının artması durumunu annesinin teşvik edici davranışlarının fazla olmasının bir sonucu olarak yorumlamak mümkündür. Buna ek olarak Rafferty, Piscitelli ve Boettcher (2003) kaynaştırma uygulamaları yürütülen sınıflarda eğitim alan okul öncesi dönemdeki çocukların, almayan akranlarına göre sosyal beceri ve ifade edici dil alanlarında daha iyi performans sergilediklerini belirtmiştir. Petersen ve diğerleri (2013) çocukların dil becerilerinin zayıf olmasının problem davranış göstermesinin önemli bir yordayıcısı olduğunu belirtirken, alanyazında çocuklardaki problem davranışların baba katılımını olumsuz yönde etkilediğini belirten çalışmalar mevcuttur (Amato ve Rivera, 1999; Chang vd., 2007). Belirtilen bulgular birlikte ele alındığında, kaynaştırma uygulamaları yürütülen sınıflarda eğitim almayan çocukların, alan akranlarına göre ifade edici dil becerilerinin daha geri olması sebebiyle problem davranış gösterme ihtimallerinin daha yüksek olduğunu ve bu durumun baba katılımının düşük olmasına sebep olabileceği düşünülmektedir.

ÖG Olan Çocukların Ebeveynlerinin Demografik Özelliklerine Göre Anne

Bekçiliği ve Baba Katılımı Farklılaşmakta mıdır?

Üçüncü araştırma sorusuna ilişkin bulgular ÖG olan çocukların ebeveynlerinin her bir demografik değişkenine ayrı ayrı alt başlık açılarak ABÖ-A'nın alt boyutları, BAKÖ'nün ise alt boyutları ve toplam puanına ilişkin analizlerle sunulmuştur. ÖG olan çocukların annelerinin ABÖ-A'nın alt boyutlarından aldıkları puanlar ile babalarının

BAKÖ'nün alt boyutları ile ölçekten aldıkları toplam puanlar, çocuğun anne ve babalarının yaşları ve eğitim durumlarına ek olarak anne ve babaların aylık gelirlerinin toplanmasıyla elde edilen “toplam gelir” değişkenine göre incelenmiştir.

Araştırma sorusuna ilişkin analizler yürütülmeden önce yapılan normallik varsayımının test edilmesi, kullanılan istatistiksel testlerin belirlenmesi, varyansların homojenliğinin test edilmesi, kullanılacak olan post-hoc testin belirlenmesi ve bulguların sunulması aşamaları “verilerin çözümlenmesi” kısmında paylaşılmış, bulguların yorumlanması ve sunuşunda ise bir önceki araştırma sorusu ile aynı yol izlenmiştir.

ÖG Olan Çocuğun Annesinin Yaşına Göre Anne Bekçiliği ve Baba Katılımı Farklılaşmakta mıdır?

ÖG olan çocuğun annesinin yaşına göre annelerin ABÖ-A'nın alt boyutlarından aldıkları puanlara göre farklılaşıp farklılaşmadığına teşvik ve engel alt boyutları için Kruskal Wallis H testi, kontrol alt boyutu için ise Tek Yönlü Varyans Analizi kullanılarak bakılmıştır. Tablo 19'da verilen Kruskal Wallis H testi sonucu annelerin teşvik ve engel alt boyutlarından aldıkları puanların anne yaşına göre farklılaşmadığını göstermektedir. Parametrik test kullanılan kontrol alt boyutu için yapılan Levene testi varyansların homojen dağıldığını göstermiştir ($p=0.46$; $p>0.05$). Tablo 20 incelendiğinde kontrol alt boyutu için annelerin ABÖ-A'nın ilgili boyutundan aldığı puanların Tek Yönlü Varyans Analizi testine göre manidar şekilde farklılaştığı görülmektedir.

Tablo 19

ÖG Olan Çocuğun Annesinin Yaşına Göre ABÖ-A ve BAKÖ'nün Kruskal Wallis H Testi Kullanılan Alt Boyutlarına İlişkin Sonuçlar

Alt Boyut	Yaş Grubu	N	S.O	χ^2	sd	p
ABÖ-A	Teşvik	29 yaş ve altı	86	4.172	3	.24
		30-34 yaş	60			
		35-29 yaş	67			
		40 yaş ve üzeri	38			
	Engel	29 yaş ve altı	86	1.328	4	.72
		30-34 yaş	60			
		35-29 yaş	67			
		40 yaş ve üzeri	38			
BAKÖ	İlgi ve Yakınlık	29 yaş ve altı	86	4.007	4	.26
		30-34 yaş	60			
		35-29 yaş	67			
		40 yaş ve üzeri	38			

Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunun belirlenmesi amacıyla yapılan Scheffe testi sonucunda gruplar arasındaki manidar farklılığın 29 yaş altı anneler ile 40 yaş üzeri anneler arasındaki farklılıktan kaynaklandığı belirlenmiştir. Belirtilen iki grup için ortalamalar arasındaki farklılığın yönü incelendiğinde 29 yaş altındaki annelerin kontrol puanlarının, 40 yaş üzeri annelere göre daha yüksek olduğu görülmüştür.

Tablo 20

ÖG Olan Çocuğun Annesinin Yaşına Göre ABÖ-A ve BAKÖ'nün Tek Yönlü Varyans Analizi Kullanılan Alt Boyutlarına İlişkin Sonuçlar

	Alt Boyut	Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
ABÖ-A	Kontrol	G. Arası	414.73	3	138.24	3.42	.02
		G. İçi	9982.08	247	40.41		
		Toplam	10396.82	250			
	Keyfi Meşguliyet	G. Arası	1312.60	3	437.54	2.33	.08
		G. İçi	46408.90	247	187.89		
		Toplam	47721.50	250			
BAKÖ	Temel Bakım	G. Arası	156.34	3	52.11	1.38	.25
		G. İçi	9357.16	247	37.88		
		Toplam	9513.50	250			
	Toplam	G. Arası	4588.26	3	1529.42	2.65	.06
		G. İçi	142842.66	247	578.31		
		Toplam	147430.92	250			

Babaların BAKÖ'den ve alt boyutlarından aldıkları puanların annelerin yaşına göre farklılaşıp farklılaşmadığına bakılırken ilgi ve yakınlık boyutu için Kruskal Wallis H; keyfi meşguliyet, temel bakım ve toplam puan için Tek Yönlü Varyans Analizi kullanılmıştır. Parametrik test kullanılan alt boyutlar için yapılan Levene testine göre keyfi meşguliyet alt boyutu için ($p=0.03$; $p<0.05$) varyansların homojen dağılmadığı ancak temel bakım ($p=0.81$) alt boyutu ve ölçeğin toplam puanı için ($p=0.070$) varyansların homojen olduğu belirlenmiştir ($p>0.05$). Tablo 19'da verilen Kruskal Wallis H testi sonucu ilgi ve yakınlık alt boyutunda, Tablo 20'de verilen Tek Yönlü Varyans Analizi sonucu ise keyfi meşguliyet, temel bakım alt boyutlarında ve toplamda babaların aldıkları puanların annenin yaşına göre manidar şekilde farklılaşmadığını göstermektedir.

ÖG Olan Çocuğun Annesinin Eğitim Durumuna Göre Anne Bekçiliği ve Baba Katılımı Farklılaşmakta mıdır?

ÖG olan çocuğun annesinin eğitim durumuna göre annelerin ABÖ-A'nın teşvik ve kontrol alt boyutlarından aldıkları puanların farklılaşıp farklılaşmadığına Tek Yönlü Varyans Analizi, engel boyutundan aldıkları puanların farklılaşıp farklılaşmadığına ise Kruskal Wallis H testi kullanılarak bakılmıştır. Analizlere başlamadan önce parametrik test kullanılan alt boyutlarda yapılan Levene testine göre teşvik boyutunda ($p=0.00$; $p<0.05$) varyansların homojen dağılmadığı belirlenirken, kontrol boyutunda varyansların homojen dağıldığı belirlenmiştir ($p=0.21$; $p>0.05$). Tablo 21 incelendiğinde ABÖ-A'nın engel boyutundan alınan puanların annelerin eğitim düzeylerine göre farklılaştığı görülmektedir. Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek üzere yapılan Mann Whitney U testinde bağımsız değişkene ait gruplar ikiye ayrılarak analiz edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre ilkökul mezunu anneler ile ortaokul mezunu annelerin engel alt boyut puanları arasında manidar bir farklılık olduğu görülmüştür. Farklılığının yönünü belirlemek üzere grupların puan ortalamaları incelendiğinde, ilkökul mezunu annelerin, ortaokul mezunu annelerden daha yüksek engel puanına sahip olduğu görülmüştür.

Tablo 21

ÖG Olan Çocuğun Annesinin Eğitim Durumuna Göre ABÖ-A'nın ve Kruskal Wallis H Testi Kullanılan Alt Boyutlarına İlişkin Sonuçlar

Alt Boyut	Eğitim Düzeyi	N	S.O	X ²	sd	p
ABÖ-A	İlkokul mezunu	64	146.46	9.64	3	.02
	Ortaokul mezunu	57	105.34			
	Lise mezunu	74	126.58			
	Üniversite mezunu	59	129.49			

Tablo 22'de verilen Tek Yönlü Varyans Analizi sonuçları annelerin eğitim düzeylerine göre ile kontrol edici davranışlarının manidar şekilde farklılaşmadığını ancak teşvik edici davranışlarının farklılaştığını göstermektedir. Buna ek olarak varyansların homojen olarak dağılmadığı teşvik alt boyutu için yapılan Welch testi sonucu da Tek Yönlü Varyans Analizi sonuçlarını destekler şekilde manidar bir farklılık olduğunu göstermektedir ($p=0.00$; $p<0.05$). Farklılığın yönünü belirlemek üzere yapılan Games-Howell testine göre farklılığın ilkökul mezunu anneler ile lise mezunu anneler ve ilkökul mezunu anneler ile üniversite mezunu anneler arasında olduğu belirlenmiştir. Farklılığın

yönünü belirlemek üzere ortalamalar arası farklar incelenmiş ve farklılık olduğu belirtilen gruplar için eğitim düzeyi yüksek olan annelerin teşvik alt boyutundan aldıkları puanların daha yüksek olduğu görülmüştür.

Tablo 22

ÖG Olan Çocuğun Annesinin Eğitim Durumuna Göre ABÖ-A ve BAKÖ'nün Tek Yönlü Varyans Analizi Kullanılan Alt Boyutlarına İlişkin Sonuçlar

	Alt Boyut	Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
ABÖ-A	Teşvik	G. Arası	1009.70	3	336.57		
		G. İçi	15937.43	250	63.75	5.28	.00
		Toplam	16947.13	253			
	Kontrol	G. Arası	196.23	3	65.41		
		G. İçi	10441.28	250	41.77	1.57	.198
		Toplam	10637.51	253			
	İlgi ve Yakınlık	G. Arası	345.69	3	115.23		
		G. İçi	16396.40	250	65.59	1.76	.16
		Toplam	16742.09	253			
BAKÖ	Keyfi Meşguliyet	G. Arası	3182.88	3	1060.96		
		G. İçi	45869.47	250	183.48	5.78	.00
		Toplam	49052.35	253			
	Temel Bakım	G. Arası	351.97	3	117.33		
		G. İçi	9444.92	250	37.79	3.11	.03
		Toplam	9796.89	253			
	Toplam	G. Arası	8137.34	3	2712.45		
		G. İçi	144527.60	250	578.11	4.69	.00
		Toplam	152664.94	253			

Babaların BAKÖ'nün alt boyutlarından ve toplamından aldıkları puanların annenin eğitim durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere Tek Yönlü Varyans Analizi kullanılmıştır. Levene testine göre ilgi ve yakınlık ($p=0.01$; $p<0.05$) ve varyansların homojen dağılmadığı ancak keyfi meşguliyet ($p=0.37$), temel bakım ($p=0.16$) ve toplam puan ($p=0.08$) için varyansların homojen dağıldığı görülmüştür ($p>0.05$). Tablo 22'de verilen Tek Yönlü Varyans Analizi sonuçları babaların BAKÖ'nün ilgi ve yakınlık alt boyutundan aldıkları puanların annenin eğitim düzeyine göre manidar şekilde farklılaşmadığını göstermektedir. İlgi ve yakınlık boyutunda varyanslar homojen dağılmadığı için yapılan Welch testi sonucu da Tek Yönlü Varyans Analizi testi sonuna benzer şekilde manidar bir farklılığı işaret etmediği görülmüştür ($p=.16$; $p>0.05$). Ancak Tablo 22 incelendiğinde keyfi meşguliyet, temel bakım alt boyutları puanlarının ve toplam puanın annelerin eğitim düzeyine göre anlamlı şekilde farklılaştığı görülmektedir.

Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek üzere yapılan Scheffe testine göre keyfi meşguliyet alt boyutu için farklılığın partneri ilkökul mezunu olan babalar ile partneri üniversite mezunu babalar ve partneri ortaokul mezunu olan babalar ile partneri üniversite mezunu olan babalar arasında olduğu belirlenmiştir. Keyfi meşguliyet alt boyutuna ilişkin grup ortalama puanlarına bakıldığında ise farklılığının yönünün partneri üniversite mezunu babaların lehine olduğu görülmüştür. Ölçeğin temel bakım alt boyutu ve toplam puanı için aynı post-hoc analiz tekrar edilmiş ve her iki alan için de farklılığın partneri ilkökul mezunu babalar ile partneri üniversite mezunu arasındaki babalar arasında olduğu belirlenmiştir. Grupların temel bakım ve toplam puanlarının ortalamaları karşılaştırıldığında, partneri üniversite mezunu olan babaların, partneri ilkökul mezunu babalara göre daha yüksek puanlar aldıkları belirlenmiştir.

ÖG Olan Çocuğun Babasının Yaşına Göre Anne Bekçiliği ve Baba Katılımı Farklılaşmakta mıdır?

ÖG olan çocuğun annesinin ABÖ-A'nın alt boyutlarından aldıkları puanların *babanın yaşına* göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere teşvik ve engel alt boyutları için Kruskal Wallis H, kontrol alt boyutu için ise Tek Yönlü Varyans Analizi testi yapılmıştır. Tablo 23'te verile Kruskal Wallis H testi sonucu babanın yaşına göre annenin teşvik ve engel alt boyutundan aldığı puanların manidar şekilde farklılaşmadığını göstermektedir.

Tablo 23

ÖG Olan Çocuğun Babasının Yaşına Göre ABÖ-A ve BAKÖ'nün Kruskal Wallis H Testi Kullanılan Alt Boyutlarına İlişkin Sonuçlar

	Alt Boyut	Yaş Grubu	N	S.O	X ²	sd	p
ABÖ-A	Teşvik	29 yaş ve altı	22	101.45	3.04	3	.39
		30-34 yaş	69	127.56			
		35-29 yaş	87	123.69			
		40 yaş ve üzeri	71	131.42			
	Engel	29 yaş ve altı	22	155.57	6.26	3	.10
		30-34 yaş	69	114.63			
		35-29 yaş	87	129.80			
		40 yaş ve üzeri	71	119.72			
BAKÖ	İlgi ve Yakınlık	29 yaş ve altı	22	106.45	2.32	3	.51
		30-34 yaş	69	120.71			
		35-29 yaş	87	129.25			
		40 yaş ve üzeri	71	129.71			

Kontrol alt boyutu için yürütülen Levene varyansların homojenliği testine göre, bu alt boyutta varyansların homojen dağılmadığı belirlenmiştir ($p=0.00$; $p<.005$). Tablo 24 incelendiğinde kontrol alt boyutunda da annenin kontrol edici davranışlarının babanın yaşına göre farklılaşmadığı görülmektedir. Kontrol alt boyutunda varyansların homojen dağılmaması gerekçesiyle yapılan Welch testi sonucunun Tek Yönlü Varyans Analizi testinden farklı olarak manidar bir farklılığa işaret ettiği görülmüştür ($p=0.01$; $p<0.05$). Manidar farklılığın bağımsız değişkene ait hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek üzere yapılan Games-Howell testinin sonucunda, 29 yaş ve altında olan babalar ile 40 yaş ve üzerinde olan babaların partnerlerinin kontrol alt boyutu puanlarındaki farklılıktan kaynaklandığı belirlenmiştir. Farklılığın yönünü belirlemek üzere belirtilen iki gruptaki babaların partnerlerinin kontrol puanlarının ortalamaları arasındaki fark incelendiğinde, 29 yaş ve altındaki babaların partnerlerinin 40 yaş ve üzerindeki babaların partnerlerine göre daha düşük kontrol puanına sahip oldukları görülmüştür.

Tablo 24

ÖG Olan Çocuğun Babasının Yaşına Göre ABÖ-A ve BAKÖ'nün Tek Yönlü Varyans Analizi Kullanılan Alt Boyutlarına İlişkin Sonuçlar

	Alt Boyut	Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
ABÖ-A	Kontrol	G. Arası	274.65	3	91.55	2.25	.08
		G. İçi	9980.91	245	40.74		
		Toplam	10255.56	248			
	Keyfi Meşguliyet	G. Arası	272.47	3	90.82	.47	.71
		G. İçi	47539.40	245	194.04		
		Toplam	47811.87	248			
BAKÖ	Temel Bakım	G. Arası	37.68	3	12.56	.33	.81
		G. İçi	9439.85	245	38.53		
		Toplam	9477.52	248			
	Toplam	G. Arası	1015.48	3	338.49	.57	.64
		G. İçi	147060.26	245	600.25		
		Toplam	148075.74	248			

ÖG olan çocuğun babasının BAKÖ'nün ilgi ve yakınlık alt boyutundan aldığı puanların babanın yaşına göre farklılaşıp farklılaşmadığına bakmak için Kruskal Wallis H testi, keyfi meşguliyet, temel bakım alt boyutları ve toplam puanına göre farklılaşıp farklılaşmadığına bakmak için ise Tek Yönlü Varyans Analizi kullanılmıştır. Tablo 23'te görüldüğü üzere, babaların ölçeğin ilgi ve yakınlık alt boyutundan aldıkları puanlar ÖG

olan çocuğun babasının yaşına göre manidar şekilde farklılaşmamaktadır. Parametrik test kullanılan alt boyutlar için yapılan Levene testinin sonucuna göre ölçeğin keyfi meşguliyet boyutu ($p=0.03$; $p<0.05$) için varyansların homojen dağılmadığı ancak temel bakım ($p=0.97$) ve toplam puanı ($p=0.07$) için varyansların homojen dağıldığı belirlenmiştir ($p>0.05$). Tablo 24’te verilen Tek Yönlü Varyans Analizi sonucu, babaların ölçeğin ilgi ve yakınlık, keyfi meşguliyet, temel bakım alt boyutlarından ve toplamından aldıkları puanların ÖG olan çocuğun babasının yaşına göre manidar şekilde farklılaşmadığını göstermektedir. Buna ek olarak varyansların homojen dağılmadığı keyfi meşguliyet boyutu için yürütülen Welch testinde de Tek Yönlü Varyans Analizi testinin sonuçlarını destekler şekilde manidar bir farklılık bulunmadığı görülmüştür ($p=0,64$; $p>0.05$).

ÖG Olan Çocuğun Babasının Eğitim Durumuna Göre Anne Bekçiliği ve Baba Katılımı Farklılaşmakta mıdır?

ÖG olan çocuğun annesinin ABÖ-A’nın alt boyutlarından aldıkları puanların *babanın eğitim durumuna* göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere teşvik ve engel alt boyutları için Kruskal Wallis H, kontrol alt boyutu için ise Tek Yönlü Varyans Analizi kullanılmıştır. Tablo 25 incelendiğinde annelerin teşvik ve engel alt boyutlarından aldıkları puanların babaların eğitim durumuna göre manidar şekilde farklılaştığı görülmektedir. Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek üzere her iki alt boyut için de Mann Whitney U testi yapılarak, bağımsız değişkene ait alt gruplar ikili olarak analiz edilmiştir. Yapılan analizler sonucunda teşvik alt boyutundaki farklılığın ilkökul mezunu babaların partnerleri ile lise ve üniversite mezunu babaların partnerleri; ortaokul mezunu babaların partnerleri ile lise ve üniversite mezunu babaların partnerleri; lise mezunu babaların partnerleri ile üniversite mezunu babaların partnerleri arasındaki puan farkından kaynaklandığı belirlenmiştir. Farklılığın yönü incelendiğinde ise yukarıda karşılaştırıldığı ve farklılığa neden olduğu belirtilen her bir ikili grup için, istisna olmaksızın, eğitim düzeyi yüksek olan babaların partnerlerinin, düşük olan babaların partnerlerinden daha yüksek teşvik puanları olduğu belirlenmiştir. Diğer bir deyişle ÖG olan çocuğun babasının eğitim düzeyi yükseldikçe annesinin teşvik edici davranışları artmaktadır. Teşvik alt boyutuna benzer şekilde engel alt boyutundaki farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek üzere Mann Whitney U testi yapılmıştır. Yapılan analizler neticesinde farklılığın ortaokul mezunu babaların partnerleri ile ilkökul, lise ve

üniversite mezunu babaların partnerleri arasındaki puan farkından kaynaklandığı belirlenmiştir. Farklılığın yönünü belirlemek üzere grupların engel puanı ortalamaları karşılaştırıldığında ortaokul mezunu babaların partnerlerinin engel puanlarının, ilkokul, lise ve üniversite mezunu babaların partnerlerinin puanlarından daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Tablo 25

ÖG Olan Çocuğun Babasının Eğitim Durumuna Göre ABÖ-A ve BAKÖ'nün Kruskal Wallis H Testi Kullanılan Alt Boyutlarına İlişkin Sonuçlar

Alt Boyut	Eğitim Düzeyi	N	S.O.	X ²	sd	p	
ABÖ-A	Teşvik	İlkokul mezunu	49	104.96	21.43	3	.00
		Ortaokul mezunu	35	94.53			
		Lise mezunu	99	128.87			
		Üniversite mezunu	69	154.62			
	Engel	İlkokul mezunu	49	126.50	10.08	3	.02
		Ortaokul mezunu	35	161.29			
		Lise mezunu	99	121.84			
		Üniversite mezunu	69	115.54			
BAKÖ	İlgi ve Yakınlık	İlkokul mezunu	49	130.18	10.66	3	.01
		Ortaokul mezunu	35	93.84			
		Lise mezunu	99	124.92			
		Üniversite mezunu	69	142.72			

ABÖ-A'nın kontrol alt boyutu için yapılan Levene testi sonucuna göre kontrol alt boyutu için varyansların homojen dağılım sağladığı belirlenmiştir ($p=0.60$; $p>0.05$). Tablo 26'da verilen Tek Yönlü Varyans Analizi sonucu incelendiğinde annelerin kontrol alt boyutundan aldığı puanların babaların eğitim durumuna göre farklılaştığı görülmektedir. Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu ve yönünü belirlemek üzere post-hoc test olarak yapılan Scheffe testine göre manidar farklılığın ortaokul mezunu ve üniversite mezunu babaların partnerleri arasındaki puan farkından kaynaklandığı ve üniversite mezunu babaların partnerlerinin, ortaokul mezunu babaların partnerlerine göre kontrol puanlarının daha düşük olduğu belirlenmiştir.

Tablo 26

ÖG Olan Çocuğun Babasının Eğitim Durumuna Göre ABÖ-A ve BAKÖ'nün Tek Yönlü Varyans Analizi Kullanılan Alt Boyutlarına İlişkin Sonuçlar

	Alt Boyut	Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
ABÖ-A	Kontrol	G. Arası	427.43	3	142.48		
		G. İçi	10077.19	248	40.63	3.51	.02
		Toplam	10504.62	251			
	Keyfi Meşguliyet	G. Arası	3500.04	3	1166.68		
		G. İçi	45010.69	248	181.50	6.43	.00
		Toplam	48510.73	251			
BAKÖ	Temel Bakım	G. Arası	271.89	3	90.63		
		G. İçi	9417.66	248	37.97	2.39	.07
		Toplam	9689.55	251	90.63		
	Toplam	G. Arası	9834.38	3	3278.13		
		G. İçi	141896.73	248	572.16	5.73	.00
		Toplam	151731.11	251			

Babaların BAKÖ'nün ilgi ve yakınlık alt boyutundan aldığı puanların babaların eğitim durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığı Kruskal Wallis H testi kullanılarak, keyfi meşguliyet, temel bakım alt boyutları ve toplam puanın farklılaşıp farklılaşmadığı ise Tek Yönlü Varyans Analizi kullanılarak analiz edilmiştir. Tablo 25 incelendiğinde babaların ilgi ve yakınlık alt boyutundan aldığı puanların babaların eğitim düzeyine göre manidar şekilde farklılaştığı görülmektedir. Farklılığın hangi gruplar arasındaki farktan kaynaklandığını belirlemek üzere bağımsız değişkene ait gruplar Mann Whitney U testi kullanılarak ikişerli olarak analiz edilmiş ve yapılan analizler sonucunda farklılığın ilkökul mezunu ile ortaokul mezunu babalar, ortaokul ile lise ve üniversite mezunu babalar arasındaki farktan kaynaklandığı belirlenmiştir. Farklılıklarının yönü incelendiğinde ise belirtilen grupların tamamında ortaokul mezunu babaların diğer eğitim düzeyindeki babalardan daha düşük ilgi ve yakınlık puanına sahip olduğu belirlenmiştir. Keyfi meşguliyet, temel bakım alt boyutları ve toplam puan için analizlere başlamadan önce Levene varyansların homojenliği testi yapılmıştır. Test sonucunda keyfi meşguliyet ($p=0.95$), temel bakım ($p=0.37$) ve toplam puan için ($p=0.53$) varyansların homojen dağıldığı belirlenmiştir ($p>0.05$). Tablo 26'da verilen Tek Yönlü Varyans Analizi sonucuna göre babaların temel bakım alt boyutundan aldıkları puanlar babaların eğitim düzeyine göre farklılaşmazken; keyfi meşguliyet alt boyutundan ve ölçeğin toplamından aldıkları puanlar manidar şekilde farklılaşmaktadır. Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu ve yönünü belirlemek üzere yapılan Scheffe testine göre keyfi meşguliyet alt

boyutunda ve ölçeğin toplam puanında farklılığa neden olan gruplar ilkököl ve ortaokul mezunu babalar ile üniversite mezunu babalar olarak belirlenmiştir. Farklılığın yönünü belirlemek üzere belirtilen gruplardaki keyfî meşguliyet alt boyutu ve toplam puan ortalamalarının farkları incelendiğinde her iki alt boyut için de üniversite mezunu babaların ilkököl ve ortaokul mezunu babalardan daha yüksek puanlar aldığı görülmüştür.

ÖG Olan Çocuğun Ailesinin Toplam Gelirine Göre Anne Bekçiliği ve Baba Katılımı Farklılaşmakta mıdır?

Annelerin ABÖ-A'nın teşvik ve engel alt boyutundan aldığı puanların *ailenin toplam gelirine* göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere Mann Whitney U testi kullanılırken, kontrol boyutundan aldığı puanların farklılaşıp farklılaşmadığına t-testi kullanılarak bakılmıştır. Tablo 27'de verilen Mann Whitney U testi sonucu, annelerin engel alt boyutundan aldıkları puanların ailenin toplam gelirine manidar şekilde farklılaşmadığını ancak teşvik alt boyutundan aldıkları puanların manidar şekilde farklılaştığını göstermektedir. Ortalamalar arası farklılık incelendiğinde toplam geliri 3000 TL'nin üzerinde olan ailelerdeki annelerin, 2999 TL ve altında geliri sahip ailelerdeki annelere göre daha fazla teşvik edici davranışlar sergilediği belirlenmiştir.

Tablo 27

ÖG Olan Çocuğun Ailesinin Toplam Gelirine Göre ABÖ-A ve BAKÖ'nün Mann Whitney U Testi Kullanılan Alt Boyutlarına İlişkin Sonuçlar

	Alt Boyut	Toplam Gelir	N	S.T.	S.O.	z	p
ABÖ-A	Teşvik	2999 TL ve altı	105	9864.00	93.94	-3.95	.00
		3000 TL ve üzeri	118	15112.00	128.07		
	Engel	2999 TL ve altı	105	10968.00	104.46	-1.66	.10
		3000 TL ve üzeri	118	14008.00	118.71		
BAKÖ	İlgi ve Yakınlık	2999 TL ve altı	105	11319.00	107.80	-.92	.36
		3000 TL ve üzeri	118	13657.00	115.74		

Parametrik test kullanılan kontrol alt boyutu için Levene varyansların homojenliği testi yapılmış ve varyansların homojen dağıldığı belirlenmiştir ($p=0.70$; $p>0.05$). Tablo 28'de verilen t-testi sonucuna göre annelerin ABÖ-A'nın kontrol alt boyutundan aldığı puanların ailenin toplam gelirine göre manidar şekilde farklılaşmadığı görülmektedir.

Tablo 28

ÖG Olan Çocuğun Ailesinin Toplam Gelirine Göre ABÖ-A ve BAKÖ'nün t-Testi Kullanılan Alt Boyutlarına İlişkin Sonuçlar

	Alt boyut	Toplam Gelir	N	$\bar{X}$	ss	Sd	t	p
ABÖ-A	Kontrol	2999 TL ve altı	105	15,18	6,52	221	,68	,50
		3000 TL ve üzeri	118	14,60	6,14			
BAKÖ	Keyfi Meşguliyet	2999 TL ve altı	105	49,98	13,86	221	-4,00	,00
		3000 TL ve üzeri	118	57,32	13,52			
	Temel Bakım	2999 TL ve altı	105	16,51	6,72	221	-1,80	,07
		3000 TL ve üzeri	118	18,04	5,95			
	Toplam	2999 TL ve altı	105	116,90	6,70	221	-3,11	,00
		3000 TL ve üzeri	118	127,14	5,81			

Babaların BAKÖ'nün toplamından, keyfi meşguliyet ve temel bakım alt boyutlarından aldığı puanların ailenin toplam gelirine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere t-testi kullanılırken ilgi ve yakınlık alt boyutu için Mann Whitney U testi kullanılmıştır. Mann Whitney U testine göre, Tablo 27'de belirtildiği üzere, babaların ilgi ve yakınlık alt boyutundan aldıkları puanların ailenin toplam gelirine göre manidar şekilde farklılaşmamaktadır. Parametrik test kullanılan alt boyutlar ve ölçeğin toplam puanı için bulgular paylaşılmadan önce Levene test sonuçları incelenmiş; keyfi meşguliyet ($p=0.86$), temel bakım ($p=0.07$) alt boyutları ve toplam puanı için ($p=0,27$) varyansların homojen dağıldığı belirlenmiştir ($p>0.05$). Tablo 28'de verilen t-testi sonucuna göre babaların temel bakım boyutundan aldıkları puanların ailenin toplam gelirine göre manidar şekilde farklılaşmadığı ancak keyfi meşguliyet boyutunda ve toplam puanların manidar şekilde farklılaştığı görülmüştür. Tablo 28 incelendiğinde babaların BAKÖ'nün keyfi meşguliyet alt boyutundan ve ölçeğin tamamından aldığı puanların ortalamaları gruplara göre karşılaştırıldığında, toplam geliri 3000 TL ve üzeri olan ailelerdeki babaların, toplam geliri 2999 TL ve altı olan ailelerdeki babalara göre keyfi meşguliyet alt boyutundan daha yüksek puan aldıkları belirlenmiştir. Yani daha yüksek gelirli ailelerdeki babaların ÖG olan çocuklarıyla daha fazla keyfi meşguliyet olarak tanımlanan etkinliklerde bulundukları ve genel anlamda daha yüksek düzeyde baba katılımı sağladıklarını söylemek mümkündür.

ÖG olan çocuğun anne ve babalarının yaşı, eğitim düzeyi ve ailenin aylık geliri durumuna göre annelerin teşvik edici engelleyici ve kontrol edici davranışlarının farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin bulgular ile babaların katılım durumlarına ilişkin

sonuçlar yukarıda paylaşılmıştır. Önceki araştırma sorusuna ilişkin yorum kısmında da belirtildiği üzere alanyazında ÖG olan çocukların annelerinde bekçilik davranışlarını inceleyen çalışma olmaması sebebiyle mevcut araştırmanın bulguları tipik gelişen çocukların annelerine ait bulgularla tartışılarak yorumlanmıştır. Baba katılımının bulguları ise öncelikle ÖG olan çocukların babaların katılım durumunu araştıran çalışmaların bulguları ile tartışılmıştır. Buna ek olarak tipik gelişen çocukların babalarına ait bulgular, baba katılımının yordayıcısı olan değişkenler göz önünde bulundurularak mevcut çalışmaya ait bulgular tartışılarak yorumlanmıştır.

Araştırma sorusunun ilk bağımsız değişkeni annenin yaşıdır. ÖG olan çocuğun *annesinin yaşına* göre annelerin teşvik edici ve engelleyici davranışlarının farklılaşmadığı belirlenirken, kontrol edici davranışlarının farklılaştığı görülmüştür. Farklılığın 29 yaş ve altı ve 40 yaş üzeri anneler arasında olduğu, yaşça daha küçük annelerin daha fazla kontrol edici davranışlar sergilediği belirlenmiştir. Tipik gelişen çocukların ebeveynleri ile yapılan çalışmalarda Karabulut ve Şendil (2017) ile Çoban (2017) annenin yaşı arttıkça sergiledikleri bekçilik davranışlarında azalma olduğu belirtmiştir, ancak her iki çalışmada da ölçek babalar tarafından doldurulmuş, yani algılanan anne bekçiliği raporlanmıştır. Bulgular arasındaki farklılığın bu sebepten kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Akgöz Aktaş ve Aydın (2020) mevcut araştırma bulgularını destekler şekilde annelerin teşvik edici, engelleyici ve kontrol edici davranışları arasında bir ilişki bulunmadığını belirtmiştir. Dolaylı bir bakış açısıyla incelendiğinde; Ömeroğlu (2019) anne bekçiliği davranışları ile ilişkili olduğu belirlenen depresyon ve evlilik uyumunun ÖG olan çocuğa sahip annelerin yaşına göre farklılaşmadığını belirtmiştir, dolayısıyla mevcut çalışmadaki annelerin bekçilik davranışlarının da yaşlarına göre farklılaşmamasının anlaşılabilir olduğu düşünülmektedir. Buna ek olarak Puhlman (2013) oluşturduğu anne bekçiliği modelinde kontrol alt boyutunun iyi ya da kötü olmadığını, teşvik veya engel alt boyutu ile birlikte olduğunda bir anlam ifade ettiğini belirtmiştir. Kulik ve Tsoref (2010) ise annelerin kontrol etme isteği ile anne bekçiliği arasında bir ilişki olmadığını raporlamıştır. Dolayısıyla mevcut araştırmada annelerin yaşları arttıkça kontrol edici davranışlarının azalması durumunu olumlu ya da olumsuz olarak yorumlamak mümkün değildir. Ancak yaşla birlikte kontrol edici davranışların azalmasının, annelerin süreç içerisinde yorgunluk ve tükenmişliklerinin artması ya da zamanla babalara güvenebileceklerini fark etmeleri gibi sebeplerden kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

ÖG olan çocuğun annesinin yaşına göre baba katılımı incelendiğinde babaların ilgi ve yakınlık, keyfi meşguliyet, temel bakım ve toplam katılım açısından gruplar arasında farklılık göstermediği belirlenmiştir. Bulgu aile sistemi kuramı çerçevesinde incelendiğinde, annelerin yaşına göre teşvik edici ya da engelleyici davranışlar sergilemesi durumunun farklılaşmamasının bir sonucu olarak yorumlanabilir. Yapılan alanyazın taramasında *ÖG olan çocukların babalarının katılım durumlarının annenin yaşına göre incelendiği* spesifik bir çalışma bulunamamıştır. Mevcut araştırma bulgusuna benzer şekilde Hoffman ve Moon (1999) tipik gelişen çocukların anneleri ile yürüttükleri çalışmada annelerin yaşıyla baba katılımı arasında bir ilişki olmadığını raporlamıştır. Bu durumun annelerin yaşından bağımsız olarak, *ÖG olan çocuğun bakımı için sürekli olarak desteğe ihtiyaç duymasının* bir sonucu olabileceği düşünülmektedir. Genel anlamda düşünüldüğünde annenin yaşının doğrudan baba katılımını etkileyen bir değişken olarak ele alınmasına ek olarak; baba katılımını yordadığı belirtilen diğer değişkenlerle (evlilik doyumu, çiftler arası çatışma vb.) ilişkisinin incelenerek aracılık etkisinin olup olmadığının araştırılmasının alanyazına katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

Araştırma sorusuna ait ikinci değişken olan *ÖG olan çocuğun annelerinin eğitim düzeyine* göre, annelerin kontrol edici davranışlarının farklılaşmadığı ancak teşvik edici ve engelleyici davranışlarının anlamlı şekilde farklılaştığı belirlenmiştir. İlkokul mezunu annelerin ortaokul mezunu annelerden daha fazla engelleyici davranışlar sergilediği ve annelerin eğitim düzeyi arttıkça babaları teşvik edici davranışlarının arttığı belirlenmiştir. Tipik gelişen çocukların ebeveynleri ile yapılan çalışmalarda da mevcut araştırma bulgularına benzer şekilde Kulik ve Tsoref (2010) araştırmalarında annelerin eğitim düzeyi yükseldikçe kısıtlayıcı bekçilik davranışının azaldığını, Gaunt (2008) eğitim düzeyi düştükçe kısıtlayıcı bekçilik davranışlarının arttığını raporlamıştır. Ayrıca Dönmez (2019) eğitim düzeyi düşük olan annelerin, babasavar annelik davranışları sergileyen anneler olduğunu, Aytaç (2018) annelerin eğitim düzeyi yükseldikçe anne bekçiliği ile arasında pozitif ilişki olan geleneksel annelik davranışlarının azaldığını ve Wang ve diğerleri (2019) annelerin eğitim düzeyi yükseldikçe teşvik edici davranışlarının arttığını belirtmişlerdir. Her ne kadar yapılan araştırmalar tipik gelişen çocukların annelerine dair bulgular sunmuş olsa da mevcut araştırmada için de bu durumun geçerli olduğu görülmektedir. Buna ek olarak Ömeroğlu (2019) *ÖG olan çocukların anneleri ile yaptıkları çalışmalarında annelerin kısıtlayıcı davranışları ile ilişkili olduğu belirtilen depresyon ve anksiyete düzeylerinin eğitim düzeyi daha düşük olan annelerde daha yüksek olduğunu* belirtmişlerdir. Bu bulgu mevcut çalışma kapsamında ilkokul mezunu

annelerin ortaokul mezunu annelere göre daha fazla engelleyici davranışlar sergilemesinin ve eğitim düzeyi yükseldikçe annelerin teşvik edici davranışlarının artmasının gerekçesi olarak yorumlanmıştır.

ÖG olan çocuğun annesinin eğitim düzeyine göre babaların katılım durumlarında ise ilgi ve yakınlık boyutunda farklılık olmadığı ancak keyfi meşguliyet, temel bakım ve toplam katılım için manidar farklılık olduğu belirlenmiştir. Keyfi meşguliyet alanında partneri üniversite mezunu babaların, partneri ilkokul ve ortaokul mezunu babalardan daha fazla katılım sağladığı, temel bakım alanı ve toplam katılım durumu için ise partneri üniversite mezunu babaların, partneri ilkokul mezunu babalardan daha yüksek katılım sağladıkları belirlenmiştir. Bir başka deyişle annenin eğitim düzeyi yükseldikçe babanın ÖG olan çocuğun bakımı ile ilgili işlere daha fazla katılım gösterdiği ve çocukla daha fazla serbest zaman etkinliği yaparak oyunlar oynadığı söylenebilir. Değişkene ilişkin bulgu aile sistemi kuramına göre incelendiğinde annelerin eğitim düzeyi yükseldikçe teşvik edici davranışlarının yükselmesinin sonucu olarak babaların da katılım düzeylerinin yükseldiği çıkarımı yapılmıştır. Kulik ve Sadeh (2015) tipik gelişen çocukların ebeveynleri ile yaptığı çalışmasında annenin eğitim düzeyi yükseldikçe babaların fiziksel bakıma katılımının arttığını belirtmiştir. Bulgunun tipik gelişen ve ÖG olan çocukların ebeveynlerinde aynı olmasının, annenin eğitim düzeyi yükseldikçe geleneksel cinsiyet rollerinden uzaklaşması ve babaya katılım için daha fazla alan açmasının bir sonucu olabileceği düşünülmektedir.

Araştırma sorusunda ait üçüncü değişken olan *ÖG olan çocuğun babasının yaşına* göre annelerin teşvik edici ve engelleyici davranışlarının farklılaşmadığı ancak kontrol edici davranışlarının farklılaştığı belirlenmiştir. 29 yaş ve altındaki babaların partnerlerinin 40 yaş ve üzerindeki babaların partnerlerine göre daha az kontrol edici davranışlar sergiledikleri yani; babanın yaşı arttıkça annelerin daha fazla kontrol edici davranışlar sergiledikleri görülmüştür. Dönmez (2019) tipik gelişen çocukların ebeveynleri ile yapılan çalışmalarda babanın yaşının annenin kısıtlayıcı bekçilik davranışları üzerinde etkili olmadığını belirtirken, Akgöz Aktaş ve Aydın (2020) çocuğun babasının yaşıyla annelerin engelleyici, teşvik edici ve kontrol edici davranışları arasında bir ilişki olmadığını belirtmişlerdir. Bu bulgular mevcut çalışmadaki teşvik ve engel alt boyutlarına ilişkin bulgularla örtüşmektedir. Buna ek olarak farklılığın belirlendiği kontrol edici davranışlarla ilgili “bekçilik” arasında bir ilişki olmadığına dair çalışmalar mevcuttur (Kulik ve Tsoref, 2010; Puhlman, 2013).

Babaların yaşına göre baba katılımının ilgi ve yakınlık, keyfi meşguliyet, temel bakım alanlarında ve toplamda manidar bir farklılık olmadığı görülmüştür. Yani ÖG olan çocuğun babasının yaşı, babanın çocukla ilgili durumlara katılımını etkilememektedir. Kuramsal çerçeve açısından incelendiğinde annelerin teşvik edici ve engelleyici davranışlarının babanın yaşına göre farklılaşmamasının bir sonucu olarak baba katılımının da babanın yaşı değişkenine göre farklılaşmadığı düşünülmektedir. Tipik gelişen çocukların babaları ile yapılan çalışmalarda babanın yaşı ile ilgili çelişkili sonuçlar bulunmaktadır. Alanyazında baba katılımının babanın yaşı arttıkça arttığına (Kulik ve Sadeh, 2015), babanın yaşı arttıkça azaldığına (Çoban, 2017) ya da babanın yaşı ile katılım durumu arasında bir ilişki olmadığına (Izci ve Jones, 2018) dair bulgular raporlayan çalışmalar mevcuttur. ÖG olan çocuğun babalarının yaşı ile katılım durumu arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışmaya ise rastlanmamıştır. Bu durumun, ÖG olan çocuğun desteğe duyduğu ihtiyacın babanın yaşından daha önemli bir değişken olmasından kaynaklanabileceği, yani babanın yaşı ne olursa olsun, çocuğun ihtiyaçlarının daha ön planda olmasının bir sonucu olabileceği düşünülmektedir.

Araştırma sorusuna ilişkin dördüncü değişken ise babaların eğitim durumudur. *ÖG olan çocuğun babasının eğitim durumuna* göre annelerin teşvik edici, engelleyici ve kontrol edici davranışlarının manidar şekilde farklılaştığı belirlenmiştir. Babaların eğitim düzeyi yükseldikçe annelerin teşvik edici davranışlarının arttığı, ortaokul mezunu babaların partnerlerinin ilköğretim ve üniversite mezunu babaların partnerlerine göre daha fazla engelleyici davranışlar sergilediği, son olarak üniversite mezunu babaların partnerlerinin ortaokul mezunu babaların partnerlerine göre daha az kontrol edici davranışlar sergilediği görülmüştür. Karabulut ve Şendil (2017) babaların bakış açılarından annelerin bekçilik davranışlarının değerlendirdiği çalışmada babanın eğitim düzeyi arttıkça annelerin engelleyici davranışlarının azaldığını raporlamıştır. Buna ek olarak Dönmez (2019) partnerlerinin eğitim düzeyi düşük olan annelerin eşlerine karşı babasavar davranışlar sergilediğini belirtmiştir. Mevcut bulgunun hem tipik gelişen hem de ÖG olan çocukların anneleri için geçerli olması, ilgili değişkenin çocuğun durumundan bağımsız olarak değerlendirmesini mümkün kılmaktadır. Babaların eğitim düzeyi yükseldikçe annelerin teşvik edici davranışlarının artması ve engelleyici davranışlarının azalması, babaların eğitim düzeyi yükseldikçe, annelerin çocuk ile ilgili babaya güvenme düzeylerini arttırdığı, dolayısıyla babaları daha çok teşvik edip daha az engelledikleri şeklinde yorumlanabilir. Buna ek olarak, eğitim düzeyi yüksek olan babaların çocukları ile ilgili durumlara daha çok katılım sağladıkları düşünüldüğünde, annelerin teşvik edici

davranışlarının babaların artan katılımının bir sonucu olabileceğinin; yani aile sistemi kuramı mantığı çerçevesinde bu durumun döngüsel olabileceğinin göz ardı edilmemesi gerekmektedir.

Babaların eğitim durumuna göre baba katılımı incelendiğinde ise katılımın temel bakım alanında farklılaşmadığı ancak ilgi ve yakınlık, keyfi meşguliyet alanlarında ve toplam katılımın manidar şekilde farklılaştığı görülmüştür. İlgi ve yakınlık alanı için ortaokul mezunu babaların diğer bütün gruplardan daha az katılım sağladığı, keyfi meşguliyet alanı ve toplam katılım durumu için üniversite mezunu babaların ilköğretim ve ortaokul mezunu babalardan daha yüksek katılım sağladığı belirlenmiştir. Başka bir ifadeyle babanın eğitim düzeyi yükseldikçe ÖG olan çocuğuyla oyun oynama ve serbest zaman geçirme etkinlikleri ile genel anlamda katılımı artmaktadır. Babaların eğitim düzeyi düştükçe annelerin engelleyici davranışlarının artması ve eğitim düzeyi yükseldikçe teşvik edici davranışlarının artıyor olması aile sistemi kuramı çerçevesinde düşünüldüğünde kuramsal çerçeve ile uyumlu bir sonuçtur. Mevcut çalışmadaki bulguya benzer olarak literatürde tipik gelişen çocukların babalarında da eğitim düzeyi yükseldikçe katılımın arttığını raporlayan çalışmalar mevcuttur (Coley ve Hernandez, 2006; Norman ve Elliot, 2015; Sımsıkı ve Şendil, 2014). Alanyazında tipik gelişen ve işitme yetersizliği olan çocukların babaları ile yapılan çalışmalarda babaların öz-yeterlilik algılarının katılım durumları ile pozitif yönde anlamlı ilişkili olduğu (Hintermair ve Sarimski, 2019; Pekel-Uludağlı, 2019) ve eğitim düzeyi yükseldikçe babaların öz-yeterlilik algılarının da arttığı belirtilmektedir (McBride, 1989). Araştırma sonuçları bu bulgular ışığında değerlendirildiğinde; ÖG olan çocuğun babasının eğitim düzeyi yükseldikçe ebeveyn öz-yeterliliğine ilişkin algısının da yükseldiği ve bu durumun dolaylı olarak baba katılımının artmasına neden olduğu çıkarımı yapılabilir. Ayrıca Ricci ve Hodapp (2003) ÖG olan çocukların babaların eğitim düzeyi düştükçe yeterliliklerine ilişkin stres düzeylerinde artış olduğunu belirtmiştir. Babaların stres düzeyinin yüksek olmasının katılımını olumsuz yönde etkilediği yönünde araştırmalar bulunmaktadır (Rienks vd., 2011).

Araştırma sorusuna ilişkin son değişken olan *ÖG olan çocuğun ailesinin toplam gelirine* göre annelerin engelleyici ve kontrol edici davranışlarının farklılaşmadığı ancak teşvik edici davranışlarının manidar şekilde farklılaştığı belirlenmiştir. Ailenin aylık geliri arttıkça, annelerin babayı ÖG olan çocukla ilgili durumlarda teşvik edici davranışları artmaktadır. Kulik ve Tsoref (2010) anne bekçiliğini yalnızca “kısıtlayıcı” boyutuyla ele alan bir araç kullanmalarına karşın mevcut ailenin gelir düzeyi arttıkça

annelerin kısıtlayıcı davranışlarının azaldığını belirtmiştir. Mevcut araştırma bulgularında ve diğer araştırmalarda da rapor edildiği üzere (Aydın ve Aktaş Akgöz, 2020; Puhlman, 2013) annelerin engelleyici davranışları ile teşvik edici davranışları arasında negatif yönde ilişki bulunmaktadır ve bahsi geçen çalışmada yalnızca annelerin kısıtlayıcı davranışları üzerinde durulmuştur. Buna ek olarak Karabulut ve Şendil (2017) babalara göre annelerin kısıtlayıcı bekçilik davranışlarının ekonomik durum açısından farklılaşmadığını raporlamıştır. Belirtilen çalışma ile mevcut çalışma arasındaki farklılığın ölçeği dolduran ebeveynlerin farklı olmasından kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Ömeroğlu (2019) ise ÖG olan çocuklarda annenin kısıtlayıcı davranışı ile ilişkili olduğu belirtilen kaygı ve depresyon düzeyinin ailenin gelir durumuna göre farklılaştığını ve ailenin gelir düzeyi düştükçe annelerin kaygı ve depresyon düzeylerinin arttığını belirtmiştir. Bu bulgu çerçevesinde düşünüldüğünde ailenin gelir düzeyi arttıkça annelerin psikolojik işlevlerinde meydana gelen olumlu değişimin teşvik edici davranışlarını arttırdığı düşünülebilir.

Aynı değişkene göre babaların katılım durumu incelendiğinde ise ilgi ve yakınlık ve temel bakım alanları için baba katılımının farklılaşmadığı ancak keyfi meşguliyet alanı ve toplam katılım durumu için manidar bir farklılık olduğu görülmüştür. Her iki durum içinde aile gelirinin daha yüksek olduğu grupta babaların katılımının da daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Aile sistemi kuramı çerçevesinde ele alındığında; bu durum ailenin toplam geliri arttıkça babaların keyfi meşguliyet ve toplam katılım alanlarında daha aktif olmaları, annelerin teşvik edici davranışlarının da toplam gelir yükseldikçe artmasının bir sonucu olarak yorumlanmıştır. Alt boyutlar bazında düşünüldüğünde katılımın arttığı belirlenen keyfi meşguliyet alt boyutu babanın çocukla serbest zamanlarda oyun oynadığı ve birlikte etkinlikler yaptığı alandır. Bu alandaki ve toplamdaki katılımın artışı babaların aylık gelir arttıkça geçinme ile ilgili kaygı düzeylerinin azalmasının bir sonucu olarak yorumlanmıştır. Mevcut literatürde babanın ve ailenin gelir durumunun tipik gelişen çocukların babalarının katılımına etkisi ile çelişkili bulgular mevcuttur (ör. Coley ve Hernandez, 2006; Rienks vd., 2011; Yogman vd., 1995). Yüksek gelirli ailelerin geleneksel cinsiyet tutumlarını desteklemeye daha az eğilimli olduğu (Karre, 2015; Akt. Pinho ve Gaunt, 2020) ve babaların geleneksel cinsiyet ideolojilerinin baba katılımıyla negatif yönde anlamlı ilişkisi olduğu (Pekel-Uludağlı, 2019) düşünüldüğünde araştırma bulgusunun dolaylı olarak doğrulandığını söylemek mümkündür. Buna ek olarak ÖG olan çocukların babalarında, baba katılımını etkilediği belirtilen stres, anksiyete, depresyon gibi psikolojik sorunların ailenin gelirinden etkilendiğini gösteren çalışmalar

bulunmaktadır (Ömeroğlu, 2019; Uskun ve Gundogar, 2010). Dolayısıyla gelir durumu arttıkça babaların psikolojik durumlarındaki iyilik halinin, babaların ÖG olan çocuğun hayatına katılımını olumlu yönde etkilediği söylenebilir.

ÖG Olan Çocukların Annelerinin Bekçilik Tipine Göre Baba Katılımı

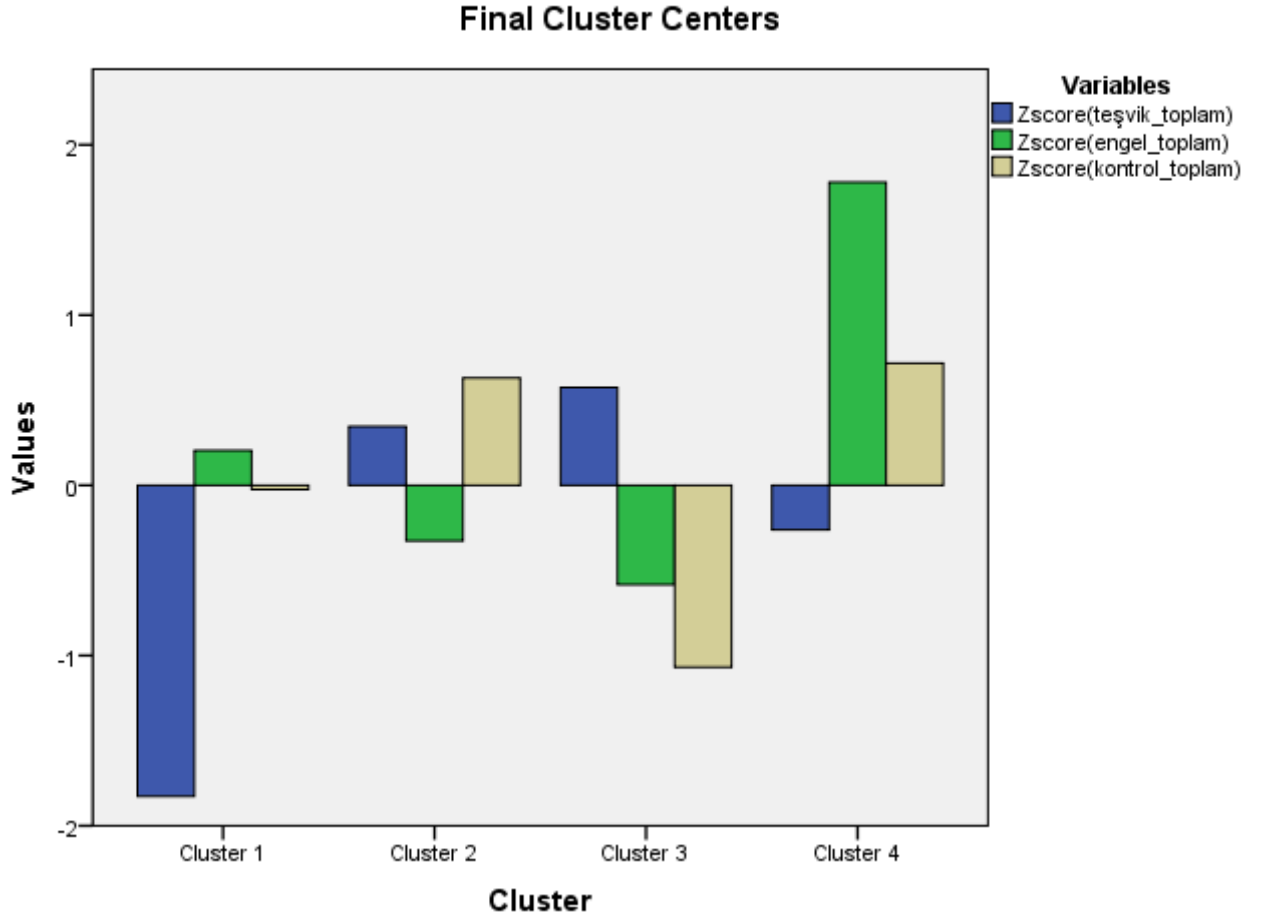
Farklılaşmakta mıdır?

Araştırma kapsamında yanıtlanacak olan bir diğer soru ise annelerin bekçilik tipine göre baba katılımının farklılaşıp farklılaşmadığının ve farklılık olması durumunda ise hangi bekçilik tipinde baba katılımının nasıl etkilendiğinin belirlenmesidir. Araştırma sorusunun cevabına yönelik analizlere başlamadan önce, mevcut çalışma kapsamında katılımcı olan anneler ABÖ-A'nın alt boyutlarından aldıkları puanların düşük ya da yüksek olmasına göre sınıflanarak, her bir anne kendisi için uygun olan bekçilik tipine atanmıştır. Bu işlemin yapılması için ABÖ-A ölçeğinin geliştirildiği orijinal çalışmada da belirtildiği üzere kümeleme analizi kullanılmıştır. Kümeleme analizinin genel amacı, belirli özelliklerine göre birimlerin benzerliklerini ortaya koymak ve bu benzerlikleri esas alarak birimleri doğru kategorilere sınıflandırmaktır (Çokluk vd., 2018). Kümeleme analizinde hiyerarşik ve hiyerarşik olmayan olmak üzere iki temel algoritma türü vardır (Ketchen Jr ve Shook, 1996). Hiyerarşik yöntemler, hiyerarşik ağaç veya dendrogramlar olarak, grafiklerle temsil edilebilen çözümler üreten (Blashfield, 1976) küme sayısının belli olmadığı veri setleri için kullanılan yöntemlerdir (Akt. Çokluk vd., 2018) ve en sık kullanılanlardan birisi Ward's yöntemidir (Günay Atbaş, 2008). Hiyerarşik olmayan kümeleme teknikleri ise değişkenlerden ziyade N adet bireyin k sayısındaki kümeye dağıtılması problemi ile ilgilenilir ve en yaygın kullanılanı K-Ortalamlar tekniğidir (Çakmak, 2015). Birçok uzman küme sayısı ve küme merkezlerini tanımlamak için hiyerarşik bir algoritmanın, hiyerarşik olmayan bir kümelenme için başlangıç noktası olarak kullanıldığı iki basamaklı bir yöntemi kullanmaktadır (Ketchen Jr ve Shook, 1996). Mevcut çalışma kapsamında da hiyerarşik bir yöntem olan Ward's yöntemi ile hiyerarşik olmayan bir yöntem olan K-Ortalamlar analizi birlikte kullanılmıştır.

Araştırma sorusuna cevap bulabilmek amacıyla öncelikle annelerin ABÖ-A'nın alt boyutlarından aldıkları toplam puanlar Z puanına dönüştürülerek standartlaştırılmıştır. Daha sonra Puhlman ve Pasley (2013) tarafından belirlenen sekiz anne bekçiliği tipinin mevcut araştırma kapsamında doğrulanıp doğrulanmadığını belirlemek üzere, katılımcı annelerin araştırmacı tarafından belirlenen sekiz kümeye sınıflandırılma durumuna K-Ortalamlar yöntemi ile bakılmıştır. K-Ortalamlar algoritmasının genel mantığı n adet

veri nesnesinden oluşan bir veri kümesini, giriş parametresi olarak verilen k adet kümeye bölümlenektir (Sarıman, 2011). K-Ortalamalar analizi neticesinde hem bazı kümelerdeki teşvik, engel ve kontrol alt boyutlarından alınan puanların düşük ya da yüksek olması durumunun birebir çakıştığı yani tek bir küme (tip) olması gereken annelerin farklı kümelere bölündüğü hem de bazı kümelerdeki katılımcı sayısının çok düşük olduğu görülmüştür. Puhlman (2013) modeli geliştirdiği doktora tezinde mevcut çalışmanın bulgularına benzer şekilde hem anne hem de babalar için ortaya çıkan anne bekleçiliği kümelerinin ya birbirinden önemli ölçüde farklılaşmadığını ya da kümelerdeki katılımcı sayısının çok az olduğu rapor etmiştir. Her iki çalışmadaki bulguların benzer şekilde olması, katılımcı sayısının yeterli olmamasından kaynaklanabileceği gibi, kurulan modelin üzerine düşünmenin gerekliliği konusunda da bir ipucu sunmaktadır.

Modelin sınındığı analizin ardından küme sayısı serbest bırakılmış ve Ward's yöntemi ile ÖG olan çocukların annelerinin teşvik, engel ve kontrol edici davranışlarının yüksek ya da düşük olması durumunun kombinasyonlarına göre kaç kümeye ayrılacağı belirlenmiştir. Ward's yöntemi minimum varyans yöntemi olarak da bilinmektedir. Bu yöntem bir kümenin ortasına düşen gözlemin, aynı kümenin içinde bulunan gözlemlerden ortalama uzaklığını ele alır ve toplam sapma karelerinden yararlanır (Kotan Yılmaz ve Patır, 2011). Analiz yapılırken uzaklık yöntemi olarak Kareli Öklid Uzaklığı (Squared Euclidean distance) kullanılmıştır. Kümeleme analizinde birey ya da nesneler arasındaki uzaklıkları hesaplamak için en yaygın kullanılan uzaklık ölçüsü öklid uzaklığıdır (Kotan Yılmaz ve Patır, 2011) ve kareli Öklid uzaklığı standartlaştırılmış verilerle değil ham verilerle gerçekleştirilir (Çokluk vd., 2018). Analiz sonrasında yapılan grafiksel incelemeler neticesinde 4 kümeli bir analizin uygun olacağı görülmüş ve tekrar K-Ortalamalar analizi yöntemiyle bu kez 4 kümeli bir çözüm yürütülmüş ve Şekil 2'de gösterilen kümeler oluşmuştur.

Şekil 2: Anne Bekçiliği Tiplerine İlişkin Grafik

Şekil 2, Puhlman ve Pasley (2013) tarafından belirlenen anne bekçiliği tipleri dikkate alınarak incelendiğinde birinci kümenin pasif engelleyici bekçilik (düşük kontrol, düşük teşvik, yüksek engelleyici); ikinci kümenin kolaylaştırıcı bekçilik (yüksek kontrol, yüksek teşvik, düşük engelleyici); üçüncü kümenin pasif kolaylaştırıcı bekçilik (düşük kontrol, yüksek teşvik, düşük engelleyici); dördüncü kümenin ise sınır koyucu bekçilik (yüksek kontrol, düşük teşvik, yüksek engelleyici) tipine uygun oldukları belirlenmiştir. Buna ek olarak dört bekçilik tipinde de teşvik ve engel puanlarının birbirinin aksi yönünde olduğu görülmektedir. Bu durum, Puhlman ve Pasley’in (2013) bekçilik modellemesinde “kararlı bekçiler” kümesindeki annelerin özelliği olarak belirtilmiştir. Belirtilen çıktılarından hareketle, mevcut örneklem için ÖG olan çocukların annelerinin “kararlı bekçiler” tipinin alt dalları olarak tanımlanan ve yukarıda belirtilen dört anne bekçiliği stili olduğunu söylemek mümkündür. Fakat modeldeki teşvik edici ve engelleyici davranışların her ikisini de yüksek düzeyde sergileyen “kararsız bekçiler” tipi ile dört alt

dalı bu araştırma bünyesinde doğrulanmamıştır. Benzer şekilde Puhlman (2013) de çalışmasında kümeleme analizi sonucunda geliştirdiği modelin anne bekçiliğinin sekiz tipi için doğrulanmadığını ancak kararlı ve kararsız anneler olmak üzere 2'li kümeleme analizi sonucunun doğrulandığını belirtmiştir. Akgöz Aktaş ve Aydın (2020) ise çalışmalarındaki annelerin bekçilik tiplerini medyana dayalı bir kodlama yöntemi ile belirlemişlerdir. Örneklemelerindeki görülme sıklığı en yüksek olan ilk bekçilik tipinin %19,5 ile kolaylaştırıcı bekçilik, ikinci bekçilik tipinin ise %19 ile geleneksel sınır koyucu bekçilik olduğunu raporlamışlardır.

Araştırma sorusuna ilişkin analizlere başlamadan önce bekçilik tiplerindeki katılımcı sayısı kontrol edilmiş ve 38 annenin pasif engelleyici bekçilik (%14,9), 95 annenin kolaylaştırıcı bekçilik (%37,3), 82 annenin pasif kolaylaştırıcı bekçilik (%32,2) ve 40 annenin sınır koyucu bekçilik (%15,7) tipine ait davranış örüntülerini benimsedikleri belirlenmiştir. ÖG olan çocukların annelerinin bekçilik tiplerinin belirlenmesinin ardından, annelerin bekçilik tipine göre baba katılımını farklılaşp farklılaşmadığına BAKÖ'nün ilgi ve yakınlık alt boyutu için Kruskal Wallis H testi; keyfi meşguliyet, temel bakım alt boyutları ve toplam puanı için ise Tek Yönlü Varyans Analizi ile bakılmıştır. Tablo 29'da verilen Kruskal Wallis H testi sonucuna göre babaların ilgi ve yakınlık alt boyutundan aldığı puanların ÖG olan çocuğun annesinin bekçilik tipine göre manidar farklılık gösterdiği görülmektedir. Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu ve yönünü belirlemek üzere yapılan Mann Whitney U testi sonucunda farklılığın kaynağının pasif engelleyici bekçilik ile kolaylaştırıcı bekçilik; pasif engelleyici bekçilik ile pasif kolaylaştırıcı bekçilik; kolaylaştırıcı bekçilik ile sınır koyucu bekçilik ve pasif kolaylaştırıcı bekçilik ile sınır koyucu bekçilik tipleri arasındaki farklılık olduğu belirlenmiştir. Farklılığın yönü incelendiğinde ise ikili grupların tamamında; teşvik puanı yüksek, engel puanı düşük olan pasif kolaylaştırıcı bekçilik ve kolaylaştırıcı bekçilik tipindeki annelerin partnerlerinin BAKÖ'nün ilgi ve yakınlık alt boyutundan daha yüksek puanlar aldıkları görülmüştür.

Tablo 29

ÖG Olan Çocuğun Annesinin Bekçilik Tipine Göre BAKÖ'nün Kruskal Wallis H Testi Kullanılan Alt Boyutlarına İlişkin Sonuçları

Alt Boyut	Annenin Bekçilik Tipi	N	S.O.	X ²	sd	p
BAKÖ	Pasif engelleyici bekçilik	38	72.83	40.95	3	.00
	İlgi ve	95	143.08			
	Yakınlık	82	151.43			
	Sınır koyucu bekçilik	40	96.56			

Parametrik test kullanılan alt boyutlar için yapılan Levene testine göre ölçeğin keyfi meşguliyet ($p=0.80$), temel bakım ($p=0.46$) ve toplam puanı için ($p=0.08$) varyansların homojen dağıldığı belirlenmiştir ($p>0.05$). Tablo 30'da verilen Tek Yönlü Varyans Analizine ilişkin sonuçlar babaların BAKÖ'nün toplam puanı ile keyfi meşguliyet ve temel bakım alt boyutlarından aldıkları puanların ÖG olan çocuğun annesinin bekçilik tipine göre manidar şekilde farklılaştığı göstermektedir.

Tablo 30

ÖG Olan Çocuğun Annesinin Bekçilik Tipine Göre BAKÖ'nün Tek Yönlü Varyans Analizi Kullanılan Alt Boyutlarına İlişkin Sonuçlar

	Alt Boyut	Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
BAKÖ	Keyfi Meşguliyet	G. Arası	6083.10	3	2027.70	11.82	.00
		G. İçi	43050.81	248	171.52		
		Toplam	49133.91	251			
	Temel Bakım	G. Arası	661.77	3	220.59	6.05	.00
		G. İçi	9156.39	248	36.48		
		Toplam	9818.16	251			
	Toplam	G. Arası	25804.73	3	8601.58	16.95	.00
		G. İçi	127359.90	248	507.41		
		Toplam	153164.63	251			

Farklılığın yönünü belirlemek üzere post-hoc test olarak Scheffe testi kullanılmıştır. Yapılan analiz neticesinde ölçeğin keyfi meşguliyet boyutu için manidar farklılığın kaynağının pasif engelleyici bekçilik ile kolaylaştırıcı bekçilik; pasif engelleyici bekçilik ile pasif kolaylaştırıcı bekçilik ve pasif engelleyici ile sınır koyucu bekçilik davranışları sergileyen annelerin partnerlerinin puanları arasındaki farktan kaynaklandığı belirlenmiştir. Farklılığın yönü incelendiğinde ise pasif engelleyici bekçilik tipindeki annelerin partnerlerinin puanlarının, diğer tipteki annelerin partnerlerinin puanlarından anlamlı şekilde daha düşük olduğu görülmüştür.

Ölçeğin temel bakım alt boyutu için yapılan Scheffe testine göre gruplar arasındaki manidar farklılığın kaynağının pasif engelleyici bekçilik ile kolaylaştırıcı bekçilik ve pasif engelleyici bekçilik ile pasif kolaylaştırıcı bekçilik tipindeki annelerin partnerlerinin arasındaki ilgili boyuta ilişkin puan farklılığından kaynaklandığı belirlenmiştir. Farklılığın yönü incelendiğinde pasif engelleyici bekçilik davranışları sergileyen annelerin partnerlerinin temel bakım boyutu puanlarının, kolaylaştırıcı bekçilik ve pasif kolaylaştırıcı bekçilik davranışları sergileyen annelerin partnerlerinin puanlarına göre daha düşük olduğu belirlenmiştir.

Ölçeğin toplam puanına ilişkin yapılan Scheffe testine göre keyfi meşguliyet alt boyutu bulgularına benzer şekilde farklılığın kaynağının pasif engelleyici bekçilik ile kolaylaştırıcı bekçilik; pasif engelleyici bekçilik ile pasif kolaylaştırıcı bekçilik, pasif engelleyici bekçilik ile sınır koyucu bekçilik ve pasif kolaylaştırıcı bekçilik ile sınır koyucu bekçilik davranışları sergileyen annelerin partnerlerinin puanları arasındaki farktan kaynaklandığı belirlenmiştir. Farklılığın yönü incelendiğinde diğer alt boyutlarda da belirlendiği üzere pasif engelleyici davranışlar sergileyen annelerin partnerlerinin puanlarının diğer bekçilik tipindeki annelerin partnerlerinin puanlarından daha düşük olduğu görülmüştür. Buna ek olarak pasif kolaylaştırıcı bekçilik yapan annelerin partnerlerinin toplam puanlarının sınır koyucu bekçilik yapan annelerin partnerlerini puanlarından daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Bütün bu bulgulardan elde edilen ortak sonuç; teşvik edici davranışları, engelleyici davranışlardan daha fazla sergileyen annelerin partnerlerinin katılımının daha fazla olması olarak özetlenebilir. Alanyazında bu çalışmadaki bulgulara benzer şekilde, annelerin teşvik edici davranışlarının baba katılımını arttırdığı yönünde bulgular raporlayan çalışmalar (Cannon vd., 2008; Fagan ve Cherson, 2015; Pekel-Uludağlı, 2019) bulunmaktadır. Kuramsal olarak düşünüldüğünde ise annelerin teşvik edici davranışlarının baba katılımını artırması, engelleyici davranışlarının ise baba katılımını düşürmesi anne bekçiliğinin dayandığı kuramlardan birisi olan aile sistemi kuramı ile uyumludur.

Baba katılımının keyfi meşguliyet boyutu ve toplam katılım için sınır koyucu bekçilik tipindeki annelerin partnerlerinin, pasif engelleyici bekçilik tipindeki annelerin partnerlerinden daha yüksek düzeyde katılım sağladıkları belirlenmiştir. Belirtilen her iki bekçilik tipinde de annelerin engel puanlarının yüksek, teşvik puanlarının ise düşük olması sebebiyle kontrol puanlarının etkisinin göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Sınır koyucu bekçilik tipindeki annelerin kontrol puanları yüksek, pasif

engelleyici bekçilik tipindeki annelerin ise kontrol puanları düşüktür. Buna ek olarak sınır koyucu bekçilik tipindeki annelerin “baba katılımının şartlarını dikte etmek”, “babanın varlığını istemediğini doğrudan ya da dolaylı olarak belli etmek” gibi özellikleri düşünüldüğünde; sınır koyucu annelerin partnerlerinin keyfi meşguliyet ve toplam katılımının daha düşük olması beklenmesine karşın mevcut bulgu beklentinin tam tersine işaret etmektedir. Bu durumun kaynağının belirlenebilmesi için annelerin kontrol edici davranışlarının baba katılımına etkisine aracılık eden ve düzenleyen değişkenlerin belirlenerek incelenmesi gerektiği düşünülmektedir.

ÖG Olan Çocukların Anne Bekçiliği ve Baba Katılımı Arasında Bir İlişki Var mıdır?

Mevcut çalışmada son olarak ÖG olan çocukların annelerinin teşvik edici, engelleyici ve kontrol edici davranışları ile baba katılımı arasında ilişki olup olmadığı ve eğer var ise bu ilişkinin yönünün belirlenmesi hedeflenmiştir. Araştırma sorusu için analizler yapılmadan önce, kullanılacak olan istatistiksel yöntemin belirlenebilmesi için, ABÖ-A’nın geçerlik analizinin yapılmasının ardından oluşan 3 boyutlu ve 20 maddeli ölçek ile BAKÖ’nün alt boyutları ile toplam puanlarında normal dağılım incelenmiştir. Normal dağılıma bakılırken betimsel yöntemler, grafiksel yöntemler ve normallik testleri birlikte değerlendirilmiştir. ABÖ-A ve BAKÖ’nün alt boyutlarına ve toplam puanına ilişkin betimsel istatistikler Tablo 31’de belirtilmiştir.

Tablo 31

ABÖ-A’ya ve BAKÖ’ye Ait Betimsel İstatistikler

	Alt Boyut	Ranj	%5 Budanmış Ortalama	Ortalama	Mod	Medyan	Varyans	Std. Sapma
ABÖ-A	Teşvik	42	34.57	33.97	39	35.00	66.87	8.18
	Engel	21	4.05	4.47	0	3.00	19.79	4.45
	Kontrol	29	14.81	14.73	18	15.00	42.18	6.50

(Devam ediyor)

Tablo 31 (Devam)

ABÖ-A'ya ve BAKÖ'ye Ait Betimsel İstatistikler

	Alt Boyut	Ranj	%5 Budlanmış Ortalama	Ortalama	Mod	Medyan	Varyans	Std. Sapma
BAKÖ	İlgi ve Yakınlık	36	52.00	51.31	60	53.87	66.21	8.14
	Keyfi Meşguliyet	67	54.13	53.99	67	55.00	193.44	13.91
	Temel Bakım	24	17.36	17.40	14	17.98	38.65	6.22
	Toplam	121	125.00	122.69	118	125.00	603.01	24.56

ABÖ-A'ya ve BAKÖ'ye ait betimsel istatistik sonuçları incelendiğinde ortalama ve budlanmış ortalama arasındaki farkın her iki ölçeğin alt boyutları ve toplam puanı için de oldukça az olması, uç değerlerin olmadığını göstermektedir. Ayrıca mod, medyan ve ortalamaların birbirine yakın olması, normallik varsayımı için önemli bir kanıt oluşturmaktadır. Ölçekleri basıklık çarpıklık ve hipotez testlerine ilişkin sonuçlar Tablo 32'de sunulmuştur.

Tablo 32

ABÖ-A'nın Alt Boyutlarına ve BAKÖ'nün Alt Boyutları ile Toplam Puanına İlişkin Basıklık Çarpıklık Değerleri ve Hipotez Testi Bulguları

	Alt Boyut	Çarpıklık			Basıklık		Kolmogorov	
		Katsayı	Std.Hata	Değer	Katsayı	Std. Hata	Değer	Simirnov
ABÖ-A	Teşvik	-1.16	.15	-7.60	1.49	.30	4.89	.00
	Engel	1.25	.15	8.16	1.29	.30	4.21	.00
	Kontrol	-.19	.15	-1.26	-.61	.30	-2.01	.00
BAKÖ	İlgi ve Yakınlık	-1.11	.15	-7.25	.69	.30	2.25	.00
	Keyfi Meşguliyet	-.15	.15	-1	-.43	.30	-1.40	.03
	Temel Bakım	.05	.15	0.30	-.77	.30	-2.52	.02
	Toplam	-.32	.15	-2.05	-.27	.30	-0.88	.05

Tablo 32 incelendiğinde ABÖ-A'nın teşvik ve engel alt boyutlarındaki basıklık ve çarpıklık değerlerinin yaklaşık Z dağılımı için uygun olmadığı görülmektedir. Ancak örneklemin büyüklüğü sebebiyle basıklık çarpıklık standart hatalarının küçük çıkma eğilimi göz önünde bulundurulduğunda, her iki ölçeğin de alt boyutlarının ve BAKÖ'nün

toplam puanını basıklık çarpıklık katsayıları $\pm 1,5$ aralığında olduğu görülmektedir. Hipotez testlerine ilişkin sonuçlar incelendiğinde ölçeklerin alt boyutlarında ve BAKÖ'nün toplam puanında test sonucunun manidar çıktığı ($p < 0.05$), yani normallik varsayımının ihlal edildiği görülmektedir. Fakat büyük örneklemelerde hipotez testi sonuçlarının manidar çıkma eğiliminde olduğu için grafiksel incelemeler yapıldıktan sonra normal dağılıma karar verilmiştir.

ABÖ-A'nın alt boyutları ve BAKÖ'nün toplam puanına ilişkin yapılan grafiksel incelemelerin ardından (histogram, QQ Plot ve Detrended QQ Plot), betimsel istatistik sonuçları da göz önünde bulundurularak ABÖ-A'nın teşvik ve kontrol alt boyutlarının normal dağılım gösterdiği ancak engel alt boyutunun normal dağılım göstermediği belirlenmiştir. Benzer şekilde BAKÖ'nün temel bakım, keyfi meşguliyet alt boyutlarında ve toplam puanında normal dağılım gösterdiği ancak ilgi ve yakınlık alt boyutunda normal dağılım göstermediği görülmüştür.

Normallığın belirlenmesinin ardından araştırma sorusuna ilişkin analiz için ABÖ-A'nın engel BAKÖ'nün ilgi ve yakınlık boyutu için Spearman Brown Sıra Farkları Korelasyon Katsayısı testi uygulanırken, her iki ölçeğinde diğer alt boyutları ve BAKÖ'nün toplam puanı için Pearson momentler çarpımı kullanılmıştır. Yapılan analize ilişkin sonuçlar Tablo 33'te belirtilmiştir.

Tablo 33

ABÖ-A ve BAKÖ Arasındaki İlişkileri Gösteren Korelasyon Analizlerine İlişkin Sonuçlar

Alt Boyut		ABÖ-A								
		Teşvik			Engel			Kontrol		
		<i>r</i>	<i>p</i>	<i>N</i>	<i>r</i>	<i>p</i>	<i>N</i>	<i>r</i>	<i>p</i>	<i>N</i>
B	Temel Bakım	.41	.00	255	-.18	.01	255	-.06	.38	255
A	İlgi ve Yakınlık	.48	.00	255	-.27	.00	255	-.08	.17	255
K	Keyfi Meşguliyet	.50	.00	255	-.07	.26	255	-.05	.40	255
Ö	Toplam	.56	.00	255	-.18	.00	255	-.08	.21	255

Not: Tablo 33'te koyu renkle belirtilen alanlar Spearman Brown Sıra Farkları Korelasyon Katsayısı analizinin, beyaz alanlar ise Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı analizinin sonuçlarıdır.

Tablo 33 incelendiğinde ABÖ-A'nın teşvik alt boyutu ile BAKÖ'nün temel bakım, ilgi ve yakınlık, keyfi meşguliyet alt boyutları ve toplam puanları arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunduğu görülmektedir. Başka bir deyişle annelerin teşvik edici davranışları arttıkça baba katılımı da artmaktadır. ABÖ-A'nın engel alt boyutunun ise BAKÖ'nün keyfi meşguliyet dışındaki diğer alt boyutları ve toplam puanıyla arasında negatif yönde anlamlı ilişki olduğu görülmektedir. Yani annelerin engelleyici davranışları

arttıkça keyfi meşguliyet alt boyutu için geçerli olmamakla beraber baba katılımı azalmaktadır. ABÖ-A'nın son alt boyutu olan kontrol boyutunun ise BAKÖ'nün toplam puanı ya da alt boyutları ile arasında anlamlı bir ilişki olmadığı görülmektedir.

Bütün bu bulgular ÖG olan çocukların annelerinin teşvik edici davranışlarının babaların çocuklarının bakımı, çocuğun ihtiyaçlarına karşı duyarlı ve ilgili olma, çocuğuyla birlikte boş zaman etkinlikleri yapma ve oyunlar oynama gibi durumlardaki katılımını arttırırken engelleyici davranışlarının baba katılımını her alanda düşürdüğünü göstermektedir. Annelerin teşvik edici ya da engelleyici davranış örüntülerinin diğer bir alt sistem olan babaları ve baba-çocuk ilişkisini etkilemesi aile sistemi kuramı çerçevesinde düşünüldüğünde, beklendiği bir sonuçtur ve annelerin baba-çocuk ilişkisinde ne kadar önemli bir rol oynadığını göstermektedir.

Alanyazında mevcut araştırma bulgularını destekler şekilde annelerin teşvik edici ya da kapı açıcı davranışları arttıkça babaların katılımlarının arttığını (Cannon vd., 2008; Fagan ve Cherson, 2015; Pekel-Uludağlı, 2019) engelleyici ya da kapı tutucu davranışları arttıkça ise baba katılımının düştüğünü raporlayan, tipik gelişen çocukların ebeveynleri ile yapılmış çalışmalar bulunmaktadır (Akgöz Aktaş ve Aydın, 2020; Fagan ve Barnett, 2003; Kulik ve Sadeh, 2015). ÖG olan çocukların babaları ile yapılan bir çalışmada ise babalar eşleri ile ne kadar sık işbirliği yaparlarsa ÖG olan çocuğun hayatına, bakımına, eğitimine ve rehabilitasyonuna o kadar fazla ilgi gösterdikleri raporlanmıştır (Bragiel ve Kaniok, 2014). Bu sonuç mevcut araştırmadaki annelerin teşvik edici davranışlarının arttıkça baba katılımının da artıyor olması bulgusu ile örtüşmektedir. Simmerman ve arkadaşları (2002) babaların çocuğun bakımına yardım düzeylerinin ikili ilişkilerden ayrı olarak düşünülemeyeceğini belirtmişlerdir. Mevcut araştırma sonuçları ile tipik gelişen çocukların ebeveynlerine ait sonuçların birbirleriyle örtüşüyor olması, annelerin baba katılımı üzerindeki ciddi etkisinin bir sonucu olarak yorumlanmıştır.

ÖG çocukların annelerinde anne bekçiliği ile baba katılımının ilişkisinin araştırıldığı ve anne bekçiliği ile baba katılımının çocuklara ve ebeveynlere ait bazı değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediğinin incelendiği bu çalışmada öncelikle annelerin bekçilik davranışlarının baba katılımını etkilediği belirlenmiştir. Baba katılımı üzerinde doğrudan etkisi olan annenin bekçilik davranışlarının ise ÖG olan çocuğun yaşı, kardeş sayısı ve babanın yaşı değişkenlerinden etkilenmediği ancak ÖG olan çocuğun cinsiyeti, tanısı, okul öncesi eğitime devam etmesi, annenin yaşı, anne ve babanın eğitim durumu ve ailenin toplam geliri değişkenlerinden etkilendiği saptanmıştır. Benzer şekilde baba katılımının da ÖG olan çocuğun yaşına, kardeş sayısına, annenin ve babanın yaşına

göre farklılaşmadığı ancak ÖG olan çocuğun cinsiyeti, tanısı, okul öncesi eğitime devam etmesi, anne ve babanın eğitim durumu ve ailenin toplam gelirinden etkilendiği görülmüştür. Son olarak çalışma grubundaki annelerin dört bekçilik tipinden birisine uygun davranış örüntülerini benimsediği ve baba katılımının belirlenen bekçilik tiplerine göre farklılaştığı saptanmıştır.

Okul öncesi dönemdeki ÖG çocuklarda anne bekçiliği ve baba katılımının ilişkisini belirlemek amacıyla yürütülen bu çalışmanın; her iki ebeveynin de çalışma grubuna dahil edilmiş olması, çalışma grubunun büyük olması, farklı ÖG türlerini kapsıyor olması, ÖG çocuklarda anne bekçiliği kavramı üzerine yapılan ilk çalışma olması ve ÖG olan çocuklarda baba katılımını farklı boyutları ile ele alan az sayıdaki çalışmaya destek olması gibi güçlü yanları bulunmaktadır. Buna karşın, ölçeklerin yanı sıra gözlem ya da görüşme gibi derinlemesine inceleme tekniklerinin kullanılmamış olması, çocuğun ÖG derecesinin belirlenememiş olması gibi zayıf yönleri de bulunmaktadır.

BÖLÜM 4

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Bu araştırmada öncelikle ABÖ-A ölçeğinin okul öncesi dönemdeki ÖG olan çocukların anneleri için geçerlik güvenirlik çalışmaları yapılarak ÖG olan çocuklarının annelerinin bekçilik davranışları ile baba katılımının ile ilişkisi araştırılmıştır. Ayrıca anneye, babaya ve çocuğa ilişkin demografik değişkenlere göre annelerin bekçilik davranışları ile baba katılımının farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Son olarak çalışma kapsamında ÖG olan çocukların annelerinin bekçilik tipleri belirlenerek, annenin bekçilik tipine göre baba katılımının farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Elde edilen bulgular doğrultusunda sonuçlar ve öneriler aşağıda verilmiştir.

Sonuçlar

Bulguların sunulduğu sırası dikkate alınarak elde edilen sonuçlar:

- Araştırma kapsamında ÖG olan çocukların annelerinin bekçilik davranışlarını değerlendirmek üzere kullanılan ABÖ-A; 9 teşvik, 6 kontrol ve 5 engel maddesi olan, toplamda 20 maddelik, geçerli ve güvenilir bir ölçektir.
- ÖG olan çocuğun yaşına göre annelerin bekçilik davranışları (teşvik, engel, kontrol) ile baba katılımının farklılaşmadığı belirlenmiştir.
- ÖG olan erkek çocuk annelerinin, kız çocuk annelerine göre daha yüksek düzeyde kontrol edici davranışlar sergiledikleri ve ÖG olan erkek çocuk babalarının kız çocuk babalarına göre temel bakım alanında daha fazla katılım sağladığı görülmüştür. Buna karşın annelerin teşvik edici ve engelleyici davranışları ile baba katılımının ilgi ve yakınlık, keyfi meşguliyet ve toplam katılım boyutlarının ÖG olan çocuğun cinsiyetine göre farklılaşmadığı belirlenmiştir.
- ÖG olan çocuğun kardeş sayısına göre annelerin bekçilik davranışları (teşvik, engel, kontrol) ile baba katılımının farklılaşmadığı belirlenmiştir.
- İşitme yetersizliği olan çocukların annelerinin engelleyici davranışlarının zihinsel yetersizliği, fiziksel yetersizliği, OSB ve dil-konuşma yetersizliği olan çocukların annelerine göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Buna ek olarak fiziksel

yetersizliği olan çocukların babalarının ilgi ve yakınlık alanında OSB ve işitme yetersizliği olan çocukların babalarından daha yüksek katılım sağladıkları görölmüşür. Annelerin teşvik edici ve kontrol edici davranışları ile baba katılımının temel bakım, keyfi meşguliyet ve toplam katılım boyutlarının ÖG olan çocuğun tanısına göre farklılaşmadığı belirlenmiştir.

- ÖG olan çocuğun okul öncesi eğitim alması durumunda annelerin teşvik edici davranışları ile baba katılımının keyfi meşguliyet boyutu ile toplam katılımın arttığı görölmüşür. Ancak annelerin engelleyici ve kontrol edici davranışları ile baba katılımının temel bakım ve ilgi ve yakınlık alt boyutlarının ÖG olan çocuğun okul öncesi eğitime devam etmesi durumuna göre farklılaşmadığı belirlenmiştir.
- ÖG olan çocuğun annesinin yaşı arttıkça eşlerini kontrol edici davranışlarının azaldığı belirlenmiştir. Annelerin engelleyici ve teşvik edici davranışları ile baba katılımının ÖG olan çocuğun annesinin yaşına göre farklılaşmadığı görölmüşür.
- ÖG olan çocuğun annesinin eğitim düzeyi arttıkça teşvik edici davranışlarının arttığı ve engelleyici davranışlarının azaldığı belirlenmiştir. Baba katılımında ise temel bakım ve keyfi meşguliyet alt boyutunda partnerinin eğitim düzeyi yüksek olan babaların daha fazla katılım sağladığı belirlenmiştir. Annelerin kontrol edici davranışları ile baba katılımının toplamı ve ilgi ve yakınlık alt boyutunun, ÖG olan çocuğun annesinin eğitim düzeyine göre farklılaşmadığı görölmüşür.
- ÖG olan çocuğun babasının yaşına göre annelerin bekçilik davranışları ile baba katılımının farklılaşmadığı belirlenmiştir.
- ÖG olan çocuğun babasının eğitim düzeyi arttıkça annelerin teşvik edici davranışlarının arttığı ve ortaokul mezunu babaların eşlerinin diğer eğitim düzeyindeki babaların eşlerinden daha yüksek düzeyde engelleyici davranışlar sergiledikleri ve ortaokul mezunu babaların eşlerinin, üniversite mezunu babaların eşlerine göre daha kontrol edici davranışlar sergiledikleri belirlenmiştir. ÖG olan çocuğun babasının eğitim durumuna göre baba katılımı incelendiğinde ise İlgi ve yakınlık boyutunda ortaokul mezunu babaların diğer eğitim düzeyindeki babalardan daha az katılım gösterdiği, keyfi meşguliyet ve toplam katılım boyutlarında ise üniversite mezunu babaların ilkokul ve ortaokul mezunu babalardan daha yüksek düzeyde katılım sağladığı görölmüşür. Baba katılımının temel bakım alt boyutunun, babanın eğitim düzeyine göre farklılaşmadığı belirlenmiştir.

- ÖG olan çocuğun ailesinin gelir düzeyi yükseldikçe annelerin teşvik edici davranışlarının arttığı ancak engelleyici ve kontrol edici davranışlarında manidar bir farklılık olmadığı görülmüştür. Aynı değişkene göre baba katılımı incelendiğinde ise gelir düzeyi daha yüksek olan ailelerde babalar, keyfi meşguliyet ve toplam katılım alanlarında daha fazla katılım gösterirken, ilgi ve yakınlık ve temel bakım alt boyutlarında farklılık olmadığı belirlenmiştir.
- Çalışma grubundaki annelerin engel ve teşvik puanlarının birbiri ile zıt yönde olduğu “kararlı bekçiler” olarak tanımlanan grubun alt tipleri olan sınır koyucu bekçilik, pasif engelleyici bekçilik, kolaylaştırıcı bekçilik ve pasif kolaylaştırıcı bekçilik tiplerinden birisine dahil oldukları görülmüştür.
- Baba katılımının bütün alt boyutlarının annenin bekçilik tipine göre farklılaştığı belirlenmiştir. İlgi ve yakınlık alt boyutu için pasif kolaylaştırıcı bekçilik ile kolaylaştırıcı bekçilik tipindeki annelerin eşlerinin sınır koyucu bekçilik ve pasif engelleyici bekçilik tipindeki annelerin eşlerine göre daha yüksek düzeyde katılım sağladıkları belirlenmiştir. Keyfi meşguliyet alt boyutu için pasif engelleyici bekçilik tipindeki annelerin eşlerinin diğer üç bekçilik tipindeki annelerin eşlerinden daha az katılım sağladıkları görülmüştür. Temel bakım alt boyutu için pasif engelleyici bekçilik tipindeki annelerin eşlerinin, kolaylaştırıcı bekçilik ve pasif kolaylaştırıcı bekçilik tipindeki annelerin eşlerine göre daha az katılım gösterdikleri belirlenmiştir. Son olarak toplam katılım alanında pasif engelleyici bekçilik tipindeki annelerin eşlerinin diğer üç bekçilik tipindeki annelerin eşlerinden daha düşük düzeyde katılım sağladığı, buna ek olarak pasif kolaylaştırıcı bekçilik tipindeki annelerin eşlerinin, sınır koyucu bekçilik tipindeki annelerin eşlerinden daha yüksek düzeyde katılım sağladığı görülmüştür.
- Son olarak annelerin teşvik edici davranışları arttıkça, babaların ilgi ve yakınlık, temel bakım, keyfi meşguliyet ve toplam katılımlarının arttığı; engelleyici davranışları arttıkça babaların ilgi ve yakınlık, temel bakım, keyfi meşguliyet ve toplam katılımlarının azaldığı belirlenmiştir. Annelerin kontrol edici davranışları ile baba katılımı arasında ise anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

Öneriler

Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara dayalı olarak ileri araştırmalara ve uygulamalara yönelik geliştirilen öneriler aşağıda sıralanmıştır.

Araştırmalara Yönelik Öneriler

- Bu araştırma 3-6 yaş arası ÖG olan çocukların ebeveynleri ile gerçekleştirilmiştir. İleriki araştırmalara daha küçük ve daha büyük ÖG olan çocukların ebeveynleri dahil edilerek, anne bekçiliği ve baba katılımı incelenebilir.
- Araştırma kapsamında yalnızca ÖG olan çocukların ebeveynleri ile çalışılmıştır. Sonraki araştırmalarda tipik gelişen çocukların ebeveynleri de örnekleme dahil edilerek, anne bekçiliği ve baba katılımı gruplar arasında karşılaştırılabilir.
- Mevcut araştırmada “ÖG olan çocuk” terimi şemsiye bir kavram olarak kullanılmış ve beş farklı tanı grubundan çocukların ebeveynleri ile çalışılmıştır. İleriki araştırmalarda bir tanı grubu için daha derinlemesine bilgi elde etmek üzere, tanı grupları için spesifik çalışmalar (ör. OSB olan çocukların annelerinde anne bekçiliği ve baba katılımının incelenmesi gibi) yürütülebilir.
- Bu çalışmada annelerin çalışma durumu, babaların çalışma durumu, anne-babanın haftalık çalışma süresi, anne-babanın öz ya da üvey olma durumu gibi değişkenler gruplardaki katılımcı sayısının dengesiz dağılımı sebebiyle incelenememiştir. Belirtilen değişkenler için gruplar eşitlenerek yeni bir çalışma planlanabilir.
- Önceki araştırmalarda anne bekçiliği ve baba katılımı ile ilişkili olduğu belirlenen değişkenler kullanılarak (ör. evlilik doyumu, geleneksel cinsiyet rolleri vb.) ÖG olan çocukların ebeveynleri ile çalışma yapılabilir.
- ÖG olan çocukların ebeveynleri ile anne bekçiliği ve baba katılımını iyileştirmeyi amaçlayan müdahale programları uygulanarak programın etkililiği incelenebilir.
- ÖG olan çocukların ebeveynleri ile kültürler arası karşılaştırma çalışmaları tasarlanabilir.

Uygulamalara Yönelik Öneriler

- Annelerin engelleyici davranışlarının baba katılımını düşürdüğü bilgisi göz önünde bulundurularak, uygulamacıların baba katılımını arttırmak üzere anneleri

yönlendirerek baba katılımını arttırmayı hedefleyen eğitimler/müdahaleler planlanabilir.

- Babalar ve annelere, baba katılımının ÖG olan çocuğun gelişimindeki önemi, katılım sağlamaları halinde çocuğun elde edeceği kazanımlar konusunda eğitimler anne babalarla görüşmeler düzenlenebilir.

KAYNAKLAR

- Adamsons, K. (2010). Using identity theory to develop a midrange model of parental gatekeeping and parenting behavior. *Journal of Family Theory & Review*, 2(2), 137–148. doi:10.1111/j.1756-2589.2010.00047.x
- Akçamete, G. ve Kargın, T. (1996). İşitme engelli çocuğa sahip annelerin gereksinimlerinin belirlenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 2(2), 7–24. doi:10.1501/ozlegt_0000000031
- Akgöz Aktaş, G. ve Aydın, A. (2020). Anne bekçiliği ölçeği anne formunun Türkçeye uyarlanması: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Türk Psikoloji Yazıları*, 23(45), 63–75. doi:10.31828/tpy1301996120200131m000018
- Allen, S. M. ve Hawkins, A. J. (1999). Maternal gatekeeping : Mothers ' beliefs and behaviors that inhibit greater father involvement in family work. *Journal of Marriage and the Family*, 61(1), 199–212.
- Altenburger, L. E., Schoppe-Sullivan, S. J. ve Kamp Dush, C. M. (2018). Associations between maternal gatekeeping and fathers' parenting quality. *Journal of Child and Family Studies*, 27(8), 2678–2689. doi:10.1007/s10826-018-1107-3
- Altındağ, Ö., İşcan, A., Akcan, S., Köksal, S., Erçin, M. ve Ege, L. (2007). Anxiety and depression levels in mothers of children with cerebral palsy. *Türkiye Fiziksel Tıp ve Rehabilitasyon Dergisi*, 53(1), 22–24.
- Amato, P. R. ve Rivera, F. (1999). Paternal involvement and children's behavior problems. *Journal of Marriage and the Family*, 61(2), 375–384. doi:10.2307/353755
- Aslan, H. (2019). Çocuk gelişimi ve baba katılımı. Ş. Ünlü Çetin (Ed.), *Erken çocukluk gelişimi ve eğitiminde baba katılımı*. (ss.31-40). Ankara: Nobel Akademi.
- Austin, W. G. (2011). Parental gatekeeping in custody disputes: Mutual parental support in divorce. *American Journal of Family Law*, 25(4), 148–153. doi:10.1001/jama.2018.8431
- Austin, W. G., Pruett, M. K., Kirkpatrick, H. D., Flens, J. R. ve Gould, J. W. (2013). Parental gatekeeping and child custody/child access evaluation: Part I: Conceptual framework, research, and application. *Family Court Review*, 51(3), 485–501. doi:10.1111/fcre.12045
- Austin, W. G. ve Rappaport, S. (2018). Parental gatekeeping forensic model and child custody evaluation: Social capital and application to relocation disputes. *Journal of Child Custody*, 15(1), 55–75. doi:10.1080/15379418.2018.1431827

- Aydın, A. ve Akgöz Aktaş, G. (2017). Anne bekçiliği üzerine bir derleme. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı dergisi*, 24(3), 283–292.
- Aytaç, K. (2018). *The relationship between maternal gatekeeping and parental warmth through the mediating role of traditional motherhood*. Middle East Technical University.
- Baker, C. E. (2017). Father-son relationships in ethnically diverse families: Links to boys' cognitive and social emotional development in preschool. *Journal of Child and Family Studies*, 26(8), 2335–2345. doi:10.1007/s10826-017-0743-3
- Bezerra, S., Junior, M., Ivone, M., Celestino, O., Penalva, J., Serra, C., ... Ponde, M. P. (2014). Risk and protective factors for symptoms of anxiety and depression in parents of children with autism spectrum disorder. *Developmental Neuropsychology*, 84(23), 1–8. doi:10.3109/17518423.2014.925519
- Blashfield, R. K. (1976). Mixture model tests of cluster analysis: Accuracy of four agglomerative hierarchical methods. *Psychological Bulletin*, 83(3), 377–388. doi:10.1037/0033-2909.83.3.377
- Bragiel, J. ve Kaniok, P. E. (2014). Demographic variables and fathers' involvement with their child with disabilities. *Journal of Research in Special Educational Needs*, 14(1), 43–50. doi:10.1111/1471-3802.12005
- Bronte-Tinkew, J., Carrano, J., Horowitz, A. ve Kinukawa, A. (2008). Involvement among resident fathers and links to infant cognitive outcomes. *Journal of Family Issues*, 29(9), 1211–1244. doi:10.1177/0192513X08318145
- Bronte-Tinkew, J., Moore, K. A., Matthews, G. ve Carrano, J. (2007). Symptoms of major depression in a sample of fathers of infants: Sociodemographic correlates and links to father involvement. *Journal of Family Issues*, 28(1), 61–99. doi:10.1177/0192513X06293609
- Bulanda, R. E. (2004). Paternal involvement with children: The Influence of gender ideologies. *Journal of Marriage and Family*, 66(1), 40–45.
- Büyüköztürk, Ş. (2019). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı* (26. bs.). Ankara: Pegem Akademi.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2017). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (23. bs.). Ankara: Pegem Akademi.
- Cabrera, N. J., Tamis-LeMonda, C. S., Bradley, R. H., Hofferth, S. ve Lamb, M. E. (2000). Fatherhood in the twenty-first century. *Child Development*, 71(1), 127–136. doi:10.1111/1467-8624.00126

- Cannon, E. A., Schoppe-Sullivan, S. J., Mangelsdorf, S. C., Brown, G. L. ve Sokolowski, M. S. (2008). Parent characteristics as antecedents of maternal gatekeeping and fathering behavior. *Family Process*, 47(4), 501–519. doi:10.1111/j.1545-5300.2008.00268.x
- Cavkaytar, A. (2008). Özel eğitime gereksinim duyan çocuklar ve özel eğitim. İ.H. Diken (Ed.), *Özel eğitime gereksinim duyan çocuklar ve özel eğitim*. (ss.3-27). Ankara: Pegem Akademi.
- Ceylan, R. (2004). *Entegre eğitime katılan ve katılmayan engelli çocukların annelerinin depresyon ve umutsuzluk düzeylerinin incelenmesi*. Ankara Üniversitesi.
- Chang, J. J., Halpern, C. T. ve Kaufman, J. S. (2007). Maternal depressive symptoms, father's involvement, and the trajectories of child problem behaviors in a US national sample. *Archives of Pediatrics and Adolescent Medicine*, 161(7), 697–703. doi:10.1001/archpedi.161.7.697
- Coley, R. L. ve Hernandez, D. C. (2006). Predictors of paternal involvement for resident and nonresident low-income fathers. *Developmental Psychology*, 42(6), 1041–1056. doi:10.1037/0012-1649.42.6.1041
- Coley, R. L., Lewin-Bizan, S. ve Carrano, J. (2011). Does early paternal parenting promote low-income children's long-term cognitive skills? *Journal of Family Issues*, 32(11), 1522–1542. doi:10.1177/0192513X11402175
- Comrey, A. L. ve Lee, H. B. (1992). *A first course in factor analysis* (2. bs.). New Jeysey: Psychology Press.
- Çakmak, Z. (2015). Kümeleme analizinde geçerlilik problemi ve kümeleme sonuçlarının değerlendirmesi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(3), 187–205.
- Çetinel, E. ve Ersoy Yılmaz, S. (2016). Feminist teori: Yönetim ve organizasyon alanına eleştirel bir yaklaşım. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(2), 119–148.
- Çoban, İ. (2017). *The effect of maternal gatekeeping on shared past conversations through father involvement*. Ortadoğu Teknik Üniversitesi.
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G. ve Büyüköztürk, Ş. (2018). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik SPSS ve LISREL uygulamaları* (5. bs.). Ankara: Pegem Akademi.
- De Luccie, M. (1995). Mothers as gatekeepers: A model of maternal mediators of father involvement. *Journal of Genetic Psychology*, 156(1), 115–131. doi:10.1080/00221325.1995.9914811

- De Luccie, M. (1996). Predictors of paternal involvement and satisfaction. *Psychological Reports*, 79, 1351–1359.
- Demir, E. (2019). *R diliyle istatistik uygulamaları* (1. bs.). Ankara: Pegem Akademi.
- Demir, E. ve Parlak, B. (2012). Türkiye’de eğitim araştırmalarında kayıp veri sorunu. *Eğitimde ve Psikolojide Ölçme ve Değerlendirme Dergisi*, 3(1), 230–241.
- Demir, E., Saatçioğlu, Ö. ve İmrol, F. (2016). Uluslararası dergilerde yayımlanan eğitim araştırmalarının normallik varsayımları açısından incelenmesi. *Current Research in Education*, 2(3), 130–148.
- Dönmez, Ö. (2019). *Babasavar annelik ölçeği’nin geliştirilmesi ve okul öncesi çağda çocuğu olan anne-babaların etkileşim davranışlarının incelenmesi*. Marmara Üniversitesi.
- Dubowitz, H., Black, M. M., Cox, E. C., Kerr, A. M., Litrownik, J. A., Radhakrishna, A., ... Runyan, K. D. (2001). Father involvement and children’s functioning at age 6 years: A multisite study. *Child Maltreatment*, 6(4), 300–309.
- Ersoy, Ö. ve Çürük, N. (2009). Özel gereksinimli çocuğa sahip annelerde sosyal desteğin önemi. *Aile ve Toplam Eğitim-Kültür ve Aratırma Dergisi*, 5(17), 104–110. doi:10.21560/spcd.73242
- Fagan, J. ve Barnett, M. (2003). The relationship between maternal gatekeeping, paternal competence, mothers’ attitudes about the father role, and father involvement. *Journal of Family Issues*, 24(8), 1020–1043. doi:10.1177/0192513X03256397
- Fagan, J. ve Cherson, M. (2015). Maternal gatekeeping: The associations among facilitation, encouragement, and low-income fathers’ engagement with young children. *Journal of Family Issues*, 38(5), 633–653. doi:10.1177/0192513X15578007
- Field, A. (2009). *Discovering statics using SPSS* (3. bs.). SAGE Publications Ltd.
- Fingerman, K. L. ve Bermann, E. (2000). Applications of family systems theory to the study of adulthood. *The International Journal of Aging and Human Development*, 51(1), 5–29. doi:10.2190/7TF8-WB3F-TMWG-TT3K
- Gaunt, R. (2008). Maternal gatekeeping: Antecedents and consequences. *Journal of Family Issues*, 29(3), 373–395. doi:10.1177/0192513X07307851
- Gaunt, R. ve Pinho, M. (2018). Do sexist mothers change more diapers? Ambivalent sexism, maternal gatekeeping, and the division of childcare. *Sex Roles*, 79(176), 176–189. doi:10.1007/s11199-017-0864-6

- Gazi, T. (2019). *Annelik bekçiliği ve evlilik uyumunun baba katılımı ve baba-ergen ilişkilerindeki rolünün incelenmesi*. Maltepe Üniversitesi.
- Giallo, R., Seymour, M., Matthews, J., Hudson, A. ve Cameron, C. (2014). Risk factors associated with the mental health of fathers of children with an intellectual disability in Australia. *Journal of Intellectual Disability Research*, 59(3), 193–207. doi:10.1111/jir.12127
- Günay Atbaş, A. C. (2008). *Kümeleme analizinde küme sayısının belirlenmesi üzerine bir çalışma*. Ankara Üniversitesi.
- Hauser, O. (2012). Pushing daddy away? A qualitative study of maternal gatekeeping. *Qualitative Sociology Review*, 8(1), 34–59.
- Hintermair, M. ve Sarimski, K. (2019). Fathers of deaf and hard-of-hearing infants and toddlers-experiences, needs, and challenges. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 24(2), 84–94. doi:10.1093/deafed/eny040
- Hoffman, C. D. ve Moon, M. (1999). Women's characteristics and gender role attitudes: Support for father involvement with children. *Journal of Genetic Psychology*, 160(4), 411–418. doi:10.1080/00221329909595554
- Hooper, D., Coughlan, J. ve Mullen, M. (2008). Structural equation modelling: Guidelines for determining model fit. *The Electronic Journal of Business Research Methods*, 6(1), 53–60.
- Izci, B. ve Jones, I. (2018). An exploratory study of Turkish fathers' involvement in the lives of their preschool aged children. *Early Years*, 00(00), 1–14. doi:10.1080/09575146.2018.1521384
- Jacobs, J. N. ve Kelley, M. L. (2006). Predictors of paternal involvement in childcare in dual-earner families with young children. *Psychology Faculty Publication*, 4(1), 23–47. doi:10.3149/fth.0401.23
- Kaiser, H. F. (1982). Educational and psychological measurement. *Serials Review*, 8(3), 83–85.
- Karabulut, H. ve Şendil, G. (2017). Annelik Bekçiliği Ölçeği'nin (ABÖ) Türkçe'ye uyarlanması. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 61(16), 686–699.
- Karasar, N. (2017). *Bilimsel araştırma yöntemi: Kavramlar, ilkeler, teknikler* (32. bs.). Ankara: Nobel Kitap.
- Kaufman, R. L. ve Pickar, D. B. (2017). Understanding parental gatekeeping in families with a special needs child. *Family Court Review*, 55(2), 195–212. doi:10.1111/fcre.12273

- Kayri, M. (2009). Araştırmalarda gruplar arası farkın belirlenmesine yönelik çoklu karşılaştırma (post-hoc) teknikleri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(1), 51–64.
- Kemaloğlu, Y. (2014). Konuşamayan işitme engellilerin (sağırların) tarihi. *KBB ve BCC Dergisi*, 22(1), 14–28.
- Ketchen Jr, D. J. ve Shook, C. L. (1996). The application of cluster analysis in strategic management research: An analysis and critique. *Strategic management journal*, 17(6), 441–458. doi:10.1002/(SICI)1097-0266(199606)17:63.0.CO;2-G
- Kılıç, S. (2016). Cronbach's alpha reliability coefficient. *Journal of Mood Disorders*, 6(1), 47. doi:10.5455/jmood.20160307122823
- Koltan Yılmaz, Ş. ve Patır, S. (2011). Kümeleme analizi ve pazarlamada kullanımı. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 2(1), 91–113.
- Kotila, L. E. ve Dush, C. M. K. (2013). Involvement with children and low-income fathers' psychological well-being. *Fathering*, 11(3), 306–326. doi:10.3149/fth.1103.306
- Kulik, L. ve Sadeh, I. (2015). Explaining fathers' involvement in childcare: An ecological approach. *Community, Work & Family*, 18(1), 19–40. doi:10.1080/13668803.2014.944483
- Kulik, L. ve Tsoref, H. (2010). The entrance to the maternal garden: Environmental and personal variables that explain maternal gatekeeping. *Journal of Gender Studies*, 19(3), 263–277. doi:10.1080/09589236.2010.494342
- Kurşun, G. (2019). *Baba katılımı ve anne bekçiliği davranışının algılanan baba kabul-reddi ile ilişkisinin incelenmesi*. Maltepe Üniversitesi.
- Kuzucu, Y. (2011). Değişen babalık rolü ve çocuk gelişimine etkisi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(35), 79–91.
- Lamb, M. E. (2000). The history of research on father involvement. *Marriage & Family Review*, 29(2–3), 23–42. doi:10.1300/J002v29n02_03
- Laxman, D. J., McBride, B. A., Jeans, L. M., Dyer, W. J., Santos, R. M., Kern, J. L., ... Weglarz-Ward, J. M. (2014). Father involvement and maternal depressive symptoms in families of children with disabilities or delays. *Maternal and Child Health Journal*, 19(5), 1078–1086. doi:10.1007/s10995-014-1608-7
- MacCallum, R. C., Widaman, K. F., Zhang, S. ve Hong, S. (1999). Sample size in factor analysis. *Psychological Methods*, 4(1), 84–99. doi:10.1037/1082-989X.4.1.84

- Makusha, T. ve Richter, L. (2016). Gatekeeping and its impact on father involvement among black South Africans in rural Kwazulu-Natal. *Culture, Health and Sexuality*, 18(3), 308–320. doi:10.1080/13691058.2015.1083122
- Mavrogianni, T. ve Lampropoulou, V. (2020). The involvement of fathers with their deaf children. *International Journal of Disability, Development and Education*, 67(1), 45–57. doi:10.1080/1034912X.2018.1551520
- Merdin, E. (2019). Baba katılımının tanımı. Ş. Ünlü Çetin (Ed.), *Erken çocukluk gelişimi ve eğitiminde baba katılımı*. (ss.1-10). Ankara: Nobel Akademi.
- McBride, B. A. (1989). Stress and fathers' parental competence: Implications for family life and parent educators. *Family Relations*, 38(4), 385. doi:10.2307/585742
- McBride, B. A., Brown, G. L., Bost, K. K., Shin, N., Vaughn, B. ve Korth, B. (2005). Paternal identity, maternal gatekeeping and father involvement. *Family Relations*, 54, 360–372. doi:10.1111/j.1741-3729.2005.00323.x
- Meral, B. F. ve Cavkaytar, A. (2012). Fathers' involvement in childrearing practices of their children with intellectual disabilities. *Journal of Education and Future*, (1), 91–106.
- Norman, H. ve Elliot, M. (2015). Measuring paternal involvement in childcare and housework. *Social Research Online*, 20(2), 1–18. doi:10.5153/sro.3590
- Olsavsky, A. L., Yan, J., Schoppe-Sullivan, S. J. ve Kamp Dush, C. M. (2020). New fathers' perceptions of dyadic adjustment: The roles of maternal gatekeeping and coparenting closeness. *Family Process*, 59(2), 571–585. doi:10.1111/famp.12451
- Ökcün-Akçamuş, M. Ç. (2016). Otizm spektrum bozukluğu olan çocukların sosyal iletişim becerileri ve dil gelişim özellikleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 17(2), 163–190. doi:10.21565/ozelegitimdergisi.246293
- Ömeroğlu, F. (2019). *Engeli çocuğu olan annelerin evlilik uyumlarını etkileyen psikolojik ve sosyo-demografik faktörlerin incelenmesi*. Yakın Doğu Üniversitesi.
- Özçatal, E. Ö. (2011). Ataerkillik, toplumsal cinsiyet ve kadının çalışma yaşamına katılımı. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(1), 21–38.
- Özgündüz, Ö. (2015). *Baba katılım eğitim programının baba katılımına ve okul öncesi çocukların sosyal becerilerine etkisinin incelenmesi*. Selçuk Üniversitesi.

- Özkubat, U., Özdemir, S., Gürel Selimoğlu, Ö. ve Töret, G. (2014). Otizme yolculuk: Otizmlili çocuğa sahip ebeveynlerin sosyal destek algılarına ilişkin görüşleri. *Ondokuz Mayıs Univ. Eğitim Fakültesi*, 33(1), 577–577. doi:10.7822/egt210
- Pallant, J. (2013). *SPSS survival manual*. UK: McGraw-Hill Education.
- Palut, B. (2009). A review on parenting in the Mediterranean countries. *Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 33(2), 242-247.
- Pekel-Uludağlı, N. (2019). Are uninvolved fathers really incompetent and unsatisfied? Testing the mediator role of father involvement from fathers' perspectives. *European Journal of Developmental Psychology*, 16(5), 538–551. doi:10.1080/17405629.2018.1472077
- Pekel Uludağlı, N. (2017). Baba katılımında etkili faktörler ve baba katılımının baba, anne ve çocuk açısından yararları. *Türk Psikoloji Yazıları*, 20(39), 70–88.
- Petersen, I. T., Bates, J. E., D'Onofrio, B. M., Coyne, C. A., Lansford, J. E., Dodge, K. A., ... Van Hulle, C. A. (2013). Language ability predicts the development of behavior problems in children. *Journal of Abnormal Psychology*, 122(2), 542–557. doi:10.1037/a0031963
- Pinho, M. ve Gaunt, R. (2020). The determinants of paternal and maternal involvement in childcare. N. Kaplan Toren ve G. J. van Schalkwyk (Ed.), *Parental Involvement: Practices, Improvement Strategies and Challenges* içinde (C. 85, ss. 1016–1028). Nova Science Publishers.
- Potter, C. A. (2016). Father involvement in the care, play, and education of children with autism. *Journal of Intellectual and Developmental Disability*, 42(4), 375–384. doi:10.3109/13668250.2016.1245851
- Pratt, K. J. ve Skelton, J. A. (2018). Family functioning and childhood obesity treatment: A family systems theory-informed approach. *Academic Pediatrics*, 18(6), 620–627. doi:10.1016/j.acap.2018.04.001
- Prest, L. A. ve Protinsky, H. (1993). Family systems theory: A unifying framework for codependence. *American Journal of Family Therapy*, 21(4), 352–360. doi:10.1080/01926189308251005
- Pruett, M. M. K., Arthur, L. A. ve Ebling, R. (2007). The hand that rocks the cradle: Maternal gatekeeping after divorce. *Pace Law Review*, 27(4), 709–739. doi:10.3868/s050-004-015-0003-8
- Puhlman, D. J. (2013). *Developing and testing a comprehensive measure of maternal gatekeeping*. Florida State University.

- Puhlman, D. J. ve Pasley, K. (2013). Rethinking maternal gatekeeping. *Journal of Family Theory & Review*, 5(3), 176–193. doi:10.1111/jftr.12016
- Rafferty, Y., Piscitelli, V. ve Boettcher, C. (2003). The impact of inclusion on language development and social competence among preschoolers with disabilities. *Exceptional Children*, 69(4), 467–479. doi:10.1177/001440290306900405
- Ricci, L. A. ve Hodapp, R. M. (2003). Fathers of children with Down's syndrome versus other types of intellectual disability: Perceptions, stress and involvement. *Journal of Intellectual Disability Research*, 47(4–5), 273–284. doi:10.1046/j.1365-2788.2003.00489.x
- Rienks, S. L., Wadsworth, M. E., Markman, H. J., Einhorn, L. ve Moran Etter, E. (2011). Father involvement in urban low-income fathers: Baseline associations and changes resulting from preventive intervention. *Family Relations*, 60(2), 191–204. doi:10.1111/j.1741-3729.2010.00642.x
- Rosenbusch, K. ve Cseh, M. (2012). The cross-cultural adjustment process of expatriate families in a multinational organization: A family system theory perspective. *Human Resource Development International*, 15(1), 61–77. doi:10.1080/13678868.2011.646895
- Rudolph, M., Rosanowski, F., Eysholdt, U. ve Kummer, P. (2003). Anxiety and depression in mothers of speech impaired children. *International Journal of Pediatric Otorhinolaryngology*, 67(12), 1337–1341. doi:10.1016/j.ijporl.2003.08.042
- Sarıman, G. (2011). Veri madenciliğinde kümeleme teknikleri üzerine bir çalışma: K-means ve K-medoids kümeleme algoritmalarının karşılaştırılması. *SDÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 15(3), 192–202. doi:10.19113/sdufbed.41288
- Scherer, N., Verhey, I. ve Kuper, H. (2019). Depression and anxiety in parents of children with intellectual and developmental disabilities: A systematic review and meta-analysis. *Plos One*, 14(7), 1–18. doi:10.1371/journal.pone.0219888
- Schoppe-Sullivan, S. J., Altenburger, L. E., Lee, M. A., Bower, D. J. ve Kamp Dush, C. M. (2015). Who are the gatekeepers? Predictors of maternal gatekeeping. *Parenting*, 15(3), 166–186. doi:10.1080/15295192.2015.1053321
- Schoppe-Sullivan, S. J., Brown, G. L., Cannon, E. A., Mangelsdorf, S. C. ve Sokolowski, M. S. (2008). Maternal gatekeeping, coparenting quality, and fathering behavior in families with infants. *Journal of Family Psychology*, 22(3), 389–398. doi:10.1037/0893-3200.22.3.389

- Simmerman, S., Blacher, J. ve Baker, B. L. (2002). Fathers' and mothers' perceptions of father involvement in families with young children with a disability. *Journal of Intellectual & Developmental Disability*, 26(4), 325–338. doi:10.1080/13668250120087335
- Sımsıkı, H. ve Şendil, G. (2014). Baba Katılım Ölçeği'nin (BAKÖ) geliştirilmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(49), 104–123.
- Sunal, Ş. ve Çam, O. (2005). Okul öncesi dönemi işitme engelli çocukların ruhsal uyum düzeylerinin incelenmesi. *Çocuk ve Ruh Sağlığı Dergisi*, 12(1), 11–18.
- Sümer, N. (2000). Yapısal eşitlik modelleri: Temel kavramlar ve örnek uygulamalar. *Türk Psikoloji Yazıları*, 3(6), 49–78.
- Tabachnick, B. G. ve Fidell, L. S. (2001). *Using multivariate statistics* (6. bs.). Boston: Pearson
- Taş, G. (2016). Feminizm üzerine genel bir değerlendirme. *Akademik Hassasiyetler*, 3(5), 163–176.
- Trawick-Smith, J. (2017) Ebeveynler, aileler ve çocuklar: Çok kültürlü bir bakış açısı. (R. Olgan Çev.) B. Akman (Ed.). *Erken çocukluk döneminde gelişim: Çok kültürlü bir bakış açısı*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Tessier, R., Charpak, N., Giron, M., Cristo, M., De Calume, Z. F. ve Ruiz-Peláez, J. G. (2009). Kangaroo Mother Care, home environment and father involvement in the first year of life: A randomized controlled study. *Acta Paediatrica, International Journal of Paediatrics*, 98(9), 1444–1450. doi:10.1111/j.1651-2227.2009.01370.x
- Töret, G., Özdemir, S., Selimoğlu, Ö. G. ve Özkubat, U. (2014). Otizmlı çocuğa sahip olan ebeveynlerin görüşleri: Otizm tanımlamaları ve otizmin nedenleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 15(1), 1–14. doi:10.1501/ozlegt_00000000189
- Tu, Y.-C., Chang, J.-C. ve Kao, T.-F. (2014). A study on the relationships between maternal gatekeeping and paternal involvement in Taiwan. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 122, 319–328. doi:10.1016/j.sbspro.2014.01.1347
- Uskun, E. ve Gundogar, D. (2010). The levels of stress, depression and anxiety of parents of disabled children in Turkey. *Disability and Rehabilitation*, 32(23), 1917–1927. doi:10.3109/09638281003763804

- Wang, X., Yu, Y., Zhu, R. ve Ji, Z. (2019). Linking maternal gatekeeping to child outcomes in dual-earner families in China: The mediating role of father involvement. *Early Child Development and Care*, 0(0), 1–11. doi:10.1080/03004430.2019.1611568
- Widerson, H. A., Mowder, A. B. ve Sandall, R. S. (1997). *Infant development and risk: An introduction* (2. bs.). Maryland: Paul H. Brookes Publishing Co.
- Wilson, K. R. ve Prior, M. R. (2011). Father involvement and child well-being. *Journal of Paediatrics and Child Health*, 47(7), 405–407. doi:10.1111/j.1440-1754.2010.01770.x
- Yılmaz, H., Erkin, G. ve Nalbant, L. (2013). Depression and anxiety levels in mothers of children with cerebral palsy: A controlled study. *European Journal of Physical and Rehabilitation Medicine*, 49(6), 1–5.
- Yogman, M. W., Kindlon, D. ve Earls, F. (1995). Father involvement and cognitive/behavioral outcomes of preterm infants. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 34(1), 58–66. doi:10.1097/00004583-199501000-00015
- Zeybekoğlu Dünder, Ö. (2012). Toplumsal cinsiyet rollerinin televizyon reklamlarına yansımaları. *Felsefe ve Toplum Bilimlerinde Diyaloglar*, 5(1), 121–136.
- Zvara, B. J., Schoppe-Sullivan, S. J. ve Dush, C. K. (2013). Fathers' involvement in child health care: Associations with prenatal involvement, parents' beliefs, and maternal gatekeeping. *Family Relations*, 62(4), 649–661. doi:10.1111/fare.12023

EKLER

EK 1. Etik Kurul Onayı

ANKARA ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ALT ETİK KURULU KARAR ÖRNEĞİ

Karar Tarihi : 22/04/2019

Toplantı Sayısı : 05

Karar Sayısı : 152

152- Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Özel Eğitim Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi **Betül Kıracı**'nın "Okul Öncesi Dönemdeki Özel Gereksinimli Çocuklarda Baba Katılımı ile Anne Bekçiliğinin İlişkisi" başlıklı tezi ile ilgili 15/03/2019 tarihli "İnsan Üzerinde Yapılan Klinik Dışı Araştırmalar Başvuru Formu" Etik Kurulumuzca incelendi.

Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Özel Eğitim Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi **Betül Kıracı**'nın "Okul Öncesi Dönemdeki Özel Gereksinimli Çocuklarda Baba Katılımı ile Anne Bekçiliğinin İlişkisi" başlıklı tezinin, araştırma protokolüne uyulması ve etik onay tarihinden itibaren geçerli olması koşuluyla uygulanmasının etik açıdan uygun olduğuna oy birliği ile karar verildi.

EK 2. MEB Araştırma İzni

T.C.
ANKARA VALİLİĞİ
Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 14588481-605.99-E.6543814
Konu : Araştırma izni

29.03.2019

ANKARA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü)
(Enstitü Sekreterliği)

İlgi: a) MEB Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 2017/25 nolu Genelgesi.
b) 20/03/2019 Tarihli ve E.1114 sayılı yazınız.

Enstitünüz, Özel Eğitim Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Betül KIRAÇCI'nın "**Okul Öncesi Dönemdeki Özel Gereksinimli Çocuklarda Baba Katılımı ile Anne Bekçiliğinin İlişkisi**" konulu tez çalışması kapsamında uygulama yapma talebi Müdürlüğümüzce uygun görülmüş ve uygulamanın yapılacağı İlçe Milli Eğitim Müdürlüklerine bilgi verilmiştir.

Uygulama formunun (4 sayfa) araştırmacı tarafından uygulama yapılacak sayıda çoğaltılması ve çalışmanın bitiminde bir örneğinin (cd ortamında) Müdürlüğümüz Strateji Geliştirme Şubesine gönderilmesini rica ederim.

Turan AKPINAR
Vali a.
Milli Eğitim Müdürü

EK 3. Onam Formu

EBEVEYN İÇİN AYDINLATILMIŞ ONAM FORMU

Araştırmanın Adı:

Okul Öncesi Dönemdeki Özel Gereksinimli Çocuklarda Baba Katılımı İle Anne Bekçiliğinin İlişkisi

A.Giris:

Sayın gönüllü,

Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Özel Eğitim Bölümü lisansüstü eğitimimi tamamlamak üzere yüksek lisans tez çalışmamı gerçekleştirmekteyim. Tez çalışmam kapsamında planlanmış olan ve yukarıda ismi yazılmış olan araştırmaya katılmak üzere davet edilmiş bulunmaktayım. Bu araştırmada yer almayı kabul etmeden önce, araştırmanın amacını anlamamız ve katılma ilişkin kararımızı özgürce vermeniz gerekmektedir. Aşağıdaki bilgileri lütfen dikkatlice okuyunuz, sorularınız olursa sorunuz ve açık yanıtlar isteyiniz.

B. Bilgilendirme:

1. Çalışmaya katılmanız için 3-6 yaş arasında özel gereksinimli çocuğa sahip olmanız gerekmektedir.
2. Çalışmaya 300 gönüllü anne-baba çifti katılacaktır.
3. Araştırmanın amacı okulöncesi dönemde özel gereksinimli çocuğa sahip annelerin anne bekliliği davranışları ve bu davranışların baba katılımına etkisinin incelenmesidir.
4. Bu amaç doğrultusunda veri toplama sürecinde sizlerin ekte yer alan ölçekleri doldurması beklenmektedir.
5. Formlardaki ölçekleri doldurmanız, okuma hızınıza bağlı olarak 10 ile 15 dakika arasında olacaktır.
6. Çalışmamızın geçerli ve güvenilir şekilde tamamlanabilmesi için ölçekleri doldururken bütün maddeleri eksiksiz, yansız ve ölçeklerin başında yer alan yönergelere uygun olarak işaretleyerek tamamlamanız büyük önem taşımaktadır.
7. Araştırma tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Dolayısıyla araştırmaya katılmayı kabul etmeniz ya da araştırmadan ayrılmanız durumunda herhangi bir olumsuzlukla karşılaşmanız mümkün değildir.
8. Araştırmanın herhangi bir kısmında, katılımcı olmaktan vazgeçme hakkınız saklıdır.

C. Güvence:

Sizlerden toplanan verilerin tamamı yalnızca araştırma amaçlarımız doğrultusunda kullanılacaktır. Araştırma raporlarında rehabilitasyon merkezlerinin, ebeveynlerin veya çocukların isimleri hiçbir şekilde paylaşılmayacaktır. Katılmanız ve desteğiniz için teşekkür ederiz.

Betül KIRAÇCI

Danışman: Doç. Dr. Hatice BAKKALOĞLU

D. Onay:

Yukarıda yer alan ve araştırmaya başlanmadan önce gönüllülere verilmesi gereken bilgileri içeren metni okudum (ya da sözlü olarak dinledim). Eksik kaldığını düşündüğüm konularda sorularımı araştırmacılara sordum ve açık yanıtlar aldım. Çalışmaya katılmayı isteyip istemediğim konusunda karar vermem için yeterince zaman tanındı. Bu koşullar altında, araştırma kapsamında elde edilen şahsıma ait bilgilerin bilimsel amaçlarla kullanılmasını, gizlilik kurallarına uyulmak kaydıyla sunulmasını ve yayınlanmasını, hiçbir baskı ve zorlama altında kalmaksızın, kendi özgür irademle kabul ettiğimi beyan ederim.

.../.../2019

İmza:

Katılımcının Adı Soyadı:

EK 4. Bilgi Formu

Değerli Ebeveyn,
Ankara Üniversitesi Özel Eğitim Bölümünde yüksek lisans öğrencisiyim. Çalışmamı Okul Öncesi Dönemdeki Özel Gereksinimli Çocuklarda Anne Bekçiliği ve Baba Katılımı üzerine yürütmekteyim. Soruları yanıtlarken özel gereksinimli çocuğunuzu göz önünde bulundurunuz. Çalışmamın alana katkı sağlayabilmesi için aşağıdaki soruların tamamına yanıt verdiğinizden emin olunuz. Size yöneltilen soruları içtenlikle yanıtladığınız için teşekkür ederim.

Yüksek Lisans Öğrencisi: Betül KIRAÇCI

Danışman: Doç. Dr. Hatice BAKKALOĞLU

ANNEYE İLİŞKİN BİLGİLER	BABAYA İLİŞKİN BİLGİLER
Adı: _____ Yaşı : _____ Eğitim Durumu (uygun seçeneği işaretleyiniz) ☐ Okur-yazar değil ☐ Okur-yazar ☐ İlkokul mezunu ☐ Ortaokul mezunu ☐ Lise mezunu ☐ Üniversite mezunu ☐ Yüksek lisans/ doktora mezunu Çalışma Durumu (Bu soruya cevabınız "evet" ise aşağıdaki soruları yanıtlayınız) ☐ Evet ☐ Hayır Çalışma Şekli ☐ Tam zamanlı ☐ Yarı zamanlı ☐ Esnek çalışma Haftalık ortalama çalışma süresi: _____ saat Hane gelirine aylık katkısı: _____ TL Anne özel gereksinimli çocuğun; ☐ Öz annesi ☐ Öz annesi değil Aile tipi ☐ Anne- baba birlikte ☐ Anne- baba boşanmış	Adı: _____ Yaşı : _____ Eğitim Durumu (uygun seçeneği işaretleyiniz) ☐ Okur-yazar değil ☐ Okur-yazar ☐ İlkokul mezunu ☐ Ortaokul mezunu ☐ Lise mezunu ☐ Üniversite mezunu ☐ Yüksek lisans/ doktora mezunu Çalışma Durumu (Bu soruya cevabınız "evet" ise aşağıdaki soruları yanıtlayınız) ☐ Evet ☐ Hayır Çalışma Şekli ☐ Tam zamanlı ☐ Yarı zamanlı ☐ Esnek çalışma Haftalık ortalama çalışma süresi: _____ saat Hane gelirine aylık katkısı: _____ TL Baba özel gereksinimli çocuğun; ☐ Öz babası ☐ Öz babası değil Aile tipi ☐ Anne- baba birlikte ☐ Anne- baba boşanmış

ÖZEL GEREKSİNİMLİ ÇOCUĞA İLİŞKİN BİLGİLER

Adı- Soyadı: _____	
Yaşı : _____	Cinsiyeti : ☐ Kız ☐ Erkek
Kardeş sayısı (hedef çocuk dahil): _____	Çocuğun doğum sırası : _____
Sağlık kurulu raporunda belirtilen resmi tanısı (otizm, Down sendromu, gelişimsel gecikme vb.): (Çocuğun sağlık kurulu raporunda geçen birden fazla tanısı var ise lütfen belirtiniz)	

Ne kadar süredir özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinden destek alıyorsunuz? _____ yıl	
Sağlık kurulu raporunda belirtilen engel oranı: % _____	
Çocuk herhangi bir okul öncesi kurumuna devam ediyor mu? (kreş, gündüz bakımevi, anaokulu vb.)	
☐ Evet ☐ Hayır	
Eğer ediyorsa kaç yıldır devam ediyor? _____ yıl	

Ek 5. Baba Katılım Ölçeği (BAKÖ)

Değerli Ebeveyn,

Bu ölçeğin **BABA tarafından doldurulması** gerekmektedir. Aşağıda yazılı olan maddeleri okuduktan sonra bu davranışları ne sıklıkta yaptığınızı değerlendiriniz. Değerlendirmeyi yaparken **özel gereksinimli çocuğunuzu** göz önünde bulundurunuz. Değerlendirme için sağ tarafta bulunan sütunda yer verilen beş sıklık derecesinden size en uygun olanı işaretleyiniz (ilgili yere X işareti koyarak). **Bütün soruları yanıtladığınızdan** emin olunuz. Samimi yanıtlarınız ve araştırmaya gösterdiğiniz katkı için teşekkür ederim.

Babanın adı-soyadı:

MADDELER	Her zaman böyledir	Çoğu zaman böyledir	Bazen böyledir	Nadiren böyledir	Hiç böyle değildir
1. Çocuğumla hareketli oyunlar (kovalamaca, saklambaç, güreş vb.) oynarım					
2. Çocuğumun dişlerini fırçalayıp fırçalamadığıyla ilgilenirim					
3. Çocuğuma kitap okurum					
4. Çocuğumun saçlarını tararım					
5. Çocuğumla birlikte spor yaparım					
6. Çocuğumı kucağıma alırım					
7. Çocuğumı sinemaya götürürüm					
8. Çocuğumun tuvalet terbiyesiyle ilgilenirim					
9. Çocuğum bir şeyden korktuğu zaman onu sakinleştiririm					
10. Çocuğumla birlikte onun oyuncaklarıyla (kamyon, bebek vb.) oynarım					
11. Çocuğumun giyinme ve soyunmasıyla ilgilenirim					
12. Çocuğuma hikaye/masal anlatırım					
13. Çocuğumun sağlığıyla ilgilenirim					
14. Çocuğumı parka götürürüm					
15. Çocuğumla birlikte resim, boyama, maket, el işi, yap-boz vb. yaparım					
16. Çocuğuma banyo yaptırım					
17. Çocuğuma onu sevdiğimi söylerim					
18. Çocuğumla birlikte TV izlerim					
19. Çocuğum üzgün olduğu zaman onu teselli ederim					
20. Çocuğumla birlikte bilmece, tekerleme, şarkı vb. söylerim					
21. Çocuğumla birlikte film/çizgi film izlerim					
22. Çocuğumun merak ettiği soruları yanıtlarım					
23. Çocuğumı dışarıda gezdiririm					
24. Çocuğumun tınaklarını keserim					
25. Çocuğumla bilgisayar oyunu, play station vb. oynarım					
26. Çocuğum gece tuvalete kalkarsa onunla ilgilenirim					
27. Çocuğuma sarılırım					
28. Çocuğumla birlikte müzik dinlerim					
29. Çocuğumı uyku zamanı yatırırım					
30. Çocuğum sıkıntılı olduğu zaman onu rahatlatmaya çalışırım					
31. Çocuğumla sıralı, kurallı oyunlar (kızma birader, satranç vb.) oynarım					
32. Doğum günlerinde çocuğuma bediye alırım					
33. Çocuğumun beceri ve yeteneklerini geliştirecek faaliyetlere yönlendiririm					
34. Çocuğumı operim					
35. Çocuğumı pikniğe götürürüm					
36. Çocuğumun nelerin narlı edeceğini bilirim					
37. Çocuğumı tiyatroya götürürüm					

EK 6. Anne Bekçiliği Ölçeği-Anne Formu

Değerli Ebeveyn,

Bu ölçeğin **ANNE tarafından doldurulması** gerekmektedir. Aşağıdaki maddeleri okuduktan sonra bu davranışları ne sıklıkta yaptığınızı değerlendiriniz. Değerlendirmeyi yaparken **özel gereksinimli çocuğunuzu** göz önünde bulundurunuz. Değerlendirme için sağ tarafta bulunan sütunda yer verilen altı sıklık derecesinden size en uygun olanı işaretleyiniz (ilgili yere X işareti koyarak). **Bütün soruları yanıtladığınızdan** emin olunuz. Samimi yanıtlarınız ve araştırmaya gösterdiğiniz katkı için teşekkür ederim.

Annenin adı-soyadı:

MADDELER	Asla	Çok Nadir	Nadiren	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
1. Eşimin çocukla oyun oynama tarzını desteklerim	0	1	2	3	4	5
2. Çocukla ne sıklıkta etkileşime girebileceği hakkında eşime kurallar koyarım	0	1	2	3	4	5
3. Çocukla kurduğu iletişim hakkında eşime olumlu şeyler söylerim	0	1	2	3	4	5
4. Eşimin babalığını överim	0	1	2	3	4	5
5. Eğer eşimin hoşlanmadığım bir şey yaptığını görürsem, eşimin çocukla etkileşimini durdururum	0	1	2	3	4	5
6. Çocukla ilgili bir zorluk yaşarsam eşimden yardım isterim	0	1	2	3	4	5
7. Eşimin çocukla etkileşimini denetlerim	0	1	2	3	4	5
8. Eşimin anne babalık görevlerini katılma çabasını desteklerim	0	1	2	3	4	5
9. Çocuk ile ilgili konularda son sözü ben söylerim	0	1	2	3	4	5
10. Çocuğumu babasından yardım istemesi için teşvik ederim	0	1	2	3	4	5
11. Eşimin çocukla yapmak istediklerini kontrol ederim	0	1	2	3	4	5
12. Eşimin çocukla vakit geçirme isteğini görmezden gelirim	0	1	2	3	4	5
13. Eşimin çocukla geçirdiği zamanı denetlerim	0	1	2	3	4	5
14. Eşimin çocukla geçirdiği zamanı bölerim	0	1	2	3	4	5
15. Eşime “Çocuklar konusunda iyisin.”, “Teşekkür ederim.”, “Bu ailede olduğun için mutluyum.” gibi olumlu şeyler söylerim	0	1	2	3	4	5
16. Çocuğa eşim hakkında olumlu şeyler söylerim	0	1	2	3	4	5
17. Çocuğu eşimle vakit geçirmekten vazgeçiririm	0	1	2	3	4	5
18. Çocuğumla birlikte eşim için (doğum günü, babalar günü, başarılarını kutlama gibi) kutlama etkinlikleri düzenlerim	0	1	2	3	4	5
19. Eşimin anne babalık ile ilgili kararlarını (desteklemesem de) destekliyormuş gibi görünürüm	0	1	2	3	4	5
20. Eşimin anne babalığa ilişkin kararlarını çürütmeye çalışırım	0	1	2	3	4	5

BENZERLİK BİLDİRİMİ

“Okul Öncesi Dönemdeki Özel Gereksinimli Çocuklarda Baba Katılımı ile Anne Bekçiliğinin İlişkisi ” başlıklı tezimin ana bölümü (ön bölüm, kaynaklar ve ekler hariç) Turnitin İntihali Engelleme Programı aracılığıyla incelenmiş ve ilgili rapor danışmanım tarafından da kontrol edilmiştir. Kontrol sırasında (1) “Beş sözcükten daha az olan benzeşmeler” (2) “Kaynaklar” (3) “Doğrudan Alıntılar” dışarıda tutulmuştur. Benzerlik kontrolüne ilişkin rapordan elde edilen sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

Rapor Tarihi	: 01.04.2021
Gönderim Numarası	: 1548370233
Sayfa Sayısı	: 136
Sözcük Sayısı	: 34306
Karakter Sayısı	: 240765
Benzerlik Oranı	: %9
Savunma Tarihi	: 07.05.2021

Yukarıda belirtilen sonuçları gösteren Turnitin İntihali Engelleme Programı’na ilişkin orijinal raporu, sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmaksızın bu beyanım ekinde Enstitüye teslim ettiğimi, tezimin %10’dan fazla benzerlik oranı içerdiğinin belirlenmesi durumunda, bundan doğabilecek tüm yasal sorumluluğu kabul ettiğimi bildirir, saygılarımı sunarım.

Öğrencinin Adı Soyadı: Betül KIRAÇCI

Tarih: 01.04.2021

İmza:

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı ve Soyadı : Betül KIRAÇCI

E-Posta Adresi :

İş Deneyimi :

Unvan	Görev Yeri	Yıl
Çocuk Gelişimcisi	İstanbul Halk Sağlığı Müdürlüğü-Projeler Birimi	2014-2015
Kreş Müdürü	İstanbul Halk Sağlığı Müdürlüğü- Kreş Birimi	2015-2016
Eğitim Koordinatörü	İstanbul Halk Sağlığı Müdürlüğü- Kreş Birimi	2016-2017
Çocuk Gelişimcisi	Ankara Eğitim Araştırma Hastanesi	2017-Halen

Akademik Bilgiler

Öğrenim Durumu:

Derece	Bölüm/Program	Üniversite	Yıl
Lisans	Çocuk Gelişimi	Hacettepe Üniversitesi	2013

Yayınlar:

Schwartz, I. S., Ashmun, J., McBride, B., Scott, C., & Sandall, S. R. (2019). Data Projesi Öğretim Programları (B. Kıracı Çev.) H. Bakkaloğlu, M.Ç. Ökcün Akçamuş (Eds.) *Otizmi Olan Okul Öncesi Çocuklar İçin DATA Modeli*. (ss. 118-331) Ankara: Nobel.